

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

د پنتاگون تر څنډو

(د يو علمي سفر يونليک)

ليکوال

محمد اسمعيل يون

بسم الله الرحمن الرحيم

کتاب پېژندنه

د پنتاگون تر خنډو	د کتاب نوم:
پوهندوی محمد اسمعیل یون	لیکوال:
یون کلتوري یون	خپرندوی:
۱۰۰۰ ټوکه	چاپ شمېر:
۱۳۸۷ ل	چاپ کال:
	د لیکوال
(۳۳)	پرله پسې نومره:
	د خپرندوی
(۳۳)	پرله پسې نومره:
ضیا الرحمن ضیا	کمپوزر:

نيوليک

مخ	سرليک	گڼه
۱	يادونه	۱
۴	سريزه	۲
۷	د سفر موخه	۳
۱۰	د سفر تياري	۴
۱۴	له کابل ټرډوبی	۵
۱۹	له ډوبی ټرواشنگتڼه	۶
۳۲	د ښه راغلاست لپاره يوه ماښامنی	۷
۴۰	د سيمينار لومړۍ ورځ	۸
۶۷	د سيمينار دويمه ورځ	۹
۱۰۱	د سيمينار درېيمه کاري ورځ	۱۰
۱۲۸	د سيمينار څلورمه ورځ	۱۱
۱۵۸	پنځمه ورځ (په واشنگتڼ کې د ځينو ځايونو کتنه)	۱۲
۱۷۹	د سيمينار شپږمه ورځ	۱۳
۱۸۵	د سيمينار اوومه ورځ	۱۴
۱۹۳	د سيمينار اتمه ورځ (د کانگرس کتنه)	۱۵
۲۳۲	يوه شپه له فرهنگي اشنايانو سره	۱۶
۲۳۷	د سيمينار نهمه ورځ	۱۷
۲۵۳	يو ماښام د جورج واشنگتڼ په کور کې	۱۸
۲۶۰	د سيمينار لسمه ورځ	۱۹
۲۶۹	د سيمينار وروستۍ ورځ	۲۰
۲۷۸	يو بل ماښام له منشي صيب سره	۲۱
۲۸۴	د مارچ ۷مه (په امريکا کې زموږ وروستۍ ورځ)	۲۲
۲۸۸	له واشنگتڼه د ډوبی پر لوري	۲۳
۲۹۲	له ډوبی نه د کابل پر لوري	۲۴
۳۰۱	د محمد اسمعيل يون لنډه پېژندنه	۲۵

يادونه

په پښتو ژبه اوس د خدای په فضل ډېر يونليکونه چاپ شوي او چاپېږي، اکثره پښتو يونليکونه، چې ما لوستي، د ښکلو منظرو او د سفر د نورو لوړو ژورو انځورنه کوي. د علمي سفرونو يونليکونه يا کم دي او يا ما کم کتلي. ما خپله تردې دمخه دوه يونليکونه ليکلي، کونښن مې کړې، داسې ټولنيزو، سياسي، اقتصادي او نورو مسايلو ته په کې اشاره وکړم، چې زموږ خلکو ته يو پيغام ولري، اوسنی يونليک چې گوري دا اصلاً د يو علمي سفر رپورټ دی، چې د سفر ځينې نورې خواوې هم ورسره ملگرې شوې دي.

ددې يونليک له ليکلو څخه مې موخه دا وه؛ خپلو افغانانو ته دا څرگنده کړم، چې د نړۍ لوی هېوادونه او د هغوی سياسي او ټولنيز مفکرين، د نړۍ په هکله څه فکر لري او موږ څه فکر کوو؟ (۲۰۰۹) م کال د فبرورۍ له درويشتمې نېټې بيا د همدې کال د مارچ تر شپږمې نېټې پورې زه امريکا ته په يو علمي سيمينار کې د گډون لپاره تللی وم. ما له پيله دا نيت درلود، چې په دې سيمينار کې څه بحثونه کېږي، د هغو مهم ټکي به ليکم، همداسې مې وکړل. که څه هم د ټولو شيانو ليکل شوني نه وو، خو ما هڅه کوله، چې ډېر مهم شيان وليکم، په مهمو مسايلو کې هم د ټولو يادښتول اسانه کار نه و. د ژبې ستونزه هم وه، هغه انگرېزي، چې موږ دلته په کورسونو کې لږه و ډېره لوستې او له کتابه سرې ترې تريوه حده گټه اخيستلای شي، هلته د هغوی له تلفظ او چټکې وينا سره واټن لري. خو ښه والی

داو، چې زموږ لپاره يې ښه تکره ژباړونکي لاند مخه په پام کې نيولي وو: (ايازی صيب)، (ملکيار صيب) او (فوزيه) ټولو په امريکا کې تر شلو کلونو زيات عمر تېر کړی دی. له همدې علمي مرکز (نيسا) سره يې له کلونو راهيسې د ژباړونکو په توگه کار کړی او اوس هم کار کوي. هغوی درېوآره پر ژباړې ډېر حاکم وو، خو درېوآره په درې ژباړه کوله، يوازې داود ايازی صيب، چې اصلاً د کندهار دی، پر پښتو پوهېده او کله کله به يې پښتو ژباړه هم کوله، خو منظمه او عمومي ژباړه په درې ژبه وه. د سيمينار له پيله بيا تر پايه اکثره وخت د ژباړې غوږې زما په غوږونو کې وه، ما له درې څخه اتومات پښتو ليکله، ما داسې فکر نه کاوه، چې دوی له انگليسي څخه پښتو ته ژباړه کوي که درې ته د سياسي او ټولنيزو خبرو ژباړه ډېره سخته نه وي، له درې څخه ما مخکې هم ځينې اثار ژباړلي دي، خو کله کله به د ژباړونکو په کار کې هم وقفه راتله، کله کله به په گروپي کار او ځينو نورو برخو کې حاضر نه وو. ځينې وخت به يوې نيمې خبرې ورته خوند ورنه کړ، هغه به يې هم نه ژباړلې، کله کله به د ويناوال د خبرو سرعت دومره تېز و، چې ژباړن به تر څو يوه جمله ژباړله، بله به ور څخه تېره وه؛ ويناوال، ژباړونکي ته منتظر نه پاتې کېدل، ځکه چې پر يو وخت يې څو ژبو ته وينا ژباړل کېدله. ځينې وخت تخنيکي وسايل هم پر خپل وخت نه عيارېدل، خودې ډول ډول خنډونو سره سره ما د تکره ژباړونکو او څه نا څه د خپل افهام له مخې د سيمينار ډېرې مهمې موضوعگانې وليکلای شوې. اکثره ويناوالو خپل لکچرونه يا ويناوې په منظم ډول ليکلي هم وو، خود وينا پر

وخت يې له هغو څخه ډېره گټه نه اخیستله، نو ځکه کوم څه چې
 مالیکلي هغه اکثره د استادانو او ویناوالو پر گړنیو خبرو، د
 پوښتنو او ځوابونو پر محتوا ډډه لگوي. په دې سیمینار کې د
 سیمې او نړۍ د حالاتو او بیا نړۍ ته د احتمالي خطرونو او
 چیلنجونو په باب هر اړخیز بحثونه وشول. په دې اثر کې ما خپل
 ذهن او فکر نه دی دخپل کړی، څه چې هلته پېښ شوي او پر څه
 شيانو بحث شوی، هغه مې تر خپلې وسې کټ مټ لیکلي دي.
 هیله ده دا اثر د دې جوگه شوی وي، چې اوسنۍ نړۍ ته د
 ورپېښو گواښونو په باب یې د نړۍ د اوسنیو مطرحو سیاسي
 او ټولنیزو کارپوهانو ځینې نظرونه په خپله لمن کې رانغاړلي
 وي. له نورو قدرمنو لیکوالو هم هیله لرم، چې کله بهرنیو
 هېوادونو ته علمي او تفریحي سفرونه کوي، نو له دې خوا دې
 له قلمو او کتابچو سره ورشي او له اخوادې له ډکو کتابچو
 سره راشي، زموږ هېواد له هر پلوه، د نورو له تجربو او علمي
 پانگې څخه سالمې گټې اخیستنې ته اړتیا لري.

د همدې هیلې د بري په هیله

پوهندوی محمد اسمعیل یون

۱۳۸۷ل کال، د کب ۲۷مه نېټه

ارگ، د جمهوري ریاست ودانۍ

سريزه

تېر درې لسيزه جنگ په افغانستان کې ډېر ملي او ټولنيز ارزښتونه کمزوري او کمرنگ کړل، د ټولنې اساسي جوړښت او سکښت يې ونړاوه او د خلکو په ذهن او فکر کې يې د پردیپالنې احساسات وټوکول. دا احساسات که له يوې خوا د پردي فشار له امله وو، نو له بلې خوا د ټولنې په داخل کې د هر ډول اختناق، فقر او تنگلاسی له امله هم راپيدا شوي وو. اکثره افغانان، چې جگړو ځپلي وو، پاکستان او ايران ته تگ يې په خپل ژوند کې يو نعمت گانه او له هغو هېوادونو بيا بهر ته تگ يې خو بېخي يو ولي نعمت گانه افغانان يو هم ملامت نه وو، دوی په رضا له ملکه نه وو تللي، دوی مجبوريت مجبور کړي وو. هغه وخت دا هم يو غنیمت و، چې يو شمېر افغانان بهر، په تېره بيا لويديزو هېوادونو ته لاړ شي، له يوې خوا به خپل ژوند خوندي کړي او له بلې خوا به خپلو کورنيو سره له اقتصادي پلوه مرسته وکړي، نو اکثره افغانان چې له هېواده راوتلي وو، په پاکستان او ايران کې اوسېدل، د هغو اکثره هيله لرله، چې بهر ته لاړ شي. زما يو گڼ شمېر ملگرو هم بهر ته مخه وکړه او د

هغو په مرسته بيا موږ په پېښور او کابل کې گڼ شمېر کولتوري کارونه ترسره کړل. خو ما له پيله بيا تردې دمه بهر ته د تللو او هلته د پاتې کېدلو نيت نه درلود. تر وروستي بريده مې خپل ژوند همدلته عيار کړی و. کله چې د طالبانو نظام ړنگ کړای شو، نو افغانستان هم له سياسي انزوا څخه وژغورل شو، د ډېرو هېوادونو خلک دلته راغلل او گڼو افغانانو ته ددې زمينه برابره شوه، چې بهرنيو هېوادونو ته لاړ شي او له قانوني لارو تگ راتگ وکړي.

ما هم له همدې قانوني لارو، عربي متحده امارتو، پاکستان، هندوستان، جرمني، هالنډ، ډنمارک، فرانسې، بلجيم او سويډن ته سفرونه وکړل او بېرته خپل هېواد ته راغلم. اوس نو نورو هېوادونو، په تېره بيا لويديزو هېوادونو ته تگ يو خوب او خيال نه دی، بلکې يو عمل او يو واقعيت دی. د بهرنيو سفرونو په لړ کې راته تردې دمخه دوه ځله امريکا متحده ايالتونو ته د تگ زمينه برابره شوه. يو ځل د لنډ وخت (يوه اوونۍ) او بل ځل د دوو مياشتو لپاره. لومړی ځل د دفتر ملگرو راته وويل، چې يوه اوونۍ سفر په دې نه ارزې، چې څوک دې پرې دومره اوږد مزل وکړي، خو دويم ځل د دفتر مشرانو ځکه اجازه رانه کړه، چې ويل يې: يو دلته کارونه ډېر دي او بل د دومره اوږدې مودې لپاره لازمه نه ده، چې سفر

وکړې. درېیم ځل لپاره چې بیا زمینه برابره شوه، نو دا داسې یو سفر و، چې نه اوږد و او نه لنډ؛ منځنۍ و؛ نږدې (۱۴) ورځې، دې سره نو دفتر هم موافقه وکړه، ما هم خپل کارونه راټول او ځان مې منظم کړ. ما ویل څه امریکا به هم وگورې، دهغه ځای له ژوند او اندود څخه به هم ځان خبر کړم، له خپل هېواد سره به یې پرتله کړم، بیا خدای خبر چې ددې زمینه برابره یې، که نه چې وړیا او رسمي سفر ته لاره اواره شي.

د سفر موخه

په نړۍ کې ځينې داسې لوی او علمي مرکزونه وي، چې په دنيا کې د بېلابېلو مسایلو په باب علمي غونډې او ورکشاپونه جوړوي، په امریکا کې هم داسې مرکزونه شته چې د امنیتي او ستراتیژیکو مسایلو په اړه علمي ورکشاپونه، کنفرانسونه او سیمینارونه جوړوي. د امریکا د ملي دفاع وزارت په چوکاټ کې د ملي دفاع پوهنتون (N.D.U) یو له دغو مرکزونو څخه دی، چې تر اوسه یې د امنیتي مسایلو په باب په لسگونو نړیوال سیمینارونه او کنفرانسونه جوړ کړي دي. په جرمني کې هم د مارشال سنټر په نامه یو

علمي څېړنیز مرکز شته، چې هغه هم له امریکایي سرچینو څخه خړوبېږي، هغه هم د سیمې او نړۍ د امنیتي او نورو مسایلو په باب سیمینارونه او کنفرانسونه جوړوي. زه دوه کاله دمخه جرمني ته د امنیتي مسایلو

په باب په همداسې یو سیمینار کې د ګډون لپاره تللای وم، هغه هم یو روزنیز علمي سیمینار و، خورا ګټور و. هغه سیمینار هم د تروریزم یا ترهګرۍ په باب و، تروریزم له کومه پیداکېږي؟

ایډیولوژیکي، پوځي او بشري سرچینې یې چېرته دي؟ تعریف یې څنگه دی؟ د ترهګرۍ ریسې چېرته غوړېدلې؟ عقاید له ترهګرۍ سره څه اړیکې لري؟ له رسنیو څنگه ګټه پورته کوي؟ په لویډیزو هېوادونو کې د ترهګرو د راټوکېدو وېره څنگه کمېدی شي؟ او داسې نورې ګڼې موضوعګانې په کې وڅېړل شوي.

د نړۍ له ډېرو معتبرو پوهنتونونو؛ له لندن، پاریس، واشنگټن او نورو څخه ورته استادان رابلل شوي وو، هغه سیمینار که څه هم له تفریحي پلوه ډېر تنګ او سترې کوونکی و، خو له محتوايي پلوه ډېر ګټور و، په امریکا کې دا اوسنی سیمینار هم همغه سیمینار ته ورته یو سیمینار و، ان د همغې لړۍ یوه کړۍ وه، نو ځکه مې زړه ورته ښه کړ، ما ویل څه د امریکا د لیدو ترڅنګ به د هغه ځای د استادانو د فکرونو پر مجموعي ظرفیت هم پوه شم، خپل ځان به هم ورسره وتلو، چې څومره د فیل په غوړ کې ویده یو؛ څومره ویښ شوي یو؛ د نورو هېوادونو له هیئتونو سره به هم وګورو، هغوی سره به هم ځان پرتله کړو، چې نور تر موږه څومره مخکې دي؟ یا تر موږه هم شاته پاتې څوک شته؟ او که نه وروستی ریکارډ زموږ په برخه دی؟ دا سیمینار د نیسا سنټر له خوا جوړ شوی و. (NESA) د ملي دفاع په پوهنتون کې یو څېړنیز مرکز دی، چې د نږدې ختیځ او سویلي اسیا هېوادونه په کې راپتالې دي. دا مرکز د همدغو هېوادونو یا سیمې مسایل څېړي، دا سیمینار هم، د

همدې سيمې د امنيتي مسايلو او نړۍ ته د نورو ورپېښو
 خطرونو او چلېنجونو د څېړنې لپاره جوړ شوى و.
 موږ چې په جگړه کې رالوى شوى نسل يو، هم جگړې ځپلي
 يو، هم يې کړولي يو او هم يې د جگړو په باب پخه تجربه را په
 برخه کړې ده، نو د جگړه ييزو مسايلو څېړنه او ارزونه طبعاً د
 افغانانو له مزاج څخه لرې نه ده، د يوه سياستوال په خبره:
 ((جنگ افغانانو ته ساعتيري ښکاري))؛ په دې برخه کې تر هر
 چا د دوى تجربه زياته ده، په نړيواله کچه له نورو اشخاصو
 سره د روابطو پيدا کول هم ددې سيمينار بل هدف و، ددې
 ترڅنگ ما غوښتل د سيمينار په ترڅ او يا هم د سيمينار په
 حاشيه کې ددې زمينه برابره شي، چې له ځينو هغو اشخاصو
 يا پوهانو سره وگورم، چې د افغانستان په اړه امريکايي
 پاليسي کې يې نظر موثر دى، نو دا به ددې زمينه برابره کړي،
 چې د خپل مظلوم ولس د کړاوونو رښتينى انځور هغوى ته
 وړاندې کړم. دا به هم ورته په گوته کړم، چې په افغانستان کې
 څو محدودو ډلو او اشخاصو ته د امريکايانو له خوا د زياتو
 امتيازاتو ورکړه، هم زموږ هېواد له ستونزو سره مخامخوي
 او هم ددې کار دوام امريکايانو ته په گټه نه دى. نو ددغسې
 گڼو موخو د ترلاسه کولو په هيله مو دې سيمينار کې گډون ته
 زړه ښه کړ.

د سفر تیاری

کله چې په دفتر کې زما د سفر په باب موافقه وشوه، نو زموږ له دفتر سره، چې د سفارت کوم رابط غړی او همکار دی ښاغلی سموېل کرېمر (Samuel Kramer) ماته وویل: اوس نو باید ستاسو دفتر موږ ته یو لیکلې پاڼه راکړي، چې موږ ته یو سند شي، ددې کار یو علت دا و، چې زموږ دفتر ته خو ځله دا ډول لنډ مهالي او اوږد

مهالي بورسونه راغلې، د دفتر مسولینو په پیل کې ورسره موافقه کړې، خو وروسته یې بیا خپل سفرونه کنسل کړي او هغو کسانو ته، چې د بورسونو یا دا ډول سفرونو انتظام یې کړی

و، مشکلات پیدا کړي دي. نو ځکه دوی یوې رسمي پاڼې ته اړتیا لرله. دا پاڼه مو هم سموېل کرېمر ته وروسپارله، ماته یې وویل: خو ورځو کې به ستاسو دفتر ته له امریکا سفارت څخه یو رسمي مکتوب راشي. لس ورځې وروسته د سفارت له خوا

مکتوب راغی، چې د (نیسا سنتر) له خوا ماته بلنه په کې شامله وه. د سفارت په یادښت کې لیکل شوي وو: ((درېو ورځو کې باید موږ ته بېرته ځواب راکړل شي.)) د پرژرمې له دفتره مکتوب واخیست، د دفتر د یوه همکار په واسطه مې بهرنیو چارو وزارت ته ولېږه، د رخصتۍ او ځینو نورو عواملو له امله مکتوب لږ ټال شو، خو په متواترو تېلېفونونو او په وزارت کې د ځینو مامورینو د شخصي پیژندگلۍ له کبله تر ټاکلې ورځې یوه ورځ وروسته مکتوب راغی او کرېمر ته مې له خپل پاسپورټ سره یوځای ورکړ. هغه راته وویل: ((ټیک یوه میاشت وروسته ستاسو وېزه راځي، د فبرورۍ پر (۲۳) مه نېټه ستاسو سیمینار دی او پر (۲۲) نېټه مو له کابل څخه د (د یوې میاشتې په بهیر کې ما فکر کاوه چې دا سفر به هم د ځینو نورو غونډې کنسل شي، نو ځکه مې د پر بایز ګاڼه، د دې ترڅنګ مې د خپل هغه فرهنګي پلان پر تطبیق کار کاوه، چې له تېریونیم کال راهیسې مې پیل کړی و. سفر ته درې، څلور ورځې پاتې وې، چې سموېل کرېمر او جیمز د بلیو ټیمپکن (James W. Tompkins) یو بل ملګری یې زموږ دفتر ته راغلل، پاسپورټ چې وار له مخه یې ماته بېرته راکړی و، رانه واخیست، راته یې وویل چې د (سنجر) وېزه راغلې، خو ستا لا تراوسه معلومه نه ده، تاسې د سفر تیاری ونیسئ، زیات احتمال دی، چې وېزه مو راشي او که یوه ورځ وروسته هم راشي، پروا نه کوي، ته به یوه ورځ وروسته حرکت وکړې. سنجر

صیب، چې د جمهوري ریاست د مقام د دفتر د پالیسی برځي
 رئیس دی، ماته وویل: چې تاسو ماسره یوځای لاړنه شئ، نو
 زما خو یوازې زړه تنگېږي، د ژبې مشکل هم لرم، ما وویل:
 تاسو خپل ترتیبات ونیسئ، کېدی شي زما وېزه هېڅ رانه شي،
 که رانه شي نو زه لا خوشاله یم، ځکه دلته مې ډېر کارونه دي.
 هغه وویل چې ته نه ځې، زه هم نه ځم. د فبرورۍ ۲۰مه د جمعې
 ورځ د افغانستان رخصتي وه، د شنبې ورځ د امریکا سفارت
 رخصت و، خو همدا شنبه ماته تېلېفون راغی، چې ستا وېزه هم
 راغلې، کار دې خلاص دی، د سفر ترتیبات ونیسئ. ځان مې
 سفر ته تیار کړ، د یکشنبې ورځ سهار پر خپل ټایم دفتر ته لاړم،
 مېرمن مې تر سفر دمخه سهار وختي د معمول په شان درې ځله
 له قران شریفه تېر کړم، د خدای کتاب مې په سترگو بنګل کړ،
 اولادونه مې څلور واړه مچ کړل، ټولو راته وویل: زموږ د مستی
 او لوبو شیان دې له یاده ونه ځي. زما اولادونه دا ځل ځکه ډېر
 خفه وو، چې موریې هم اروپا ته په یو رسمي سفر روانه وه.
 اکثره وخت موږ کوښښ کوو، چې دواړه پریوه وخت له کوره
 سفر ته لاړنه شو، خو دوه درې ځله داسې پېښ شوي، چې موږ
 دواړه پریوه وخت بېلابېلو هېوادونو ته په سفر وتلي یو. دا ځل
 نو د هغې سفر یو اوونیز و او زما تقریباً دوه اوونیز، نو ځکه
 ماشومانو ته ډېره گرانه وه، چې دا سفر په اسانۍ سره وزغمي.
 دفتر ته چې لاړم کارونه مې منظم کړل، د دفتر دوو نورو ملګرو
 وفاء الرحمن وفا او ضیاء الرحمن ضیاء ته مې د خپل راتګ تر

ورځې پورې کاري پلان جوړ کړ، سهار لس بجې به وې، چې د
امريکا سفارت رابط غړی (جېمز، ډېليو ټيمپکن) راغی، ماته
يې خپل پاسپورټ، د الوتکې ټکټ، د سفر لارښود او دوه نيم
سوه ډالر سفر خرڅ را کړل او د ښه سفر هيله يې راته وکړه.

له کابل ټرډوبی

د فبروري ۲۲ مه، د کب (۴) مه نېټه وه، د یکشنبې ورځ د ماسپینین درې بجې مو له دفتره حرکت وکړ، خپل اسناد او جامې مې په بیک کې منظم کېښودل، د دفتر له ملګرو مې خدای پاماني واخيسته او کابل نړیوال هوايي ډګر ته لاړم، تر لږ انتظار وروسته صبغت الله سنجر صیب هم راغی او همدارنگه جنرال عبدالحکیم انگار صیب، چې د کورنیو چارو وزارت په استازي زموږ د سفر ملګری و، هم تشریف راوړ. خو دقیقې

انگار صیب

سنجر صیب

انتظار مو وکړ، د هوايي ډګر په (وي آی پي) کې نور ګڼ بلدي کسان، چې بېلابېلو ځایونو ته یې سفرونه درلودل، هم ناست

وو، خو شېبې مو هغوی سره هم گپ شپ ولگاوه، د هوايي ډگر نوي قومندان (جنرال اصف جبار خېل) ماته انگار صیب راوپېژنده، انگار صیب په لومړي نظر ډېر جدي سړی ښکارېده، زړه کې مې ویل خدای دې خیر کړي، چې څنگه به دا سفر ورسره خوشاله تېروو، خو څومره چې مو ورسره خبرې اترې زیاتېدې، د سړي خوږلني او صمیمیت زیاتېده. خو شېبې نور هم ناست وو، خبره څلور نیمو بجو ته ورسېده، مسول مامور لا واردمخه له موږ درېواړو پاسپورټونه اخیستي وو، هغه یې له بوډینگ کارتونو سره یوځای موږ ته بېرته راوړل، ویې ویل: څلور نیمې بجې الوتکه الوتنه کوي. څلور نیمې بجې د (VIP) دروازي له لارې په ځانگړي موټر کې د الوتکې تر سینې لارو. له معمول سره سم الوتکې ته پورته شو. په الوتکه کې اکثره کسان بلدي وو، یو بل سره مو ستړي مشي وکړل، پر خپلو سیتونو کېناستو، خو شېبې مو انتظار وکړ، کله چې د الوتنې خبرتیا خپره شوه، پوه شو، چې نور مسافرنه راځي، نو زه (یون) او سنجر صیب یو بلې څوکی ته لاړو، چې تردې وخته لاتشه او نسبتاً هوسا وه، انگار صیب پر خپلې څوکی ځای پر ځای پاتې شو. ما او سنجر صیب په لاره کې ښه د مزې گپ ولگاوه، خو زما عادت دی، چې کله خوب راباندې راشي، بیا مېلمه ته هم یوه پلمه جوړوم، نو یوه سترگه خوب مې هم وکړ، د ډوډۍ پر مهال، چې بیدار شوم، نو بیا مې سنجر صیب سره گپ چالان کړ. په همدې خبرو اترو کې وو، چې پیلوټ خبر ورکړ، د

دوبی هوایی ډگر ته کښته کېږو، خپل کمربندونه ټینګ کړئ. لس کم اته بجې وې، چې د دوبی نړیوال هوایی ډگر کې کښته شو.

کله چې د دوبی نړیوال هوایی ډگر لومړي نمبر ترمینل ته ننوتو، نو باید خپل ټکټونه مو مسول مامور او دخولي غرفې ته وربښودلي وای، چې هغوی بیا په خپل وارد بوډینګ کارت لپاره مربوطه غرفه راپه ګوته کړي. کله چې دې غرفې ته لاړو، نو مسول مامور پوښتنه وکړه: بکسونه لرئ که نه؟ ما او سنجر صیب خویو یو بیک درلود، ځکه ماته پته وه، چې د څو او لویو بکسونو انتقال څومره مشکلات لري. انګار صیب خپل بکس په کابل کې الوتکې ته ورکړی و. څرنګه چې کام ایر الوتکه له نورو نړیوالو شرکتونو سره د بکسونو د انتقال کوم تړون نه لري، نو ځکه د بکسونو د انتقال په برخه کې مسافرین همپشه له ستونزو سره مخامخېږي. له انګار صیب څخه یې چې پوښتنه وکړه، هغه وویل: ما خو بکس الوتکه کې تسلیم کړ. مسول مامور وویل: چې تاسو باید یو ځل له ترمینل بهر شئ، هلته مو خپل بکس واخلي او هلته چې ځئ نو باید د دوبی وېزه ولرئ، نو که غواړئ بکس واخلي، تاسې باید له (مرحبا) څخه وېزه واخلي. انګار صیب ماته وویل: دوی څه وایي؟ دا ټوله کیسه مې ورته وکړه، که څه هم زما انګلیسي پخه نه ده، خو د انګار صیب او سنجر صیب په اندول ما خپل څرله خټې ایستلای شو. ما چې هغه مامور ته وویل: دی وېزه نه لري دا نو

امکان لري؟ هغه وويل: دا نو دده خپل مشکل دی. انگار صيب ته مې وويل چې بکس کې دې کوم قيمتي شيان شته که نه؟ هغه وويل: نه بابا يوازې يوه جوړه دريشي ده، د غاښونو کريم او برس نور خاص څه نه شته، ما ويل که کنسل يې کړې، دا به دې په گټه تمام شي، ځکه د دوبي د وېزې په پيسو هلته دوه جوړې دريشي کېږي او تکليف به يې له پاسه دلته گالې، راځه چې بېرته يې کنسل کړو، بېرته يې د کابل د نړيوال هوايي ډگر قومندان جنرال صيب اصف جبار خېل ته زنگ وواهه، چې هغه يې هلته واخلي. انگار صيب خورا ځوان طبيعته او عيار سړی دی، ژر يې راسره ومنله، ويل يې والله ښه کار دی. بېرته مسول مامور ته ورغلو، ما ويل دا بېک بېرته کنسلېدې شي؟ هغه وويل: دی (انگار) دې راته امضا وکړي، انگار صيب ورته لاسليک وکړ، پردې وخت ښاغلی نادر نادري (د افغانستان د بشر د حقوقو د خپلواک کميسيون وياند) هلته په لين کې ولاړ و، هغه تر روغې وروسته موږ څخه وپوښتل چې څه مشکل دی؟ ما ورته مشکل ووايه، هغه چې په پخه او روانه انگليسي خبرې کولای شي، بيا غرفې ته ورغی، خو مسول مامور همغه خبره وکړه، چې موږ ته يې کړې وه، نادري صيب وويل: ښه لاره داده چې کنسل يې کړئ، تر دې وروسته نادري صيب هم، چې د واشنگټن په سفر روان و، له موږ سره يوځای شو، نادري صيب تر موږ ټولو زيات بلد و او څو ځله يې امريکا ته سفرونه کړي وو، هملته يې درسونه هم لوستي، نو ځکه موږ د سفر له پاتې

ستونزو بېغمه شو. دی مخکې موږ ورپسې، د ترمینل دویم پوړ ته لاړو، اړوندې دروازي او بیا اړوندې غرفې ته لاړو، زموږ ټولو پاسپورټونه ده واخیستل، ټکټونه یې په کې کېښودل او د غرفې مسولې مامورې ته یې وړاندې کړل، هغې بیا تر (۲۰-۲۵) دقیقو ځنډ او تردې پر چورت او دقت وروسته موږ ته بوډینګ کارتونه راکړل او بیا له هغه ځای وړاندې عمومي ترمینل ته راغلو. ما د کمري لپاره یو پوښ واخیست، همدا سې په ترمینل کې گرځېدو، ستړي هم وو، انگار صیب وویل: راضي لاړ شو، کافي شاپ کې به کېنو، چای به هم وڅښو، گپ به هم ولگوو، نادري صیب یو لوکس کافي شاپ ته بوتلو. د چای غوښتنه یې وکړه، چای یې راوړ، ښه د مزې چای و، زه خو ښه ستړی هم وم، نو ښه په مزه مې وڅښه، نږدې یو ساعت هلته ناست وو، بېل یې راوړ، (۲۱) ډالر ه وو، انگار صیب پیسې ورکړې. زموږ پر وخت د شپې یوولس بجې وې. خو زموږ بوډینګ کارت کې د الوتنې وخت، پر محلي وخت دولس نیمې بجې و. تر چای څښلو وروسته په دې لټه کې شو، چې د خپل اوږده سفر لپاره تیاری ونیسو.

له دوبي تر و اشنگته

نږدې دولس بجې مو د يونايټېډ ايرلاين (د امريکا هوايي ليکې) اړوند ترمينل ته ځان برابر کړ، يو ځل بيا بايد د تلاشي له سکرينه تېر شو. خو مخکې تر دې چې دې غرفې ته لاړ شو، د ټولونه، بلکې د خاصو خلکو د پاسپورټونو د کتلو پړاو پيل شو. يو تن چې غالباً هندي و، راغی، له هغو کسانو يې پوښتنې پيل کړې، چې ده ته امريکايان نه ښکارېدل، له سنجر صيب، انگار صيب او ځينو نورو يې پوښتنې پيل کړې، نادري صيب ورته ژباړه کوله، هر يو ته يې دا ويل: چېرته ځئ؟ څه ته ځئ؟ څه کوئ؟ بکسونو کې مو څه دي؟ دا بکسونه مو خپل دي؟ بدل شوي خو نه دي؟ چا خو به لاس په کې نه وي وهلی؟ او گڼې نورې پوښتنې. زما نوبت چې راغی، ما نادري صيب ته وويل: ورته ووايه دا ساده گان لکه چې موږ درته ښکاره شو که څنگه؟ چې دومره مخلوق کې دې همدا موږ په گوته کړو، که زړه دې نه وي، چې بېرته وگرځو، ما ورته په خدا کې دا خبرې وکړې، هغه ته يې چې زما خبرې وکړې، هغه له خدا شين شو، زما پاسپورټ يې وکوت، خو ډېرې پوښتنې يې راڅخه ونه کړې. پاسپورټ کې يې راته خروجي ټاپه ولگوله، له چکه تېر شو. د خو دقيقو لپاره پر څو کيو کېناستو، يو امريکايي نادري صيب څنگ ته راغی، زه يې هم پېژندلم، ښه روانه فارسي يې

ویله، د کاندیدانو په اړه یې له ماڅخه ځینې پوښتنې وکړې، هغه هم هر احتمالي کاندید ښه پېژنده، خو دقیقې وروسته الوتکې ته پورته شو. الوتکه نه وه، یو بشپړ کلی و، خپل سیتونه مو پیدا کړل، بیکونه مو پاس په خپلو ځایونو کې ځای پر ځای کړل، د الوتنې پر وخت مې په الوتکه کې یو زیات شمېر افغانان تر سترگو شول، اټکل کېده چې تر امریکایانو وروسته کېدی شي دویمه کټه گوری وي. دا الوتکه د جرمني او اماراتو د الوتکو په شان ښکلې نه وه، خو په لویوالي ښه لویه وه. د منځ لیکه کې یې پنځه څوکی او د خنډو لیکو کې یې دوه نفرې څوکی ایښې وې. د هر سیت مخې ته یې یو کوچنی ټلويزیونگوتی نصب و. ددې ټلويزیون پر سکرین هم د سفر واټن او لیکه ښکارېدل او هم دې کولای شول، په څو بېلابېلو ژبو څو فلمونه وگورې. د الوتکې د ټولو څوکیو شمېر معلومول اسانه کار نه و، خو اټکل کېده، چې نږدې پنځه سوه کسان په کې ځایېدل. کله چې مو په الوتکه کې خپل سیتونه تثبیت کړل، نو ځان مو راحت احساس کړ، بیا مې خپله کتابچه راووستله، غوښتل مې په الوتکه کې له دې فرصت څخه ګټه پورته کړم او خپل هغه یادښتونه پوره او بشپړ کړم، چې د تېریو کال په بهیر کې مې یادښت کړي، خو بشپړ کړي نه وو. په ټکټ کې راته د الوتنې د رسېدو محلي تایم لیکل شوی و: د سهار (۲) بجې به امریکا ته رسېږو. ظاهراً خو چې د شپې یوه بجه له دوبي څخه حرکت وکړې، نو فکر کوي چې شپږ بجې امریکا ته رسې، نو

ټوله لاره شپږ ساعته کېږي، خو واقعيت داسې نه دی. د امریکا او دوبي ترمنځ د وخت نهه ساعته واټن ته چې د چا پام نه وي، نو همداسې فکر کوي، خو که دا وخت په کې محاسبه کړي، نو بیا خبره پنځه لسو ساعتونو ته رسېږي. زه چې د وخت دې نزاکت ته متوجه وم او تر الوتنې دمخه نادر نادري صیب هم راته ویلي وو، چې ټول پنځه لس ساعته مزل دی، نو ځکه خو مې د خپلو یادښتونو بشپړاوي او خوب ته ملا تړلې وه، نیم ساعت مو په الوتکه کې انتظار وکړ. ما فکر کاوه، چې د امریکا الوتنې به پر خپل وخت الوتنه کوي، خو چې د هغوی حال مې وکوت، پر خپلو افغاني الوتکو مو شکر و وېست. تر نیم ساعت زیاته موده په الوتکه کې پاتې شو. تر هغه وروسته د الوتکې پیلوټ د الوتنې خبرتیا خپره کړه. سټیوارډ پستانود الوتکې دودیزې یا معمولې لارښوونې وکړې، په دوی کې ښځې او نارینه دواړه شامل وو، خو د نورو الوتنو پر خلاف هېڅ ښکلي ښځه مې په نظر راغلله، لکه څنګه چې الوتکه زړه وه، ښځې یې هم همداسې زړې وې، تراوسه چې ما په کومو الوتکو کې سفرونه کړي، تر دوی بدرنګې سټیوارډ پستانې مې په نظر نه دي راغلي، البته د ښکلا معیارونه هم توپیر کوي، د سړي محیطي، اجتماعي، سیاسي، اقتصادي حالت او ذوق د ښکلا خوښوونې او ښکلا ټاکنې پر معیارونو تاثیر کوي، ځکه خو نو اکثره ښکلا پوهان پر دې نظر دي، چې ښکلا دومره ښکلې ده، چې د تعریفونو په حدودو او چوکاټ کې نه ځایېږي. په همدې

خاطر د بنکلا بېلابېل تعريفونه رامنځته شوي او هر تعريف ته چې گوري، نو له مورگو يې د بنکلا يوه برخه بهرته وځي، خو بيا هم د بنکلا دا تعريف په ټولو کې عام دی چې: ((بنکلا په هر څيز کې معينه هماهنگي ده)). ما د بنکلا همدا تعريف ددې ستيوار د يستانو پر وجود تطبيقوه، خو پريوې (تور پوستې او سپين پوستې) هم تطبيق نه شو. د يوې په وجود کې هم دهغې د بدن جوړوونکو برخو ترمنځ توازن، هماهنگي او تناسب په نظر رانغلل.

الوتکه الوتنې ته چمتو کېدله، لومړۍ يې په انگليسي او بيا په عربي ژبه د سفر په اړه معلومات ورکړل. زه په منځني کتار کې پر D ۳۴ نمبر څوکۍ ناست وم، د سيټ په منځنۍ برخه کې نصب ټلويزيون سکرين ته مې کتل، چې ټول واټن يې نږدې يوولس زره کيلو متره ښوده او وخت يې نږدې پنځه لس ساعته، يانې يو زر کيلو متره مربع واټن يې په نږدې يو ساعت کې واهه. په الوتکه کې ټول سيټونه ډک نه شول، يو نيم کس له يوه ځايه بل ځای ته هم ته سنجر صيب هم له موږ څخه بل سيټ ته لاړ، يو لوړ پوړی افغاني هئيت، چې دا وخت د امريکا پر سفر روان و، هم په همدې الوتکه کې و، په دې هئيت کې د ملي دفاع وزير ستر جنرال عبدالرحيم وردگ، د کورنيو چارو وزير محمد حنيف اتمر، د بهرنيو چارو وزير ډاکټر رنگين دادفر سپنتا، د ملي امنيت چارو مشاور وزير ډاکټر زلمی رسول او د ملي امنيت لوی رئيس ښاغلی امرالله صالح هم شامل وو. له کابل څخه هم

موږ سره په کام ایر الوتکه کې وو، خو دوی هلته هم په لومړي کلاس (بزنس کلاس) کې وو او دلته هم په همدې برخه کې وو، نو ځکه خو موږ ونه غوښتل چې یا هلته او یا هم دلته ورسره وگورو، د رحمان بابا خبره: نه شي د خانانو ملنگانو سره کلي...

نیمه ورځ او بیا تر نیمې زیاته شپه مو په خوب، یادښت لیکلو او ډوډۍ خوړولو تېره کړه، یو وخت وینس شوم، نږدې (۹) ساعته مزل مو وهلی و. د ټلويزيون پر سکرین لیکل شوي وو (۲۵۹۸) کیلو متره واټن مو وهلاي دی. یو وخت مې پښې ډېرې شخې شوې، د الوتکې په دهلېز کې لږ کښته و پورته لاړم، پښې مې وغوړېدې، کله چې دهلېز کې مخ کښته روان وم، نو د ملي دفاع وزیر جنرال رحیم وردگ صیب هم په دهلېز کې ولاړ و، خپله شخي يې ایستله، زه يې چې ولیدم، نو سترې مشي مو سره وکړل، ماته يې ویل چې تاسو هم امریکا ته ځئ؟ ما وویل یو سیمینار ته ځو، د سفر د نورو ملگرو پوښتنه يې هم وکړه، بېرته خپل ځای ته راغلم، څو شېبې وروسته بیا د خوب خپه راباندې راغله، کله په وینه کله په خوب کې، همداسې مو سفر ته دوام ورکاوه، الوتکه له دوو لویو وچو او دوه درجنو هېوادونو تېره شوه، یو وخت مې چې ساعت ته وکتل، نو د افغانستان پر وخت د شپې (۳) بجې او د امریکا پر وخت د سهار (۲) بجې دي. الوتکه کوزېدو ته چمتو شوه. په ډېر آرام ډول يې پر هوايي ډگر کښته کړو، له شپږو څخه لس دقیقې تېرې وې، چې له الوتکې رابهر شو.

نیم ساعت د ډالس په هوایي ډگر کې:

پر سیمه ییز وخت لس پنځه لس دقیقې تر شپږو تېرې وې، چې له الوتکې بهر او ترمینل ته داخل شو، له دې ځایه هغې

دروازې ته برابر شو، چې موټر ورسره وصلېده او له دې ځایه بیا د دوه درې دقیقو په واټن د ترمینل بلې برخې ته، چې هلته د دخولي وېزې لپاره

بېلابېلې غرفې وې، هلته ته، کله چې د ترمینل دروازه بېرته شوه، نو خلک کوټې ته ورته یو موټر کې ناست وو، ما فکر وکړ، چې دا هم کومه خونه ده، خو چې پاس مې د لاسنیوي ځایونو او همدارنگه څوکیو ته پام شو، نو د موټر خیال مې پرې پوخ شو. عیناً داسې لکه په فرانکفورت یا نورو هوایي ډگرونو کې، چې د اورگاډي سیستم وي. همدلته چې داخل شو، نو پر بناغلي زلمي خلیلزاد او دفاع وزیر بناغلي رحیم وردگ مو سترگې ولگېدلې، دواړه ولاړ وو، په موټر کې دومره څوکی نه وې، چې ټولو ته رسېدلې وای، دوی دواړو پاس لاسنیوونکي نیولي وو. موږ چې یې ولیدو، نو سترې مشي یې وکړل، زه خو زلمي خلیلزاد کم پېژندلم، خو رحیم وردگ صیب زیات پېژندلم، خلیزاد صیب بیا سنجر صیب تر

ما زيات پېژنده، تر سترې مشي وروسته خليلزاد صيب وويل: څنگه ياستئ د اينده کابينې غړو؟ سنجر صيب ورسره خبرې شروع کړې، خو ډېرې لنډې وې، دا وخت خليلزاد صيب رحيم وردگ صيب ته وويل: هوايي ډگر کې دې په ما تعميرونه جوړ کړل، افتتاح دې هم کړل، خو پيسې دې رانه کړې او تراوسه پاتې دي. خليلزاد صيب ورته په ټوکو او خدا وويل: هله ژر شه سپين چک راوباسه چې همدا اوس يې درته امضا کړم... همدې خبرو کې خليلزاد صيب زياته کړه: په ياد دې ده هغه ورځ چې دا تعميرونه مو افتتاح کول، سخته واوره هم وړېده، په ټوکو يې وويل: که چېرې مې ځان کاندېداوه، نو د هماغه وخت عکسونه به چاپوم... همدې خبرو کې وو، چې موټر ترمينل ته ورسولو، وزير، امير، خان و غريب، مېلمه و کوربه ټول په نوبت بېلابېلو غرفو ته ودرېدلو، خليلزاد صيب سره نه کوم باډيگارد و، نه کوم سکرټر، د هر چا ځانته ځانته سودا وه، هغه کش وپش چې ما په کابل کې د خليلزاد صيب ليدلې و او بيا مې په امريکا کې د يو عادي شخص په توگه وليد، د ځمکې او اسمان ترمنځ واټن و. رحيم وردگ صيب هم يوازې و، لږ وروسته په واشنگټن کې د افغانستان سفارت يو استازی راغی او هغه يې له (VIP) لارې ځان سره بوتله، موږ چې بېلابېلو غرفو ته په نوبت ولاړ وو. نو ۱۱ نمبر غره يې ته زما نوبت راوړسېد. هلته لارم، پاسپورټ مې ورکړ، سترگې مې کمزې ته برابرې کړې. زما پاسپورټ يې واپوه، راواپوه

کمپیوټر کې یې گوتې وو هلې راووهلې، ښځینه پولیسې پرې
نږدې لس دقیقې وخت تېر کړې، بیا یې وویل: د سفر نور
کاغذونه! ما د سیمینار اسناد ورکړل، هغه یې سرسري
وکتل، بېرته یې را کړل، بیا یې شونډې و خوځولې؛ منفي
ځواب یې را کړې، ماته یې وویل: راځه راپسې، بیک مې
واخیست، دا مخکې او زه ورپسې وم، پنځوس متره وړاندې
لاړو. هلته هم همدا ډول غرفې وې او د پاسپورتونو چک
کېدل، ماته یې وویل: همدلته پر څو کیڼه، نږدې شل
دقیقې ناست وم، ښځه لاړه لادرکه شوه، دې غروفو باندې ګڼه
ګوښه نه وه، پردې وخت یوه بله پولیسې راغله، ماته یې
وپوښتل، اشاره یې وکړه، چې پاسپورت دې غرفې ته ورکړه،
ما ورته وویل: هغې بلې پولیسې سره دی، دا وخت یو بل تن
چې هغه هم د همدې ځای یو عادي کارکوونکی ښکارېده،
ماته په فارسي ژبه وویل: ولې ناست یې؟ ما وویل: پاسپورت
یې راڅخه یوړ، ده راته وویل: همدلته کیڼه، ده بیا هغو نورو
مامورینو ته وویل: نور هغوی پوه شول، یو څو دقیقې وروسته
یو پولیس زما نوم له لږې واخیست، ما ویل زه یم، پاسپورت
یې راوړ، لارښوونه یې وکړه، چې له دې لارې بهر شم، کله چې
بهر شو، نو خپل نور انډیوالان، سنجر صیب، انگار صیب او
نادري صیب ماته منتظروو، ماته یې وویل: ولې دې ناوخته
کړې، ما ورته ډاکیسه وکړه، دا وخت مو یو بل سره مشوره
کوله، چې ټکسي پیدا کړو او تر هوټله پورې لاړ شو. پردې

وخت یو تن زموږ نومونه پریوه کاغذ لیکلي وو. خپل نومونه مو وکتل، هغه ته مو وویل: موږ یو: نادري صیب سره مو خدای پاماني وکړه، زموږ هر کلیوال موږ ته وویل: بکسونه مو همدا دي، موږ وویل: هو ده وویل: راضي راږسې.

له ترمینله ووتو، باندې یو لوی پارکنګ و، چې په سوونو څه چې په زرگونو موټر په کې ځایېدلای شي. کله چې څوک د لومړي ځل لپاره د امریکا د یو هوایي ډگر دومره لوی پارکنګ وگوري او بیا یې له نورو پرمختللو او وروسته پاتې هېوادونو سره پرتله کړي، نو هلته سړي ته په لومړي نظر د امریکا د لویوالي، پرمختګ او عظمت پته لگي. موږ د ډالس په نړیوال هوایي ډگر کې کښته شو، چې دا ډول هوایي ډگرونه په امریکا کې ډېر زیات دي. سهار لمر نوې څړیکه وهلې وه. په موټر کې کښاستو، زه مخکې سیټ کې، سنجر صیب او انگار صیب شاته سیټ کې کښاستو، هغوی ماته وویل، څه ته به نن زموږه ترجمان شي. په موټر کې تر ناستې دمخه پر لنډ وخت هم یخ ښه وڅپلو، خو ښه و؛ وخت لږ و، په موټر کې چې کښاستو، نو له ډرپور څخه د پارکنګ کارت ورک شو، هلته خو چې دا ډول کارت درڅخه ورک شو، هغه بیا یو بل جنجال دی. ما چې د ډرپور اخوا د پخوا کاغذونه وکتل، نو پیدا مې کړ، ډرپور سخت خوشاله شو، حرکت مو وکړ. کله چې عمومي واټ ته برابر شو، نو درې لیکې سړکونه وو: یوه خوا، بله خوا او منځ سړک، په یوه لیکه یې موټر پر یو منځ او په بله کې پر بل منځ

روان وو، منح سرک کې موږ روان وو. ډرپور څخه مو وپوښتل چې دا سرک ولې اختصاصي دی؟ هغه وویل: دالیکه هوایي ډگر ته اختصاص شوې، سهار ټایم له دې خوا او مازیگر له خوا په کې تگ راتگ وي، نور عام موټر پر دې سرک نه ځي، ځکه چې دلته وخت ډېر مهم دی. ډرپور څخه مې بیا وپوښتل چې پخوا دې څه کار کاوه؟ هغه وویل: زه متقاعد ډگروال یم، اوس (NDU) د ملي دفاع وزارت پوهنتون سره همکار یم، د هغوی مېلمانه هوایي ډگر ته ورم راوړم. هغه هوټل (Residents inn hotle) نومېده چې موږ ته یې په کې ځای نیولی و، د هغه په باب مې ډرپور څخه وپوښتل، هغه وویل: نیم ساعت وروسته به وررسېږو. په لاره کې چې مو لویو سړکونو او لویو ودانیو، گڼو ونو او ځنگلونو ته کتل، نو د امریکا پرمختگ او لویوالی په کې له ورايه محسوسېده. ډېرې دنگې ودانۍ په کې نه وې او نه یې ودانۍ. ډېرې نږدې نږدې وې. سړکونه یې هم ډېر لوی او پراخه وو. که څه هم د موټرو گڼه گڼه وه، خو بیا هم دا وخت گڼه گڼه دومره ډېره زیاته نه وه. سړکونو هم د ډېرو موټرو د ځایونې او سېله لرله. په لاره کې مې شاوخوا ټولې لیدونکې ودانۍ له نظره تېرې کړې، یو ځای مې پر سپینو ډبرلیکونو یا ولاړو شناختو سترگې ولگېدې، له ډرپور څخه مې وپوښتل چې دا څه دي؟ هغه وویل: دا د هغو امریکایي عسکرو هدیره ده، چې په بېلابېلو جنگونو کې وژل شوي دي. کله چې هوټل ته نږدې

کېدلو، نو په لاره کې مې یو لوی خرېخن خو ضلعي تعمیر ته
پام شو، ډرپور وویل: دا پنتاگون دی. تر لرې شېبې نور مزله
وروسته (رېزنډنټس) هوټل ته ورسېدو، دا یو یویشتم پوړیز
هوټل و. د هوټل هر کلیوال ته چې ورسېدو، نو زموږ نومونه یې
پیدا کړل. خپل اتاقونه یې راته لادمخه مشخص کړي وو.
پنځوس پنځوس ډالره یې رانه د تضمین په توګه واخیستل،
چې که په هوټل کې له نا وړیا شویو شيانو ګټه پورته کړو، نو
چې دا ورڅخه وګرځوي.

زه (يون) په (۱۴۱۹) نمبر اتاق کې وم، سنجر صيب په (۱۲۱۷) او انگار صيب (۵۲۱) نمبر اتاق کې و، د هر پور نمبر له اتاق نمبر سره سمون خوړ، د ساري په توگه (۱۲۱۷) اتاق، يانې په

د ريزنډنټس هوټل رسپشن

دولسم پور کې (۱۷) مه خونه، خو په مجموعي توگه د اتاق (۱۲۱۷) نمبر ليکل شوی و. همدا يې ټلېفون نمبرونه هم وو. اتاق ته تر ختلو دمخه مويو بل ته خپل اتاق نمبرونه هم ورکړل او بيا مو د ټلېفون له لارې هم خپل اتاقونه چک کړل، ټولو

وويل خوب او استراحت به وکړو، بيا به مازيگراو ماښام
همدلته لاندې سره راټول او غونډې ته به لار شو. اتاق ته چې
لارم، نو د اتاق ټول لوازم مې چک کړل، تر دريشي ايستلو او
جامو اغوستلو وروسته چېرکټ ته د خوب په نيت لارم، دا چې
ښه سترې وم، نو ژر راباندې د خوب څپه راغله، ښه د مزې
خوب مې وکړ، تر خوب وروسته مې پر ځان او به تېرې کړې،
ځان مې ښه تازه کړ. دريشي مې واغوستله، کاغذونه او
پروگرام مې چک کړل او له اتاقه بهر شوم.

د ښه راغلاست لپاره یوه ماښامنۍ

د فبرورۍ ۲۳مه نېټه وه، نږدې ماښام و، کله چې له اتاقه د لفت پر لوري روان وم، نو مخې ته مې له یوې کرکۍ څخه پر همغه تعمیر سترگې ولگېدې، چې ډرپور راته د (پنټاگون) په نامه معرفي کړی و. له کرکۍ څخه مې ورته ښه په ځیر ځیر وکتل، رښتیا هم ډېره لویه ودانۍ ده، ډېر لوړ پورې نه ده، خو ډېره لویه او ډېره غځېدلې ده. مخې ته یې یو ډېر لوی پارکنګ دی، چې په زرګونو موټر په کې ځایېږي، د هروینګ یا برخې دروازې یې له ورايه ښکاري، په همدې څو شېبو کې مې په زړه کې ډېرې خبرې وگرځېدې، کمره مې راواخیسته، ژر مې یو عکس واخیست، عکس مې هم په ډېره وېره او بیړه واخیست،

د پنټاګون ودانۍ یوانځور

ما فکر کاوه چې له دې ځايه به عکس منع وي، تعمير څه کم يو
 کيلو متر لرې و، زما کمره هم دومره قوي نه وه، چې له دومره
 لرې فاصلې دې بڼه عکس واخلي. بل عکس ته مې لا ځان
 جوړوه، چې د لفتا اشاره بله شوه، په لفت کې له (دولسم) پورې
 لومړي پور ته کښته شوم. هلته مې سنجر صيب او انگار صيب
 هم وليدل. په همدې پور کې هغه څه څه لارو، چې غونډه په کې
 جوړه شوې وه. غونډې ته ننوتو، وار له مخه موظفو مامورينو
 موږ ته هر کلی ووايه. پر اوږده مېز د هر چا نوم پر ځانگړې
 دوسيه ليکل شوی و. د سيمينار ضروري مواد په همدې
 دوسيه کې ايښي وو. د پېژندنې لپاره يې يو کاغذ، چې د هر
 چا نوم پرې ليکل شوی و، هم د هر چا د کورنۍ پر برنۍ برخه
 ټکوهه، د دوسيې پر سر د ليکل شويو نومونو د کره ليکنې
 پوښتنه يې هم کوله، تر دې ځايه هر څه په خورا نظم ښکارېدل،
 د هرکلي اکثره مامورين ښځينه وې، د ټولو خوله له خدا ډکه
 وه، په وچولي کې يې هېڅ گونځې نه ښکارېدې، لکه خدا
 يې، چې د کلتوريوه برخه وي.

خپلې دوسيې مو ځان سره واخيستي او د غونډې هال ته

ننوتو. له بېلابېلو هېوادونو
څخه راغلي هئیتونه او د
هئیتونو غړي اکثره حاضر
وو. خو د قیقې وروسته
غونډه پیل شوه، د هغه ځای
د غونډو بڼه والی په دې کې
وي، چې پر خپل وخت

پیلېږي، ډېر کم تفاوت په کې وي او یا هېڅ نه وي. په پیل کې د
پروگرام منتظمې مېرمن وينډي وايټ (Ms. wandie white)
خبرې وکړې او برخوالو ته يې هر کلی ووايه، بیا یو بل تن
لنډې خبرې وکړې او ورپسې جنرال بارنو خبرو ته وبلل شو،
جنرال بارنو مخکې په افغانستان کې د ائتلافي قواوو د
عمومي قومندان په توګه دنده سرته رسولې، د افغانستان او
د سیمې د حالاتو په باب ډېر معلومات لري، اوس د همدې
نیسا سنټر د (د نږدې ختیځ او جنوبي اسیا لپاره د
ستراتیژیکو مطالعاتو مرکز) Near East South Asia
Center for Strategic Studies) مشر دی. هغه خو د قیقې
خبرې وکړې. پر افغاني هئیت سربېره دې غونډې ته د نورو
هېوادونو د هئیتونو ترڅنګ اړوند ژباړن هم رابلل شوي وو. د
افغانستان لپاره درې تنه ژباړن وو، چې دوی پخوا هم له
همدې نیسا مرکز او (NDU) پوهنتون سره کار کړی او په

اصطلاح دايمي همکاران يې گڼل کېږي. په دوی کې یو تن داود ایازی و، اصلاً د کندهار اوسېدونکی، خو نږدې دوه لسيزې کېږي، چې په امریکا کې اوسي، بل ملکيار صيب و، چې دی اصلاً د هرات

ولایت دی، مشهوره کورنۍ ده، دېرش کاله کېږي، چې په امریکا کې اوسي او بله مېرمن فوزیه وه، چې هغه هم نږدې شل کاله کېږي، په امریکا کې اوسي، فکر کوم درېواړو

امریکايي تابعیت درلود، ایازي صيب په پښتو او دوو نورو په دري ژباړه او خبرې کولې. جنرال بارنو په خپلو خبرو کې د معمولو تشریفاتو او هرکلي ترڅنگ دا وویل: ((دا سیمینار د نورو علمي گټو ترڅنگ ددې لپاره هم ډېر گټور دی، چې د بېلابېلو هېوادونو او کلتورونو مخور او اکاډمیک شخصیتونه یو بل سره کښي، یو بل وپېژني، د ملگرتیا زمینه یې برابره شي او همدارنګه خپلو سیمو او نړۍ ته د ورپېښو خطرونو او چلېنجونو په باب به یو بل سره د نظر تبادلې وکړي.)) جنرال بارنو زیاته کړه: ((مخکې تردې هم څو سیمینارونه شوي، ترارزوني وروسته موږ ته ثابتې شوې، چې گټه یې زیاته ده. دلته هدف دا نه دی، چې له سیاسي پلوه

موضوعګانې وڅېړل شي، بلکې هدف دادی، چې په علمي لحاظ مسایل وڅېړل شي او تحلیل شي. دلته د چا پر نظر باندې بندیز نه شته، هر څوک خپل نظر څرګندوي او دا نظرونه هم د هغه د خپل فکر څرګندوی دي.)) د جنرال بارنو تر خبرو وروسته د غونډې برخوالو ته د مابنامنۍ بلنه ورکړل شوه، کپک، کلچې، چای، شیدې، یو دوه ډوله کباب، ترکاری، بېلابېل جوسونه پراوړده مېز ایښي وو. هر چا د خپل ذوق او اشتها مطابق شيان راخيستل، ځينو کسانو پر ولاړه خوراک کاوه، ځينې خپلو مېزونو ته راتلل، همدې شېبو ددې زمینه برابره کړه، چې د بېلابېلو هېوادونو استازي یو بل سره وگوري. د ترکیې، امریکا او ځينو نورو هېوادونو له یو یو یا دوه تنو غړو سره همدلته زموږ پېژندګلوي وشوه. له خپلو افغانانو سره مو، چې اوس یې د ژباړونکو دنده سرته رسوله، هم ښه تعارف حاصل کړ. ګپ شپ مو هم ورسره ولگاوه. د ژباړې کمپیوټري خواسانه سیستم و، یوه وړوکی ټلېفون ته

ورته دستگاہ وه، ژباړن سره هم وه، موږ سره هم، هغې غوږۍ درلودله، هغه به مو چالان کړه، غوږۍ به مو غوږ کي کېښوده، ژباړن به د هال له یوه گوټه ژباړه کوله او موږ به اورېدله. دا غونډه لنډه وه، خو ګټوره وه. غونډې به ټول یو ساعت دوام موندلای وي، د غونډې په پیل کي یې موږ ته د لس ډالرو په ارزښت یو کرډیټ کارت هم راکړی و، چې که چېرې ټلېفون کوئ له دې کارت څخه ګټه پورته کولای شئ. د کارونې طریقه یې هم راښودلې وه. د غونډې تر پایته رسېدو وروسته هر څوک په خپله مخه لارل او موږ خپلو اړوندو اتاقونو ته راستانه شو. په اتاق کي د ټلويزيون د چالانولو پر سیستم پوه نه شوم، ریسپشن ته مې ټلېفون وکړ، هغوی یو تن راوړېږه. په ټلويزيون کي اکثره امریکایي چینلونه وو، چې ځینې یې

آغلې فوزیه

بناغلی ملکيار

بناغلی ايازی

افغانستان کي هم نیول کېږي، د افغانستان چینلونه خوڅه، چې د نورې لویدیزې نړۍ هم په کې نه وو، کله چې یې ماته

ټلويزيون چالان کړ، نو د ټولو چينلونو په باب يې راته معلومات را کړل، د هوټل ځانگړي چينل په باب، چې طبعاً تر اخلاقي اصولو اخوا شيان خپروي وويل چې ټکس لري، خود ټکس کچه يې راته ونه ويله. بېلابېل چينلونه مې واورول را واورول، په مينو کې د هوټل د ځانگړي چينل نوم هم و، چې په يو ځل کتلو يې (۱۶) امريکايي ډالر هره راتله، که هسې سهواً هم درڅخه په پټنه گوته ولگول شي، نو شپاړس ډالر درڅخه ځي، هغه ته مې بڼه پام شو، فکر مې وکړ چې احتياط ورسره په کار دی. دا خبرې ددې لپاره ليکم: زموږ يوزيات شمېر افغانان، چې بهر ته سفر کوي، نو مخوروي که نامخور، سپين ږيري وي که ځوانان، سياسي خپل وي که ناسياسي، ملايان وي که اميان، اکثره له دې ډول ستونزې سره مخامخېږي. دوی په چينلونو کې گوتې وهي يودم داسې څه وگوري، چې د کتلو نه وي، ځينې يې بېرته لرې کړي، بيا هم يو ځل چارج پرې راځي، خو ځينې پرې ځان همداسې غلې کړي، خبر نه وي، چې په پای کې څومره بېل ورپسې راځي. يو ځل موږ جرمني ته په يو رسمي سفر تللي وو، سهر چې ريسپشن ته لاړو، خپل حسابونه مو تصفيه کول او بل هوټل ته تلو، نو يو سپين ږيری پسې (۱۵۰) يورو بل راغلی و، ډېر فرياد يې وکړ، چې ما خو هېچرته ټلېفون نه دی کړی، دا ولې؟ ما او زما يو بل ملگري چې بېل وکوت، نو ليکلي يې وو: (Pay TV chanal) مانا د پيسو چينل، هغه مو گوټ ته کړ، موږ

وويل فرياد مه كوه، چې دلته دا نور هئيت خبر نه شي، تا داسې... چينل كتلاى، كټ كټ په خدا شو، ويې ويل: نو دا د خره زامن پرې څنگه خبر شول، موږ ويل دوى خو هر څه دلته په كمپيوټر كې گوري، بيا يې وويل: رښتيا واييم زه نه پوهېدل، چينلونه مې اړول را اړول چې يودم داسې يو څه هم په كې راوتل چې حال د ويلو لايق نه دى، بيا يې د بېل پيسې وركړې. پريو بل مخور سياسيخېل (۳۵۰) يورو بېل راغلى و، خو څرنگه چې دا لوړ رتبه دولتي هئيت و، ددې لپاره چې د افغانستان نوم بد نه شي، نو هوټل والا ته يو بل افغان له خپله جيبه پيسې وركړې وې او د هوټلوال جنجال يې ختم كړى و. يو بل چاپسې چې د كومې موسسې رئيس و، ان كابل ته بېل راغلى و. نو بهر ته په تگ او سفرونو كې دا خبره ډېره مهمه ده، چې د هوټل نزاكتونو، قوانينو او همدارنگه د درسمي پروتوكول ټول مميزات په پام كې ونيول شي، له مسافر سره بايد پر رسمي سفر څرخ سربېره احتياطي پيسې هم وي، چې د احتمالي خطرونو، ترانسپورت كرايه، د ټكټ بدلېدو چارج او داسې نور شيان په كې د ضرورت پر وخت رفع كړي، دغه راز د هغه كوربه هېواد كلتور، تمدن او مذهبي قوانين، چې تر ټولو ډېر مهم دي، بايد په پام كې ونيول شي. ما چې د ورځې يوه بڼه سترگه خوب كړى و، نو له كابله مې له ځان سره خپل ډېر هغه يادښتونه وړي وو، چې ترتيبول يې په كار وو، كتابچه او قلم مې راواخيستل، يو څو مخونه ليك مې وكړ،

کله مې تلویزیون ته کتل او کله مې لیک کاوه، تلویزیون کې
خوښکلي کمیدې چینلونه وو او خو سپورتې، همدا مې اړول
را اړول او په ترڅ کې مې خپل لیک هم کاوه، همدې کې ورو
ورو د خوب مرغۍ راباندې راغله، کله چې خوب راته د فکر
توازن گډوډ کړ، نو بیا مې خوب ته پناه یوړه.

د سيمينار لومړۍ ورځ

د فبرورۍ ۲۴مه نېټه د شنبې ورځ وه، سهار وختي چې له خوبه پاڅېدم، نو په مجهز تشناب کې مې پر ځان گرمې اوبه تېرې کړې. تر تشناب وروسته مې شیطاني هوسونه ټول له ځانه وشړل، له خپل فکر سره سم مې قبله په نښه کړه، د سهار لمونځ مې په ډېر خوند وکړ، داسې لمونځ و، چې د خداي (ج) او د هغه د بنده ترمنځ نه شيطان حايل و، نه ملا، نه مفتي او نه هم کوم بل ریاکار، څومره خوند کوي هغه حالت او هغه عبادت چې هېڅ حايل په کې نه وي. لويديزې نړۍ ته چې سپړی لاړ شي، نو تصنعې ابادي يې څو ورځو کې زړه ووهي، ډېر ژر يې يو روحي ډاډځي ته زړه وشي. اکثره افغانان، چې په تېرو نظامونو کې د مجاهدينو له خوا پر کفر او الحاد تورن وو، په غرب کې اوس تر مجاهدينو په اسلام کې ډېر تکړه دي. ددې يو علت دادی، چې په لويديزو هېوادو کې افغانان په خپل زړه او خوښه د اسلام له مزایاوو ګټه اخلي، خو په افغانستان کې ملايانو تل نور سپېروني ورسره مل کړي دي، نو ځکه عبادت د عادت بڼه غوره کړې او د ځينو زړونو او فکرونو خیري نه پاکوي. تر لمانځه وروسته مې د سيمينار لپاره رسمي لباس، چې مخکې تر مخکې راته په ګوته شوی و؛ دريشي او

نيكتيايي په کې حتمي وو، واغوسته، څه کم اوه بجې لاندې
لومړني پورته د چای لپاره کښته شوم. هلته مې خپل نور
ملگري (سنجریصیب او انگار صیب) هم ولیدل. چای مو په
گډه وڅښه، نوم یې د چای و، خو تازه او وچه مېوه، هگۍ، څو
ډوله وچه ډوډۍ، ډول ډول جوسونه، مستې، د مڼې مربا، تازه
ختکي، هندوانې، کباب او نورې مېوې، د الوبالو او نورو
مېوو مرباوې، پنېر، خپله چای، خولنده دا چې هر ډول لذیذ
طعامونه په کې وو. هسې نوم یې د سهارني چای و. په سیمینار
کې د گډونوالو ټولو هېوادونو د هیئتونو غړي هم همدلته
راتلل او په دې هوټل کې نور مېلمانه هم راتلل. ما چې د هر
بهرني په تېره بیا د امریکایانو پر وړاندې د خپل وجود وزن ته
کتل، نو ډېر توپیر راته په کې ښکارېده، که د افغانستان په
تېره بیا د لغمان وگړي له دوی سره پرتله کړې، نو ډېر توپیر به
درته په کې ښکاره شي، خو اکثره بهرنۍ ښځې او نارینه چې
دې کتل، د بدن د غړو ترمنځ یې هېڅ ډول اندول موجود نه وو.
پر اکثره خپل وزن بار و، په ستړیا یې ځان راکاږه، نو چې
ددوی مې دا حالات ولیدل، پر خپل ځان مې شکر و وېست. د
غذا هېڅ کمی نه و؛ څه شی چې دې خوړ او څومره چې دې
خوړ، بندیز نه وو. زه د ډوډۍ یا دې شیانو د خوراک په باب
دومره فکر وړی نه وم، خو دېته مې سوچ کاوه، چې څومره
شیان له هر چا څخه پاتې کېږي او بیا په باطله-دانی کې
لوېږي، زه چې اکثره له ضریبونو سره کار لرم، نو یو ځل بیا مې

ددې هوټل يوازې سهارنۍ لگښت او بيا باطله کوونکې غذا له نظره تېره کړه، بيا مې په يوه ښار کې د هوټلونو احتمالي شمېر، بيا د ټولې امريکا د هوټلونو دا حالت او ورځنۍ لگښت په پام کې ونيو او بيا مې د خپل هېواد او نورو غربيو هېوادونو له ټول کلني لگښت سره پرتله کړ، پوره باور مې راغی، چې د هغوی د يوې ورځې د هوټلونو د سهارنۍ لگښت يوازې باطله کېدونکې غذا هم زموږ د ټول هېواد تر کلني لگښت اوږې. په همدې سوچونو کې له چای څخه خلاص شوم. له مهالوېش سره سم سهار پر اتو بجو د هوټل مخې ته په ولاړ يو لوړ اوږده گاډي کې، چې په افغانستان کې د (۳۰۲) موټرو په شان دی، خو په لوړوالي کې لوړ و، ورپورته شوم، يو سپين ډيری، خو بې ډيرې ډرپور په کې ناست و، ډېر آرام موټريې چلوه، نيم ساعت کې د نيسا مرکز ته ورسېدو. په لاره کې د امريکا پراخ سړکونه، لويې ودانۍ طبعاً سړي ته په زړه پورې وې. د ښار له منځه لوی سيند د ښار ښکلا نوره هم زياته کړې وه. سړکونه که څه هم پراخ وو، خو ګڼه ګڼه په کې له ورايه محسوس وه. سهار چې موږ موټر ته پورته کېدلو، نو د پروګرام مسؤلينو څو شيان موږ ته وويل: موږ معمولاً نيم ساعت کې رسېږو، خو واشنگټن داسې ښار دی، چې پر هوا يې باور نه شته، بل يې ترافیک هم نا اعتباره دي او درېيمه خبره دا چې پر امنيت يې هم زړه نه شي تړل کېدلای.

کله چې نيسا مرکز ته ورسېدو، نو پر يوه ښکلي دوه پوړيزه ودانۍ وردننه شو، يو داسې هال ته يې بوتلو، چې نږدې سل کسان په کې په ارامه ځايېدل. هلته د هر چا نوم پر يو کاغذ ليکل شوی او پر مېز ايښودل شوی و. ټول پر خپلو ځايونو کېناستو، ژباړونکو خپل تخنيکي وسايل چک کړل، کله چې پر خپل ځای کېناستو، نو غوږونه مو ارام او نرم شول، ځکه تر هغه دمخه بهر کې ښه سخت يخ و. په پيل کې يو مسول شخص د نن ورځې پروگرام لنډ تشرېح کړ، تر هغه وروسته د سيمينار يوې بلې اساسي تنظيموونکې مېرمن وينډي وايټ، خبرې وکړې. موږ يې پر درېو بېلابېلو گروپونو ووېشلو. هر کس ته يې د خپل گروپ لست ورکړ.

بيا يې وويل: لومړی بايد عکسونه واخلو، تاسو ته کار تونه جوړوو، چې نيسا سنټر ته پرې داخل شو. گروپ گروپ په نوبت سره لاړو، دويم پور ته پورته شو، هلته يې زموږ عکسونه واخيستل، نيم ساعت وخت به يې نيولی وي. تر هغه وروسته ټول بېرته موټر کې کېناستو او لږ وړاندې ددې مرکز بل اساسي تعمير ته لاړو. پر دې ځای ليکل شوي وو:

Near East South Asia Center for Strategic Studies
National Defiance University

تريوې ډېرې دقيقې تلاشي وروسته، چې د ماشين په واسطه ترسره کېدله، ودانۍ ته دننه شو. کله چې د ټولو تلاشي خلاصه شوه، نو په لفت کې څلورم پور ته پورته شو. د

سيمينار هال ته ورنږدې شو، د هال په مخني دهليز کې د ټولو
هېوادونو بيرغونه وو، د افغانستان بيرغ مې چې وليده، نو
زړه مې وغوړېد، لږ ښه پښه نيولې شوم، چې نور تېر شي. بيا
مې د خپل هېواد بيرغ په گوتو و موبښه په زړه مې وسولوه،
ښکل مې کړ او هال ته دننه شوم.

د سیمینار د لومړۍ برخې پیل: کله چې هال ته ورسېدو، نو د هر چا نوم پر کاغذ لیکل شوی او په واپه چوکاټ کې د مېز پر سر ایښودل شوی و. موږ درېواړو افغانانو ته یې د لومړي کتار چپ لاس کې ځای راکړی و. وروسته بیا خپلو افغان ژباړونکو راته وویل چې دا کار دوی کړی دی. د نورو نړیوالو سیمینارونو په شان دې سیمینار او هال هم ټول ضروري شیان درلودل. د هال په وروستی برخه کې ژباړونکو ته ځای جوړ شوی و، چې د بېلونکې بنسټې یا پارټېشن په واسطه له هاله بېل شوی و، ژباړونکو موږ ته ټول کتلاي شو، خو موږ هغوی نه شول کتلاي. د هال مخ ته یو نسبتاً لوړ سټېج و، تر څنګ یې د خطا بې مېز او تر شا یې پر دېوال دوه سپین څرېدلي سکرینونه وو، چې د سیمینار د موادو د ښودلو لپاره نصب شوي وو، د ژباړې لپاره ګرځنده وسایل موجود وو، د هر چا مخې ته یو میک فعال و. لنډه دا

چې د يوه علمي سيمينار ټول امکانات او ضروري شيان په کې وو. د ژباړې لپاره ليکل شوي وو، چې په څلورو ژبو (عربي،

انگليسي، فرانسوي او دري) به کېږي. که څه هم د (پښتو) ژباړې يادونه يې نه وه کړې، خو پښتو ژباړن ايازي صيب د همدې لپاره راغلی و، چې دا چارې پرمخ يوسي. پر محلي وخت لس نيمې (۱۰:۳۰) بجې وې، چې د برخوالو د پروگرام منيجره لينډي وايټ پورته شوه او د پروگرام په اړه يې معلومات ورکړل. په تېره بيا د نن ورځې پروگرام يې تشرېح کړ. پروگرام يې په داسې جزياتو تشرېح کړ، ما ويل که ترپايه خبرې همدومره ډېرې وي، نو دا خو به زموږ کباب راوباسي. خو دا دومره فصيحه او بليغه ښځه وه، چې په خبرو کې يې هېڅ ابهام نه پرېښوده، مانا دا چې يوه ښه مدرسه يا لکچرره وه. په پای کې يې وويل: د سيمينار د ورځو په بهير کې نه ويل

کېږي، که له کومو ستونزو سره مخامخ شئ، نو موږ ته په دغه
نمبر تېلېفون وکړئ: ۲۸۵۴۱۳۱-۲۰۲ نیسا سنټر ۲۸۵۲۴۲۵-۲۰۲
وینډي وایټه. تروینډي وروسته د سیمینار یو بل مسول
شخص پروفیسور لېورېنس وېلټه Prof. Lawrence Velte
راغی. دی د نیسا مرکز یو پروفیسور دی، ددې ترڅنګ چې د
نیسا مرکز پر اهدافو او ددې سیمینار په باب یې معلومات
ورکول، په منځ منځ کې یې یوه یوه ټوکه هم کوله، د ځان په
باب یې وویل: زه داسې یو سړی یم چې د چا ملاتړ مې کړی،

هغه ناکام شوی دی، ده
وویل: دلته نږدې د
بایسکټبال یو لوبغالی دی
او دلته د بایسکټبال یو ټیم
دی، ما همېش د همدې ټیم
ملاتړ کړی، خو هر کله چې
دې ټیم په سیالیو کې برخه

اخیستې، لوبه یې کړې، نو بایلولي یې ده، موږ هېڅکله لوبه
نه ده گټلې. د نیسا مرکز په باب یې وویل چې دا یو علمي مرکز
دی، د دنیا ډېر پوهان دلته راځي خپل علمي نظرونه ورکوي،
دا نظرونه چېرته خپرېږي نه، همدلته پاتې کېږي، دا د یوې
پانې حیثیت لري، د سیمینار په ترڅ کې پر ځان ډېر فشار مه
راوړئ، چې ډېر بنسکلي او ادبي لغات وکاروئ، ځکه چې دا
لغتنه هسې هم په ژباړه کې خپل شکل له لاسه ورکوي، هر

ډول چې تاسو ځان راحت احساسوئ، په هماغه بڼه وغږېږئ، که څه هم ژباړن دلته ډېر تکړه دي، خو دلته زياته مهمه مسئله همدا ده، چې محتوا انتقال شي. پروفیسور وېلټ په ټوکو ټوکو کې ډېرې خبرې وکړې، څرنگه چې نن لومړۍ ورځ وه، نو د سهار مهال همدا خبرې وې، پاوکم دولس بجې لومړي پور ته د ډوډۍ لپاره لاړو. ډوډۍ ته تر تگ دمخه یې موږ ته وویل: نن تاسې زموږ مېلمانه یاست، سبا تاسې ته خپلې پیسې درکوو، د هر چا چې څه زړه وي هغه به خوري، طعام خوری ته لاړو، دا ددې مرکز عمومي طعام خوري وه، په سوونو څه چې په زرگونو کسانو ته یې هره ورځ ډوډۍ تیاروله د بوفې سیستم و، رنگارنگ طعامونه وو، خو هلته د حلالو او حرامو تشخیص ډېر گران وي، اکثره غذا یې د افغانانو په ذوق برابره نه وي. ما خو لږ وریجې، کبان، تازه مېوه، زيتون او ترکاري راواخیستل، د لیمو جوس مې راواخیست، لږه وچه ډوډۍ مې راواخیسته پر لومړۍ ورځ ډوډۍ ډېر خوند ونه کړ، خو ورو ورو ورسره بلد شو.

ترډوډۍ وروسته غونډه بيا پريوه بجه پيل شوه، مشر
مېلمانه يې دولتي او نادولتي کسان وو. په پيل کې متقاعد
کول جان جيل Col John Gill چې د نيسا مرکز د اکاډميکو
چارو سرپرست او پروفيسور دی، خبرې وکړې، مېلمنو ته پر

ښه راغلاست سربېره يې د
نيسا مرکز هدفونه تشرېح
کړل او د دې سيمينار د
موخو په باب يې لنډې خبرې
وکړې، بيا يې له جنرال بارنو
څخه هيله وکړه، چې خپلې
خبرې وکړي. جنرال ډبليو

ډوډبارنو Lieutenant Genral.W.Borno چې اوس تقاعد
شوی او د نيسا مرکز مشر دی، خپلې خبرې پيل کړې، هغه هم
لنډې خبرې وکړې، مېلمنو ته يې ښه راغلاست ووايه او د دا
ډول سيمينارونو جوړېدل يې گټور وبلل. د سيمينار برخوالو
ته يې د کار په بهير کې د برياليتوب هيله وکړه او دا باوري يې
خرگند کړ، چې د دې سيمينار برخوال طبعاً د خپلو هېوادونو
مهم خلک دي او دې سيمينار کې گډون به يې يو بل سره
پېژندنه او تجربې نورې هم زياتې کړي.

ورپسې د ملي دفاع پوهنتون (NDU) National Defense

University په استازی، ډاکټر جان
ډیګن Dr. Jhon Degon خبرې
وکړې، ده هم د نورو په شان لنډې
خبرې وکړې، مېلمنو ته یې هر کلی
ووايه او دا ډول غونډې یې ګټورې
وبللې، هیله یې وکړه، چې دلته به یو بل سره د نظر ښه تبادله
رامنځته شي. د نړۍ هېوادونو ته د ورپېښو چلېنجونو په باب
یې هم اشاره وکړه.

ورپسې د نیسا سنټر یو بل پروفیسور ښاغلي لېورېنس
وېلټ ته نوبت ورسېد، هغه پر ښه راغلاست سربېره د نیسا
سنټر په باب معلومات ورکړل او همدارنګه ملي دفاع
پوهنتون (NDU) یې معرفي کړ. ده وویل دا مهمه ده، چې په
نړۍ کې باید خلک د امریکا په نظر پوه شي؛ امریکا په سیمه
او نړۍ کې څه غواړي؟ د اسرائیلو او عربو په باب یې پالیسي
څه ده؟ نړۍ ته پېښ خطرونه کوم دي؟ د محیط تغیر به دنیا ته
څه مشکلات پیدا کړي؟ په نړۍ کې نوي راټوکېدونکي
قوتونه، لکه چین، هند، روسیه او د هغوی تاثیرات به پر
نړیوالو مسایلو څه وي؟ ده وویل ددې مسایلو په باب نه
یوازې دلته په سیمینار کې بحث کېږي، بلکې تاسې یوه ورځ
کانګرس ته ځئ او هلته به یو متقاعد وکیل تاسو ته د امریکا
د بهرنۍ پالیسۍ په باب معلومات درکړي، همدارنګه تاسو

به د امنیت شورا دفتر او پنتاگون ته ځي او هلته به درته بېلابېل مسولين د دوی د پالیسيو او جوړښت په باب معلومات درکوي، پروفیسور وېلټ د ملي دفاع پوهنتون په اړه وویل: دا د امریکا د متحده ایالاتو د دفاع وزارت په چوکاټ کې فعالیت کوي. هدف یې دادي، چې د نړۍ او امریکا پوځي او ملکي مشران د نړۍ له مهمو مسایلو څخه خبر کړي، ملي او نړیواله ستراتیژي او معلوماتي سرچینې ورته په گوته کړي. په دې پوهنتون کې څو بېلابېل پوهنځي فعال دي: لکه د څېړنو مرکز، د وسلو پوهنځی، د جنګي څېړنو پوهنځی او ځینې نور. د تروریزم په اړه ده وویل: دا یوه داسې پدیده ده، چې هر چېرته شته او هر چېرته پیداکېدی شي، د هندوستان د ممبي پېښه یې یوه بېلګه ورکړه، نو ځکه ده وویل چې باید ددې پروړاندې نړیواله مبارزه وشي.

تر دې خبرو وروسته د سیمینار د ګډونوالو د پېژندنې نوبت راوړسېد. په سیمینار کې مجموعاً د (۱۵) هېوادونو تر (۳۰) زیاتو استازو ګډون کړی و، خو هریو چې ځان معرفي کاوه، نو په رښتیا یې هم د هماغه مربوطه هېواد پر حساسو څوکیو کار کاوه، چا د جمهوري ریاست په دفتر کې، چا د امنیت شورا په دفتر، چا د لومړي وزیر په دفتر، چا په ملي دفاع او چا هم په کورنیو چارو وزارت کې. مانا دا چې د ټیټې څوکی څښتن په کې نه وو. د مراکش او اسرائیلو له استازو پرته، چې سیمینار ته لا تر دې دمه نه وو رارسېدلي، نورو ټولو خپل

ځانونه په لنډيز سره معرفي کړل. ما هم ځان معرفي کړ، پر دولتي دندې سربېره مې وويل چې زه له ليکوالۍ او ادبياتو سره مينه لرم او تراوسه مې د شپږو نورو ليکوالو د اثارو د راټولونو په گډون شل عنوانه بېلابېل اثار چاپ کړي، چې ژباړې هم په کې شاملې دي، مېرمن مې د پارلمان وکيله ده، څلور اولادونه لرم، د افغانستان د ملي امنيت شورا په دفتر کې د فرهنگي چارو رئيس يم. پر دولتي دندې سربېره پوهنتون کې هم درس ورکوم او ځينو خپرونو سره هم همکاري لرم. د اولادونو په باب مې وويل: لومړی لور بيا زوی بيا لور بيا زوی لرم، ټول په ښوونځي کې دي، له مېرمنې سره مې په سياسي او کورنيو چارو کې پوره همغږي او همکاري شته، ما جملې لنډې لنډې ويلې، نو ځکه په ژباړه کې هم څه مشکل نه و، ټولو ته زما تعارف او بيا زما د ژوند انتظام ډېر ښه خوند ورکړ، تر پېژندنې وروسته اکثره راڅخه د ژوند انتظام او د دومره اثارو د ليک او خپراوي په اړه پوښتنې وکړې. دوی ته دا جالبه وه، چې په افغاني ټولنه کې هم څوک د غربي ټولنې په شان منظم او سيستماتيک ژوند لرلای او ځان دومره مصروفولای شي.

د اسرانيلو او مراکش له استازو پرته چې دې ليست کې يې عکسونه شته او پر دې ورځ حاضر نه وو نورو دغو ټولول ښاغلو خپل ځانونه معرفي کړل:

هڼه	نوم	هېواد	دنده	دندې ځای	انځور
۱	محمد حکیم انګار	افغانستان	د ښار د پولیسو قوماندان	کورنیو چارو وزارت	
۲	صبغت الله سنجر	افغانستان	د پالیسی رئیس	د جمهوري ریاست مقام	

٣	٢	١
محمد اسماعيل يون	نظام احمد	سما محمد احمد
افغانستان	بنگله دېش	مصر
فرهنگي چارو ريس	مستر انجينر	ډاګر جنرال
د ملي امنيت مشور او دفتر	د بنگله دېش پوځ	دفاع وزارت د پلان څانګه
		

د	نادر حنفي محمد اشموي	مصر	شنونكى	دفاع وزارت د اطلاعاتو څانگه
د	امين مليکا	مصر	د شمالي امريکا د چارو مرستيال	بهرنيو چارو وزارت
د	جيري مي ايسشروف	اسرائيل	د پلان مرستيال	په امريکا کې د اسرائيل سفارت
  				

هـ	ز	ح
ماریور جریو	اسمعیل عبدالله فلاح المارو	ڊاڪٽر مالڪ طو ال
ایٽالیا	اردون	اردن
قومندان	د لوی درستیزد دفتر ریس	د ناٽو اوارو ڊسٽر اٽریکو چارو مشاور
د ایٽالیا دفاع وزارت	د اردون پوڄ	د بهرنیو چارو وزارت
		

د	د	د
حماد سما المشان	ایلي ایل حایک	جین سلوم
کویت	لبنان	لبنان
د امریکې څانګې سکرتر	د دارالانشا مشر	اعلیٰ منتظم مشر
د بهرنیو چارو وزارت	د دفاع وزارت	د دفاع وزارت
		

۵	۶	۷
احمد کماوون	ډا ابر سنگ کورنک	ډاکټر منيندرا پرساد رجال
مراکش	نیپال	نیپال
ارزونه او څارنه	قومندان	غږی
دفاع وزارت	دفاع وزارت	د نیپال د شور اغږی
		

٢	خالد محمد السوليبي	د قرار داد او خدماتو مسول	دفاع وزارت
٣	خالد سليمان باعمر	سفیر	په جنوبي افريقا کي د عمان سفارت
٤	طارق محمود چوهدري	پاکستان ریس	د پوځ د تربیوي چارو خانگه

۱	۲	۳
معظم احمد خان	پریم چندرا	عبدال ايس ظاهر
پاکستان	سريلانکا	سريلانکا
وزير	قومندان	سرمنشي
واشنگٹن کي دپاکستان سفارت	دفاع وزات، هوایي حواک	دفاع وزارت
		

۳	عدیم کوکک	ترکیه	مشاور	د لومړي وزیر دفتر
۵	سینان تونا	ترکیه	جنايي مشر	د ترکیې ملي پولیس
۶	کریم یسلیور	ترکیه	امنيتي متخصص	د لومړي وزیر دفتر
  				

٢٦	رشد محمد سليم السعيدى	متحدة عربى امارات	قومندان	پوځ
٢٧	محمد فذهى البىتى	عراق	ادارى ريس	دملى امنى شوراد فتر
٢٨	جليل الربى	عراق	ريس	د تروريزم د مخنوى څانگه

د	کریم عبود محمد	عراق	ایریشین منیجر	دفاع وزارت	
---	----------------	------	---------------	------------	---

تر پېژندنې وروسته د چای لپاره یوه لنډه شان وقفه وه، په هغې کې مو چای وڅښه، د چای لپاره هم په دهلیز کې ښه ترتیبات نیول شوي وو. لږ وړاندې هلته لوکس تشنابونه هم وو، مانا څومره چای چې دې څښه، ځواب دې ورته ورکولای شو. د چای تر وقفې وروسته گروپي خبرې اترې پیل شوې، موږ ټول یې مخکې تر مخکې پر درېو گروپونو وېشلي وو. زه (یون) په لومړي گروپ کې وم، د گروپونو څرنگوالی په دې ډول و:

لومړۍ ګروپ
(ګروپ مشر ډاکټر فريبورز مختياري)

ګڼه	غړي	هېواد	اداره
۱	محمد اسمعيل يون	افغانستان	د فرهنگي چارو رئيس
۲	نظام احمد	بنګله دېش	انجنير
۳	سما محمد احمد	مصر	ډګر جنرال
۴	کريم عبود محمد	عراق	عملياتي منيجر
۵	حماد سما المشان	کويت	د امريکې څانګې سکرتر
۶	ډابر سګ ګورن	نيپال	قومندان
۸	خالد محمد السوليمي	عمان	د قرار داد او خدماتو مسول
۹	عبدال اس ظاهر	سريلانکا	رئيس
۱۰	سينان تونا	ترکيه	جنايي مشر
۱۱	رشاد محمد سليم السعيدي	متحده عرب امارت	قومندان

دویم ګروپ
(د ګروپ مشر کریګ ډونکیرلی)

۱۲	صبغت الله سنجر	افغانستان	د پالیسی رئیس
۱۳	امین مالیکا	مصر	د شمالي امریکا چارو مرستیال

١٤	جليل الروبي	عراق	رئيس
١٥	ماريو روگيرو	ايطاليا	قومندان
١٦	اسماعيل عبدالله فلاح	اردن	د لوى درستيزد دفتر رئيس
١٧	ايلي ايل حايك	لبنان	د دارالانشا مشر
١٨	خالد زيرولي	مراكش	رئيس
١٩	ډاكتور منيندرا پرساد رجال	نيپال	غړى
٢٠	خالد سليمان با عمر	عمان	سفير
٢١	معظم احمد خان	پاكستان	وزير
٢٢	اديم كوكك	تركيه	مشاور

درېيم گروپ

(د درېيم گروپ مشر پروفيسور آن موشن)

٢٣	محمد حكيم انگار	افغانستان	پوليس قومندان
٢٤	نادر حنفي محمد اشموي	مصر	شنونكى
٢٥	محمد فدهي البيتي	عراق	اداري رئيس
٢٦	جيرمي ايسشروف	اسرائيل	د پلان مرستيال
٢٧	ډاكتور مالك توال	اردن	د لوى درستيزد دفتر رئيس

۲۸	جیم سلوم	لبنان	اعلی منتظم مشر
۲۹	لخدر بیلا سري	مراکش	معاون
۳۰	احمد کماوون	مراکش	د ارزونې او څارنې مشر
۳۱	طارق محمد چوهدري	پاکستان	رئيس
۳۲	پریم چندرا	سريلانکا	قومندان
۳۳	کریم یسیلیور	ترکیه	امنيتي متخصص

زموږ د گروپ مشريو ايراني الاصله امريکايي و، چې د ايران د ((اسلامي انقلاب)) تر برياليتوب وروسته يې په امريکا کې پناه اخيسته وه، اوس د بناغلي علي احمد جلالي په شان د دې مرکز يو پروفيسور دی، ماته په پيل کې دا تصور پيدا شو، چې له پروفيسور فريبورز مختياري سره به مې حتماً يوه څه ستونزه پېښېږي، ما فکر کاوه چې ايرانيان که هر څومره له ايرانه لرې هم وي، پر سيمه باندې د خپل تفوق خيال لري او په لويديزه نړۍ کې ځان د دې سيمې اصلي وارث گڼي، خو بيا مې هم د دې علمي چاپېريال خيال ساته، ما ويل دا هم کېدای شي دا ايراني امريکايي د افغانستان په باب، د نورو ايرانيانو په شان نظرونه لري. د گروپي کار په برخه کې هم د سيمينار ژبه انگرېزي وه، خو د عربو يو ژباړونکی هم حاضر و، ځکه دلته د نورو په انډول عربان زيات وو. زموږ ژباړونکو هم کله کله سر راښکاره کاوه.

دلته یو ځل بیا د ګروپ ټولو غړو ځانونه معرفي کړل، د
 همغې لویې غونډې په شان او په یو څه لږ توپیر، ځکه لویه
 غونډه یو څه زیاته رسمي یوه، خو دا غونډه یا ګروپي خبرې
 اتري څه ناڅه ازادې وې، پروفیسور مختیاري هم په پیل کې
 وویل چې دلته به ازادې خبرې کوو، ډېرې تشریفاتې خبرې به
 نه وي. تر پېژندنې وروسته د نن ورځې پر عمومي غونډې هم
 یو څه بحث وشو او هغه وازول شوه. دې خبرو یو ساعت دوام
 وکړ. پر پنځه نیمو بجو له دې ګروپي خبرو خلاص شو، پنځه
 لس دقیقې په خبرو او لاره کې تېرې شوې، پاو کم شپږ بجې
 موټر د سیمینار د برخوالو د استوګنځي ریزیډنټس ان هوټل
 (Ressedents inn hotle) پر لوري لاړو. نیم ساعت کې هلته
 ورسېدو، بڼه د مزې سترې وو، هر یو خپل اتاق ته پناه یوړه،
 تر لږې دمې وروسته مې یو ځل بیا د خپلو پخوانیو یادښتونو
 پر بشپړاوي پیل وکړ. کله به مې ټلويزیون کوټ او کله به مې
 لیک کاوه، همدې کې د خوب څپه راباندې راغلې وه...

د سیمینار دویمه ورځ

د فبرورۍ ۲۵مه نېټه د چهارشنبې ورځ وه، سهار وختي له خوبه پاڅېدم، پر ځان مې بیا گرمې اوبه تېرې کړې، لږه شېبه وروسته مې هغه جدول پیدا کړ، چې زموږ په دوسیه کې ایښودل شوی و، د بېلابېلو ادیانو د عبادت وختونه په کې معلوم وو. د ټولو ادیانو، نه و، خود څو مهمو ادیانو و لکه: عیسویت، رومان کاتولیک، یهودیت او اسلام. د اسلام د هرې ورځې د لمانځه وختونه په کې معلوم وو، لمونځ مې وکړ، بیا مې لږ سپورټ پیل کړ. نیم ساعت به مې سپورټ کړی وي، بڼه ډېر ستړی او خولې شوم، په چپرکت کې پرېوتم. د خوب یوه نازکه خپه راباندې راغله. لږ د مرغۍ خوب به مې کړی وي، چې بېرته وینښ شوم، مخ و لاس مې ومینځل، دریشي مې واغوسته، لاندې چای ته د کښته کېدو په حال کې وم، چې یو ځل بیا مې پنتاگون ته پام شو. هوا صافه وه، پنتاگون له ورايه سم ښکارېده، د لفت او ازراغی، په ذهن کې مې بیا هغه خبرې وگرځېدې، چې د نړۍ د یو زیات شمېر بېوزلو هېوادونو پوځي برخلیک له همدې ځایه ټاکل کېږي. دا یا زما تصور و او یا هم واقعیت، خو له کلونو راهیسې زما او زما په شان د نورو ګڼو اشخاصو په ذهن کې دا خبره ټوکېدلې، چې پنتاګون د نړۍ د هېوادونو په برخلیک ټاکلو کې نقش

لري، ان د پنتاگون کلمې زموږ پښتو شعر په تېره بيا نظم ته هم د همدې سياسي او پوځي ځواک له امله لاره پيدا کړې ده. د خلکيانو د وخت په سياسي خبرو اترو، نظمونو او وروسته بيا په دې نورو نظامونو کې د پنتاگون لفظ په سوونو څه چې په زرگونو ځله د سياستوالو له خوا لې راوتلی دی. کله چې د سپټمبر پر يوولسمه نېټه پر دې مرکز د بريد خبر خپور شو، نو دا پېښه خلکو ته يوه معجزه ښکارېده، داسې قوت به هم وي

د سپټمبر پر ۱۱مه پر پنتاگون بريد

چې پر پنتاگون بريد وکړي؟ ځکه له پخوا لا داسې اوازې وې چې د پنتاگون پر سر مرغۍ هم نه شي تېرېدلای او دلته يې داسې وسايل ايښي، چې که الوتکه او يا هم توغندی يې پر سر تېر شي نو خنثی کوي يې او يا يې هم له لارې منحرفوي، خود سپټمبر يوولسمې نېټې پېښې دا ټولې اوازې او دنگلې تر پوښتنې لاندې راوستې، يا دا چې دا هر څه دروغ وو، ځکه

نو ترهگر او یا د امریکا مخالفین پر دې بریالي شول، چې پر دې ودانۍ برید وکړي او یا هم دا هرڅه رښتیا وو، خودا برید چې پر چارپول کېږي او ادعا یې کېږي دا د هغو خلکو کار او وس نه دی. په هر حال چای ته کوز شوم، له معمول سره مې چای وڅښه، خپل انډیوالان مې هم وکتل او یونیم کس بل سره مې هم اشنایي زیاته شوه، پر پاو کم اتو بجو مو له هوټله سیمینارځي (نیسا سنټر) ته حرکت وکړ، سهار نوزموږ کارتونه هم جوړ شوي وو، په دخولي دروازه کې مو هغه ماشین ته ورکړل چې دلته نصب شوی و، بیا د چک له ماشینه تېر شو، د سیمینار هال ته لاړو.

د سیمینار د دویمې ورځې لومړۍ برخه: پراتو بجو سیمینار پیل شو، تر هرڅه دمخه د مراکش او اسرائیلو استازو خپل ځانونه معرفي کړل، وروسته د غونډې ویاند هون رابرټ گلوکسي Hon. Robert Gallacci خبرې پیل کړې، نوموړي وویل: زه به یې له جنوبي اسیا یانې افغانستانه پیل کړم، موږ ته باید معلومه شي، چې افغانستان له کومو گوانسونو سره مخ دی؟ امریکا ته یې چلېنجونه کوم دي؟ امریکا په دې باب څه نظر لري؟ زه غواړم دا له یوه چوکاټ سره تشبه کړم. د امریکا ستراتیژي په جهان کې څه نقش لري؟ د نړۍ حوادث پر امریکا څه تاثیر لري؟ تاسې به تېره شپه لیدلې وي، چې جمهور رئیس اوباما د کانګرس غونډې ته خبرې

وکړې، لومړی د امریکا ستراتیژي ده او دویم هغه چلېنجونه چې امریکا ورسره مخامخ ده. امریکا باید په خپله ستراتیژۍ کې کوم لومړیتوبونه په پام کې ونیسي؟ دا ستراتیژي باید کوم اساسات ولري، چې چلېنجونه رفع کړي. د اوباما د تېرې شپې په خبرو کې مهم ټکی د جهان اقتصادي کېدل یا اقتصادي بحران دی. ددې ترڅنګ امریکاله نامنظمو ګروپونو څخه وېره لري، ځکه چې ددې ډول تهدیدونو مخنیوی سخت دی، خو په تېرو (۹) میاشتو کې اقتصادي موضوع ډېره مهمه شوې ده. اقتصادي بحران کېدی شي ددې سبب شي، چې جهان ته امنیتي مشکلات پیدا کړي. د نړۍ اقتصادي کرکېچ پر موږ او زموږ د حکومتو پر پالیسۍ، هم په کورنۍ کچه او هم په بهرنۍ کچه تاثیر لري. نه یوازې عایدات او مالیه راټیټوي، بلکې نورې ګڼې ستونزې هم راټوکوي، که یو کال دمخه موږ پر مسایلو خبرې کولې، نو اقتصادي موضوع مو هېڅ نه یادوله، خو په تېریو کال کې حالاتو تغیر کړی او س اقتصادي موضوع ډېره مهمه ده.

ښاغلي رابرټ ګلکسي پر راتلونکو دېرشو کلونو نړۍ ته پر پېښېدونکو احتمالي خطرونو هم رڼا واچوله، ده وویل: ذروي وسله، د عامه وژنې وسله، تروریزم، کمپیوټري بریدونه او نور هغه مسایل دي، چې موږ ورڅخه وېره احساسوو او اندېښنه ورته لرو. نه یوازې پانګوال هېوادونه به ستونزې ولري، غریب هېوادونه به تر هغو لاریاتې ستونزې ولري. کله

چې له کوم ځایه دا ډول بحراني خبرونه راوړسېږي، نو تاثیرات یې پر نورو سیمو هم پرېوزي، د اقتصادي بحران تاثیرات اوس د (۲۰-۲۰) کلونو پخوا په شان نه دي، اوس چې یو ځای کې بحران پیل شي، نو ورسره سم تاثیرات یې په بله سیمه کې هم پرېوزي، نوموړي د امریکا اقتصادي بحران ته ګوته ونيوله، چې همدا اوس یې تاثیرات پر اکثر هېوادونو څرګند دي.

رابرټ ګلکسي، د چاپېریال ساتنې موضوع هم ډېره مهمه وګڼله، خو نه د اقتصاد په اندول ډېره مهمه، ده وویل: د اقلیم تغیر او د ځمکې د کرې ګرمېدل د تشویش وړ خبره ده، آینده کې به د اوبو کمي، لوږې او نورو مسایلو له امله جنګونه او بحرانونه راپیدا شي او ډېر هېوادونه به له ستونزو سره مخ کېږي.

ده د نفوسو ډېرښت، تراکم او کمښت ته هم اشاره وکړه، د نړۍ په بېلابېلو سیمو کې د نفوسو د ودې نا انډولتیا یې یوه ستونزه وګڼله، ویې ویل چې په امریکا کې نفوس ډېرېږي، خو په جرمني، چین او جاپان کې تر کنټرول لاندې دی. په هغو هېوادونو کې چې نفوس یې په ثابت ډول ساتل کېږي، هلته به غټه ستونزه په آینده کې دا وي چې ځوانان یې کمېږي او د کار اصلي قوت یې له منځه ځي. نړیواله بڼه ورځ پر ورځ بدلېږي، پخوا به چې د نړۍ په ګوټ ګوټ کې کومه ستونزه پیداشوه، ملګرو ملتونه به تلل، مداخله به یې کوله او ستونزه به یې

حلوله، خو اوس د ملگرو ملتونو پر ځای بېلابېلې نادولتي موسسې (انجوميگاني)، شرکتونه او خيريه ټولنې رامنځته شوي، دوی د خلکو اقتصادي مشکلات حلوي. يانې نړۍ د تېرو (۳۰) کلونو په بهير کې ډېر بدلون موندلی دی. نوموړي زياته کړه: ځينې پوهان وايي امريکا به په راتلونکو لسو کلونو کې هم يو زبرواک وي او لوی اقتصاد به يې په لاس کې وي، د چين، هندوستان او برازيل په شان هېوادونه به ډېر پرمختګ وکړي، قوتونه به يې هم زيات شي، تغير به وکړي، خو امريکا به بيا هم يو ستر پوځي قوت وي. موږ خو شيانو ته اړتيا لرو: له پرمختللي ټکنالوژۍ بايد گټه پورته کړو، په دې کار او نظامي ځواک کې اصلاً بوديجه ډېره مهمه ده، خو اوباما تېره شپه په خپلو خبرو کې د پوځي ځواک په اړه هېڅ خبرې ونه کړې، دا چې چين او هندوستان د يوه اقتصادي قوت په توگه مطرح کېږي، موږ ته د تشويش وړ خبره نه ده. هندوستان سره يو ستراتيژيک دولتي تړون لرو، چين سره مو هم مناسبات ښه دي، پر دې هم پوهېږو چې چين اينده کې کومې خواته ځي؟ ځينو نورو هېوادونو سره هم ښه مناسبات لرو، اقتصادي بحران ډېر وخت رانغاړي او په دې کې مهمه خبره داده، چې کوم کارونه بايد اول ترسره شي؟ کوم کارونه د لومړيتوب حق لري؟ البته په دې باب چې څه وایم، دا زما خپل نظريات دي، د امريکا د حکومت نظرونه نه دي. اوس د امريکا لومړيتوب

امنیت دی، موږ باید هېڅ شی ونه سپمو او پرې نه ږدو، چې د سپټمبر د یوولسمې نېټې پېښه بیا تکرار شي. موږ باید امنیت ته زیاته پاملرنه وکړو. د سپټمبر یوولسمې نېټې تر پېښې وروسته بله داسې پېښه نه ده رامنځته شوې. نور هېوادونه هم تر تروریستي بریدونو لاندې دي. که دا حالت تغیر وکړي، نو طبعاً نړیوال روابط هم ورسره بدلون مومي. د امریکا اوسنۍ اداره هم باید همدا لاره تعقیب کړي، په اوسنۍ اداره کې د اقتصادي او محیطي مسایلو په باب پرمختګ شوی دی. د امریکا د ستراتیژۍ په باب هم باید څه ووايم، خو زما دا نظرونه د امریکا د حکومت نظرونه نه دي، زه خپله وړاندوینه کوم، چې ۴-۸ کاله وروسته به څه پېښېږي؟ ځینې مسایل یې دادي:

څو موده دمخه (سناټور جان کیري) سوریې او غزې ته لاړ، ددې لپاره چې له نورو سره خبرې اترې وکړي، ددې خبرو هدف دا دی چې غواړي له نورو هېوادونو سره خپل مناسبات پراخ کړي. د امریکا پروړاندې اوس لوی دښمن یوازې القاعده دی. ددې پروړاندې د دوستانو درلودل ډېر مهم دي، د ملګرو ملتونو په مرسته سوله څرنگه راژوندۍ کولای شو، امریکا خپله زیات مشکلات لري، د پوهې او ادارې له نظره، امریکا غواړي په خپله پر نړیوال سیاست خبروي. موږ غواړو د خپلو دوستانو اقتصاد تقویه کړو، له چین سره ښه روابط لرو، دا روابط به ډېر ژر له منځه لاړ نه شي. جمهور رئیس اوباما دا

کړېدې پټ اخیستی، چې د تجارت پروړاندې ستونزې لري کړي، د اټومي وسلو پروړاندې د خپلو سرحداتو ساتنه مهمه ده، څنگه کولای شو خپل سرحدات وساتو؟ په سیمه کې څه مشکلات دي؟ د (نیسا) ساحې په شاملو هېوادونو کې څه ستونزې دي؟ دې کې لومړی او دویم هېواد نه شته، د فلسطین او اسرائیلو موضوع ډېره مهمه ده، اوباما او امریکا هیله لري، چې ددې موضوع لپاره یوه حل لاره پیدا کړي، دا کار به د ترهګرو هغه پلمه له منځه یوسي، چې تل دې ټکي ته اشاره کوي. اوباما غواړي د خپل کار په دې شپو ورځو کې پر دې کار وکړي، د مدیترانې هېوادونو، شمالي افریقا، ترکیې، جرمني او نورو هېوادونو سره خپلو مناسباتو ته پراختیا ورکړي، ترکیې ته د زیات نقش لوبولو چانس ورکوي، په تېره بیا په اقتصادي برخه کې. زیات مشکلات چې دي هغه د ایران، افغانستان او پاکستان په برخه کې دي. دا یو چانس دی، چې امریکا غواړي له عراقه خپل یو زیات شمېر عسکر وباسي او امنیتي مسایل خپله عراقیانو ته وسپاري، په دې حالت کې به زموږ پوځ زیان نه زغمي، یوازې خپل بېزونه او د خلیج امنیت به ساتي، د ایران د مسایلو په باب هم یو مشاور ټاکل کېږي، چې هغه به د ایران چارې تعقیبوي. د افغانستان او پاکستان مسایل ډېر پیچلي دي، اوباما غواړي افغانستان ته (۱۷۰۰۰) عسکر ورولېږي، د اوباما اداره غواړي دا جنگ مثبتې لارې ته سوق کړي، پاکستان زموږ یو ستراتیژیک

ملګری دی، امریکا غواړي پاکستان سره نور هم خپل مناسبات پراخ کړي. سربېره پر دې د امریکا نوې اداره غواړي نورو سره هم خپل روابط ښه کړي.

تر دې خبرو وروسته له نوموړي څخه د بېلابېلو مسایلو په باب پوښتنې وشوې، د منځني ختیځ، د ایران او امریکا د روابطو، د فلسطین او اسرائیلو د شخړې په هکله، له عراقه د عسکرو د وتلو او ځینو نورو مسایلو په باب، چې ده ورته داسې ځوابونه ورکړل، چې اکثره یې په خپلو تېرو خبرو کې ویلي وو. تر دې وروسته د چای لپاره یوه پنځه لس دقیقه یې وقفه وه، بیا بله غونډه پیل شوه.

د دویمې ورځې د غونډې دویمه برخه: د دویمې ورځې په دویمه غونډه کې د منځني ختیځ او شمالي افریقا مسایل خپرل کېږي، درېو پروفیسورانو ته بلنه ورکړل شوه، چې د سټیج سرته راشي او پر خپلو څوکیو کښي.

۱- ډاکټر مورحف جیوجاتی (Dr. Murhaf Jouejati)

دی اصلاً یو سوریایي دی او اوس د (نیسا سنټر) پروفیسور دی.

۲- ډاکټر فریبورز مختیاری (Dr. Fariborz mokhyiari)

چې دی یو ایران الاصله امریکایي دی، د نیسا مرکز پروفیسور دی او د منځني ختیځ د چارو کارپوه دی.

۳- بناغلی لور پنس وېلټ (Mr.Lowrence Velte) د (نیسا مرکز) یو بل پروفیسور دی.

تر ټولو دمخه پروفیسور مختیاري ته بلنه ورکړل شوه. هغه د خطاېې مېز ته راغی، ویې ویل: زه غواړم په سیمه کې د ایران حضور او له هغه څخه د احتمالي خطرونو په اړه خبرې وکړم. خو لومړی غواړم د ((انقلاب)) په باب څه ووايم.

۱- د انقلاب تاثیر:

انقلابونه همېشه د ایډیالوژیو تر چتر لاندې پېښېږي، خو کله چې زمانه تېرېږي، ایډیالوژي خپل رنگ له لاسه ورکوي، په پیل کې گرم شعارونه وي، خو وروسته شعارونه هم

سړېږي، په پیل کې پالیسي همداسې وي، ځکه خلک د ایډیالوژۍ تر چتر لاندې ښه تنظیمېږي، خو وروسته د انقلابونو ایډیالوژیک اړخ کمزوری کېږي، انقلاب او د واک مدعیان بلې خواته میلان پیدا کوي، غوره مثال یې د فرانسې انقلاب دی، چې وروسته د هماغه چا د ژوند په بیه تمام شو، چې دا انقلاب یې د بري پورې ته رسولی و. د ایران انقلاب هم همداسې وگڼئ. اوس د ایران انقلاب له خپلو هغو هدفونو،

شعارونو او ایډیالوژیک بېز څخه لرې شوی او یا لرې کېږي، چې تر انقلاب دمخه ورته ټاکل شوي وو او د انقلاب پر لومړیو کلونو تعقیبېدل.

۲- په منطقه کې د ایران حضور: ایران یو لوی هېواد دی، چې په دې سیمه او نړۍ کې حضور لري، څوک یې مني که نه، خو د سیمې په سولې او ثبات کې د ایران حضور ته په نه سترګه کتل سم نه دي. ایران یو لرغونی هېواد دی، چې زرګلن تاریخ لري او یو متمدن ملت دی، دا سمه ده کوم کسان چې د حکومت په راس کې دي دا د منلو وړ نه دي، خو د ایران د واکمنو او د ایران ملت او هېواد خبره جلا ده، هر څوک چې د ایران له رول څخه سترګې پټوي، دا له واقعیت سره سمون نه خوري. پروفیسور مختیاري زیاته کړه: ځینې کسان ایران په شونیزم (پراختیا غوښتنې) او د نورو په چارو کې په لاسوهنې تورنوي، خو ایران د تاریخ په اوږدو کې هېڅکله هم د چا په کورنیو چارو کې مداخله نه ده کړې او نه یې کوي، بلکې نور لا راغلي پر ایران یې یرغل کړی، (هدف یې عراق او نور عرب وو خو دا خبره یې په ډېر رمز کې تېره کړه) پروفیسور مختیاري وویل: ایران هېڅکله په سیمه کې د پراختیا غوښتنې سیاست نه دی تعقیب کړی او نه یې تعقیبوي، یو شی چې ایران یې غواړي هغه د خپل فرهنگ او ژبې پراختیا ده او دده په نظر دا د ایران حق دی، چې د خپلو (فارسي ژبو) لپاره کار وکړي، ده

ان په هندوستان کې د فارسي ژبې دود ته اشاره وکړه، چې هلته هم يو وخت فارسي ژبه دود وه. د پروفیسور مختیاري په نظر له ژبنيو او فرهنگي مسايلو پرته ايران په نورو هېوادونو کې هېڅ ډول مداخله نه ده کړې او نه يې کوي. يوازې تشويش چې ايران يې په سيمه کې لري هغه دادی، چې بهرنۍ قواوې بايد له سيمې (مقصد يې منځنی ختيځ او افغانستان و) څخه ووځي، چې د تفاهم لپاره لاره اواره شي. پروفیسور مختیاري زياته کړه: تر انقلاب وروسته هم ايران څو ځله غوښتي چې د ايران او امريکا مناسبات ښه شي، خو امريکايي مقاماتو ورته هېڅ توجه نه ده کړې، وروستۍ ځل د فاطمي د معتدل حکومت له خوا يو ليک، د امريکا متحده ايالاتو مشرتابه ته راوړلې شو، چې د مناسباتو د ښه کېدو غوښتنه يې کړې وه، هغه ليک هم بهرنيو چارو وزارت څخه بل چېرته لاړ نه شو، هغه وخت ما او نورو، امريکايي چارواکو ته وويل چې له ايران سره د مناسباتو ښه والی ستاسو په گټه دی، خو چا پرې سرونه گراوه. د پروفیسور مختیاري په نظر ايرانيان ښه حافظه لري او د ايران حکومت اوس غواړي، په سيمه کې ثبات رامنځته شي، نو بايد دې چې د ايران حکومت سره خبرې اترې پيل شي.

کله چې د پروفیسور مختیاري خبرې خلاصې شوې، نو يو دم اکثرو برخوالو د پوښتنو لپاره لاسونه پورته کړل، خو د غونډې منتظم ښاغلي وېلټ وويل: صبر وکړئ چې دا دوه نور

بحثونه خلاص شي، بيا به ټولو ته د پوښتنو وخت ورکړو. پر همدې توافق وشو. په دې ترڅ کې ما هم لاس پورته کړی و، نو غلی شوم او خپلې پوښتنې مې په کتابچه کې وليکلې.

وروسته پروفیسور مورحف جیوجاتی ته نوبت ورسېد، ده هم منځني ختیځ کې د سولې او ثبات په باب خپل تحلیل وړاندې کړ. ده ترهرڅه دمخه د منځني ختیځ هېوادونه پرڅو کټګوریو ووېشل او بیا یې

له امریکا متحده ایالاتو سره د هغو روابط هم تشریح کړل، سیمه ییزو قوتونو او له سیمه ییزو قوتونو سره د هغو اړیکو ته یې هم ګوته ونيوله. د هېوادونو د وېش کټګوري یې په دې ډول وه.

د امریکا متحده ایالاتو دوست هېوادونه، لکه: اسرائیل، سعودي عربستان، مصر او اردن.

د امریکا متحده ایالاتو مخالف هېوادونه، لکه: ایران او سوريه.

د امریکا متحده ایالاتو مخالف ګوندونه، لکه: حزب الله او حماس.

د امریکا متحده ایالاتو موافق ګوندونه، لکه: الفتح او نور.

د ایران او سوریې ملاتړي گوندونه، لکه: حماس او حزب الله پروفیسور جیوجاتي وویل: د منځني ختیځ لاندې شي خبر و اترو او ټولو مطرح هېوادونو د گټو په پام کې نیولو سره اواره شي، ده زیاته کړه، سوریه به د وخت په تېرېدو اسرائیلو سره معاملي ته حاضره شي، کېدې شي، سوریه په لبنان او فلسطین کې له اسرائیلي ضد تحریکونو، په تېره بیا حماس سره خپل روابط کمزوري کړي، ددې کار په مقابل کې به اسرائیل حاضر شي، چې سوریې ته د گولان لوړې څوکې، چې د ۱۹۶۹ کال د جنګ پر مهال یې نیولي، خوشې کړي، د سعودي عربستان رول هم ډېر مهم دی، اسرائیل هم خپل ضرورتونه او مجبوریتونه لري، تر څو چې د سیمې دې غټو هېوادونو سره جوړ نه شي، نو دوی ته هم ددې پرله پسې جګړې زغمل اسانه کار نه دی. نوموړي پروفیسور که څه هم د خبرو په پیل کې څرګنده کړه، چې زه د هغه هېواد له غړو څخه یم، (مقصديي سوریه و) چې امریکا یې د شیطاني محور غړي ګڼي، پروفیسور مختیاري ته یې هم اشاره وکړه، چې ایرانی دی او ایران هم د امریکا په نظر په شیطاني مثلث کې شامل هېواد دی. شیطاني مثلث کله کله د امریکا په سیاسي اصطلاحاتو کې د ایران، سوریې او شمالي کوریا لپاره کارول کېږي. خو پروفیسور جیوجاتي وویل چې زه غواړم یوازې د حالاتو تحلیل وکړم. که څه هم دده په خبرو کې د ناپېیلتوب اصل تر ډېره حده مراعت شوی و، خو بیا هم تحلیل یې څه نا څه د خپلو

ناسیونالیستی افکارو او احساس تر تاثیر لاندې و، دده بحث خورا گرم و، د منځني ختیځ د هېوادونو اکثره استازي ورته ښه غوږ غوږ وو او د اسرائیلو استازی هم ښه متوجه و. په دې پسې ښاغلي پروفیسور، لورېنس وېلټ خبرې وکړې، هغه د شمالي افریقا په باب خپل تحلیل وړاندې کړ او ویې ویل چې د شمالي افریقا اکثره هېوادونه اوس له امریکا سره ښه روابط لري او په ډېرو برخو کې یې یو بل سره همکاري شته پروفیسور وېلټ زیاته کړه: د شمالي افریقا هېوادونه د خپلو مجبوریتونو او هغو چلېنجونو له مخې چې دوی ورسره مخ دي، اړ دي چې له امریکا متحده ایالتونو سره ښه همکاري ولري. د شمالي افریقا بحث زما او همدارنگه د سیمینار اکثریت برخوالو لپاره ډېر جالب نه و، نو ځکه مې ډېر یادښتونه وانه خيستلای شول.

د پروفیسور وېلټ تر خبرو وروسته سملاسي د پوښتنو لپاره گڼ لاسونه پورته شول، اکثره پوښتنې پروفیسور مختیاري ته، چې د ایران په باب یې لکچر ورکړ، راجع وې. که څه هم زه په لومړي کتار کې وم، خو تر ما دمخه غالباً د اردن هېواد استازي له پروفیسور مختیاري څخه وپوښتل: تاسې فرهنګي پراختیا د ایران حق گڼئ، ایا نورو هېوادونو ته هم ددې حق ورکوئ، چې ایران کې خپل کلتور پراخ کړي؟ پروفیسور مختیاري دې پوښتنې ته داسې سم ځواب ورنه کړ، هغه وویل، د ایراني فرهنګ تقاضا خپله خلک کوي، د بېلګې په توګه، په هندوستان کې د فارسي ادبیاتو یوه ښه دوره تېره شوې، د یو

هندي پروفیسور یادونه یې وکړه، چې فارسي شعرونه یې له
یاده زده وو او د فارسي شاعرانو د کتابونو غوښتنه یې کوله،
ورپسې یې ماته د پوښتنې نوبت راکړ:

ماله پروفیسور مختیاري څخه وپوښتل چې موږ باید د
مداخلې او پراختیا غوښتنې په مانا پوه شو. د سیمینار
برخوالو ته مې وویل چې گاونډی د گاونډیانو پر نیت، دوستۍ
او دښمنۍ بڼه پوهېږي، ایران زموږ گاونډی دی، نو تر هر چا یې
موږ ته نیت بڼه معلوم دی، ایران همدا اوس په افغانستان کې
په دې لاندې برخو کې د پراختیا غوښتنې او مداخلې سیاست
تعقیبوي:

- ۱- په ژبنۍ او فرهنګي برخه کې: همدا اوس د ایران له
خوا په افغانستان کې پنځه ټلويزيونه او (۲۱) چاپي خپرونې
فعالیت کوي، چې دا ټول د ایران د پیسو په زور چلېږي، ایران
غواړي افغانستان تر خپل فرهنګي او ژبني تسلط لاندې راولي.
- ۲- مذهبي برخه کې: ایران نه یوازې د مذهب په نامه
افغانستان کې مذهبي گوندونه جوړ کړي، بلکې په کابل کې
یې د یو بل ثاني قم مدرسه هم جوړه کړې، چې تر (۵۰) ملیونو
ډالرو زیات لګښت یې پرې کړی، افغانستان یو سني مذهبي
هېواد دی، خو ایران غواړي افغانستان کې د شیعه او سني
ستونزه راولاړه کړي.

۳- په اقتصادي برخه کې: ټاکل شوې له ترکمنستان څخه د افغانستان له لارې پاکستان او جنوبي اسيا ته د نفتو او گازو نللیکه وغځول شي، ایران همېشه د داسې پروژې مخالفت کړی او کوي یې. ایران همدا اوس د افغانستان مارکیټ د خپلولو په لټه کې دی.

۴- سیاسي برخه کې: ایران غواړي پر افغانستان د خپلې خوښې یو مذهبي حکومت تحمیل کړي او یا داسې حکومت چې د ایران غوښتنې ومني، نو ځکه خو یې همېشه د یوې قوي مرکزي حکومت پر وړاندې ستونزې راولاړې کړي دي.

۵- پوځي برخه کې: تر طالبانو دمخه حکومت پرمهال دوی د هغه بېلابېلو مخالفو ډلو سره پوځي مرسته کوله، د طالبانو په واکمنۍ کې یې د هغوی مخالفو وسلوالو ډلو ته مرستې لېږلې او تر طالبانو وروسته اوس بیا هم داسې شواهد شته، چې دوی طالبانو ته پټې نظامي مرستې کوي. ایا دې ډول کارونو ته مداخله نه شو ویلای؟

زما پوښتنې پر پروفیسور مختیاري ښې ونه لگېدې، خو د غونډې د برخوالو له حالته راته پته ولگېده، چې ټولو ته یې خوند ورکړ، ددې یو علت دا و، چې د پروفیسور مختیاري په خبرو کې د ایرانپالنې روحیه له ورايه ښکارېدله، علمي لیکنه یې تر ملي احساساتو لاندې راغلې وه. زما د پورته پوښتنې یا پوښتنو په ځواب کې پروفیسور مختیاري، تفصیلي او قناعت

بښونکي ځوابونه رانه کړل، يوازې دومره يې وويل: دومره
 اخبارونه چې د ايران په مرسته چاپېږي البته ضرورت به يې
 وي، يو څو خبرې يې نورې هم اخوا د پخوا تېرې کړې. څو نورو
 برخوالو هم له پروفیسور مختیاري څخه پوښتنې وکړې، د
 نوموړي حالت چندان ښه ونه برېښېد، په همدې خاطر د غونډې
 وياند وويل چې نورې پوښتنې به له پروفیسور جيو جاتي څخه
 وکړئ، پر دې وخت سنجر صيب ماته وويل: ستا پوښتنې زموږ
 د دولت پالیسي نه ده. د سنجر صيب خبرې پر ما ښې ونه
 لگېدې، ما ويل دا يو علمي سيمينار دی، د پالیسيو د
 څرگندولو ځای نه دی، دلته بايد واقعيت وويل شي، پاتې شوه
 د پالیسي خبره، موږ او تاسې درې تنه چې دلته راغلي يو، يو
 هم د دولت ټوله استازي نه شو کولای، نه ته د دولت استازي
 کولای شې، نه زه او که ته يې کولای شې، نوزه يې هم کولای شم
 او انگار صيب هم، دا ددې ځای نه دی چې د يو بل خبرې رد
 کړو، په دولتي کچه هم ته تر ما په حساس دفتر کې کار نه کوي،
 ماته د افغانستان ملي گټې ډېرې محترمې دي، نه د
 حکومتونو، مقصد مې دادی، چې که زما پر خبرو دې ناوړه
 تبصره وکړه، نوزه به هم مجبور شم، ستا د هرې خبرې پر
 وړاندې دريځ ونيسم. د سنجر صيب بيا هم زړه طاقت ونه کړ. بيا
 يې لاس پورته کړ، نوبت ورته ورسېد. ځان يې يو ځل بيا د
 معمول په شان معرفي کړ، چې په جمهوري رياست کې د
 پالیسي رئيس يم. سنجر صيب اصلاً د جمهوري رياست د مقام

په دفتر کې چې مشري يې ښاغلی محمد عمر د اودزی صیب کوي او په دې ریاست کې څو بېلابېل ریاستونه دي، د پالیسی په نامه هم یو ریاست د همدې ریاست په تشکیل کې شته، دی د همدې ریاست رئیس دی. خو څرنگه چې د سیاست پر نژاکتونو پوهېږي، نو ځکه له دې مقام څخه هم د خپل ځان او هم د خپل گوند په ګټه ښه کار اخیستلای شي. ده په خپلو خبرو کې وویل: موږ د ایران په ګډون ټولو ګاونډیو سره ښه روابط غواړو، کله کله د ګاونډیو ترمنځ لوړې ژورې پېښې، خودا د دې مانا نه لري، چې موږ یو بل سره ښه روابط نه غواړو، د سنجر صیب خبرې همدومره لنډې وې، ما پرې ځکه بیا تبصره ونه کړه، چې دده خبرو ضرر نه درلود.

وروسته د اسرائیلو استازي (جیرمي ایسشروف) له پروفیسور جیوجاتي څخه پوښتنه وکړه: تاسو د ګولان د لوړو پر سرد سوريې او اسرائیلو د جوړجاړي په باب وویل، زه خو فکر کوم چې دا داسې اسانه خبره نه ده، دلته نورې ستونزې هم شته. نوموړي پروفیسور يې په ځواب کې وویل: ما نه دي ويلي چې دا مشکل همداسې ژر حلېږي، خودا هغه موضوعات دي، چې د دواړو هېوادونو ګټې په کې دي، نو کېدی شي دا ګټې دوی یو بل سره نږدې کړي. د منځني ختیځ په هکله له دې پروفیسور څخه ګڼې پوښتنې وشوې، چې ده ورته په خپل نوبت ځوابونه ورکړل، د امریکا پر یو اړخیز سیاست هم سختې نیوکې وشوې، چې همېشه يې د اسرائیلو پلوي کړې، ورپسې

د شمالي افريقا د هېوادونو او امريکا د روابطو په اړه خو پوښتنې وشوې، د غونډې وخت نور په ختمېدو شو. يوولس نيمې بجې ډوډۍ ته لاړو. له هاله چې راووتو، نو د عربي هېوادونو يو څو تنو ماته افرين ووايه او ويې ويل چې ښې پوښتنې دي ورڅخه وکړې، د هغوی ټولو نظر دا و چې پروفیسور مختياري په خپلو خبرو کې د ايران زياته پلوي کړې وه. تر ډوډۍ وروسته بېرته هال ته راغلو.

د دويمې ورځې تر غرمې وروسته غونډه: په دې غونډه کې د افغانستان او جنوبي اسيا په باب بحثونه شامل وو. ددې برخې ويناوال وو:

۱- علي احمد جلالي، د افغانستان د کورنيو چارو پخوانی وزير او د نيسا مرکز پروفیسور.

۲- ډاکټر رابرټ باگوس، د جنوبي اسيا پر هېوادونو بحث درلود. په جنوبي اسيا کې افغانستان، پاکستان، نپال، هندوستان، سریلانکا، میانمار، بوتان او بنگله دېش شامل دي.

د افغانستان د کورنيو چارو وزارت پخوانی وزير او اوس د نيسا سـنـتـر پروفیسور علي احمد جلالي د افغانستان په باب خبرې پیل کړې. علي احمد جلالي

وویل: له افغانستانه چې کوم خبرونه راځي، په خواشینۍ سره چې ښه خبرونه نه دي، کله چې یوه حادثه یا واقعه پېښېږي، نو عموماً منفي خبرونه ترې جوړېږي، ځکه خو ټول خبرونه منفي وي، جلالی صیب وویل: د طالبانو پړوخت افغانستان داسې و، لکه په کمبودیا کې د پولپوت رژیم، خو اوس ډېر پرمختګ شوی دی، صحت، ښوونه او روزنه، انتخابات، پولیس او نورو برخو کې پرمختګ شوی دی. پخوا په ټول هېواد کې یوازې یوه راډیو وه، خو اوس تر (۱۰۰) زیاتې راډیوګانې فعالیت کوي. زه چې ژورنالیست وم، نو موږ به منفي خبرونه نشرول، ښه خبرونه نه خپرېدل، پر ۲۰۰۴م کال زه د افغانستان د کورنیو چارو وزیر وم (۴۰۰۰۰) پولینګ سټېشنونه او د انتخاباتو لپاره د رایې اچونې مرکزونه وو (۵۰۰) ژورنالیستانو دا بهیر څاره، هېڅ داسې خطرناکه پېښه ونه شوه، ژورنالیستانو وویل: ((دا خو هېڅ داستان نه دی)).

خو که اوس موږ د حکومت او ژورنالیستانو د دواړو نظرونه سره پرتله کړو، نو پرمختګ ددې سبب کېږي، چې منفي خبرونه په شا وتمبوي او یا هم برعکس. یوه بېلګه به وړاندې کړو: د کندهار- کابل لویه لاره جوړه شوه، (۲۵) ساعته واټن (۵) ساعتونو ته راښکته شو، خو په امنیتي برخه کې پرمختګ ونه شو، نو اوس خلک له دې لارې څخه د امنیتي مشکلاتو له امله سمه ګټه نه شي پورته کولای. کله چې موږ د افغانستان موضوع تحلیلوو، نو د خاصو افکارو تر تاثیر لاندې راځو،

راځي چې ددې موضوع په اړه خبره له يوې افسانې څخه پيل کړو، چې ځينو خلکو رامنځته کړې ده.

افسانه: يو شمېر خلک داسې نظر ورکوي، چې د افغانستان شخړه يوه قومي موضوع ده او دا جنگ يو قومي جنگ دی، خو دا خبره بېخي غلطه ده. افغانستان کې پښتون، تاجک، ازبک او نور اوسېږي، خو د ټولو هويت افغان دی. پر افغانستان باندې د روسانو د يرغل پر مهال يو زيات شمېر افغانان نورو همقومو هېوادونو ته لاړل، خو کله چې بېرته راغلل، نو افغانيت يې نور هم قوي شوی و، د تاريخ په اوږدو کې افغانستان په ختيځ او سوريه په لويديځ کې د لويې لارې پر سر پراته هېوادونه وو. (۲۳۰۰) کاله دمخه مقدوني سکندر باگرام ته راغی، باگرام بيا د شوروي يرغل پر مهال د هغوی مرکز و او اوس د امريکايانو پوځي مرکز هم دی، خو افغانانو په کې تل يو ځای ژوند کړی. د کورنيو جگړو پر مهال په افغانستان کې قومي ډلې وې، خو يوازې په کابل کې جنگېدې، داسې ډلې هم وې، چې عسکريې له يوه قومه او قومندان يې له بل قومه و. د شورويانو ستونزه دا وه، چې هغوی غوښتل افغانستان ونيسي، خو دې اوسني ائتلاف ځواکونو يو ولس ناخوښی رژيم راوپرځوه. تاسې ته به عجيبه ښکاره شي؛ په دې جگړه کې ټولو (۱۵۰) امريکايي عسکرو برخه درلوده، او ه کاله مخکې د خلکو په ژوند کې بدلون راغی، خو

وروسته د ملکي تلفاتو ستونزه پيدا شوه، خو دې سره سره بيا هم خلک دوی غواړي، خو د يو ضرورت په توگه، نه د ۲۰۰۱م کال په شان.

بل افسانه يي مشکل: يو بل افسانه يي نظر دادی، چې افغانان ملک الطوايفي ژوند غواړي، دا خبره هم سمه نه ده، ددې خبرې يو علت دا و، چې په تېرو جگړه ييزو کلونو کې حکومت ظرفيت نه درلود او دا ظرفيت له منځه تللی و، نو خلک بېرته خپل عنعنه يي حالت ته ورگرځېدلي وو.

پر ۲۰۰۱م کال نړيوالو ځواکونو له پورته شروع وکړه، کرزي کابينه انتخاب کړه، بلکې کابينې کرزي انتخاب کړ، اصلي خبره داده، چې حکومت بايد خپل ظرفيت لوړ کړي، چې د خلکو لومړي ضرورتونه پوره کړي.

دويم واقعيتونه: شلکلنې جگړې افغانستان تباه کړی، بيا رغونه يې روانه ده، خو ډېره تېزه نه ده، که له عراق سره يې پرتله کړو، نو توپيرونه په کې ليدل کېږي: افغانستان د مساحت له پلوه تر عراقه په سلو کې (۴۰) لوی او نفوس يې تر عراقه (۵) مليونه زيات دی. افغانستان د عراق په تناسب غريب دی او هم د عراق په انډول په کې لږه پانگه اچول شوې ده. دنيا ته د افغانستان د بيارغونې فکر وروسته پيدا شو. په پيل کې يوازې همدا فکر و، چې طالبان له صحنې لرې کړي، د دولت جوړونې او بيا رغونې فکر وروسته پيدا شو. چا فکر نه کاوه،

چې طالبان او القاعده به دومره ژر سقوط شي. ټولو، افغانستان د امپراتوريو د قرباني او ړنگونې ځای ګاڼه، خو کله چې طالبانو د دوو مياشتو په بهير کې سقوط وکړ، دنيا وروسته متوجه شوه، بيا رغونه يې شروع کړه، چې نتيجه يې ډېره ښه نه وه، خو شيان ډېر مهم دي، چې بايد توجه ورته وشي:

۱- د ترهګرو پر ضد مبارزه، ۲- بيارغونه، ۳- حکومت جوړونه.

۱- د ترهګرو پر ضد مبارزه: دا مبارزه پېچلې ده، د ساري په توګه، کله چې د يو تروريست پر ضد پريو کلي بمباري کېږي، عام خلک ځورېږي، په داسې حال کې چې د تروريستانو د ځينې لپاره د همغو خلکو همکاري په کار ده. په دې برخه کې دنيا يوه واحد قومنده نه لري. نړۍ بايد په دې برخه کې څو فکتورونه ولري:

۱- ستراتيژيک فکر ولري نه تاکتيکي.

۲- لرې فکر ولري نه لنډ.

۳- يوه ګډه ستراتيژي بايد ولري، نه ټوټه ټوټه او بېلابېله.

۴- مشکل بايد په سيمه ييزه توګه په پام کې ونيسي، نه يوازې افغانستان د مشکل په توګه.

جلالي صيب د خپلو خبرو په ترڅ کې زياته کړه، چې د دولت او د خلکو ترمنځ د مناسباتو د ښه کولو او امنيت راوستلو يوه ښه لاره داده، چې د هېواد ګوټ ګوټ ته خدمات ورسول شي.

تر پروفیسور جلالی وروسته یو بل امریکایی پروفیسور
 ډاکټر رابرټ باگس
 Dr. Robert Boggs ته وار
 ورسېد، هغه د پاکستان او
 جنوبی اسیا د ځینو نورو
 هېوادونو په باب خپل
 بحث پیل کړ. پروفیسور
 باگس وویل: د پاکستان په
 باب د امریکا رسمي نظر د

جمهور رئیس او بامال له خوا بیان شوی دی، خو زه چې دلته څه
 وایم دا زما شخصي نظر دی، نه د امریکا د حکومت رسمي نظر.
 پاکستان زموږ لپاره ډېر ضروري دی، پاکستان اوس له ډېرو
 خطرونو سره مخامخ دی، هره ورځ چې خبرېږو، یوه پېښه وي،
 نه یوازې انتحاري حملې عامې شوي، بلکې نورې ډول ډول
 تروریستي حملې هم کېږي، یوازې یوه سیمه کې حالات خراب
 نه دي، بلکې هر ځای کې خراب دي. د پاکستان په شان چې هر
 بل هېواد وای دا کار ورته مشکل و. پاکستان ډېر زیات
 مشکلات لري، له اقتصادي پلوه کمزوری دی، اجناس په کې
 ډېر قیمت ته دي، بېکاري په کې زیاته ده، سیاسي مشکلات هم
 لري، دوه لوی گوندونه یې تضاد سره لري، د قانون د انفاذ په
 برخه کې هم مشکلات لري، د ذروي وسلې په برخه کې یې هم
 تشویشونه شته، پاکستان باید د خپلو چارو د سمبالښت چارې

په خپل لاس کې واخلي. نوموړي پروفیسور تر پاکستان وروسته د هند په باب خبرې پیل کړې:

په تېرو څو کلونو کې یې اقتصادي وده تېزه وه، خو په تېرو اوو کلونو کې دا وده سسته شوې ده. د امریکا له نظره هندوستان زموږ ستراتیژیک ملګری دی. امریکا ته د هند بحر اهمیت ډېر زیات دی، هم له اقتصادي پلوه او هم د نورو اړخونو له نظره. امریکا پوهېږي، هندوستان داسې یو هېواد دی، چې نه یې متحد دی او نه یې تر کنټرول لاندې، خو کله چې د هندوستان داخلي حالت ته ګورو، نو حالت د تغیر په حال کې دی، نوي سیاسي او قومي ګوندونه راڅرګند شوي، کېدای شي هلته یوه نوې ائتلافي اداره جوړه شي، خو د بهرنیو اړیکو او چارو تعقیبول یوازې د صدراعظم کار نه دی، بلکې د ائتلاف ټولو غړو نظرونه په کې مهم دي. د هندوستان او پاکستان د ستونزو په باب باید وویل شي، چې د ممبي تر پېښو وروسته دا روابط ډېر خراب شوي، خو موږ هیله لرو، چې دا روابط ښه شي. پاکستان باید پردې پوه شي، چې د هند د صبر کاسه نوره نسکوره ده، که یوه بله حمله هم پر هند وشي، نو کېدای شي خبره نظامي جګړې ته ووځي. دا حالت امریکا ته د تشویش وړ دی، موږ کونښن کوو، چې حالات تر کنټرول لاندې راولو. ډاکټر باګس زیاته کړه: غواړم د جنوبي اسیا ځینو وړو هېوادونو ته اشاره وکړم، دا هېوادونه واړه دي، خو ډېر مهم دي، بنگله دېش (۱۳۰) ملیونه نفوس لري، سریلانکا، (۳۰) ملیونه او

بوتان (۲۲۰۰۰). دا هېوادونه ځينې يې کم نفوس لري او ځينې يې زيات، اوضاع يې ډېره پېچلې ده، د ملکي او نظامي مشرانو ترمنځ يې ستونزې دي.

نيپال: نيپال يو پاچاهي حکومت درلود، البته مطلقه پاچاهي، په پيل کې ورسره هندوستان مرسته وکړه، چې د خپل ملک دروازي د بهرنۍ نړۍ پر مخ پرانيږي، داسې يو سيستم يې درلود، چې له پورته څخه کښته راته، سياسي گوندونه په همدغه حالت کې رامنځته شول، د هند له خوا پر پاچا زيات فشارونه راغلل، خلکو مظاهري وکړې او په نتيجه کې يو پارلمان جوړ شو. ماوېستانو له دې حالت څخه گټه پورته کړه، پر (۲۰۰۱) م کال يې پاچا او د هغه کورنۍ له واکه لرې او قتل کړل. وليعهد ديموکراسي نه غوښتله، پارلمان يې منحل کړ، دې سره په ټول هېواد کې گډوډي پيدا شوه، ددې گډوډۍ په بهير کې (۱۳۰۰۰) کسان ووژل شول، سياسي گوندونه له ماوېستانو سره موافقې ته ورسېدل، ماوېستان اکثریت نه وو، خو نسبي اکثریت يې ترلاسه کړ، فکر کېږي، چې پرمختگ او موافقت ترلاسه شوی، خو تشويشونه لا شته، ماوېستان اوس وسله لري او فکر کوي چې دوی انقلابيان دي، خلک ازاروي، خو خلک غواړي، چې پر ماوېستانو فشار راوړي، چې خپلې کړې وعدې عملي کړي او خلکو ته ولسواکي ورکړي.

بنګله دېش: بنګله دېش له نیپال څخه توپیر لري، په بنګله -
دېش کې سیاسي ګوندونه د قدرت لپاره مبارزه کوي، د پوځ
رول په کې هم مهم دی. کله کله حالات داسې شي، چې
دیموکراسي ته په کې خطرونه او ګواښونه پېښېږي.

سريلانکا: پر ۱۹۴۷م کال یې له انګلیس څخه خپلواکي
ترلاسه کړه، ډېر کلونه کېږي، چې د حکومت او تامیل پرانګانو
ترمنځ جګړه روانه ده. بشري حقونه او ولسواکي په کې له
ستونزو سره مخ ده.

بوټان: تر ۱۹۷۰م کال پورې یو تړلی هېواد و، نفوس یې ډېر
کم دی، ستونزې په کې پېښېږي، ځینې هېوادونه په کې
مداخله کوي.

مالديف: مالديف (۱۲۰۰) جزیرې لري، دلته هم د بېلابېلو
ستونزو له امله د دیموکراسۍ پر وړاندې خنډونه وي.
پروفیسور باګس د خپلو خبرو د نتیجې په توګه وویل: د
جنوبي اسیا د هېوادونو داخلي مشکلاتو ته په کتنې سره،
داسې ښکاري، چې په دې هېوادونو کې ولسواکي تر فشار
لاندې ده.

ددې پروفیسورانو تر خبرو وروسته پوښتنو او ګروپونو ته
واروړ سپړد. د جنوبي اسیا د ځینو هېوادونو لکه سريلانکا،
بوټان او نیپال په اړه له پروفیسور باګس څخه پوښتنې وشوې،
په تېره بیا په نیپال کې د هندوستان د مداخلې په هکله،

پروفیسور باگس دیلوماتیک ځوابونه ورکړل. له علي احمد جلالی څخه د افغانستان په اړه گڼې پوښتنې وشوې، چې مهمې پوښتنې په کې دا وې:

۱- د یوه عربي هېواد استازي، چې د پوښتنې پر وخت یې ځان معرفي نه کړ، پوښتنه وکړه، چې یوازې له ((بچه سقاو)) پرته د افغانستان ټول پاچایان پښتانه تېر شوي وو، نو که اینده کې یو ناپښتون پاچا شي، افغانستان کې به کشمکش نور هم زیات نه شي؟

۲- یو بل برخوال پوښتنه وکړه، چې طالبان سیاسي پروسې ته داخلېږي که نه؟

۳- د بنگله دېش استازي (نظام احمد) وویل: طالبان باید تشویق شي، چې سیاسي پروسه کې شامل شي.

۴- د پاکستان استازي (طارق چوهدري) وویل: تاسو وویل چې د طالبانو په پرځولو کې ډېرو کمو عسکرو (۱۵۰) تنو گډون کړی و. په داسې حال کې چې امریکایانو پر افغانستان په ملیونونو ټنه بمونه وغورځول، امریکایانو له ډېرې درنې او قوي وسلې څخه کار اخیستی دی. بل تاسو ولې جنگسالاران په حکومت کې شامل کړل؟

پر پورتنیو پوښتنو سربېره څو نورې پوښتنې هم مطرح شوې، خو د پوښتنو غټه برخه همدا وه.

جلالی صیب هرې پوښتنې ته جلا جلا ځواب ونه وایه، همدا سې یې ټولې پوښتنې ځواب کړې. د یوه ناپښتون جمهور

رئيس يا پاچا د پوښتنې په باب يې وويل: افغانستان کې دا خبرې ډېرې سمې نه دي، چې څوک د کوم قوم دی، مقصد چې افغان وي. خلک له حکومته خدمات غواړي، چې د هغو د ژوند ضرورتونه پوره کړي، خو بيا هم که د افغانستان جمهور رئيس يو پښتون وي، ښه به وي. په سياسي پروسه کې د طالبانو د شراکت په باب يې وويل: اصلي خبره داده، چې په پيل کې طالبان دومره قوي نه وو، لکه دا اوس چې دي، ددې وجه داده، په هغو سيمو کې، چې اوس په کې طالبان زيات ظهور کړي، هلته ټولنيز او عمراني خدمات ونه رسېدل، يو شمېر حکومتي اشخاصو هم خلکو سره سمه وضعه ونه کړه، ملي پوليس هم نه وو، چې د خلکو د سرو مال امنيت وساتي، نو دلته په سيمه کې د واک خلا رامنځته شوه، طالبانو له دې خلا څخه د خپل فعاليت لپاره ګټه پورته کړه. بله خبره داده، چې خلک د خپل ځان د خونديتوب په خاطر اړ دي، چې د وسلوالو کسانو مخالفت ونه کړي. که چېرې ملي پوليسو او نورو دولتي ځواکونو هلته په کليو او سيمو کې د خلکو امنيت خوندي کړی وای، دا حالت نه پيدا کېده. په سياسي پروسه کې د طالبانو د ګډون په باب بايد وويل شي، چې که خلکو ته ټولنيز خدمتونه ورسول شي، عمراني پروژې پيل شي، خلکو ته کار او شغل پيدا شي، نو خلکو کې بيا د طالبانو نفوذ ګرانېږي، خود دې اقتصادي پروژو تر څنګ د ملي پوځ تقويه کول هم په کار دي، ځکه چې کله کله مخالفتونه داسې نه وي، چې حتماً دې

سیاسي حل لاري ولري، که دواړه طرفه پر سیاسي خبرو مشکل ولري، نو بیا قوي ته هم اړتیا لیدل کېږي. د علي احمد جلالی له خبرو داسې برېښېده، چې دی د یوې ګډې سیاسي او پوځي حل لاري پلوی دی.

د پاکستان د استازي د پوښتنې په ځواب کې علي احمد جلالی وویل: د دې دومره کمو عسکرو له یادولو څخه زما هدف دا و، دا په ډاګه کړم، چې نه یوازې بهرنۍ نړۍ د طالبانو مخالفه وه، بلکې خپله ولس یې هم مخالف و. طالبانو د وسلې په زور پر خلکو حکومت کاوه. د طالبانو پر وړاندې هماغه مهال هم وسلوال مخالفتونه وو، تاسو ولیدل چې هغه مهال پر ډېر کم وخت بسته ښارونه سقوط شول، طالبان په کلیو او بانډو کې خواره شول. جلالی څرګنده کړه، چې که د طالبانو پر وړاندې کورني مخالفتونه نه وای نو طالبانو دومره ژر ماتې نه خوړله.

پر محلي وخت د ماسپینین پر دوه نیمو بجو د سیمینار دا برخه پای ته ورسېده او تر یوې وقفې (چای څښلو) وروسته ګروپي کار ته لاړو.

گروپي کار: گروپي کار له معمول سره د پروفیسور
مختیاري په مشرۍ پیل شو. البته هر گروپي کار د همغه

گروپمشر تر چتر لاندې پیلېده، معمولاً کومې موضوعگانې
چې په ورځنیو بحثونو کې مطرح کېدلې، پر همغو بیا بحث
کېده او دې کار هغو کسانو ته چې په عمومي غونډو کې ورته
د خبرو یا پوښتنو زمینه نه برابرېده، د بحث او خبرو زمینه
برابروله.

په دې گروپي کار کې د منځني ختیځ په شخړه کې د سعودي
عربستان، مصر او عربي متحده اماراتو پر رول بحث وشو. د
اسرائیلو او فلسطین پر موضوع له هر پلوه بحث وشو، په منطقه
کې د ایران پر نقش خبرې وشوې او د افغانستان پر موضوع
بحث وشو. نورو برخوالو هم د افغانستان پر موضوع رڼا واچوله،
خو ما افغانستان ته د امریکایانو تر راتګ وروسته پر غټو

تېروتنو بحث وکړ. ما په دې بحث کې دغو څو تېروتنو ته ګوته ونيوله:

۱- يوې جنګې ډلې د بلې جنګې ډلې ځای ونيو، مانا دا چې ښه بديل جوړ نه شو.

۲- د ايران رول او مداخله په افغانستان کې تر حده زيات شول.

۳- عربي نړۍ په تېره بيا سعودي عربستان ته مناسب رول ورنه کړای شو.

۴- بله غټه تېروتنه دا وشوه، چې پر جنګسالارانو ډډه ولګول شوه او تراوسه لاهم دالړۍ روانه ده.

اوس افغانستان ته غټ خطرونه کوم دي!

۱- جنګسالاران

۲- طالبان

۳- دمخدره موادو کاروباريان

۴- اداري فساد.

ګروپي کار نږدې يو ساعت دوم وکړ، پر شپږو بجو او پنځه لسو دقيقو د هوټل پر لوري روان شو.

د سیمینار درېیمه کاري ورځ

د فبرورۍ ۲۲مه نېټه د پنجشنبې ورځ سهار بیا له معمول سره سم پر ټاکلي وخت له هوټله د سیمینارځي پر لوري وخوځېدو، یو څو دقیقې په لاره کې ترافیکي ستونزه وه، خو بیا هم هلته ترافیکي ستونزه ډېره زیاته نه اوږدېږي، ډېرې متبادلې لارې وې، پر ټاکلي وخت سیمینارځي ته ورسېدو، اوسنود سیمینار ټول برخوال، یو له بل سره ښه بلد شوي دي، په لاره کې د ټوکو او ټکالو مجلس گرم وي. په ننني بحث کې ډاکټر ډبلیو ام جی اولسون Dr.W.M.J.Olson چې د نیسا د ستراتیژیکو مطالعاتو یو پروفیسور دی، د امریکا پر حکومت او سیاسي جوړښت باندې خبرې کوي، د سیمینار لارښود هم دی، خو متقاعد ایډی مایکل لیمون (AMB.(ret) michaelleomon) یې ویناوال دی. دی هم د دې مرکز یو پروفیسور دی. خو مخکې تردې چې ډاکټر اولسون خبرې پیل کړي، مایکل لیمون د نن ورځې پروګرام تشریح کړ او د سبا ورځې د پروګرامونو په هکله یې هم معلومات ورکړل، دا یې هم وویل چې سبا د امنیت شورا دفترونه گورو او هلته به له ځینو چارواکو سره گورو. ډاکټر اولسون خپلې خبرې پیل کړې، ده په پیل کې دوه ټکي راوښول: ۱- د امریکا متحده ایالاتو تاریخ، ۲- امنیتي مسایل.

ده اويا کاله دمخه د
امريکا حکومت اداري
حالت تشریح کړې ده
وويل: زه او نور خلک نه
پوهېږو، چې امريکا دا
اوسنی شکل څنگه
غوره کړ؟ اوس هم ډېر
خلک نه پوهېږي، چې

دا تشکل څنگه جوړ شو؟ د امريکا دولت درې څانگې لري، د
دولت په راس کې څوک نه شته، دولت يو لارښود نه لري، ځکه
چې له درېيو څانگو څخه جوړ شوی دی. ټول دولت (۲۰۰۰)
انتخابي غړي او د ملي شورا (۵۵۲) غړي لري او د امنيت شورا
غړي لري، که غواړو د دولت پر جوړښت پوه شو، نو بايد اول
پيل ته لاړ شو. پر ۱۷۸۷م کال د امريکا لپاره لومړنی اساسي
قانون جوړ شو، هغه وخت د امريکا ټول نفوس ۴،۱۵ ميليونه تنه
و، خو اوس د امريکا ټول نفوس درې سوه (۳۰۰) ميليونه تنه دی.
۲ ميليونه کيلو متره مساحت يې درلود، چې زياته برخه يې د
انگليسانو تر تسلط لاندې وه، يانې يو خپلواک دولت نه و، د
وخت په تېرېدو سره خلکو د انگليسانو پر ضد قيام وکړ، په
پيل کې (۱۳) ايالتونه سره متفق شول، خو نه پوهېدل، چې ملي
يا مرکزي حکومت څنگه جوړ کړي، دا هغوی ته يوه غټه ستونزه
وه. په پيل کې يې فکر وکړ، چې يو پارلماني سيستم جوړ کړي،

هغه وخت ټول واک کانګرس سره و؛ پر قضا يې هم لاس برو، حکومتونه هم په ايالتي ډول وو، مرکزي حکومت ډېر کمزوری و. همدا وخت و، يو کنفرانس يې جوړ کړ، چې بايد يو قوي مرکزي حکومت جوړ شي. په دې کې د استقلال اعلاميه ډېره مهمه وه، په دې اعلاميه کې راغلي وو؛ د اتباعو په توګه موږ حق لرو، چې خپل حکومت جوړ کړو او دا حق موږ ته الله تعالی راکړی دی. دويم سند اساسي قانون و، چې ايالتي حکومتونه په کې هم په پام کې نيول شوي وو او مرکزي حکومت هم له ۱۲۰۷-۱۲۱۹ پورې د ويرجينا ايالت مستعمره و، دا وخت اکثره ايالتونه مستعمره وو. ايالتي حکومتونه يې لرل.

د اساسي قانون اساسات په دې ډول کېښودل شول. زموږ اکثره چارواکي انتخابي دي، ځکه خلک بايد همېشه د انتخابولو حق ولري. اوس نو دولت څلور ستنې لري، چې يوه برخه يې خلک دي.

په اساسي قانون کې راغلي: ((موږ د امريکا خلک)) نو ځکه د قدرت او مشروعيت سرچينه همدا خلک دي. که څه هم د امريکا حکومت يو ځوان حکومت دی، خو د حکومتوالۍ له مخې پخوانی دی. يو ځل بېرته پخوا يا تېر حالت ته ګرځو. قانون څنګه جوړ شو؟ په پيل کې خلکو فکر کاوه، چې تر حکومته بهر بايد داسې يوه سرچينه وي، چې حکومت کنټرول کړي، د اساسي قانون د مادو د تغير لپاره بايد يو پېچلی سيستم جوړ شي، دولت بايد جلا او مشترک ځواکونه ولري،

خلکو فکر کاوه، چې که حکومت د خلکو له خوا کنټرول نه شي، نو کېدی شي د یوه (مخرب) بڼه خپله کړي، اساسي قانون درې برخې په ګوته کړي: مقننه قوه، اجرائیه قوه او قضائیه قوه. د اساسي قانون لومړۍ مادې کانګرس رامنځته کړ، پر هغه وخت یوه اندېښنه دا وه، چې د حکومت مشر باید د یوه پاچا یا زعيم بڼه ولري، د خلکو قوت کانګرس سره و، نو ځکه خود مقننه او قضائیه قوې ترمنځ همېشه کشمکش و او تراوسه لا هم دی. اساسي قانون د سیاسي ګوندونو یادونه نه وه کړې، خو اوس دوه لوی ګوندونه شته، دا یو میکانیزم دی هغه وخت په پارلمان کې د بېلابېلو کمېټو یادونه نه وه شوې، خو اوس بېلابېلې کمېټې هم شته. فکر کېده چې له حکومت څخه د موثر کار اخیستلو وسیله داده، چې د خلکو له خوا کنټرول شي، اساسي قانون وایي: ((دا د خلکو حق دی چې له حکومته شکایت وکړي او کانګرس ته لار شي او قوانین بدل کړي.)) دا اندېښنه پخوا هم وه، چې که د دولت یوه برخه قوي شي، نو بله برخه به ډېره کمزورې شي، لایبېنگ (دلالي) یوه بله لاره ده، چې کانګرس هڅوي په قوانینو کې بدلون راوړي، پانګه یا بودجه د کانګرس په لاس کې ده، مالیات چې راټولېږي دا د کانګرس په لاس کې دي، همدا کانګرس دی، چې دولت ورته خپله کلنۍ بودجه وړاندې کوي او کانګرس یې منظوروي، نو ځکه حکومت باید د (لایبېنگ) له لارې پر کانګرس فشار راوړي،

چې کلنۍ بودجه ورته منظوره کړي. بله اوونۍ تاسو کانګرس ته ځئ او هلته به له نږدې کانګرس وگورئ!

ورپسې پروفیسور اېم بی مایکل لیمون چې د سیمینار ددې برخې ویناوال هم و،

خبرې وکړې، ده د امریکا د نن ورځې حالات تشریح کړل، ویې ویل: تاسې به تېره سه شنبه په کانګرس کې د جمهور رئیس بارک اوباما خبرې اورېدلې وي، ما هم اورېدلي

دي، ما د هغو خبرو ځینې برخې یادښت کړي، دلته پرې خبرې کوم. په اساسي قانون کې د حکومت د نقش پر سر هم ډېرې خبرې شوي، چې څه نقش لري او څه نقش باید ولري. دا مناقشې پخوا ډېرې نه وې. په پخوانیو امپریالېستي هېوادونو کې هم د سرحداتو، مالیاتو او د خلکو د ورځني ژوند په باب ډېر بحثونه شوي، هغه وخت هم د ټولو یو نظر نه و. هر کله چې د حکومت د نقش په باب خبرې شوي، نو دا بحثونه خلاص شوي نه دي او تراوسه پورې یې دوام کړی دی. پر ۱۹۳۳م کال د (روزلت) له وخته بیا تر ننه پورې، په قوانینو کې تغیرات راغلي دي. کله چې دوی کانګرس ته مراجعه کړې، نو دا تغیر او تحول په کې

راغلی دی، خو په اساسي قانون او نورو قوانینو کې چې هر ډول تغيرات راغلي، ټول د خلکو په خوښه راغلي دي. دلته په امريکا کې پانگه او اقتصاد هم ډېر رول لري، په ټاکنو کې ډېرو پيسو ته اړتيا ده، د اوباما تر وروستۍ وينا دمخه د هغه محبوبيت ۶۳ سلنه و، خو د هغه جذابي وينا له امله ۸۰ سلنه شو. د جمهور رئيس ستايل، کلمات او مباحثات او د ادا طريقه ددې سبب شول، چې دده ددې وروستۍ بيانيې له امله دده محبوبيت زيات شي. نه يوازې د ديموکراتانو، بلکې د ټولو خلکو لپاره يې يوه مثبتې وطنپالنه په بيانیه کې څرگنده کړه، داسې هېوادپالنه چې تنگنظري په کې نه وه، داسې کلمات يې کارولي وو، چې جمهوري غوښتونکو او ديموکراتانو دواړو ورته لاسونه پرکول.

جمهوري غوښتونکو پر انفرادي مسوليت زيات ټينگار کاوه، خو اوباما داسې کلمات کارولي وو، چې دوی د خپلو پروگرامونو لپاره تعبيرولای شول. دې پروفيسور زياته کړه: د جمهوري غوښتونکو يو ځوان وايي: احساس يې کړه د اوباما په خبرو کې هغه څه شته، چې ده يې غوښتنه کوله. پروفيسور (مايکل ليمون) زياته کړه: خلک داسې يو حکومت غواړي، چې انرژي ولري، اقتصادي بازار ښه کړي، د عامه باور مسئله ډېره مهمه ده، د پانگوالو د باور مسئله هم ډېره مهمه ده. د سياستوالو پر خبرو ډېر باور نه کېږي، خلک پرې باور نه کوي، د سياسي گوندونو داخلي روابط هم ډېر مهم دي، نه يوازې د

دوو لویو مختلفو ګوندونو، بلکې د مشرانو او ولسي جرګو د غړو ترمنځ هم مشکلات او اختلافونه شته، د کانګرس د مشرې نینسي پلوسی او د هغې د مخالفینو ترمنځ هم اختلافونه شته، ځینې وکیلان وایي چې موږ د بارک اوباما استازي نه کوو، موږ غواړو د خلکو استازیتوب وکړو. خپلې خبرې رالنه وم، ځینې وایي چې د جمهور رئیس بیانیه ۹۳ سلنه پر داخلي مسایلو او ۷ سلنه پر بهرنیو موضوعاتو راټوله وه. جمهوري غوښتونکي غواړي له همدې موضوع څخه ګټه پورته کړي، چې ولې اوباما بهرنیو مسایلو یا پالیسي ته کم پام اړولی دی، خود امریکا خلکو ته اوس داخلي مسایل ډېر مهم دي. ((د تروریزم ضد جګړه)) کلمه کمه کارېدله، د افغانستان او عراق د ((امنیت)) کلمه استعمالېدله. درې ټریلونه ډالر په کار دي، چې اوباما یې باید اوس تر ټاکنو وروسته پر لومړیتوبونو ولگوي. اوباما په خپله بیانیه کې د ښوونې او روزنې، صحي خدماتو، انرژۍ او د ټولنې د نورو برخو په باب هم خبرې وکړې. خوددې ټولو لپاره اوباما پیسو ته اړتیا لري، له انرژۍ څخه ګټه اخیستنه مهمه ده. د ریچارج یا دویم ځلي انرژي په باب فکر په کار دی. د ایران او عراق ستونزې او نورې موضوعګانې بیا له سره تعریفېږي، بیا بهرنۍ پالیسي ورته جوړېږي او بیا عملي کېږي. نوی اداره کې چې کوم کسان راغلي، ټول با تجربه کسان دي، خو بیا هم موږ باید ډېر ژر خپل قضاوت ونه کړو. ځکه دا اداره ډېره ځوانه ده.

دې پسي پروفيسور اولسون په ټوكو کې وويل: زه تراوسه په دې نه يم بريالی شوی، چې کانگرس تعريف کړم، نو که تاسو ته مې يو فکر درپيدا کړی وي، نو موږ به موفق شوي يو. اوس نو که تاسو څه پوښتنې لرئ، مهرباني وکړئ، موږ ستاسو په خدمت کې يو.

د سيمينار له برخوالو څخه يو تن پوښتنه وکړه چې تاسو وويل: حکومت پر کانگرس باندې د لابينگ له لارې خپل تاثير لري ايا دا تاثير د خلکو پر ژوند مثبت اغېز کوي که منفي؟ د سيمينار يو بل برخوال وپوښتل: دا نوې اداره به د خپلو نويو او بنسټيزو لارو پر امريکا او دنړۍ پر نورو هېوادونو څه تاثير ولري؟

پروفيسور اولسون وويل: موږ غواړو داسې يو سيستم ولرو، چې د ټولو خلکو نظرونه په کې وي او د هغو له مشترکاتو څخه يو څه راوباسو او بيا هغه عملي کړو. لابينگ زيات تاثير لري، ويل کېږي، چې اسرائيل ډېر ښه لابينگ لري او ډېر تاثير لري، خو داسې نه ده، تاثير لري، خو ډېر نه، نور ډېر شرکتونه دي، چې هغوی هم ډېر ښه لابينگ لري، لابينگ يوه پېچلې پروسه ده.

پروفيسور ليمون وويل: ډېرې باريکۍ شته، دا نوی جمهور رئيس داسې دی، چې د هېچا نه دی، خود هر چا دوست دی، کونښن کوي، چې ځانته زيات مينوال پيدا کړي او کار وکړي، د انرژۍ په برخه کې غواړي بيا غبرگون کې بيا ځلي (ريچارچ)

انرژي و کاروي. لکه بادي، لمريزه او نوره انرژي، همدارنگه غواړي د تېلو او ګازو پرځای د انرژۍ نورې سرچینې پیدا کړي، د تېلو په برخه کې نه غواړي له تېل شتمنو هېوادونو څخه غچ واخلي، بلکې غواړي نورې لارې چارې هم پیدا کړي. د سیمینار د یوه بل برخوال له خوا یوه بله پوښتنه داسې مطرح شوه: سیاسي بحثونه اکثره تر ټاکنو دمخه زیات وي، خو کله چې ټاکنې پایته ورسې، دا ډول بحثونه هم کم شي، دلته به دا بحثونه دوام پیدا کوي که نه کمېږي به؟

د پروفیسور اولسون ځواب:

د کانګرس بحثونه لایتناهي دي؛ هېڅ وخت پایته نه رسېږي. د یوه برخوال له خوا دا پوښتنه مطرح شوه: وایي د امریکا سیستم ځکه بڼه دی، چې په پیسو چلېږي، ټاکنې په پیسو ګټل کېږي، رښۍ په پیسو اخیستل کېږي، مانا دا چې دلته پیسې ډېرې مهمې دي. عامه افکار یانې څه؟

په پای کې خو پرته له دې هم همدا دوه گوندونه دي، یو به یې ګټي، درېیمه نظریه نه شته، خلک مجبور دي له همدې دوو څخه به یو ټاکی. په دې باب تاسو څه وایئ؟

ځواب: پیسې طبعاً مهمې دي، که تاسې د کانګرس غړي وګورئ، هغوی هم پیسې غوندې وي، خو نه په مستقیم ډول، د کولمبیا ایالت به یې بېلګه وړاندې کړو، یو وکیل و، چې لومړی یې د الوتکو د یو قرارداد مخالفت کاوه، خو کله چې وویل شول کولمبیا ته دې الوتکې ورکړای شي، چې دی د

همدې ولايت و، نو ځكه يې بيا د قرارداد ملاتړ وكړ. پيسې مهمې دي؛ موقعيتونه نږدې كوي، خو په پاى كې يوازېنۍ و سيله پيسې نه دي.

جمهوري غوښتونكي او ديموكراتان دوه مختلف قطبونه دي، چې بېلابېل تمايلات لري. د نورو گوندونو كانديدان هم شته، خو زياتې رايې يې نه دي اخيستي، تر اوسه پورې كوم منظم تشكيلات نه لري، هغوى لا تر اوسه پورې دې حالت ته نه دي رسېدلي. اوباما د خپل كمپاين پړوخت د انټرنېټ له لارې دومره ډېرې پيسې ترلاسه كړې، چې ټول سياسيون يې گنگس كړل. د خلكو پيسې كمې وې، خو څرنگه چې پيسې زياتو خلكو وركړې وې، نو ځكه ډېرې زياتې شوې، دا د پيسو راټولولو نوې طريقه وه، چې د انټرنېټ له لارې ترسره شوه. اوباما اوس هم د انټرنېټ له لارې له خلكو سره په تماس كې دى، له هغوى څخه پوښتنې كوي، د هغوى نظرونه اوري، دا بېخي نوې كار دى. پر دې وخت د يوه هېواد استازي له خوا دوه پوښتنې مطرح شوې، خو ومې نه كړاى شول، د هغه نوم هغه وخت سم ثبت كړم، دا پوښتنې دا دي:

۱- تاسې د اوباما توصيف وكړ، نورې نړۍ كې هم خلك غواړي اوباما بريالى شي، يو وخت يو څوك محبوبيت لري، خو دا محبوبيت هغه وخت دوام پيدا كوي، چې د هغه شخص پاليسي تطبيق شي، خو كه ناكامه شي، نو محبوبيت يې هم له منځه ځي؟

۲- امریکا پخوا پر بشري حقوقو او سولې ډېر ټينگار کاوه،
 خواوس يې دومره نه کوي، علت يې څه دی؟
 له دوو پروفیسورانو څخه یوه ځواب ورکړ:
 موږ پاچا نه ټاکو، جمهور رئیس انتخابوو، نو چې داسې ده،
 بیا یې تخریبولای هم شو، اوباما چې اوس تائیدوو، دا نو دده
 کارونو پورې اړه لري، بیا یې د تخریب مرحله هم شروع کېږي.
 اوباما د (روزولت) له وخته راهیسې یې سابقه کارونه کړي دي.
 ناکامي هم کله کله له ناچارۍ وي، دی هم خپل دا محبوبیت تر
 اخره نه شي ساتلای.

د پاکستان استازی (اقبال چوهدري) پوښتنه وکړه: ولې
 بنځو ته سم حق نه ورکول کېږي، چې ولسمشره شي؟
 ځواب: موږ انتخابات لرو، نه انتصابات، هر څوک چې د خپل
 گوند له خوا کانديد شي، د همغه ملاتړ کوي، وگورئ اوباما یو
 تور پوستی دی، جمهور رئیس شو. د جمهور رئیس په توگه د
 بنځې انتخاب هم له خوب او خیاله لرې خبره نه ده.
 د اردن د استازي پوښتنه: تاسې مخکې د امریکایانو د
 هېواد پالنې یادونه وکړه، خو مخکې پریو وخت د ویتنام د
 جگړې یو امریکایي اتل په ټاکنو کې ماتې وخوړه، ددې علت
 څه دی؟

ددې پوښتنې په ځواب کې پروفیسور اولسون وویل: د
 جمهور رئیس بوش او د اوباما حالت توپیر کوي، نو ځکه
 قضاوت پرې هم توپیر کوي. د بوش پړوخت پر امریکا برید

وشو (۳۰۰۰) کسان په کې له منځه لاړل، دا اوس پر موږ حمله نه ده شوې، اوس له یوه دښمن سره په مقابله کې یو، د هر جمهور رئیس ارزونه د همغه وخت د حالاتو په مقایسه کېږي. د یوه بل برخوال پوښتنه: اوس حالات ښه دي، خو د بوش د ادارې تېروتنې باید هیږې نه کړو. بوش داسې فکر کاوه، چې هغه نه یوازې د امریکا، بلکې د ټولې نړۍ جمهور رئیس دی، نو ځکه دا نړیوال اقتصادي بحران رامنځته شو. اوباما وویل: موږ باید د امریکا پخواني مسیر ته تغیر ورکړو، نو وگورو چې څه کېږي؟

ځواب: زه د اوباما پر خبرو نه پوهېږم، چې د کوم مقصد لپاره وې، خو دده چلېنجونه له پخوانیو هغو سره توپیر لري، د بوش اته کاله تېر شول، موږ کولای شو، له پورته تر کښته پرې قضاوت وکړو، خو اوسنۍ اداره کې هېڅ شی تراوسه روښانه نه دی. تراوسه پورې یوازې کلمات او ویناوې دي، دا ټول یو شان نه دي، باید عمل ته وگورو. څوک د ادارو په راس کې راځي؟ عملاً ټول واک د جمهور رئیس په لاس کې نه دی. د کورنیو، بهرنیو چارو او ملي دفاع وزیرانو په غوراوي کې پخوا هم کانګرس لوی لاس درلود، ان ویل کېږي، چې د مالیې وزیر باید کانګرس ته راپور ورکړي. اصلي قوت کانګرس دی، جمهور رئیس کانګرس ته ددې کسانو وړاندیز کوي، هغوی یې یاردوي یا بې تائیدوي.

د عراق د يو استازي پوښتنه: ويل کېږي، چې امريکا د عراق په باب خپله پاليسي بدلوي، په دې باب موږ اندېښنه لرو، دا به څنگه بدلون وي؟

ځواب: يو ليکوال يو کتاب ليکلی، په دې اثر کې يې يادونه کړې، چې امريکا په ټولو ځايونو کې د خپلو عسکرو د ځای پر ځای کولو توان نه لري، سوداگريز، اقتصادي او نور مشکلات هم لري، چين، هندوستان او نور هم اوس نړيوال قوتونه دي، څه شی چې تاسې يې گورئ، هغه دادی، چې موږ بايد له نورو سره مذاکره وکړو، همدا اوس موږ د افغانستان او پاکستان لپاره يو استازی لرو. روسيې سره بايد داسې روابط ولرو، چې همکاري يې راجلب کړو، د عراق مسئله او نور مسائل موږ اوس د منطقي په سطحه مطالعه کوو، پخوانۍ ادارې غوښتل، چې په روسيې کې يو تن سره ښه علايق ولري، خو داسې نه شي، چې هر څه پر دښمنۍ بدل شي، ځکه چې د دواړو هېوادونو علايق مختلف دي.

د يو بل برخوال له خوا پوښتنه وشوه: په امريکا کې د انتخاباتو څرنگوالی او بيا د ولس غوښتونو معيار څرنگه دی؟
ځواب: يو وکیل څخه يې پوښتنه وکړه، چې ولې دې ځان کاندید کړ؟ هغه ورته په ځواب کې وويل: يو وجدان لرم، چې زه يې وهڅولم ځان انتخاب کړم، يو خلک دي، چې زه يې انتخاب کړم او بل زما افکار دي. زه بايد د دوی ترمنځ انډول ټينگ کړم. پروفیسور د يو بل وکیل بېلگه هم وړاندې کړه، ده وويل: د

امريکا په کانگرس کې د يوه ايالت يو وکیل و، دی د کانگرس د بهرنيو چارو د کمېټې غړی و، يو وخت د کيوبا او امريکا ترمنځ مناسبات ډېر خراب شول. د شوروي د مداخلې پر اساس حالات ډېر نازک حالت ته ورسېدل، ان تردې چې نږدې وه خبره درېيم نړيوال جنگ ته ورسېږي. دا مهال وکیل د خپلې سيمې د خلکو د شکايتونو د اورېدو لپاره هتله لار. يو سړي يا موکل ورته وويل، چې زه يو مشکل لرم، هغه راته حل کړه. وکیل ورته د کيوبا د مشکل يادونه وکړه، چې حالات ډېر خراب دي او نږدې ده چې خبره درېيمې نړيوالې جگړې ته ورسېږي، خو موکل يې پر دې خبرې سرونه گراوه او بيا يې ورته وويل چې ته نورې خبرې پرېږده، ته راشه زما د آس غم وخوره، چې په خټه کې نښتې دی. ددې مانا داده چې سياست محلي دی، کورنيو مشکلاتو ته بايد هم زياته توجه وشي. که څه هم نړيوال مسائل مهم دي، خو يو وکیل د خپلو موکلينو د غوښتنو عملي کولو ته هم مجبور دی.

د سيمينار يو بل برخوال وپوښتل: اوباما وويل: زه بدلون راولم، په نړيواله کچه به دا څه ډول بدلون وي؟ خدای دې وکړي چې مثبت وي.

ځواب: ددې پوښتنې ځواب د اساسي قانون د بدلون له ځواب سره يوځای شو، ما (يون) ونه کړای شول، چې ددې پوښتنې مطلوب ځواب وليکم، خود اساسي قانون د بدلون په اړه وويل شول، چې دې اساسي قانون په خپل متن کې د بدلانه لارې

چاري په گوته کړي دي. ددې قانون اساسي مسوده د داخلي جنگونو پر مهال ليکل شوې وه او تر هغې وروسته په کې وخت پروخت بدلونونه راغلي دي.

گروپي کار: تر پنځه لسو دقيقو وروسته پر لس نيمو بجو گروپي کار پيل شو. گروپي کار د تېرو ورځو په څېر د هر گروپ مشر تر څارنې يا مشرۍ لاندې پيل شو. زموږ په گروپ کې د نن ورځې پر مطرح شوي بحثونو بيا بحث وشو. په دې گروپي کار کې په ټوليز ډول د بېلابېلو هېوادونو استازو، لکه بنگله دېش، افغانستان، ترکيې، عرب متحده امارتونو، کويټه، نيپال، عراق، مصر، سريلانکا او عمان برخه واخيسته. ځينو برخوالو د خپلو خبرو په ترڅ کې وويل چې په نننيو لکچرونو تنو يا خبرو کې د لابينگ مسئله سمه تشرېح نه شوه. د ايران، اسرائيلو او شمالي کوريا په باب هم د امريکا پاليسي سمه واضح نه شوه.

پروفيسور مختياري (د لومړي گروپ مشر) واضح کړه، چې د امريکا قوت مرکزي نه دی، بلکې د دې هېواد پر ايالتونو وېشل شوی دی؛ هر ولايت خپل خپل حکومت لري، په مرکزي حکومت کې بيا تر ټولو زيات قوت کانگرس سره دی، ځکه چې د پيسو ورکړه د دوی په لاس کې ده.

د انرژۍ په باب هم په دې بحث کې خبرې وشوې، چې ډېره مهمه ده او ډېرې زياتې پيسې مصرفوي او بيا زياته گټه ترلاسه

کوي. گروپي بحث پر ۱۲ بجو ختم شو، يو ساعت د ډوډۍ لپاره وخت و.

د سيمينار درېيمه ورځ د ماسپينين غونډه: د سيمينار دا برخه د پروفیسور امبرکريت کرياگ ډونکیرلي Ambcret graig Dunkerley په مشرۍ پيل شوه، پروفیسور لورېنس وېلټي ېې وينا وال و. په دې بحث کې د امريکا د متحده ايالاتو د ملي امنيت شورا پر جوړښت او دندو خبرې وشوې. پروفیسور کرياگ ډونکیرلي وويل: په مخکني بحث کې پروفیسور اولسون د امريکا د حکومت

پر جوړښت خبرې وکړې، خو زه غواړم څه داسې شيان ووايم چې د پروفیسور اولسون له خبرو سره توپير لري، ځکه چې هغه خبره له پورته شروع کړه خو زه به ېې له کښته پيل کړم: ورځنۍ

چارې څنگه ترسره کېږي؟ کارونه څنگه پرمخ ځي؟ ددې ځای بروکراسي ډېره پېچلې ده، خو زه دومره جزئياتو ته نه ورننوزم، په واشنگټن کې داسې کسان شته، چې تاسو ته توضيحات درکولای شي، زه نه غواړم د هغو ځای ونيسم، خو زه تاسو ته دومره معلومات درکوم، چې په عمومي ډول د يوه بهرني د پوهېدنې لپاره په کار وي. دا څو موضوعات بيانوم:

یوه ځانگړې مسئله، چې د امریکا علاقه ځانته راجلبوي داده، چې د سیستمونو ترمنځ باید بېلانس یا انډول برابر وي. د بېلگې په توګه د اجرائیه او مقننه قواوو ترمنځ انډول، جمهور رئیس د عسکرو قومنده په لاس کې لري، خو کانګرس د پیسو د ورکړې واک لري، ځکه نو د دوی ترمنځ دایمي تشنج شته، د یو بل له همکارۍ پرته یو هم کار نه شي کولای، ځکه نو ددې ارګانونو ترمنځ همېشه رقابتونه وي. بل ایالتی او فدرالي تشکیلات دي، چې ایالتونه مستقل صلاحیتونه لري. کله چې موږ د خپل امنیت په باب فکر وکړ، نو بهرني مقصدونه مو درک کړل، پنتاګون او بهرنیو چارو وزارت ته مو پام شو، چې جمهور رئیس ته یې رپورټ ورکاوه، د سپټمبر د ۱۱مې نېټې تر پېښې وروسته مو امنیت ته پېښ خطر درک کړ، دا مسولیت اکثره فدرالي نه و، بلکې ایالتی و، لومړنی کس چې د سپټمبر د (۱۱) نېټې خطرونو ته متوجه شو، د نیویارک ښاروال و، وګورئ دا خطر څومره زیات دی. د مسولیت سرچینو ته مو څومره پام را اړوي. په بهرنیو هېوادونو کې زموږ سفارتونه راپورونه رالېږي، دا راپورونه اړوند سرچینو ته رسېږي، دا معلومات رد و بدل کېږي، د عسکرو په باب خبرې کېږي، څومره عسکر باید له عراق څخه ووځي، ددوی په باب د نظریاتو توپیر موجود دی. دا ټوله پروسه وخت غواړي. نو ځکه زموږ د سیاسي جوړښت په باب پوښتنه رامنځته کېږي، دا مختلف مرکزونو باید په مسولیت کې شریک شي، جمهور

رئيس (نيكسن) دا بروكراسي له منځه يوپړه. يو تعداد خلك وايي، چې دوى د عراق په باب له ډېرې عجلې څخه كار واخيست. ما د بهرنيو چارو له وزير سره كار وكړ. هلته دا نظرو، چې دلته كارونه كېږي، خو پرېكړه نه كېږي، يوه خبره له يوه ځايه بل ځاى او له يوه چينل څخه بل چينل ته ځي، خو اساسي خبره داده، چې پرېكړه بايد په سم ډول ترسره شي او پرېكړه د ټولو له خوا په گډه وشي، كه يوه پرېكړه د ټولو له خوا او په گډه نه وي شوې، نو بيا يې عملي كول ډېر سخت كار دى. كله چې پرېكړه سمه وي، نو دا ارگانونه يې بايد په عملي كولو كې مرسته وكړي.

جمهور رئيس (روزولټ) به همېشه دوو وزيرانو ته دنده ور كوله، خويو به يې پر بل نه خبراوه، كله چې به له دواړو خواوو ځوابونه راتلل، ده بيا يو په كې انتخاباوه، نو ځكه خودى يو لوى سياسي نابغه و. نورو جمهور رئيسانو؛ كلنټن هم ډېره څېړنه كوله، كلنټن هم ډېر مفكرو. اوباما چې زه اوس گورم، دى هم ډېر مخكې دى، خو اوس پرې قضاوت لا تر وخت دمخه خبره ده. پروفيسور تردې خبرو وروسته د امريكا متحده ايالاتو د امنيت شورا جوړښت او اړتيا تشرېح كړل.

د امنيت شورا پر ۱۹۴۷م كال رامنځته شوه. د ملي دفاع، بهرنيو چارو وزيران، د جمهور رئيس مرستيال او نور لوړ رتبه مامورين، چې جمهور رئيس يې غواړي، ددې شورا غړي دي. د جمهور رئيس د دفتر رئيس، د جمهور رئيس معاون، د ملي

امنيت مشاور، د بهرنيو چارو وزير، يو بل ته مشوره ورکوي، لوی درستيز او د استخباراتو رئيس مشاورين وي. يو نظامي مشوره ورکوي او بل استخباراتي معلومات ورکوي. د جمهوري رياست لوړ رتبه مامورين او نور هم د مشورې لپاره ورتللاي شي. پر ۲۰۰۵م کال په امنيت شورا کې نور تغيرات هم راغلل، اوس د ځمکنۍ بشپړتيا وزير هم د دوی غړی کېدی شي. ايالتي لوړ رتبه مامورين ځکه د امنيت شورا غونډو ته نه راځي، چې هغوی په خپلو ايالتونو کې ډېر مصروف دي. اوس امنيت شورا (۲۰۰) تنه کارکوونکي لري. ددې شورا مشره يا جنرال سکرتره مخکې کاندوليزا راييس وه. دوی د جمهور رئيس خاص کسان دي. د ملي امنيت شورا غړي يا مهم کارکوونکي د کانگرس له خوا نه تائيدېږي، خو وزيران تائيدېږي. په ملي امنيت شورا کې داسې کسان وي چې جمهور رئيس ته ډېر نږدې وي. ددې شورا دنده داده، چې جمهور رئيس ته د پاليسۍ وړانديزونه کوي. د وزيرانو ترمنځ همغږي رامنځته کوي. د جمهور رئيس پرېکړې او لارښوونې خپلو اړوندو وزارتونو ته رسوي، چې هغوی يې عملي کړي.

د ملي امنيت شورا رئيس کار سخت دی، ځکه چې وزيران زورور دي لکه (کيسنجر) چې د (نيکسن) مشاور و، خو د بوش پروخت د امنيت شورا مشاور يوازې د مشاور رول درلود، نه اجرائي ځواک. او بامالاد امنيت شورا په برخه کې تراوسه څه نه دي کړي، کېدی شي په دې ورځو کې معلوم شي.

بوش فکر کاوه، چې کاندوليزا رائييس يوازي مشاوره ده، نه د ټولو وزيرانو قومندان، دا هغه وخت ماته معلومه شوه، چې ده وويل: ((رئيس وينا کوي خو عمل نه کوي))، خو اوس اوباما کېدی شي، دې شورا ته زيات رول ورکړي. د رئيس ترڅنگ، دفاع وزير رمزفيلډ، د بهرنيو چارو وزير او نور کېناستل. ځيني وزيران خپله د جمهور رئيس پر ضد وي، نو که د امنيت شورا رئيس تکره نه وي، دا وزيران به څوک کنټرولوي؟ جمهور رئيس کلنټن ته به د بهرنيو چارو، د ملي دفاع وزيرانو مشوره ورکوله، هغه به اورېدله، بيا يې خپله پرې فکر کاوه، خو ټول کسان د تصميم يا پرېکړې قوت نه لري، نو ځکه بايد د ملي امنيت يو قوي مشاور ولري.

د جمهور رئيس په دفتر کې نورې کمېټې هم شته، لکه د پاليسۍ د همغږۍ کمېټه، د پرسونل کمېټه، چې دا ټولې د سکرتریت په کچه دي. لوی درستيز تقريباً هره ورځ سپينې ماني ته ځي، ځکه چې اکثره پرېکړې همده سره وي. د بهرنيو چارو، دفاع وزارتونو او سپينې ماني ترمنځ موازنه او رابطه به څوک تامينوي؟ همدا د ملي امنيت شورا يې بايد تامين کړي.

د ملي دفاع وزارت جوړښت څه ډول دی؟ په امريکا کې دفاع وزير همېشه يو ملکي شخص وي، بحري، ځمکنی، هوايي او نور پوځونه هريو خپل خپل وزير لري، دوی د جنگ چارې پرمخ بيايي، دفاع وزير جمهور رئيس ته راپور ورکوي. لوی درستيز

هم د مشاور په توگه کار کوي، نور جنگ د جگړې په ډگر کې عملاً د قومندانانو له خوا پرمخ وړل کېږي. لوی درستيز په يوازې ځان دا پرېکړه نه شي کولای، چې دغه او هغه ځای ته عسکر ورو لېږي، دی بايد د ټولو او عمومي قومندانانو نظرونه راټول او د ملي امنيت شورا ته يې وړاندې کړي. دا نظريات بيا کانگرس ته ځي، چې هغوی ورته پيسې منظوري کړي. دوی بايد کانگرس قانع کړي، چې هغوی ورته پيسې منظوري کړي. ملي امنيت شورا يوه ستراتيژي لري، چې په انگليسي او عربي ژبه يې متنونه شته، دې ستراتيژۍ کې هر څلور کاله وروسته يو څه تغيرات راځي، البته دا د جگړې پاليسي نه ده. دا په هرو څلورو کلونو کې د همغه جمهور رئيس امنيتي پاليسي ده، چې په نړۍ کې څه کوي؟ دا ستراتيژي بيا بېلابېلو وزارتونو ته ځي او هغوی بيا د همدې له مخې خپله ستراتيژي جوړوي. د دوو کلونو په بهير کې بيا د ملي دفاع وزارت نظامي ستراتيژي جوړېږي، چې څنگه يې عملي کوي. بيا نورې ستراتيژۍ لکه د ترهگرۍ پر ضد ستراتيژي، د استخباراتو ستراتيژي او نورې په لسگونو ستراتيژۍ جوړېږي. د لوی درستيز لپاره هم يو لارښود جوړېږي، چې دا هم خپله د جمهور رئيس د اجندا مطابق وي.

تر دې خبرو وروسته يو ځل بيا پوښتنو او گروپونو ته وار ورسېد.

یو برخوال پوښتنه وکړه: د جمهور رئیس د دفتر او ملي امنیت شورا ترمنځ څه توپیر موجود دی؟ ځکه دا دواړه د جمهور رئیس کارونه پرمخ بیایي؟

ځواب: د ملي امنیت شورا کارونه سیاسي اړخ لري او د جمهور رئیس دفتر هغه اکثره تخنیکي. د جمهور رئیس د دفتر دنده داده، چې ټولو هغو پوښتنو ته ځوابونه پیدا کړي چې د کانګرس له خوا یې احتمال وي، که د یو کار لپاره د پریښه تصمیم هم وي، خو چې کانګرس پیسې ورنه کړي، نو ګټه به یې څه وي؟

د حکومت د پره لویه برخه د امنیت شورا پالیسۍ سره د پروسو کار نه لري، خو د جمهور رئیس دفتر د جمهور رئیس ورځني کارونه پرمخوړي او د حکومت د بېلابېلو ارګانونو ترمنځ هماهنگي رامنځته کوي. ملي امنیت شورا عملیات نه اجرا کوي، نظریات ورکوي. د جمهور رئیس (رونالد ریګن) پر وخت د امنیت شورا له ایران سره یوه معامله کړې وه، چې غټ جنجال ترې راپیدا شو. داسې فکر مه کوئ، چې سپینه مانی. کې خلک له مریخه راغلي دي، داسې نه ده، د دفترونو اټاقونه یې زموږ تردې درسي خونې هم بدتر دي، دا پرې د پېر شرف لري. یو بل برخوال خپله پوښتنه داسې مطرح کړه: دا چې موږ له تاسې څخه پوښتنه نه کوو، دا ددې مانا نه لري، چې موږ پرې پوه نه شو، بلکې دا داسې یو مغلق سیستم دی، چې زموږ د هېوادونو پر درد هېڅ نه لگي!

ځواب: رښتيا هم دا يو نوی امریکایي سیستم دی، پېچلی دی، تر دویم نړیوال جنگ وروسته امریکایان مجبور شول، داسې یو سیستم جوړ کړي، چې جمهور رئیس د عاجل تصمیم پروخت له امنیت شورا سره مشوره وکړي پر دې وخت ما (یون) پوښتنه وکړه، که د نړۍ په کومه برخه کې تاسې یو عاجل اقدام ته اړ شئ نو دا اوږده بروکراسي پرې له څو تطبیقوئ، نو مقابل طرف به پر تاسو ډېر مخکې شوی وي؟

ځواب: مهمه نه ده، چې دا ټول مراحل ووهي، اکثره شيان چې موږ دلته تشریح کړل عاجلو مسایلو کې کېدی شي د وخت فشار په پام کې ونه نیول شي، مرستیالان او نور هم کولای شي د تېلفون له لارې اقدامات وکړي. د کلنټن پروخت د بهرنیو چارو وزیر له هغه سره هره ورځ شخصي مجلس درلود، پرېکړه یې نه کوله، خو مشوره یې ورکوله، زموږ پېچلی سیستم دا مانا نه لري، چې تاسو فکر وکړئ پرېکړه ژر نه شي ترسره کېدلای.

د ماسپېنېن غونډې دویمه برخه: د چای لپاره تریو

Ms. Johanne Berge

پنځه لس دقیقه یې ځنډ وروسته دویمه برخه پیل شوه. په دې برخه کې دوو نجونو پېغلې جوهاني بېرج Ms. Johanne Berge او پېغله جولیی اریغیتی ms. Julie

arrighetti راغلي، لومړۍ يې مشره او بيا دويمه راغله، لومړۍ يې د سبا ورځې پروگرام تشرېح کړ او بيا يې د نيسا سنټر د وېبسايټ په باب معلومات ورکړل. رښتيا هم د نړۍ په کچه ډېره لوړه او له معلوماتو ډکه وېبپاڼه وه. د نړۍ د هر گوټ، پېښې او هر ډول مسايلو په باب په کې معلومات ځای پر ځای شوي وو.

ددې وېبپاڼې له لارې دې د نړۍ هرې مشهورې ورځپاڼې ته لاره پيدا کولای شوه، هر ډول نوي معلومات دې د هغو له نېټه ليک سره ترلاسه کولای شول، ښه خبره لا په کې دا وه، چې نوي معلومات له زړو هغو سره يوځای کېدل او د معلوماتو يو ښه زېرمتون يې جوړاوه، په دې ډول هر څوک کولای شي، يوه موضوع له پيله بيا تر دې دمه، پر هر اړخيز ډول وڅېړي او مطالعه يې کړي. ما چې د دوی وېبپاڼه وکتله او بيا دومره نوي او گڼ معلومات او بيا مې خپله ټولنه ورسره مقايسه کړه، نو ((دې تفاوت دی په انسان کې د مانا په لحاظ))، پرته له دې چې خپل هېواد له دې حالت سره د يوه خوب او خيال په توگه مقايسه کړم، نوره هېڅ بله لاره نه شته، يو څوک چې په علم او تخنيک کې دومره لاسرسی ولري، نو هغوی طبعاً پر نورو د حکومت کولو وس لري. زه فکر کوم زموږ په شان د وروسته پاتې او يا شاته پاتې ساتل شويو ټولنو د سياستوالو يوه غټه ستونزه دا وه، چې دوی خپل ټول عمر په دروغو، لاپو شاپو او هسې دښمنۍ ټوکولو تېر کړی او دې خلکو او سياستوالو يې کار ته کار ويلی او کار يې کړی دی. وروسته بلې پېغلې د نيسا

سنټر برېښنايي کتابتون تشرېح کړې، هغومره علمي کتابونه، چې دوی د دې سنټر په برېښنايي کتابتون کې زېرمه کړي وو، که ووايم چې زموږ د ټول هېواد تر مجموعي کتابونو به زيات وو، دروغجن شوی به نه يم. اکثره کتابونه په کې په انگليسي ژبه وو، خود عربي او فارسي ژبې کړکۍ هم په کې وې، مانا دا چې په دې ژبو هم کتابونه پيدا کېدلای شول. وروسته ما د کتابتون له مسولي څخه پوښتنه وکړه، چې که موږ پښتو کتابونه درته راولېږو، تاسو يې دلته ځای پر ځای کولای شئ؟ هغه ډېره خوشاله شوه، ويل يې ولې نه دا به ستاسو له خوا له موږ سره ډېره مرسته وي. موږ دلته د هرې ژبې کتابونه اچولای شو. دا موږ ته هېڅ مشکل نه دی، ما ويل نو له همدې اوسه پښتو کړکۍ ورکړئ، زه چې کله کابل ته لاړم، د پښتو کتابونو لړۍ درته شروع کوم، هغې راسره په ورين تندي ومنله وروسته يې موږ ته له دې کتابتون او وېبسايټ څخه د گټې اخيستنې لپاره پاسورډونه راکړل، چې د نړۍ په هر ځای کې او هر وخت موږ له دې وېبپاڼې او کتابتون څخه گټه اخيستلای شو. د دا ډول کتابتون او وېبسايټ ليدل، نو زما په علمي ژوند کې يوه ډېره خوږه خاطره وه.

د مازيگر پر شپږو بجو له نيسا سنټر څخه د هوټل پر لوري وخوځېدو.

د سیمینار څلورمه ورځ

د فبرورۍ ۲۷مه، د جمعې ورځ له ټاکل شوي مهالوېش سره سم له هوتله نیسا سنټر ته راغلو، ۹:۱۵ بیا جلسه پیل شوه. د نن ورځې د مهالوېش په باب یې معلومات راکړل. ټاکل شوې وه نن موږ پنتاگون (د امریکا دفاع وزارت ودانۍ) وگورو، پرونیې موږ ته ویلي وو، چې باید په رسمي لباس کې راشو، خپل پاسپورټونه ضرور له ځان سره راوړو. هلته د ننوتو قانون یې موږ ته تشریح کړ، دا یادونه یې هم وکړه، چې هغوی نظامیان دي، قانون تطبیقوي، هلته د هېچا لیاو او پیاز نه کېږي، دوی پر خپلو مامورینو هم دا ډول سختگیری کوي، نو ځکه خویې بار بار ټینګار کاوه، چې باید لباس مورسمي وي او پاسپورټونه در سره وي. ټاکل شوې وه، موږ په پنتاگون کې د امریکا د دفاع وزارت له لوی درستیز سره وگورو او ددې ودانۍ د کنفرانس د مرکز لسمه خونه هم وگورو، د لوی درستیز او د هغه پر دفتر سربېره د پنتاگون بېلابېلې برخې هم وگورو او له نورو چارواکو سره هم لنډې خبرې وکړو.

د ډوډۍ لپاره هم ترتیبات نیول شوي وو او بیا مو باید د یوې بلې مهمې ودانۍ لیدنه هم کړې وای. د سیمینار د نن ورځې مشري د ښاغلي پروفیسور لورېنس وېلټ پر غاړه وه او ښاغلي

اډم مايکل مولين يې ويناوال و. کله چې دوی خپلې خبرې پیل کړې، نو په پیل کې يې همدا وویل چې نن د امریکا جمهور رئیس اوباما د یوه ایالت لیدنه کوي او د امریکا د قانون له مخې د پوځ لوی درستیز مجبور دی، چې هلته په غونډه کې د جمهور رئیس تر څنګ ودرېږي، نو ځکه خو له پنتاګون څخه موږ ته احوال راغی، چې موږ او ستاسو پروګرام نن کنسل شوی دی. البته د لوی درستیز په ګډون د پنتاګون اکثره اړوند مسولین پر دې باندې خپه دي، چې ولې داسې تصادف پېښ شو.

بیا يې وویل چې موږ او تاسې نن یو ازاد بحث لرو، تاسې کولای شئ خپلې پوښتنې مطرح کړئ. په سټېج کې درې تنه ناست پروفیسوران به تاسې ته ځواب ووايي. له عمان هېواد څخه د هغه هېواد استازي (خالد) پوښتنه وکړه: موږ مخکې د تروریزم په باب خبرې کولې او د ترهګرو په باب، خو اوس هغو ته تروریستان نه وایو، لکه د سوماليې د جمهور رئیس (شیخ احمد) په باب چې سوماليې کې پرې ثبات راغی؟

ځواب: په سټېج کې یو ناست پروفیسور ورته په ځواب کې وویل: کله چې طالبان په افغانستان کې قدرت ته ورسېدل، موږ ته خبر راغی، چې دوی ثبات ټینګ کړ، هغه وخت دا یو مثبت کار و، خو قدرت داسې شی وي، چې سړی ږندوي وروسته، چې دوی ته لاره خلاصه شوه، پر یو استبدادي رژیم بدل شول.

تروريستي گروپونه د خپلو عملونو له مخې په تور لست کې وي، که دوی خپلو عملونو ته بدلون ورکړي، په خپله له لست څخه خارجېږي، يو مثال يې لیبیا دی، بل مثال يې ((سازمان مجاهدين خلق)) دی، چې غواړي ځان له تور لست څخه وباسي، دا سازمان گورئ د ايران په مقابلې کې ولاړ دی، خو څرنگه چې کارونه يې مثبت نه دي، نو ځکه موږ ته د زغم وړ نه دي.

د يو بل برخوال پوښتنه: تاسې افغانستان ته (۱۷۰۰۰) نور عسکر لېږئ، فکر نه کېږي، چې چندان نتيجه ورکړي؛ ښه به وي، چې مذاکرات پيل کړئ!

ځواب: د طالبانو تر واک وروسته اکثرو امريکايانو (پروفيسور وويل: زما په شمول) اندېښنه لرله، د ښځو پر وړاندې د طالبانو دريځونه ښه نه وو، د امريکا نظر دا نه دی چې پر چا د خپلې خوښې حکومت تحميل کړي. د طالبانو په واکمنۍ کې د امريکا له بهرنيو چارو وزارت څخه يو مسول مامور چې پښتو ژبه يې هم ښه زده وه، ملا عمر ته تېلېفون وکړ، پښتو خبرې يې ورسره وکړې، ورته يې وويل چې له القاعدې څخه خپل ځان بېل کړي، خو طالبانو ونه منله، طالبانو اوس د بيا جوړونې پر وړاندې مشکلات پيدا کړي دي. د کندهار لويه لاره يې ښه مثال دی. مهمه داده، يو شمېر عسکر بايد هلته ولرو، چې د امنيت لپاره بستر برابر شي او بيا رغونه رامنځته

شي. زموږ هدف دا نه دی، چې طالبان له منځه لاړ شي، بلکې هدف مو دادی، چې هلته امنیت رامنځته شي.

د نیپال هېواد یو استازي پوښتنه وکړه: د اسرائیلو او لبنان په باب پوښتنه لرم، اسرائیل د خپلې بقا په خاطر جنگېږي. افغانستان هم همدا شان دی، ځینې دلایل شته چې امریکا د اسرائیلو او فلسطین پر وړاندې له تبعیض څخه کار اخلي، ایا د امریکا د نوې مشرۍ په راتګ سره به په دې اړه کوم بدلون راشي؟

ځواب: له اسرائیلو څخه زموږ ملاتړ زموږ نړیوال لید دی، دا ملاتړ تغیر نه کوي، دا کار زیات دلایل لري، دا چې امریکا هېڅوخت اسرائیل نه خوشې کوي، سوال دلته دی، چې څنګه دایمي سوله ټینګه شي، یو نظر دادی، چې د سولې د ټینګښت لپاره دوه مستقل هېوادونه ګټور دي، نظر دېته، چې یو د بل خاوره اشغال کړي. امریکایان باید د حل یوه صادقانه لاره پیدا کړي. عرب، اسرائیل او امریکا دا نظر لري، چې دوه مستقل هېوادونه د حل لاره ده. نوی حکومت به هم د اسرائیلو ملاتړ پرې نه ږدي، خو ستراتیژۍ کې به بدلون راشي. د همدې پوښتنې په ځواب کې دویم پروفیسور زیاته کړه: غواړم یو دوه ټکي نور هم پرې زیات کړم، تاسو ښه وویل چې دواړه له مجبوریته دې جګړې ته دوام ورکوي، د دواړو تاریخ یې شاته پروت دی، د حل لاره ډېرو سختو پرېکړو ته اړتیا لري، دا سیاسي تصمیمونه د ملي بقا لپاره مهم دي. اوس چې کومې

خبرې کېږي ايا دا خبرې جدي دي که يوازې شعارونه دي؟ له ټولو سياسي مشرانو څخه هيله کېږي، چې قرباني ورکړي، که يوازې پر اسرائيلو فشار راوړل شي دا هم د حل لاره نه ده، د اسرائيلو د بقا په خاطر د امريکا ملاتړ تغير نه کوي. دا ملاتړ بايد ددې سبب شي، هلته چې کوم اقشار دي هغه د سولې ملاتړ وکړي.

د همدې پوښتنې په دوام بل پروفیسور وويل: زه يو تاريخپوه یم، ددې مسئلې تر شا يو تاريخ پروت دی، دلته جمهور رئيس کونښن کوي، د مشکل حل ته نږدې شوي يو، خو بريالي شوي نه يو، خو يو شی چې واضح دی دادی، چې امريکا نه شي کولای سوله ټينگه کړي، خو د مرستندوی رول لوبولای شي، تر څو چې دوی په خپله مذاکره ونه کړي او بهرني لاسونه لنډ نه شي، سوله ټينگېدی نه شي. کله چې د اسرائيلو د شتوالي موضوع مطرح شوه، د دوو دولتونو د شتوالي موضوع رد شوه، ځکه چې د اسرائيلو موجوديت تر خطر لاندې و. اوس هغه سيمه پخوانی ستراتيژيک ارزښت نه لري، حالات بدل شوي دي، اوس بايد دوی په خپله دا مشکل حل کړي.

پروفیسور مختياري د همدې پوښتنې په دوام وويل: د دوو مستقلو دولتونو مسئله پر ۱۹۴۷م کال مطرح شوه، (۱۱) هېوادونه په کې شامل وو. ايران هم په کې و، خو د دوو دولتونو مساله هغه وخت رد شوه. اسرائيلو، امريکا او فلسطين ټولو کې د سولې هيله شته، خو دا هيله څرنگه پر

واقعیت بدلېدی شي، دا خبره مهمه ده. زه اسرائیلو ته تللی وم هغوی هم اکثره سوله غواړي، خو څرنگه چې هلته نور علایق دي، دا چې ځینې اسرائیل د عربو پر خاوره کورونه جوړوي، ټول له دې نظر سره موافق نه دي، ان د اسرائیلو د متقاعدینو په ټولنه کې هم داسې خلک شته، چې د سولې ملاتړ کوي. د سولې پلویان باید یو بل پیاوړی کړي، نظر دېته چې یو بل سره وجنګېږي، په اسرائیلو کې د انتخاباتو پروخت ځینې اقلیتونه شته، چې هغوی هم تاثیر لري، امریکا سوله نه شي تحمیلولای، خو مرسته کولای شي.

د سیمینار د یو بل برخوال له خوا دا پوښتنه مطرح شوه: ټول پوهېږي، چې امریکا د اسرائیلو هر ډول نظامي ملاتړ کوي، اوس یې عراق سره هم یو تړون لاسلیک کړی دی، ایا عراق به هم په دې ډول تقویه کړي؟

ځواب: نه ځکه چې زیات دلایل شته، هېوادونه د قواوو او سیستم له پلوه یو بل سره توپیر لري، د هر هېواد امنیتي جوړښت بل ډول وي. اسرائیل له ۸۰ یمو کلونو څخه راپدېخوا د امریکا له پوځي مرستې څخه ګټه اخلي، اسرائیل داسې سرچینې هم لري، چې امریکا څخه یو څه واخلي، خو زه نه پوهېږم، چې عراق په دې موقف کې دی که نه؟

د پاکستان استازي (اقبال چوهدري) دوه پوښتنې مطرح کړې: ۱- ایا پر غزې باندې د اسرائیلو د عملیاتو پروړاندې امریکا ځان له اخلاقي پلوه مسول ګڼي؟

۲- طالبان د پرمختګ په حال کې دي، تاسې د نورو ګاونډيانو له مرستې پرته کولای شئ دا جنګ وګټئ؟
 ځواب: موږ په ټوله دنيا کې همکاران او ملګري لرو، لکه ناپو او ځينو نورو هېوادونو سره هم اړيکي لرو، اندېښنه لرو، په تېره بيا د امنيت په برخه کې، هره قضيه بايد خپله په جلا جلا ډول مطالعه شي. د بوش او اوباما په باب مو وويل چې دوی ولې د غزې د پېښې په اړه غږ پورته نه کړ، په داسې حالت کې بايد يو څوک نتيجې ته منتظر شي، دا وخت د دواړو جمهورو رئيسانو لپاره سخت و، يو د تلو او بل د راتلو په حال کې و.

پوښتنه: ايا دا موقع د اسرئيلو لپاره مناسبه وه؟
 ځواب: زه په دې موقف کې نه یم، چې دې پوښتنې ته ځواب ورکړم، خود اسرئيلو لپاره شايد دا يو فکر و.
 يو بل برخوال دا دوه پوښتنې مطرح کړې: ۱- عراق ته تاسو د تګ پر مهال د کردستان موضوع حل نه شوه، د کردستان او فلسطين موضع به څنگه حلېږي؟ ۲- د برما او کوريا په باب څه نظر لرئ!

ځواب: تاسو سوال زياتره پردپلوماسۍ راڅرخي، حقيقت دادی، چې موږ غواړو په شمالي کوريا او برما کې تغيرات راشي، چين په شمالي کوريا کې ډېر موثر نقش لري.
 دا مهال افغانستان ته نوبت ورسېد ما (يون) يوه پوښتنه مطرح کړه او د سټېج پر سر له ناستو درېواړو پروفيسورانو

څخه مې هيله وکړه، چې هريو که ورته ځواب وايي ودي وايي.
پوښتنه په دې ډول وه:

— طالبان او القاعده په جگړې کې له ايډيالوژۍ څخه ګټه پورته کوي، مهمه نه ده، چې دا ايډيالوژي مثبت ده که منفي، خودوی يې کاروي او په مقابل کې يې د امريکا متحده ايالات او نور متحدین له عصري ټکنالوژۍ څخه کار اخلي. القاعده او طالبان د ايډيو لوژۍ تر چتر لاندې کولای شي يو څوک له کوم لګښت پرته جگړې ته حاضر کړي، خو امريکا او متحدین يې يو عسکر په ډېر لګښت جگړې ته حاضروي.

القاعده د تخريب په موقف کې ده او نړيواله ټولنه د عمار او دا هم څرګنده خبره ده، چې تخريب تر عمار زر ځله اسانه دی ايا داسې کوم سيستم، پروګرام، پلان او يا فورمول شته، چې طالبان او القاعده خپل ايډيالوژيک بېزله لاسه ورکړي؟ که چېرې دا عمليه ترسره شي، کېدی شي په اسانۍ سره جگړه د نړيوالو ځواکونو په ګټه پرېوزي که نه دا جگړه به دوام پيدا کوي.

ځواب: دا مهمه پوښتنه ده. هغوی ايډيالوژي په ناسم ډول کاروي، خو اکثره خلک چې دوی سره يوځای شوي، دا ايډيالوژيک بېز نه لري، د ايډيالوژۍ پر مفهوم هم نه پوهېږي، کم شمېر مسلمانان افراطي ايډيالوژيک بېز لري، ځينو طالبانو سره کېدی شي روغه جوړه وشي، کله چې بهرني

ځواکونه له افغانستانه لاړ شي، افغان پوليس بايد له دې خلکو سره ورو ورو مفاهمه وکړي.

د سيمينار يو بل برخوال پوښتنه وکړه: امريکايانو د عراق لپاره ذروي وسله پلمه کړه، ځکه هلته لاړل، خو وروسته معلومه شوه، چې دا ډول وسله يې نه لرله، ددې علت څه وو؟ معلومات يې سم نه وو؟ داسې کارونه پر نړۍ ډېر بد تاثيرات نه لري؟

ځواب: پر عراق باندې حمله اصولاً پر ۱۹۹۱م کال پيل شوې وه، که تاسې تېر (۱۲) کاله وگورئ، نو ملگرو ملتونو به ويل چې عراق د ملگرو ملتونو ټول قراردادونه نه دي منلي، نو ځکه يې په زوره هټيت ورو لېږه، هغو ويل: عراقيان کيمياوي او بيولوژيکي وسلې لري، خو عراقيانو نه منله، څرنگه چې دوی همېشه دروغ ويل، نو ځکه د چا باور پرې نه راته، ځکه بوش ته دا نظر پيدا شو، چې دوی ذروي وسله لري. دا دوه نظرونه وو: يا دا چې دا وسله لري او يا يې هم جوړولای شي. ملگرو ملتونو ويل: که عراق د ملگرو ملتونو قوانين نه مني بايد له زوره کار واخيستل شي.

پوښتنه: يو برخوال وپوښتل: سمه ده چې عراق د ملگرو ملتونو قوانين ونه منل، امريکا هم د ملگرو ملتونو قوانين ونه منل؟

ځواب: د ملگرو ملتونو په چارتر کې راغلي دي، هر ملک چې غواړي خپل علايق وساتي، نو حمله کولای شي، خو دا کار

هغه وخت عادلانه دی، چې څوک په داسې حالاتو کې د ملګرو ملتونو ملاتړ ولري، یو ملک حق لري د بل هېواد له جابر حکومت څخه د هغه رعیت خلاص کړي. کولای شو په دې باب زیات بحث وکړو. پر ۱۹۹۱م کال له عراق سره یو اوربند و، نه سوله، عراق تر پایه دا قرارداد ونه مانه.

د ځواب دوام: د پاکستان په باب موږ نه پوهېدو، ځینې شواهد سم وو او ځینې ناسم، د استخباراتو د همدې نابشپړو معلوماتو پر اساس پرېکړه کېږي، د (صدام) په اړه هم دقیق نه پوهېدو، زموږ د بهرنیو چارو وزارت هم وویل چې نه پوهېږو، خو فکر کوو، د C.I.A موقف دا و، چې موږ نه پوهېږو، خو امکان لري، حقیقت دادی، چې جمهور رئیس په (C.I.A) کې یو دفتر درلود، چې دا راپورونه وڅېړي، خودې سره سره دا د C.I.A لپاره یوه د شرم خبره وه. د عراق په باب اشتباه د سپټمبر پر (۱۱) پر پاکستان هم شوې وه، نو ځکه د (C.I.A) په جوړښت کې د تغیر مفکوره مطرح شوه.

د پورتنیو څرګندونو د ځواب لپاره د اسرائیلو استازي (چیرمي اسیشروف) هم نوبت واخیست او د خپلو مفصلو خبرو په ترڅ کې یې دې پوښتنو ته ځواب ورکړ، دلته یې د ځینو غټو ټکو یادونه کېږي:

ضروري نه ده، چې موږ تاریخ ته لاړ شو. پر ۱۹۴۸م کال اسرائیلو نه شو کولای د دوو دولتونو مفکوره رد کړي، کله چې له (سینا) څخه خارج شو له مصر سره مو سوله وکړه، له غزې

خځه چې بهر شو، د سولې پر اساس بهر شو، له دې توافقاتو خځه ځينو سره يې اسرائيل موافق دي، اختلاف پرې نه شته، ماته يوشی ډېر عجيبه بنکاري؛ ويل کېږي، چې امريکا له اسرائيلو سره خصوصي روابط لري، يا مشترک خصوصيات لري. امريکا له نورو عربي هېوادونو سره هم خصوصي روابط لري، لکه مصر، عربستان، عمان، لبنان، په فلسطين کې محمود عباس او نورو سره، همدا رنگه پاکستان سره هم ښه روابط لري، که موږ تحليل کړو، کومه رابطه چې د امريکا او عربو ترمنځ شته، اسرائيلو سره هغومره نه ده، ايا دا خبرې اسرائيلو ته سختې او گرانې پرېوزي؟ نو چې داسې نه ده کله چې اوباما جمهور رئيس شو، لومړی شخص يا جمهور رئيس ته يې چې ټېلفون وکړ، هغه يو عربي هېواد (مصر) و، د هغه هېواد جمهور رئيس ته يې ټېلفون وکړ.

حتی کله چې د سولې خبرې کېږي، اسرائيل پرې هېڅ نه خبرېږي، حتی ځينې اسرائيل په دې نظر دي، چې د سولې دا ډول خبرې د اسرائيلو حکومت کمزوری کوي.

د مراکش د استازي پوښتنه: د امريکا د دوو لويو گوندونو په باب زموږ له خلکو سره تشویش موجود دی، زموږ خلک فکر کوي چې جمهوري غوښتونکو زموږ زيات ملاتړ کاوه، خودا بل گوند نه؟

ځواب: هر حکومت چې راځي هغه نه شي کولای ټوله بهرنۍ پاليسي بدله کړي، بلکې دلته يو تداوم موجود دی، تر کومه

ځايه چې زه متوجه شوى يم، جمهوريت غوښتونكي بهرنۍ پاليسۍ ته زياته توجه كوي.

ددې ځواب په دوام بل پروفيسور وويل: زه يو جمهوري غوښتونكى يم، موږ فكر كوو لومړى بايد زموږ خپل علايق په پام كې ونيول شي او بيا توازن په پام كې وساتل شي، موږ يو لوى هېواد لرو، موږ همېشه په مجادله كې يو.

پوښتنه: عراق څخه مو د عسكرو د ايستلو مسئله ولې مطرح كړه؟

ځواب: جمهور رئيس ښه پرېكړه كړې ده، خورسني همېشه جنجاليزو مسايلو ته لمن وهي، موضوع د دوو قوتونو ترمنځ تفاوت دى، (مقصد يې له اجرائيه او مقننه قوتونو څخه دى) خو اوس دواړه له يوه گوند څخه دي، اوس نو جمهور رئيس ته هم اسانه ده، چې له مخالف گوند سره معامله وكړي.

د اردن استازى: هېڅوك اشغال ته قانوني ښه نه شي وركولاى. كه نړيوال قوانين په پام كې ونيسو، نو هر څوك د خپل هېواد د دفاع حق لري، په عراق كې ستاسې عملونو ته توجه نه شي پيدا كېدلای، دلته يوه خبره كوى او د فلسطين موضوع كې بيا غلي پاتې شئ! كه تاسې واقعاً سوله كوى له حكومتونو سره يې مه كوى له خلكو سره سوله وكړئ!

په دې منع كې يوه بله پوښتنه هم مطرح شوه: په منځني ختيځ كې يوازې اسرائيل ذروي وسله لري، د اتومي وسلې د

ممنوعیت تړون هم نه لاسلیکوي، دوی هم نړۍ او سیمې ته یو
خطر دی، پر دوی ولې فشار نه راوړل کېږي؟

ښاغلو پروفیسورانو څه نا څه دې پورته پوښتنو ته ځوابونه
ورکړل، خو فکر کوم داسې رانه ځوابونه نه وو، چې سړي
یادښت کړي وای او یا هم کېدی شي زما پرې سر خلاص نه شو
او یا هم ژباړن سم ونه ژباړلای شول.

موږ ته له انگرېزي څخه دري ته ژباړه کېدله او ما بیا راساً له
دري څخه اتومات پښتو ته ژباړله او متن مې راساً پښتو لیکه،
نو په دې ډول له یوې ژبې بلې او له بلې څخه بلې ته ژباړه کېدله
او هم مې لیکله.

په دې ډول کېدی شي ډېر الفاظ او مانا په دوو ژباړو کې
الوتې وي، خو څرنگه چې ما هملته سم لاسي یادښتونه
اخیستل، نو بیا هم تر یوه حده باوري یم چې اساسي ماناوې مې
سمې قید کړې دي. کله کله به د ژباړې په فني وسایلو کې هم
ستونزې وې، کله به ژباړونکو هم غاړې صافولې او یو بل ته به
یې ځای پرېښوده، کله کله به ځینو مفاهیمو هغوی ته هم خوند
ورنه کړ، نه به یې ژباړل، خو څرنگه چې ما له انگرېزي څخه هم
تر یوه حده گټه اخیستلای شوه، نو ځکه مې جالب او ضروري
شیان لیکلای شول.

خو د پورتنیو دوو پوښتنو د رڼو ځوابونو پر لیک بریالی نه
شوم. دې پسې د عراق استازي همدې پوښتنو ته په غبرگون کې
وویل: ((امریکایان چې په عراق کې نه وو، هم په زرگونو خلک

هلته وژل کېدل)) مانا دا چې پر امریکایانو باید انتقاد ونه شي. دې غونډې او بحثونو تر غرمې پورې دوام وکړ.

د ملي امنیت شورا په ودانۍ کې غونډه: تر ماسپښین وروسته د ملي امنیت شورا دفتر ته لاړو. دا دفتر سپینې ماڼۍ ته ورڅېرمه په نږدې یونیم سل دوه سوه مترۍ کې موقعیت لري. دا یوه پخوانۍ ودانۍ وه، چې نږدې یو سل و څلوېښت کاله وړاندې جوړه شوې ده. خو وخت پر وخت یې پرې کار کړی او د نوي عصر له غوښتنو سره یې برابره کړې ده.

ودانۍ ته تر معمولو مقرراتو وروسته ورننوتو او په لفت کې پورته شو (۴۵۰) نمبر تالار ته لاړو. د سیمینار ددې برخې چلوونکي وو، لورېنس وېلټ، کول جون ووډ Col John Wood او ځینې نور یې

ویناوال وو. د امنیت شورا دا تالار که څه هم وړوکی و، خو د غونډې او سیمینارو لپاره ټولې تخنیکي اسانتیاوې یې لرلې، نږدې (۱۰۰-۱۲۰) کسان به په کې ځایېدل.

د غونډې تر پیل دمخه د غونډې د ویندوی له خوا یادونه وشوه، چې وخت کم دی، پوښتنې باید لنډې او مشخصې وي. باید وویل شي چې دا پوښتنې نه کوم رسمي سند دی، نه

ثبتهېږي او نه چاپېرې، څوک چې کله پوښتنه کوي هيله ده تر پوښتنې دمخه خپل ځان هم معرفي کړي! دلته په امنيت شورا کې دا مسولين ډېر مصروف دي، لومړی تاسې ته خپلې خبرې کوي او بيا ستاسو پوښتنو ته ځوابونه درکوي.

په پيل کې د امنيت شورا مرستيال ښاغلي (وډ) خبرې وکړې. وډ په خپلو خبرو کې وويل: زه د امنيت شورا د مشاور (جنرال جونز) په استازي خبرې کوم. زه د امنيت شورا د دندو په باب بحث کوم. د امنيت شورا ټول کارکوونکي همدلته کار کوي. دا ودانۍ پر ۱۸۷۰ م کال جوړه شوې ده. هغه وخت دا د نړۍ ډېر لوی تعمير و. پر هغه وخت درې وزارتونه (د بهرنيو چارو، بحريې او دفاع وزارتونه) په همدې تعمير کې وو. ځکه چې دا تعمير سپينې ماڼۍ ته ډېر نږدې و. پر تېرو وختونو د دولت مختلفې ادارې دلته وې، پر دې تعمير موډېرې پيسې ولگولې، چې دا تعمير له نويو غوښتنو سره عيار کړو. د امنيت شورا درې غټې دندې لري:

— د جمهور رئيس لپاره مامورين او مشاورين او د بېلابېلو وزارتونو ترمنځ هماهنگي برابرې او همکاري کوو. د هر جمهور رئيس د امنيت شورا ټيم توپير کوي، د ځينو ټيم لوی او د ځينو کوچنی وي. نن به مو د جمهور رئيس او باما خبرې اورېدلې وي. له ۱۹۴۷ م کال راهيسې جمهور رئيس، مرستيال يې، د بهرنيو چارو او دفاع وزارت، لوی درستيز او پخوا (C.I.A) ډايرکټر هم په امنيت شورا کې راټاله وو. دلته په امنيتي شورا کې يو يو

منشي کار کوي، چې د جمهور رئيس له غوښتنې سره سم کارونه پرمخ وړي. اوس دلته (۳۰۰) کسان کار کوي. د کار دوه طريقې دي، يو منطقه يي چارې پرمخ وړي، بل يې استخباراتي، دفاعي، تروريزم ضد او نورې چارې پرمخ وړي. اوزه (وود) د افغانستان د چارو مسول يم. دا برخه د بوش د ادارې پرمخت رامنځته شوه، چې د افغانستان او عراق پر مسايلو بايد فوکس وکړي. خو دا ادارې د تغير په حال کې دي، کېدای شي اوس منطقه يي بڼه خپله کړي، تېره ورځ مېرمن کلنټن وويل: ((د تېرو کلونو په ترڅ کې د افغانستان په باب هڅې ډېرې ګټورې وې.)) مېرمن کلنټن سره افغاني هئيت هر څه په ډاګه وويل، مېرمن کلنټن وويل: ((يو مشترک دښمن لرو او بايد په ګډه يې پر ضد مبارزه وکړو.)) دې خبرو کې د دواړو هېوادونو لوړ رتبه مامورين حاضر وو. په دې غونډه کې وويل شول: زيات برياليتوبونه ترلاسه شوي، خو بيا هم زموږ او د افغانستان پر وړاندې ډېره اوږده لاره پرته ده. تردې وروسته پوښتنو ته وخت ورکړل شو.

د پاکستان استازي طارق چوهدري پوښتنه وکړه: تاسې د استخباراتي معلوماتو د ګډولو په باب خبرې وکړې، دا بې پيلوټه الوتکې چې کله بمباري کوي، دا بمباري سمه نه ده، موږ دا نه منو، چې زموږ پر خاوره دې تجاوز وشي.

ځواب: مشخص ځواب نه درکوم، په تېره بيا د عملياتو په باب، خو د مشترکو وجو په باب غواړم، څه ووايم، زموږ دښمن

مشترک دی، افغانستان باید د القاعدې پر ضد په خپله خاوره او پاکستان باید په خپله خاوره کې مبارزه وکړي. خو که استخباراتي معلومات سره مشترک شي ښه به وي. امريکا غواړي دا درېواړه هېوادونه مشترکه همکاري ولري او خپل استخباراتي معلومات يو بل سره شريک کړي.

تر دې ځواب وروسته د افغانستان له هئيت څخه ښاغلي صبغت الله سنجرلاس پورته کړ او دا پوښتنه يې مطرح کړه:

د افغانستان مسايلو ته د گاونډيو مخ راگرځول، په افغانستان کې د ډيموکراسۍ پروړاندې ستر چلېنج نه دی؟ او بل ايا امريکا خو به افغانستان د نويمو کلونو په شان بيا هېر نه کړي او موږ به بيا گاونډيو هېوادونو ته يوازې پرې نږدې؟

ځواب: کومه ډيموکراسي، چې اوس هلته شته، د افغانانو او د هغه هېواد د جمهور رئيس د هلو ځلو برکت دی، کوم تهديد چې هلته شته، ستاسو شهادت به يې دفعه کوي، خو کوم ضمانت نه شته، چې بهرنيان به دا خطرونه رفع کوي، موږ پر افغانانو باور لرو، دا چې امريکا پخوا غفلت کړی، موږ ورڅخه واقعاً خجالت يو، خو اوس موږ هېڅکله تاسې نه شو هېرولای، ډيموکراسي بايد ستاسو د خلکو له خوا تضمين شي او موږ يې ملاتړ وکړو.

د عراق د استازي پوښتنه: ايا امريکا، چې له عراقه وځي، د عراق د اردو قوت يې د موازنې لپاره سنجولای دی؟

ځواب: زه ډېره بېنېنه غواړم، زه د افغانستان د برخې مسول
 يم، زه سم ځواب نه شم درکولای، خو موږ پر عراقیانو باور لرو.
 د سیمینار په دې برخه کې یو بل ویناوال راغی، ده د منځني
 ختیځ او افریقا په باب خبرې وکړې. ده ډېره موده د امریکا له
 کانګرس سره کار کړی دی. ده هم وویل چې د نوي ادارې په
 راتګ سره د امنیت شورا ادارې هم تغیر پرې. اوباما په خپلې
 انتخاباتي مبارزې کې څرګنده کړې وه، چې د منځني ختیځ په
 اړه خبرې کوي. د غزې مسلې دا خبره نوره هم ډېره مهمه کړه،
 چې دې موضوع ته زیاته توجه په کار ده، اوس چې په غزه کې
 کوم اوربند دی، موږ غواړو دا وغځوو. اوس سبا د مصر شرم
 الشیخ ته مېرمن هیلري کلنټن روانه ده، زه هم ورسره ځم.
 کونېن کوو د غزې د بیا جوړونې لپاره پیسې راټولې کړو. د
 بهرنیو چارو اکثره وزیران، چې مېرمن کلنټن سره گوري،
 کونېن کوو، چې د مرستې د زیاتونې په باب ورسره خبرې
 وکړو. باور دی، چې اکثره به ددې وړاندیز ملاتړ وکړي، کار
 کوو، چې دلته د جگړې مخه ونیول شي، کونېن کوو، چې
 ټوله سیمه د سولې په یو کنفرانس کې شامله کړو. د اوباما له
 خوا اجازه ده، چې د سولې بڼې لارې چارې ولټول شي. اکثره
 هېوادونه باید د سولې په دې بهیر کې شریک شي. اوباما
 تراوسه پورې څو ځله د منځني ختیځ مسئله یاده کړې ده. خو دا
 مسئله دلته پای نه مومي، دا باید دوام پیدا کړي. د ایران په
 هکله کونېن کوو، چې دا هېواد په سیمه کې د سولې لپاره

همکاري وکړي، نه دا چې ترهگرو ډلو سره مرسته وکړي. او باما وويل چې ايران سره مذاکرات کوو، خو تراوسه لا په دې برخه کې ستونزې شته، کله چې موږ له عراق څخه خپل لښکر وباسو، نو هيله من يو، چې عراق په سيمه کې خپل رول ولري.

پر دې وخت د پوښتنو نوبت راوړسېد:

د پاکستان استازي طارق چوهدري پوښتنه وکړه: له ايران او منځني ختيځ سره مو د مشکل د حل لپاره کوم وخت ټاکلی دی؟
ځواب: که وخت ورته تعين شي، نو دا به درسته نه وي، ځکه چې کېدی شي ځينې خلک دا وخت شاته وغورځوي.

د عراق يو استازی: ايران غواړي ذروي وسله ترلاسه کړي، ددې معضلي په باب د او باما نظر څه دی؟

ځواب: د سولې او منطقي د ثبات لپاره زموږ تعهد دی، موږ داسې هلې ځلې کوو، چې زموږ خبرې د سولې خواته لاړې شي او ايران د سيمې هېوادونه تهديد نه کړي.

د مصر د استازي پوښتنه: د امريکا پخوانۍ ادارې تعهد کړی و؛ د فلسطين او اسرائيلو د دوو خپلواکو هېوادونو د جوړېدو نظر به تائيدوي، خو اسرائيلو پر غزه حمله وکړه او درې زره فلسطينيان يې ووژل، مخکنۍ ادارې د عراق د ذروي وسلې مخالفت هم کړی و، يو مليون کسان يې هم ووژل، د يو مليون عراقيانو او شپږ سوه زره فلسطينيانو تر وژنې وروسته د امريکا پاليسي څه مانا؟

ځواب: دا هر څه په تېرې ادارې پورې اړه لري، خو زه نه غواړم پر تېرې ادارې باندې انتقاد وکړم، کله چې پوځي عمليات پيل شي، نو هلته د ملکي تلفاتو پېښېدل ممکن وي. موږ غواړو عراقيان په خپلو پښو ودرېږي او خپل مشکل په خپله حل کړي.

د اردن هېواد د استازي پوښتنه: د (ټايمز) ورځپاڼې له مخې د اسرائيلو د بهرنيو چارو وزير ويلي، چې له حماس سره به خبرې وکړي. که دا رښتيا وي، دا خبرې به له قيد او شرط پرته وي او که نه کوم حکمت به په کې وي؟

ځواب: د مصر د شرم الشيخ په کنفرانس کې به محمود عباس او نور قانوني واک ولري، موږ د هغوی ملاتړ کوو. حماس داسې يو سازمان دی، چې له تروريزم او وحشت څخه کار اخلي، مخکې چې د سولې په اړه د دوی او د اسرائيلو ترمنځ کوم توافقات شوي وو، دوی هغه نه مراعتوي، خو د يوې ملي پخلاينې ملاتړ کوو، موږ داسې يو فلسطين غواړو چې ازاد او مستقل وي، ګاونډيو هېوادونو ته خطر نه وي، اسرائيلو سره ښه ګاونډيتوب ولري او ژوند ورسره وکړای شي.

د عراق د استازي پوښتنه: که ايران سره د اوباما خبرې ناکامې شي نو څه به کېږي؟

ځواب: زه په دې باب اوس بشپړ ځواب نه شم درکولای. د امنيت شورا او د کانګرس په استازيتوب د دوو ويناوالو تر خبرو وروسته د بهرنيو چارو وزارت په استازۍ راغلي کس

خبرې وکړې. دی په بهرنیو چارو وزارت کې د جنوبي او مرکزي اسيا مسول دی. ده د خپلو خبرو په پیل کې وویل: هیله ده چې په ملي دفاع پوهنتون (NDU) کې مو پروگرام ښه تېر شوی وي، زه په بهرنیو چارو وزارت کې د جنوبي اسيا چارو لپاره دویم مرستیال یم، په مرکزي اسيا کې مې تخصص زیات دی، خود جنوبي اسيا په برخه کې هم معلومات لرم، د بهرنۍ پالیسۍ په برخه کې موږ غواړو، د نورو ملاتړ ترلاسه کړو.

د سریلانکا هېواد استازي پوښتنه وکړه: د سریلانکا په باب د هندوستان د پالیسۍ په اړه ستاسو نظر څه دی؟

ځواب: موږ چې له هندوستان سره کوم روابط لرو، هغه د پاکستان او سریلانکا په قیمت نه تمامېږي، موږ غواړو ټولو سره ښه روابط ولرو. موږ د سریلانکا حکومت او ټامیل پرانګان تشویقوو، چې جنګي حالت رامنځته نه کړي. موږ هیله لرو، چې د سریلانکا حکومت داسې طریقه وکاروي، چې ملکي تلفات رامنځته نه شي.

یو بل برخوال دوه پوښتنې مطرح کړې: ستاسو یو مسول د یوه قوي مرکزي حکومت په باب خبرې وکړې، خو اوسنی حکومت پر ټول افغانستان واکمن نه دی، کرزی هم قوي شخص نه دی، پخوا داسې کوم مثال لرئ، چې کوم حکومت داسې یوه بېلګه وي؟

— هندوستان ولې تراوسه پر دې نه دی بريالی شوی، چې خپل هېڅ ګاونډي سره ښه روابط ولري؟

ځواب: لومړۍ به دويمې پوښتنې ته ځواب ورکړم: زه په دې موقف کې نه يم، چې ووايم هندوستان چا سره ښه روابط ولري او چا سره يې ونه لري. موږ هيله لرو زموږ او د هندوستان روابط نور هم زيات شي، هر ګاونډی له خپل ګاونډي سره مشکل لري، خو موږ هيله لرو، چې د هند روابط له نورو سره ښه شي.

د لومړۍ پوښتنې په باب بايد ووايم: د افغانستان په باب بايد دقيق بحث وکړو. ځکه هغه هېواد له بهر څخه يو ډول ښکاري، خو په داخل کې يې واقعيتونه بل ډول دي. د اوباما اداره ژمنه ده، چې نور هېوادونه هم په دې سوله کې شامل شي. امريکا په يوازې ځان دا مشکل نه شي حلولاى. هره اداره د خپل کار په پيل کې خپل مسير ټاکي. په تېره اوونۍ کې موږ ستراتيژيک مذاکرات درلودل، طبعاً دا ډول مذاکرات مسير ته بدلون ورکوي.

د نيپال هېواد استازی (ډابرسنگ ګورن): جنرال بارنو پروډ وويل: چين او هندوستان زموږ رقيب دي، خو د ښمنان نه دي، که دوى خپلې ايډيالوژۍ ته بدلون ورکړي، نو بيا به هم رقيب وي؟ د نيپال په باب مو نظر څه دى؟

ځواب: زه خپله هلته حاضر نه وم، چې جنرال بارنو څه ويلي دي، نو ځکه قضاوت هم نه شم کولاى، چين، هندوستان او روسيه، چې د نفوس او مساحت له مخې يې ارزوې، نه شي کولاى له وړو هېوادو سره يې پرتله کړې، تاسې نه شئ کولاى

ووايي دوی رقیبان دي که دوستان، له گاونډيانو سره د چین اړیکي ځینې وخت دوستانه وي، د امریکا سیستم داسې دی چې همېشه رقیبانه دی، یانې د رقابت خصلت لري، ان زموږ خپل داخلي سیستم هم د پخواني تجارت غونډې پر رقابت ولاړ دی. تاسو دلته د بېلابېلو برخو ترمنځ رقابت وینئ، ځینې کسان پر دې رقابت انتقاد هم کوي، خو موږ په دې کې یو قوت وینو، چین او امریکا اوس ښه روابط لري، خو ددې ترڅنګ رقیبان هم دي. د نیپال په باب باید ووايم، چې امریکا غواړي له نیپال سره یوه ښه رابطه ټینګه کړي، چې هغوی پر مخنګ وکړي او د خپلو خلکو غوښتنو ته ځواب ووايي. امریکا د نیپال ملاتړ کوي. زموږ هیله ده، چې نیپال او گاونډیان یې دا ستونزې حل کړي، موږ ته پته ده، چې دا موضوع حساسه ده، اندېښنه ورته شته، خو موږ هیله لرو، چې دا مشکلات هغوی په خپله حل کړي، د امریکا مداخلې ته په کې ځای نه شته.

د افغانستان له هئیت څخه ښاغلي صبغت الله سنجر پوښتنه وکړه: زه ستاسو دا نظر تائیدوم، چې له افغانستانه لرې پر افغانستان قضاوت سم نه برېښي، رابرت ګیتس ویلي چې موږ افغانستان کې ایډیال حکومت نه شو جوړولای، دا څه مانا لري؟

ځواب: زه د رابرت ګیتس د کلماتو پر جوړښت نه پوهېږم، خو زه دومره باید ووايم، چې افغانستان کې باید داسې یو

حکومت وي، چې د خلکو غوښتنې پوره کړي. پوځي حل لاره،
یوازینی حل لاره نه ده.

د ترکیې هېواد د هئیت په استازی یو تن پوښتنه وکړه: د
مرکزي اسیا د هېوادونو په باب مو نظر څه دی؟
ځواب: دا زما د کار موضوع نه ده، نو ځکه په دې باب دقیق
څه نه شم ویلای، خو دلته داسې فکر کېږي، چې دا هېوادونه د
لویې لارې پر سر پراته هېوادونه دي، ددې هېوادونو تر
ازادېدو وروسته دلته داسې فکر کېږي، چې دا هېوادونه باید
یو ځل بیا له سره مطالعه شي.

د سیمینار ددې برخې بل ویناوال، د ملي دفاع وزارت
کارکوونکی و، ده د دفاع وزارت په بېلابېلو ادارو کې کار
کړی، په دې وزارت کې د سیمه ییزو مطالعاتو د څېړنو مسول
و. ده په خپلو خبرو کې وویل: ملي امنیت شورا کې د دفاعي
پالیسې چارې پرمخ وړم، تر دویمې نړیوالې جګړې وروسته
کانګرس جمهور رئیس ته وویل چې د امنیت شورا سیستم باید
تغییر شي. هغه وخت هماهنگي نه وه، نو ځکه یې دا اداره جوړه
کړه، دنده یې دا ده، چې د ټولو وزارتونو کارونه باید هماهنگ
او جمهور رئیس ته یې وړاندې کړي.

د دفاعي پالیسۍ دفتر د دفاع وزارت گزارشونه منظموي، پر
دې برخې زه کار کوم، همدارنګه نورې برخې افغانستان ته یو
ځانګړی دفتر لرو، موږ شپږ بېلابېلې څانګې لرو، چې پر
ذروي، ستراتیژیکو او نورو مسایلو کار کوي. په پوځي برخه

کې جمهور رئیس ته بیانې هم لیکو، د دفاع وزارت پر بودجې هم کار کوو، په جنوبي کوریا او نورو سیمو کې زموږ د عسکرو د شتوالي او انتقال مسایل خبرو او همدارنگه له جمهور رئیس سره د عاجل تماس نیولو چارې هم ترسره کوو.

د مصر استازي: د روسیې د پرمختګ، له مصر سره د رابطې او سار په جنګ په باب پوښتنه وکړه.

ځواب: دا تروخته دمخه خبرې دي، د اوباما د ادارې ټولې (۴۷) ورځې تېرېږي. موږ باید منتظر پاتې شو، چې نوې اداره څه پالیسي غوره کوي.

تر دې وروسته ما (یون) هم ورڅخه یوه پوښتنه وکړه: افغانستان ته درې شیان اساسي خطرونه دي. ترهګر، مخدره مواد او جنګسالاران. ددې دوو په باب ستاسو پالیسي له پیله بیا تر دې دمه مشخصه وه، خود جنګسالارانو په باب مو پالیسي مشخصه نه وه، ددې پرځای چې مهاريې کړئ نور امتیازات مو هم ورته ورکړل، ایا ددې نوې ادارې په راتګ سره به د جنګسالارانو پر وړاندې ستاسو په پالیسي کې کوم تغیر راشي او که نه همغه زړه په زړه به وي؟

ځواب: راځئ چې په ډېر احتیاط خبرې وکړو، زموږ پالیسي د تغیر په حال کې ده، کېدای شي د نوې میاشتې په بهیر کې تکمیل شي، کېدای شي دا پالیسي دې حالت ته تغیر ورکړي. نوی جمهور رئیس وایي موږ باید د خپلې اردو وظایف مشخص کړو، زه هم دا وایم چې موږ باید احتیاط وکړو. د

افغانستان په باب پالیسي باید ټول مسایل په پام کې ونیسي،
په دې پالیسي کې باید ټول اقتصادي، سیاسي او پوځي
مسایل په پام کې ونیول شي.

د یو عربي هېواد استازي پوښتنه وکړه: دفاع وزیر رابرت
ګیتس په یوه مقاله کې، چې تېره میاشت یوې ورځپاڼې خپره
کړې وه، په منځني ختیځ کې یې د یوه پوځي ساختمان د
جوړېدو خبره کړې وه. دا خبره به پر منځني ختیځ څه تاثیرات
ولري؟

ځواب: ټول خدمات چې له پورته تر کښته دي دا خدمات باید
پوره شي. زموږ څېړنه له ۲۰۰۲م کال څخه پیل شوې ده. له
تجهیزاتو، پرسونل او امکاناتو نیولې تر اهدافو پورې دا ټول
مسایل په کې شامل دي.

د عراق استازی: له عراقه تر وتلو وروسته به هلته پوځي
مرسته څنګه کېږي؟

ځواب: زه د (۲۰۱۰)م کال د بودجې پر مشخصاتو نه پوهېږم چې
تراوسه تر کار لاندې ده، جمهور رئیس وویل چې د اګست تر
(۱۱) وروسته به له عراقه د عسکرو وتل پیل شي، د تروریزم پر
ضد جګړه به د عراق پر غاړه کېږي که نه؟ زه اوس د هغه وخت پر
لګښتونو نه پوهېږم.

د عمان استازی: زما سوال د بحري عملیاتو په باب دی؟ د
(هرموز تنګي) د بندولو احتمال دی، څوک ددې مسلې تر شا

ولاړ دي؟ دوی څه غواړي؟ دې مسلې موږ ټولو ته اندېښنه راپيدا کړې ده.

ځواب: دا پوښتنه د سپينې ماڼۍ لوړ رتبه مامورينو ته راجع کېږي، هغوی بايد دا مسئله د بحرونو د ساتنې له پلوه وڅېړي، ايا د سوماليې له حکومت سره معامله وکړي؟ يا له بحري غلو سره؟ او يا هم له بحري ځواکونو سره؟ اوس هم موږ د بحري ځواکونو يوه عمليه هلته په دې عملياتو کې شامله ده. يو پلان بايد جوړ شي، خو وخت او زمان غواړي، کله چې دا خلک نيول کېږي، چېرته يې يوسو؟ چېرته يې محاکمه کړو؟ ځکه چې نړيوالې اوبه يوه اوږده سلسله لري. (کينيا) ويلې: که موږ يې ونيسو، نو موږ يې بايد محاکمه کړو، زه پرې پرو جزئياتو نه پوهېږم، خو ځينې عمليات محرمانه دي، تشرېح يې اوس ماته مناسبه نه ښکاري.

د پاکستان د استازي پوښتنه: له ۲۰۰۱م کال څخه د امريکا اردو په افغانستان او عراق کې دخپله ده، دا چې کامياب دي که نه؟ دا بېله پوښتنه ده، خو ايا د امريکا ځوانان تراوسه پورې له دې جگړو څخه سترې شوي نه دي؟

ځواب: پخوا دا اندېښنه وه، خو اوس نه شته، اوس هم موږ ډېر ځوانان لرو، چې په خپله حاضرېږي افغانستان ته لاړ شي، ځکه چې دوی ته خپل هېواد گران دی، نو ځکه يې دفاع لپاره هلته ځي. د امريکا حکومت اعلان کړی؛ که څوک هلته ځي، نو امتيازات يې هم زيات دي، د امريکا ځوانان غواړي نورو

هېوادونو ته لارښي، هغه هېوادونه هم وگوري، هلته کار وکړي، مختلف دلایل دي، خو څوک چې داوطلبان دي د هغوی شمېر زیات دی. دا شمېر ان دومره زیات دی، چې د سړکال په اوږه کې یې د داوطلبانو نوملیکنه بنده کړه. ځکه چې څوک هلته تللي، نه غواړي، چې ژر بېرته راشي، ان موږ تر خپل مهالو پشه دمخه یو.

د پاکستان د همدې استازي (طارق چوهدري) بله پوښتنه: پاکستان غواړي ځان له دې افراطینو خلاص کړي، خو امریکا پاکستان ته F-۱۷ الوتکې ورنه کړي!

ځواب: په پوښتنه مو سم پوه نه شوم، هیله ده د تېلفون نومرې مو راوېږئ، ځواب به یې درولېږم.

د افغانستان له هئیت څخه سنجر صیب بله پوښتنه وکړه: اوباما په خپل انتخاباتي کمپاین کې وویل: ترهګري سرحد نه لري، هر چېرته چې وي، هلته به ورپسې ځو، ایا اوس به له افغانستانه لرې نورو سیمو ته هم د ترهګري پر ضد لارښي که نه؟

ځواب: زه دې پوښتنې ته فکس ځواب نه شم ورکولای ددې لپاره به دا نوې اداره یوه نوې ستراتیژي جوړوي، تروریزم ضد مبارزه کې به کوم تغیر رانه شي، ټول پر دې باور دي، چې دا یو خطر دی، یوازې کوم څه چې بدلېدلای شي، هغه په دې برخه کې د ستراتیژۍ بدلون دی. ستراتیژي هروخت بدلېږي، نه یوازې په پوځي برخه، بلکې په نورو برخو کې هم د تغیر وړ ده.

همدې پوښتنې سره په ملي امنيت شورا کې پروگرام پای ته
ورسېد او د هوتل پر لوري رهي شو.

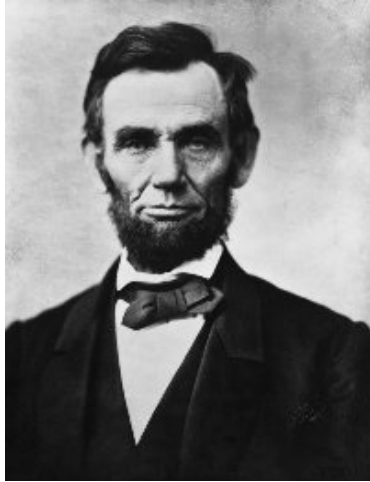
د سیمینار پنځمه ورځ

(په واشنگټن کې د ځینو ځایونو لیدنه کتنه)

د فبرورۍ ۲۸مه د شنبې ورځ له ټاکلي مهالوېش سره سم، د تفریح او چکر ورځ وه، پردې ورځ مو باید په واشنگټن کې ځینې مهم او تاریخي ځایونه کتلي وای. که څه هم په امریکا کې تاریخي ځایونه نه شته؛ اکثره ودانۍ په کې نوې جوړې شوې دي، ډېر تاریخي ارزښت نه لري، خو بیا هم د امریکا د تاریخ په انډول هغوی ته ډېر ارزښت لري. عجیبه خبره خو لا داده، چې د امریکا متحده ایالاتو د حکومت په چوکاټ کې د اطلاعاتو او کلتور وزارت تشکیل اصلاً نه شته، رسنۍ ټولې ازادې او یا په اصطلاح شخصي دي، یوازې یو څو لیدنۍ او اورېدنۍ رسنۍ له بهرنیو چارو وزارت څخه الهام اخلي، نور نو هر څه ازاد دي. د واشنگټن د ځینو سیمو د لیدنې په لارښوونه کې یې لا دمخه موږ ته ویلي وو، چې هر ډول لباس کې راتللی شئ او همدارنگه خپل یاران دوستان هم رابللای شئ. د سهار (۹) بجې باید په هوټل کې راټول شئ، همداسې وشول، نهه بجې او پنځه لس دقیقې مو له هوټله حرکت وکړ. پروفیسور کولډن کورفیس (Col. Don Curfiss) زموږ لارښود و. نوموړي پروفیسور وویل: درې کاله کېږي، چې په نیسا سنټر کې کار کوم، دلته درس ورکوم، خو کله کله مېلمنو ته هم چکر ورکوم.

لومړۍ يې د واشنگټن ښار د جوړېدو په باب خبرې وکړې، چې څنگه د دوو ايالتونو ترمنځ پرې موافقه وشوه. ده وويل: دا د اساسي قانون په واسطه رامنځته شوی دی. په پيل کې موږ دوه اساسي قوانين درلودل، چې د هغو په واسطه امريکا منځته راغله، يو قانون ناکام شو، نو بيا سياستوالو بل اساسي قانون جوړ کړ، چې قوي مرکزي حکومت يې رامنځته کړ، نو ځکه واشنگټن د دې مرکزي دولت پايتهخت شو، له دوو ايالتونو څخه يې يوه يوه برخه واخيسته يانې له ويرجينا او ميري لينډ څخه، تر هغه وروسته انجنيرانو ورته نقشي جوړې کړې او ورو ورو دا ښار رامنځته شو. اوس لومړی د يوه پارک خواته ځو، دې ته ملي پارک وايي، د اوباما د جمهوري رياست د تحليف مراسمو همدا ته تر سره شول، د جورج واشنگټن ابده (يادگاري څلی) هم همدا ته دی. واشنگټن ښار په جبه زار کې جوړ شو، ځمکه کمه وه، چې تاريخي ابدي يا څلي په کې جوړ شي، هر تاريخي څلي د جوړېدو پروخت يو جنجال درلود. د اوباما د تحليف تاريخي مراسمو لپاره نږدې يو نيم مليون کسان همدي ملي پارک ته راغلي وو. د امريکا د يو بل پخواني ولسمشر ابراهم لينکن (Abraham Lincoln) ابده هم همدا ته ده. اوس

خلک پوهېږي، چې دا اساسي قانون خومره قوي دی. په پیل

کې هر ایالت غوښتل چې یوې
بلې خواته لاړ شي، خود ابراهم
لینکن مفکوره دا وه، چې داسې
یو میتود باید جوړ شي، چې
ټول ایالتونه د یوه اساسي
قانون تر چتر لاندې راشي.

کله چې ملي پارک ته کښته
شو، نور ښتیا هم ډېر لوی پارک

و، زموږ ژباړن وویل چې د اوباما د تحلیف په مراسمو کې ډېر
زیات خلک راغلي وو، سره له دې چې پر هغه ورځ ډېر یخ هم و،
خلک په منظمو لیکو کې ولاړ وو او دلته د پښې د ایښودلو
ځای نه و، د امریکا له گوټ گوټ څخه په ملیونو خلک راغلي
وو، خو ټولو ته لا ددې امکان پیدا نه شو، چې تر دې پارک ځان
راوړسوي. په پارک کې پردې ورځ هم خورا یخني وه، په
واشنگټن کې داسې توند او تېز باد لگېږي، چې لکه غشي
غوندي د سړي له سینې وځي، عیناً لکه په سخت ژمي کې چې
څوک د کابل ښار په پامیر سینما سیمه کې ولاړ وي او د
چهلستون له لوري یخ باد او سیلی ته یې خپله سینه نیولې وي.

تر ټولو دمخه د ابراهم لینکن څلي ته لاړو. ډېره لویه گونډه یې پرې جوړه کړې وه، د اعلی حضرت نادر خان پر مقبره چې کومه گونډه جوړه ده، دا وره ده، خو هغه ډېره لویه او مجلله ده. د ابراهم لینکن مجسمه پر یوه لوړ ځای جوړه شوې وه، لینکن ته

امریکایان زیات احترام لري، ده د امریکا د یووالي مفکوره رامنځته کړه، عملاً یې د پته کار وکړ او د بشري

تعصبونو پر ضد یې مبارزه وکړه. لینکن په خپله یوه وینا کې وویل: ((داسې یو حکومت باید رامنځته شي، چې د خلکو له خوا وي او د خلکو لپاره وي.)) امریکا په کورنیو جګړو کې ډېر زیات رنځ وگاله، (۲۲۰۰۰۰) امریکایان په کورنیو جګړو کې ووژل شول. دې جنګ امریکا ته ډېر زیان ورسوه، خو یوه ګټه یې دا وه چې غلامی یې له منځه یوړه. د لینکن تر مړینې وروسته

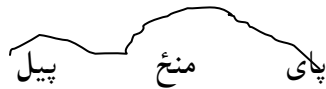
بیا یو وخت د تور پوستو مشر مارتین لوتر کینګ (Dr. Martin Luther King) د همدې لینکن د وینا پر همدې ځای ودرېد، په لکونو خلک ورته راټول شوي وو: هغه په خپله وینا کې وویل: ((موږ باید د خپل کرکتر له

مخې وارزول شو، نه د رنگ، جنس، مذهب او نورو له مخې،
زموږ هېواد خپله له ځان سره مجادله کړې، دلته بايد کرکتر
معیار وگڼل شي، نه نور ارزښتونه...))

د ابراهم لینکن څلي تر لیدو وروسته مو درې څلور دقیقې
پلی مزل وکړ، هوا خورا سړه وه، لږ څه وړاندې هلته د هغو
امریکایانو لپاره یادگاري څلی جوړ شوی و، چې د ویتنام په
جگړه کې وژل شوي دي. د امریکا تر جوړېدو وروسته، د ویتنام
جگړه د امریکایانو لپاره یوه ډېره ترخه خاطره او ترخه تجربه وه.
په دې جگړه کې (۵۸) زره امریکایان وژل شوي دي. امریکایانو
هم پر ویتنام ډېره بمباري کړې او تریو ملیون زیات ویتنامیان
یې وژلي دي، خو جگړه داسې یو تریخ سبق وي، چې د ملامتۍ
بار یې هر وخت د ناکام پړاو ډېر باروي، که څه هم ویتنامیانو تر
امریکایانو په لسگونو ځله زیات زیان وزغمه، خو په پای کې
بری د ویتنام او ماتې د امریکا په برخه شول. کله چې جگړه
پایته ورسېده، نو د امریکا پر حکومت، د جگړې د قربانیانو د
یادونې په اړه ډېر فشار راغی، بېلابېلې طرحې وړاندې شوې،
یوه طرحه همدا وه، چې د ټولو لپاره باید یو ځای یادگاري څلی
جوړ شي. ددې څلي د جوړولو لپاره بیا هم د نقشو د جوړولو
مسئله مطرح شوه. اعلان وشو، چې هر چا ددې څلي لپاره تر
ټولو ښه او معقوله نقشه جوړه کړه، نو همغه به عملي کېږي،
ډېرو لویو کمپنیو او سترو انجیرانو ډېرې عصري او لویې
نقشې جوړې کړې، خو په پای کې د یوې ځوانې امریکایي

انجنيړې، چې تر ټولو يې عمر کم و، يانې تر (۲۲) کلونو لوړ نه و، د هغې نقشه ومنل شوه، د هغې د نقشي طرحه داسې وه، چې له يوې ټيټې نقطې پيلېدله، بيا همدا سې مخ په بره ختله او بېرته ورو ورو مایله کښته کېدله يانې داسې:

ددې علت دا و، چې کله جگړه پيل شوه، نو د تلفاتو شمېر ډېر زیات نه و، ورو ورو تلفات زیاتېدل، دا لیکه چې پورته ختلي د تلفاتو د زیاتېدو ښکارندويي کوي، د جگړې د پای پروخت

چې امریکا نوره له ویتنام څخه په شا کېدله، د تلفاتو شمېر راکمېده، نو په دې ډول دا لیکه د تلفاتو د څومره والي څرگندونه کوي، ددې یادگاري څلي لپاره د یوه لوی حوض په شان ساحه په پام کې نیول شوې ده. له ښي او کيڼي لاس دواړو

خواووو خخه ورته لاره شته، خو اصلاً له کین اړخ خخه مخ ښي پلو ته باید سړی حرکت وکړي، چې ټول نومونه وگوري. نومونه د الفبې په ترتیب لیکل شوي او زماني محتوا هم په پام کې نیول شوې ده. له لومړني عسکره نیولې بیا تر وروستني عسکره پورې د ټولو نومونه او رتبې پرې لیک دي او هم د مرگ کال ټول نومونه پر تورو مرمرینو ډبرو لیک شوي، لکه د تورو کاشي ډبرو په شان ښوی ډبرې دي، چې ښیښې غوندې ښکاري، بادو باران پرې تاثیر نه کوي. کله چې سړی دا صحنه وگوري، هلته سړي ته د یوې لویې غمیزې څرگندونه کوي، په تېره بیا د داسې یو ناکامې جگړې او غمیزې چې کوم مقدس هدف هم نه تعقیبوي، بل هېواد ته په جگړې پسې تللی یې او ماته دي هم په نصیب شوې وي. ما په ډېر ژور لید سره یو زیات شمېر نومونه تر سترگو تېر کړل، خود ټولو نومونو لوستل ډېر ستونزمن کار و. همدا وخت هم یو شمېر امریکایان راتلل او د خلي کښتنې برخې ته یې د تازه گلانو گډې ایښودې، خو عکسونه مې لا داسې هم ولیدل، چې تازه په گلانو پوښل شوي وو او د خلي لاندینۍ برخې کې ایښودل شوي وو. همدلته مې یوه ښځه او یو سړی هم ولیدل، چې په ژړا یې سترگې سړې وې، کله چې یې تصویرونو ته کتل، نو خپله ژړا یې نه شوه ټینګولای، زموږ ژباړنې (فوزيې) موږ ته وویل: دلته هره ورځ همدا حال وي، د جگړې د کلیزې پر مهال خودلته د پښې ایښودلو ځای نه وي او ټول د خپلو خپلوانو د درناوي لپاره

راځي. سره له دې چې د ويتنام او امريکا تر جگړې څو لسيزې تېرېږي، خو لا د جگړې خاطرې او ټپونه لکه د پرون هسې ژوندي دي. همدې يادگاري ډبرليک ته مخامخ د څو عسکرو او طبي پرسونل يوه داسې مجسمه ولاړه ده، چې له ورايه د سړي پام ځانته را اړوي، دا داسې يوه مجسمه ده، چې نظامي طبي پرسونل، د جگړې پر مهال يو ټپي عسکر د جگړې له لیکو انتقالوي او هغه ته لومړني طبي خدمتونه ترسره کوي. کله چې تر جگړې وروسته د جگړې د وژل شويو عسکرو په ياد څلی جوړېده، نو د جگړې ټپيانو، معيوبينو او طبي پرسونل اعتراض وکړ، چې زموږ يادونه ولې نه کېږي، موږ ته نور څه پاتې؟ همغه وو، چې حکومت ددوی د ياد او حق تازه ساتلو په

خاطر دا مجسمه جوړه کړه. کله چې د دوی لپاره دا يادگاري مجسمې په پام کې ونيول شول، نو بيا له جگړې څخه راستانه

شویو، روغو او ژوندیو سرتېرو اعتراض وکړ، چې زموږ
قرباني نشو خه شوه؟

مموږ ته هم باید یو یادگاري څلی جوړ شي، نو هغوی ته هم دا
مجسمې په پام کې ونیول شوي. د جگړې له دې غمجن یادگاري
څلي څخه د ژوند د ماني (سپینې ماني) پر لوري و خوځېدو.
سپینه ماني چې اوس د نړۍ د گڼو هېوادونو او سیاسي ډلو
سیاسي برخلیک و رپورې تړلی دی د نړۍ په رسنیو کې ډېره
یادېږي. تر هغې دمخه مو په ښار کې څو نورې ودانۍ هم
ولیدلې، اکثر و دانیو څرېخن رنگ درلود، لکه طبیعي
رنگونه، د هند و پاکستان په شان تېز رنگونه، چې هره شېبه د
سړي زړه وهي، هلته نه دي کارېدلي، ډېرې ودانۍ یې اصلاً
هېڅ رنگ ته اړتیا نه لري. کله چې سپینې ماني ته ورسېدو، نو
له موټره کښته شو، خورا یخ و، یخ شمال هم لگېده، د سپینې

مانی مخی ته یو لوی چمن و، چې ونې او کبلي په کې وې، ونې
یې ښې دنگې وې، خو پر شنه چمن یې د یخنی له امله یو قسم

ټوکر غورولای و، چې یخ یې خراب نه کړي. هغه صفت، چې موږ
د سپینې مانی اورېدلی و، هغه شان نه و. په تېره بیا د شاعرانو

او ناظمانو په کلام کې. سپینې ماني ته ځکه سپينه ماني وايي، چې د انگرېزانو د واکمنۍ پر مهال دې ودانۍ ته اور اچول شوی و، ټوله ودانۍ لوګي توره کړې وه، بيا يې څو ځله رنگ کړه او په سپين رنگ يې رنگ کړه، له همغه وخته په سپينه ماني ونومول شوه. پخوا به هر سړی سپينې ماني ته په ازادانه ډول تللای شو، خو د سپټمبر د ۱۱ نېټې تر پېښې وروسته د هر چا تگ اوس هلته ازاد نه دی، موږ هم بايد د سپينې ماني داخل ته ورغلي وای، خو څرنگه چې اوس هلته د بهرنیو تگ یو پروسیجر غواړي، په حقیقت کې یو څه ستړی کوونکی هم دی، نو ځکه موږ مېلمه پالانو لازمه ونه گڼله، چې هلته لاړ شو. لنډه دا چې سپينه ماني یو عادي ماني ده، چې په واشنگتن کې نورې په سلگونو ودانۍ تردې لوکسې، عصري

او ښکلي دي. خو څرنگه چې سپينه ماني کې د جمهور رئيس د کار دفتر دی، نو له سياسي پلوه ډېره ارزښتمنه گڼل کېږي. افغانستان کې ځينې خلک د سپينې ماني او د کانگرس د ودانۍ ترمنځ توپير نه شي کولای. د کانگرس ودانۍ رښتيا هم ډېره لويه، لوکسه او تاريخي ده. د سپينې ماني مخې ته يو شين چمن دی، چې د اوسپنې يوه کتاره ترې تاوه ده. په يوه گوټ کې د ساتونکو يوه خونه هم شته، چې ظاهراً په کې څوک نه ښکاري، مخې چمن کې يې هم ډېره گڼه نه وي، همدې مخې ته پر غځېدلي سړک هم، اوس عام موټر نه پرېږدي او د سپتمبر د ۱۱ نېټې تر پېښې وروسته يې له دې ځای څخه پر تېرېدونکو لارو د اوسپنې د يو متره ستونپه واسطه خنډونه جوړ کړي دي. همدې سپينې ماني ته ورڅېرمه په نږدې سل مترۍ کې د

جمهور رئيس کور هم دی، پخوا به بوش او مېرمن يې له سپينې

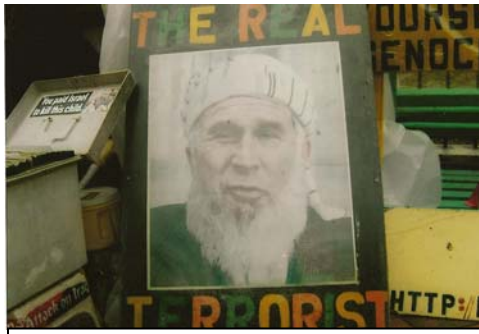
مانې تر خپله کوره پلي تگ راتگ کاوه، اوس اوباما او د هغه مېرمن ورته راځي. د سپينې مانې مخې ته په نسبتاً لوی پارک کې يوه پلاستيکي کېږدۍ هم ولاړه ده، چې له شاوخوا ودانيو او طبيعت سره هېڅ اړخ نه لگوي، کله چې کېږدۍ ته ورنږدې شوم، نو گورم چې يو بير سړی سړی په کې ناست دی، د عکس اجازه مې وغوښته، په مينه او موسکا يې اجازه راکړه، له ژباړنې فوزيې څخه مې پوښتنه وکړه، هغې وويل: دلته اصلاً يوه بنځه کېښي، (۳۷) کاله کېږي، چې هغه مېرمن دلته ناسته وي، د امريکا قانون دی، چې څوک چېرته کېښي تر هغه چې هغه ځای په خپله خوښه خوشې نه کړي، پوليس حق نه لري، چې هغه په زوره وشي،

خو که د يوې دقيقې لپاره هم دا ځای خوشې کړي، پوليس حق لري، چې هغه ځای ونيسي. دا مېرمن اصلاً د ذروي وسلو د

جوړولو مخالفه ده، په همدې ځای کې د امریکا د واکمنو پر وړاندې دې خپله مبارزه پیل کړې او ویلي یې دي، ترڅو چې امریکایي چارواکي د ذروي وسلو جوړول بند نه کړي، دا به خپل اعتصاب ته دوام ورکړي، له (۳۷) کالو راهیسې دا همدلته اوسېږي، څرنگه چې دلته د ژوند هېڅ ډول اسانتیا نه شته او په سخت ژمي کې هم دا همدلته په همدې یخه پلاستيکي کېږدی کې اوسي، نو کله چې خوراک، معذرت او یا بل ضروري کار ته ځي، نو خپل مېړه او یا زوی پر خپل ځای کېږي، چې پولیس دا ځای ترې ونه نیسي، نو په دې ډول یې دا دی (۳۷) کاله پوره کړل، د سړي عقل کار نه کوي، کله چې څوک د سپینې مانۍ لیدو ته راځي، نو یو ځل ضرور دا بنځه هم گوري، عکسونه ورسره اخلي او ځینې خلک ورته پیسې هم ورکوي. دا کار اوس د پټه د عادت بڼه غوره کړې ده. همدې پلاستيکي کېږدی ته ورڅېرمه یې د بوش هغه عکس هم ایښی و، چې په لونگۍ کې جوړ شوی و، ما فکر وکړ، چې د استاد رباني عکس دی، ځکه ما په انټرنیټ کې لیدلی و، یانې دا چې استاد رباني او بوش یې سره مکس کړي او یو عجیب و غریب تصویر یې ترې جوړ کړی دی، د هغه عکس مې هم واخیست.

د پارک په وروستی برخه کې واړه زینتي بوټي وو، چې کابل کې هم ډیر لیدل کېږي، لکه د تخت بڼه لري، هلته ودرېدم، بې

جورج بوش د برهان الدین رباني په خپره کې

شمېره چنچنې په دې بوټو کې وې، یو کس راغی، دانه یې ورته واچوله، دومره گڼې مرغۍ له ما راټولې شوې، چې ما په خپل عمر کې دومره مرغۍ

له انسان سره دومره نږدې نه وې لیدلې، قرار د چنچنو منځ کې کېناستم، هغوی له ما څخه هېڅ وېره ونه کړه، په ارام زړه یې خپله دانه وخوړه، هلته ماته پته ولگېده، چې دلته ولې مرغان، څاروي او نور حیوانات له انسانانو نه ډارېږي، ځکه چې دلته په انسان کې د انسانیت د جوهر (محبت) عنصر ډیر پیاوړی شوی. زموږ په هېواد کې خو له انسانانو (وگړو) مرغان او څاروي څه چې خپله انسانان هم ډارېږي. مانا دا چې هلته په انسان کې د انسان اصلي جوهر (مینې) وده کړې ده. یو څو دقیقې نور هم په همداسې چورتونو کې ولاړوم، بیا له دې ځایه د ښار مرکزي سټېشن ته لاړو، دا د ښار یو ترانسپورتي مرکز دی، چې له دې ځایه د امریکا نورو ځایونو ته اورگاډي او موټر ځي، دا خپله دومره لوی سټېشن دی، لکه یو ښارگوټی، د ژوند ټول ضرورتونه په کې شته، په لسگونو ډوله مغازې او هوټلونه په

کې دي، پر (۱۹۰۲) م کال جوړ شوی، خود اوسني ژوند ټول
ضرورتونه په کې دي، ته فکر کوې، چې همدا پرون یې جوړ
کړی دی، تر (۱۲) بجو دلته وو، بیا د هوټل پر لوري وخوځېدو.

له يو افغان سره کتنه: کله چې هوټل ته ورسېدو، نو بڼه
 ډېر ستړي وو، د خوب خپې راباندې راغلې. يوه سترگه خوب
 مې وکړ، کله چې پاڅېدم، نو د ورځې دوه بجې دي، پر ځان مې
 اوبه تېرې کړې، د انگار صيب د اتاق پر لوري وخوځېدم، له
 رسمي کاره ډېر ستړي شوي وو، زړه مې و، انگار صيب ته
 ووايم، چې راځه لاړ شو، دلته دې هوټل ته ورځېرمه يو څو لوی
 سوپر مارکېټونه دي، هلته به لږ وگرځو او هم به څه وخورو، کله
 چې د هغه اتاق ته لاړم، هغه راته وويل: د کابل د ټېلفون دايرولو
 چل راوښيه، هغه مې ورته په کتابچه کې وليکه، په تسلسل
 سره د (۳۲) نومرو ډايلول په کار وو، چې کابل روځ شي، هلته
 ټېلفون دومره اسانه نه دی، چې د هر چا په لاس کې وي، لکه
 دلته چې کوم عام چلند لري. په تېره بيا دا چې سړی له ازاد
 کړېد بېته گټه پورته کوي، د هوټل له ټېلفونه يې ډايلوي، نو
 خورا اوږد نمبر کارول کېږي. انگار صيب کابل ته زنگ ووايه،
 خو هلته لکه چې د شپې يوه بجه وه، چا ټېلفون پورته نه کړ، ما
 ويل څه چې څو دلته عمومي سټور (پلورنځي) ته، لږ به مو
 پښې هم وغوړېږي، لږ به بلد هم شو. ډوډی به هم وخورو، ده
 وويل: لږ صبر وکړه، دلته زموږ يو خپلوان هم راځي، ما وويل:
 زنگ ورته ووهه که لرې وي لاړ به شو او که نږدې وي ورته
 معطل به شو، انگار صيب وويل: اوس له کوره راوتی دی،
 همدې خبرو کې وو، چې له رسپشنه ټېلفون راغی، ويل يې

ستاسو مېلمانۀ راغلي دي، كله چې وركښته شو، نو يو محسن سړی له يوه ځوان هلك سره ولاړ دی، ستړي مشي مو وکړل، انگار صيب زه ورته معرفي کړم، انگار صيب وويل دی اغاجان دی، زموږ دوست او خپلوان دی، هغه راته وويل چې دا زما وراره دی. د اغاجان اصلي نوم (حاجي نبي) و، خو په کندهار کې معمولاً يو بل نوم يا لقب هم کارول کېږي، سړي ته چې مې وکتل له اصل و ذاته اصل ښکارېده، ډېرو خبرو ته يې پرې نښودو، راساً يې په موټر کې ناستې ته دعوت کړو. يو کړولا ډوله موټرو، په موټر کې چې کېناستو، نو خپل وراره سره يې په انگرېزي خبرې شروع کړې، هغه ته يې وويل چې افغاني رستوران ته مو بوځه، بيا يې موږ ته مخ راواړاوه، دی مې وراره دی، همدلته را لوی شوی، پښتو يې هم زده ده، خو خبرې په انگرېزي کوي، پښتو کې كله كله بندېږي، زه ورسره ځکه انگرېزي واييم، چې خپله انگرېزي پخوم، موږ خو چې دلته راغلو، انگرېزي مونه وه زده، خو دې ماشومانو خورا ژر او ښه زده کړه، ما او نورو له همدې ماشومانو انگرېزي زده کړې ده. اوس هم چې كله موږ کومه کلمه خرابه تلفظ کړو، ماشومان راپورې خاندې، خو لگيا يو خپله جاله پورې باسو. هو اصفه وه، څه کم نيم ساعت مزل به مو کړی وي، چې افغان رستوران ته ورسېدو، په لاره کې، چې موږ امريکا سړکونو، ابادۍ، ودانيو، طبيعي ښکلا او ځنگلونو ته کتل، نور ښتيا هم ډېر مړښت او پانگوالۍ څرگندونه يې کوله، دې هوټل ته څېرمه د

يو شمېر افغانانو کورونه هم دي، د عبدالباري جهاني صيب کور هم په همدې سيمه کې دی. هوتل ته وختو، هوتلو الو افغانانو زموږ هر کلی وکړ، پريو مېز کېناستو، مينويې راوړه، شاوخوا دېوالونو ته مې پام شو، د افغانستان ځينې منظرې پرې لگېدلې وې، پريوه دېوال د جمهور رئيس حامد کرزي عکس لگېدلی و، په يوه وړه غالي کې جوړ شوی و، شاوخوا مې ډېر وکتل، د احمد شاه مسعود او نورو قوماندانانو عکسونه نه وو، پوښتنه مې ونه کړه، خو پر دې پوه شوم؛ کوم ځای کې چې زور او فشار نه وي، د احمد شاه مسعود او نورو قومندانانو عکسونه څوک په خپله خوښه نه بندوي، پرته له هغې سيمې او ډلې ټپلې، چې دوی ورته منسوب دي. په کابل او د هېواد په نورو سيمو کې، قطعاً په هغو ځايو کې چې هلته دولتي عسکرونه ولاړ نه وي دا ډول قومندانانو لوی او وړو کې عکس نه شته، علت يې دادی، چې خلک په طبيعي ډول او خپله خوښه دوی نه شي زغملای. نو دا ډول عکسونه معمولاً په هغو ځايونو کې دي، چې عسکر پرې پيره کوي. خو شېبو کې ډوډۍ تياره شوه، افغاني کباب، وريجي، سلات، مستې او وچه ډوډۍ راوړل شول، ډوډۍ مو په ډېر خوند وخوره، د ډوډۍ خوراک په بهير کې خو ځله هوتلو وال راغلل، ست يې وکړ؛ څه کم دي؟ هر څه زيات وو. زموږ مېلمه پال پيسې ورکړې او له هوتله رابهر شو. بيا يې وويل چېرته مو بوخم؟ موږ ويل تر ښاره بهر چې ددې خلکو کليوالي ژوند

وگورو. ده وویل: دوی د تفریح لپاره ځانگړي ځایونه لري، خو اوس ژمی دی او بل د تفریح لپاره نور ښارونه شته، چې هغه خو طبعاً په سوونو کیلو متره لرې دي، دلته په ویرجینا کې ژوند ټول همدا سې دی، ځنگل دی او په منځ کې یې کورونه او واړه ښارگوټي، خو د دوی واړه ښارگوټي هم ډېر لوی او منظم دي، داسې به وکړو چې د دوی یو زوړ پخوانی بازار دی، د سیند تر غاړې، دې ځای ته پر اوږي په لکونو خلک راځي، هغه ځای به وگورو، که بله ورځ مو وخت درلود، بیا به چېرې لرې لاړ شو. موږ وویل بېخي سمه ده. نیمه گېنټه مزل به مو کړی وي، چې د سیند غاړې ته ورسېدو. دا سیمه که څه هم پخوا جوړه شوې وه، خو نوی مسافر یا بهرنی، چې څوک لاړ شي، په اسانۍ یې نه شي پېژندلای، ځکه تعمیرونه یې هم ښه لوکس دي او سرکونه یې هم ښه پراخه، خو یوازې خښتو ته یې که څوک متوجه شي، نو پوهېږي، چې دا ودانۍ پخوانۍ دي. د خښتو رنگونه یې د کودرې د رنگ په شان سور بخن شوي دي او ځینو ځایونو کې لږ شان دوړېدلي هم دي. دلته یو لوی سیند بهېږي، غالباً همغه سیند چې له واشنگتن څخه تېر شوی دی، نږدې څه کم زر مترو په پراخوالي ارام بهېږي، چې ډېر ورته نږدې نه شې، نو مسیر یې نه شې تشخیصولای. په سوونو کښتۍ په کې کښته پورته کېږي، د امو دریا بڅو برابره به وو. د سیند پر غاړه په لسگونو ډول ډول هوټلونه جوړ شوي، چې د تفریح پر وخت د سیلانیانو غوښتنې پوره کولای شي. خو دقیقې دلته وگرځېدو، خو

خرنگه چې هوا ډېره سړه وه او د سیند یخې خپې او توند شمال هوا نوره هم سړوله، نو ځکه چکر هم د زیات وخت لپاره د سړي صبر را کماوه، بېرته موټر کې کیناستو او د هوټل پر لوري رهي شو، په لاره کې ماته پته ولگېده، چې اغا جان (حاجي نبي) یوه

پښتانه ټبرالکوزي ته منسوب دی، نو یو څو شپې د سیاسي بحث زمینه برابره شوه، ما نه غوښتل چې سیاسي بحث ورسره وکړم، هغه هم زه ډېر نه پېژندلم، چې پر سیاسي مسایلو مې سر خلاص دی که نه؟ خود هغه په خبرو کې هم تر زیاته حده سیاسي منطق پروت و. هغه د جمهور رئیس حامد کرزي ټینګ منتقد و، ویل یې: کرزي داسې کسان راټول کړي چې اصل و نسب یې معلوم نه دی، غله، داږه ماران او جنگسالاران هره گروهه په دې حکومت کې شته، هر څوک چې هر څه کوي، دی ورته هېڅ نه وایي، سیاست په دې خبرو نه کېږي، سیاست کې باید ته خپل

((شنگ)) وښيي، دی (کرزی) فکر کوي، چې که زه که فهميم، دوستم، محقق او نورو ته څه ووايم، نو اسمان به راپرېوزي، نه بابا هېڅ نه کېږي، د دنيا غټ غټ خلک ترور شول، هېڅ ونه شول، ذوالفقار علي بوتو اعدام شو، هېڅ ونه شول، بينظير بوتو ووژل شوه، هېڅ ونه شول، راجيواندي، موريي، د امريکا جمهور رئيس او داسې نور په لسگونو مهم کسان ووژل شول، هېڅ ونه شول، دا د چا زامن دي، چې دوی له سياسي صحنې لرې شي او پر افغانستان به ټکه راپرېوزي... داسې ډېرې نورې نيوکې يې هم وکړې، خو ځينې نيوکې يې بيا سيمه ييزې او قبيله يي هم وې، چې ماته ډېرې پر ځای ونه برېښېدې، خو اکثره نيوکې يې د منطق له مالگې ډکې وې، همدې خبرو کې مو مزله ته هم دوام ورکاوه، د شپې اته بجې به وې، چې بېرته هوټل ته راستانه شو. له دې دوستانو مو مننه وکړه او خداي پاماني مو ترې واخيسته.

د سيمينار شپږمه ورځ

د مارچ لومړۍ نېټه د يکشنبې ورځ وه، دا ورځ هم رخصتي وه، نو ځکه هر چا کولای شول خپل شخصي پروگرام پرمخ بوځي. ما سره دا مهال د خپل يادښت هغه کتابچه نه وه، چې په امريکا کې د مېشتو افغان دوستانو ټلېفون نمبرې په کې وې، له بلې خوا مې غوښتل هم نه، چې په دې مصروفه ټولنه کې څوک په تکليف کړم، د بېنوا وېپانې د چلوونکي قدرمن خالد هادي ايمېل ادرس راسره و، هغه ته مې لا وار دمخه ايمېل لېږلی و، هغه راته ليکلي وو، چې زه له نيويارک ډېرې لږې بل ښار ته په سفر يم، هر کله چې وزگار شم، نو ستا ليدو ته درځم، د تکړه خبريال او وياند سيد سلیمان اشنا د ټلېفون نمبر هم راسره و، هغه ته مې ټلېفون وکړ، خو ټلېفون يې مصروف و، پيغام مې ورته پرېښود، نور نو نه د چا د ټلېفون نمبر راسره و او نه مې غوښتل څوک په تکليف کړم. څرنگه چې مو دمخه کوم پروگرام نه و جوړ کړی، نو ځکه چېرته لږې د تگ جوگه نه شو، سهار تر چای وروسته زه (يون)، انگار صيب او سنجر صيب درېواړه سره ملگري شو لومړی يوې لويې مغازې او بيا تر هغه وروسته بلې ډېرې نږدې مغازې (پنټاگون سټور) ته لاړو، دا نو يو ډېره ستره مغازه وه، چې هر ډول شيان په کې ميلاوېدل، له څښاک، خوراک او پوښاک شيانو نيولې، بيا ټيپ، راډيو،

کست، کمرې او کمپیوټره پورې هر څه دې ترلاسه کولای شول، دا یوه عامه مغازه وه، چې نرخونه یې هم ډېر لوړ نه وو، دې لویې مغازې ته موږ یو ځل دمخه هم راغلي وو، ځکه نو دا ځل بڼه بلد وو. یخني هم زیاته وه، واوره هم ډېره وربدلې وه، په واشنگتن کې واوره ډېره نه کېږي، خو یخني په کې زیاته وي، سړکال چې موږ تللي وو، واوره هم وشوه. په مغازه کې وگرځېدلو، شیان مو په نښه کړل، ما او سنجر صیب څه وانه

خیستل، خو انگار صیب ځانته په کې یوه جوړه دریشي خوښه کړه، هغه یې واخیسته، قیمت یې د افغانستان تر نرخونو لوړ و، خو بیا هم دومره لوړ نه و، یو سلو څو ډالره یې یوه جوړه دریشي واخیستله، بېرته د هوټل پر لوري راغلو، هلته هم ډېر پلي گرځېدلي وو، بڼه ستړي شوي وو، زه چې اتاق ته پورته

شوم، نو خوب راباندې برید وکړ، تر یو ساعت خوب وروسته پاڅېدم، ماسپښین دوه بجې به وې، دا وخت د انگار صیب زنگ راغی، ویل یې لاندې کښته شه، یو ملگری راغلی دی. انگار صیب لاندې تیار ولاړو، یو د پخې سټې څښتن یې رامعرفي کړ، ویل یې منشي صیب دی، زه یې ورته معرفي کړم، هغه ټینگ سترې مشي راسره وکړل، ویل یې: یون صیب ښه پېژنم، مرکې یې اورم او لیکنې یې لولم ښې په زعرده لیکنې کوي. منشي صیب نو د انگار صیب سیمه وال هم دی او د هغه د پخوانۍ گوندي لارې ملگری هم، ډېرې سختې ورځې یې په گډه تېرې کړي دي، داسې اندیوالان، نو چې څوک پس له مودو په داسې یو ځای کې پیدا کړي، هغه نوله خدایه نور څه غواړي، منشي صیب سره موټر کې کښاستو، د منشي صیب اصلي نوم عبدالقیوم دی، خو منشي ورته ځکه وايي، چې د خلکیانو د واکمنۍ پر مهال یې د کومې گوندي حوزې د منشي په توگه دنده سرته رسولې ده، په افغانستان کې دولتي او کسبي پورې وروسته وروسته د هغه شخص له نوم سره تړل کېږي. منشي صیب وویل: لومړی به لاړ شو، یو افغاني هوټل کې به ډوډۍ وخورو، بیا به نو وگورو چې څه کوو. همداسې په گپ گپ کې همغه ځای ته ورسېدو، چې یوه ورځ دمخه مو له هغه بل افغان (حاجي صیب ښي) سره ډوډۍ خوړلې وه، منشي صیب څخه ځای لېشان غلط غوندې شو، خو چې ما ورته وویل که چپ لاس وگرځې، پارکنگ ته نو پیدا به یې کړې! ده وویل

ته څه پوه شوې، چې دلته افغاني رستوران ته دي، ما ويل پروڼ ورځ موږ دلته راغلي وو، د انگار صيب چې پر هوټل سترگې ولگېدې، ماته يې وويل والله بېشکه چې دومره ژر بلد شوې او څومره ژر دې پيدا کړي.

هوټل ته پورته شو، په خوند موبيا افغاني ډوډۍ وخوړه، دا ځل په هوټل کې تر افغانانو نا افغانان، په تېره بيا عرب مسلمانان زيات معلومېدل، چای مو هم هلته وڅښه، له هوټله رابهر شو، منشي صيب وويل: ما بنام به زموږ کور ته ځو، بيا به مو بېرته راوړسوم. موږ ويل لږې دي که نږدې؟ هغه وويل: نږدې دي. موږ وويل: په يو شرط درسره ځو، چې هلته به ډوډۍ نه تياروي، هغه ويل سمه ده، د امريکا (نږدې) او د افغانستان (نږدې) سره توپير لري، منشي صيب هم مو تر چلاوه او هم يې موږ ته د امريکا د خلکو د ژوندانه کيسې کولې، بس نو هغه د پخوانيو کيسو په شان. دا ځای له واشنگټن دومره لرې و، لکه کابل نه چې جلال اباد ته ځي، نږدې يو نيم سل کيلو متره لرې. د لويې لارې تر څنگ د اورنگاډي پټلۍ هم غځېدلې وه، خو هغسې عصري نه وه، لکه په جاپان او جرمني کې چې ده، منشي صيب ته مې وويل: دا خودې د نړۍ بل سرتېره راوستو؟ هغه وويل: وار خطا کېږي مه بېرته موړسوم. خود هغه ځای سړکونه داسې دي، چې مړۍ په کې کولې کړې نه سپېره کېږي، که د چای ډک گيلاس په موټر کې کېږدي، نو د چا خبره رپ به ونه وهي. منشي صيب په دې ترڅ کې خپل زوی (بري) ته هم ټلېفون وکړ، چې انگار کا کا دي او يون صيب راسره دي، بايد ته هم

ځان راوړسوي او دې ضمن کې يې د ډوډۍ شفر هم تېر کړ. په
 لاره کې مې منشي صيب ته وويل، چې دومره اوږده لاره کې
 ولې بنارونه او بنارگوټي نه شته، هغه وويل: دا ځنگل ټول له
 بنارونو او بنارگوټو ډک دی. د دوی قانون دی، چې بنارونه او
 بنارگوټي بايد سل متره له لويې لارې لرې وي، دا فرعي
 سړکونه، چې له دې عمومي لارې بېل شوي دا همدې بنارونو ته
 گرځېدلي دي. بل د دوی قانون دی، چې هېڅوک د بنارونو، د
 مارکېټونو مخه عمومي سړک ته نه شي را اړولای، په دې ډول د
 گڼې گونې او زياتو ترافيکي پېښو مخنيوی کېږي. منشي
 صيب وويل: د امريکا سړکونه د نړۍ په عجايبو کې حسابېږي،
 هغه وويل: ته پر همدې لويه لاره يوه شپه او يوه ورځ مزل وکړه،
 ته به له هېڅ کوم مشکل سره مخامخ نه شي، لنډه دا چې تر نږدې
 يو نيم ساعت مزل وروسته د منشي صيب کور ته ورسېدو، د
 هغه کور د نورو په شان د ځنگله په يوه څنډه کې و، سم لاسي
 چای راوړل شو، چای مو لا څښلی نه و، چې د منشي صيب زوی
 (بری) هم راوړسېد، تر رغوېر وروسته يې له انگار صيب څخه د
 کور د ټولو غړو پوښتنه وکړه، دی او د دده بل ورور له خپل
 پلاره جلا او سپړي، خو په سيمه کې سره نږدې دي، يو کيلو متر
 واټن هم نه لري، د بڼې پوهې او ذکاوت څښتن معلومېده، لنډه
 ږيره، خپله کندهارۍ لهجه او افغاني خصوصيات يې ټول
 ساتلي وو، په امريکا کې ټول افغانان داسې نه دي، چې دا ډول
 مثبت خصوصيت دې ولري، تر چای وروسته مکلفه ډوډۍ هم
 راوړل شوه، خو موږ منشي صيب ته وويل: دا دې گوره د ژمنې

خلاف کار کړی دی، هغه وویل: زه به ډېر خوشاله شم، چې تاسې ماسره زیاته ډوډۍ وخورئ... ډوډۍ مو وخوره او بیا مو د افغانانو د دود له مخې چای هم وڅښه. منشي صیب ته مو وویل چې اوس به نو د تگ بندوبست کوو، منشي صیب، بری او موږ موټر کې کېناستو، دا ځل نو موټر (بري) چلوه، خو تر منشي صیب څخه یې چټک چلوه، هغه به ورته د آرام چلولو ټینګار کاوه، خو بري به ورته ویل چې خاطر جمع اوسئ، دا ځل یې نو ژر بېرته خپل ځای ته راوستو، یانې یو ساعت او څو دقیقو کې یې راوړسولو، د شپې دولس بجې به وې، چې هوټل ته داخل شو، له دوی څخه مو خدای پاماني واخیسته، خود خدای پاماني پر مهال یې راته وویل چې د (بري) مېلمستیا پاتې ده، بیا درېسې راځو. کله چې اتاق ته پورته شوم، درېشي مې بدله کړه، نو د خوب پرېښتې راته تیارې منتظرې ناستې وې.

د سيمينار اوومه ورځ

د مارچ دويمه نېټه د دوشنبې ورځ وه، سهار چې کله له خوبه پاڅېدم، نو له کړکۍ څخه مې چې وکتل، شاوخوا ټوله سپينه پاغونده وه، په سپينه واوره کې د رڼا گروپونه ډېر ژر پريځن معلومېدل او پلته پلته واوره لا اوس هم ورېدلې، کله چې چای ته کښته شولو، نو لاندې په رسپشن کې يې ليکلي وو: نننۍ پروگرام کنسل دی او د واورې د ورېدو له امله نن ټول نور مال پروگرامونه معطل دي. د همدې ورځې پر ماښام د جنرال بارنو له خوا کېدونکې مېلمستيا هم کنسل شوه. انگار صيب او سنجر صيب ته مې وويل: کاشکې له سره پوه وای، چې درې ورځې رخصتي راځي، يو بل لري ولايت او چکر ته به وتلي وای. د نيويارک مې ډېر صفت اورېدلی، کاشکې هلته تللي وای، هلته مې ښه ډېر ملگري دي، اورگاډي کې تللو او بېرته راتللو، کله چې مې د نيويارک د واټن پوښتنه وکړه، نو گړندی گاډی ورته په اتو ساعتونو کې وررسېږي، بيا مې نو بېخي زړه بېغمه شو، ځکه چې رخصتي خويوازي په لاره کې تېرېدلې. انگار صيب او سنجر صيب ته مې وويل: راځئ نن دا څو پلورنځي مو چې ليدلي، په هغو کې وگرځو، که څه مو خوښ شول وابه يې خلو، که نه چکر خوبه وو هو! ځانونه مو ښه وپوښل، له هوتله رابهر شو، په لاره کې ښه ترخه يخني وه، ټولې لارې واورو

نيولي وي، يخی هم ښه ډېرو، موټرو په ډېر احتياط حرکت کاوه. په واشنگتن کې چې کله داسې واوره وشي، نو ښوونځي خو رخصتوي، حتی ځينې ادارې هم رخصتوي، دلته سختې ترافيکي پېښې پېښېږي، دوی مخکې هم موږ ته ويلی وو، چې دلته پر درېو شیانو باور په کار نه دی:

امنیت، ترافیک او هوا، له ترافيکي او هوا پېښو سره خو موږ رښتیا هم مخامخ شو، خو امنیتي هغه مولاد خدای په فضل تراوسه نه ده لیدلې، ورو ورو پلي لارو، دلته څو لوی

مارکیتونه وو، چې د دنیا هر څه په کې میلاوېدل، هلته لارو، ښه ډېر وگرځېدلو، لویې لویې مغازې وې، هر یوه درې څلور منزله وه، په هر پور کې یې په لسگونو لویې او وړې مغازې وې، د ژوند څه اړتیا وړ شیان چې وو هغه په کې پیدا کېدل. د

يوې مغازې نرخ له بلې سره توپير درلود، هغه څوك چې بهر ته تللي وي او ډېر تللي وي، دا ډول ټولې مغازې ورته جالبې نه وي، خو څوك چې لومړی ځل تللی وي، نو دا ډول شيان ورته ډېر په زړه پورې وي. د لويې مغازو په دهليزونو او پليو لارو کې د ډول ډول شيانو ترڅنگ د وېښتانو جوړولو او ان سينگار خونو وسايل ايښي وو. دلته مو ډېر هلکان او سريان وليدل، چې نجونو ورته وېښتان جوړول او همدارنگه ډېرې نجونې مو وليدې، چې هلکانو ورته وېښتان جوړول او سينگارولې يې، د لارې پر سر او يا هم د لويو مغازو په اوږدو دهليزونو کې، ما دا شيان مخکې نه وو ليدلي، همدلته په بېلابېلو ځايونو کې، ځواني نجونې او ځينو ځايونو کې ځوان هلکان د وړو غړو ترڅنگ ولاړ وو، له بېلابېلو معدني او بحري ډبرو يې رنگارنگ پوډر جوړ کړي وو او خلک به يې دعوتول، چې دا يو ځل وکاروي او په گټه يې پوه شي. د دوی په وينا دا پوډر د انسان د پوټکي روغتيا ته ډېره گټه لري. کله چې به څوک موافقې ته سره ورسېدل، بيا به يې نوله دې موادو ډکې قوطۍ پرې، په لوړه بيه خرڅولې. په عامو دهليزونو کې د سترو خلکو لپاره داسې څوکۍ ايښودل شوې وې، چې په برېښنايي يا اتومات ډول يې د انسان بدن کېکاره يا چاپي کاوه، ددې ترڅنگ د خلکو د چاپۍ لپاره نور کسان هم ولاړ وو، چې ځانگړی يونفورم يې درلود. ښځې او نر دواړه په کې شامل وو، اکثره يې چيني مېرمنې او سړي وو. پردې څو کيو به اکثره هغه

کسان ناست وو، چې يا ډېر زاړه وو او يا ډېر ستړي. تر غرمې پورې مو درې مغازې له پنبو ووېستې، خو هېڅ سودا مو ونه کړه، يوازې د بيکونو ځايونه او قيمتونه مو په نښه کړل، زموږ بيکونه واړه وو، د ډېرو شيانو د ځايولو وس يې نه درلود. يوه يوه نيمه بجه به وه، هوټل ته بڼه ستړي راستانه شو، کله چې اتاق ته ورسېدم، نو د خوب مرغيو راباندې خپل وزرونه وغورځول. بڼه د مزې خوب مې وکړ، څلور بجې له خوبه پاڅېدم، پر ځان مې اوبه تېرې کړې، ټلويزيون مې چالان کړ او د خپلو يادښتونو پر بشپړاوي مصروف شوم، ليک لاستړی کړی نه وم، چې له رسپشنه ټلېفون راغی، ويل يې ستاسو دوه مېلمانه راغلي دي، ما ويل اتاق ته دې راشي. دوه درې دقيقې وروسته ور ټک ټک شو. دروازه چې مې بېرته کړه، نو گورم چې د امريکا غږ! اشنا ټلويزيون وياند ښاغلی ايوب خاورين او د خوست پخوانی والي ښاغلی ارسلا جمال ولاړ وو. پر ليدو يې ډېر زيات خوشاله شوم. اتاق کې کېناستو، د کور د حال او احوال پوښتنې مو سره وکړې. جمال صيب نه مې وپوښتل، ته دلته څنگه پېښ شوی يې؟ هغه وويل: زه دا څو ورځې کېږي چې له کاناډا څخه راغلی يم، دلته مې د کورنۍ غړي او دوستان دي، ما ويل د دوی پوښتنه به هم وکړم او نور دوستان به هم وگورم، نو دادی څو شپې همدلته يم، له دې ځايه ځم نيويارک ته او بيا بېرته کاناډا ته ځم، ما ويل افغانستان ته څه وخت راځي؟ هغه وويل: هر وخت چې تاسو وغوښتل، جمال صيب

زياته كړه، چې په ليدو دې ډېر خوشاله شوم، كله چې دې له
 راډيو او ټلويزيون څخه غږ اورم، نو خورا ډېر خوشالېږم، بيا
 مې له خاورين څخه د ژوند حالات وپوښتل، خاورين صيب او
 ارسلا جمال سره خپلوان دي. خاورين صيب راته د خپل
 مصروف ژوند كيسه بيان كړه، چې رښتيا هم ډېره سترې
 كوونكې وه، مانا دا چې كه په اصطلاح يوه شېبه هم وزگار
 پاتې شې، نو حالات دې خرابېږي. خاورين صيب په امريكا كې
 د ټولنيزو او انساني ارزښتونو په باب هم هراړخيزه رڼا
 واچوله، كه د هغې ټولنې متحول ارزښتونه د هغې له عصري
 ټكنالوژۍ او ژوندانه سره پرتله كړو، په ښكاره ډول په كې د
 ارزښتونو تله سپكه خپري او بيا كه هغه ټولنيز ارزښتونه زموږ
 د ټولنې له مستحكمو ټولنيزو ارزښتونو سره پرتله كړو، نو بيا
 به پر خپلې دې غريبې، خو ارزښتمنې ټولنې شكر وکارېو. دلته
 چې کومه ازادي شته او وضعي قوانينو لارو سه نه ده محدوده
 كړې او پر خپل ځای پاتې، هلته دا ازادي نه شته، هلته د
 ژوندانه د سمون په هيله دومره قوانين وضعه شوي، چې ژوند

يې په خپله له يوې پېچلتيا او بنديزونو سره مخامخ کړې دى. خاورين صيب چې د امريکا د کوم مقيد ژوند انځور ماته څرگند کړ، نو زما زړه خو ترې په همدې شېبه کې تور شو. هغه ظاهري او مصنوعي ښکلا او ديموکراسي چې په امريکا کې ځلېږي، ظاهراً خو رښتيا هم په لومړي وار د سړي زړه راکاږي، خو که د ټولنې د معنويت تل ته کښته شې، نور وحي بنسټونه او ډاډمنتيا يې کمزوري دي. ماته د استادې مېرمن سکينې زيار

هغه خبره رايا ده شوه، چې ويل يې: ((په غرب کې ژوند په اوبو کې د اوبوړيو په شان دى، چې پر سر ښکاري خو بېخ او اساس نه لري)) دلته رښتيا هم د مادي ژوند ښکلاوې پر معنوي هغو برلاسي ښکاري. خاورين صيب وويل: په امريکا کې چې د ټکنالوژۍ له پلوه ډېر پرمختللى هېواد دى، خو د ټکنالوژۍ د وسايلو کارول هغسې اسان نه دي، لکه زموږ په ټولنه کې چې اوس دي: هغه گرځند ټلېفون د يوې بېلگې په توگه ياد کړ، ويې ويل: ((دلته د ټلېفون سيم کارت دومره ازاد نه دى، لکه په

افغانستان کې چې دی، دلته چې څوک یو سیم کارت اخلي، له همغې کمپنۍ سره به قرارداد کوي، دا قرارداد به د ټاکلې مودې یانې څو کلونو لپاره وي، د سیم کارت لپاره مجبور یې له همغې کمپنۍ څخه سیمټ هم واخلي، د یوې کمپنۍ سیم کارت د بلې کمپنۍ په سیمټ کې کار نه کوي، داسې کمپنۍ هم شته، دا پرتا مني، چې ته تر ټاکلې وخت پورې له بلې کمپنۍ سره قرارداد نه شې کولای او دا قرارداد هم نه شې فسخه کولای. په دې بهیر کې ته مجبور یې تېلېفون وکاروې او ټاکلې اندازه کړېږت کارت مصرف کړې، سربېره پر کړېږت کارت مجبور یې، چې یوه ټاکلې اندازه ټکس هم ورکړې...))

دا یوازې د تېلېفون کیسه وه، چې لنډیز یې بیان شو، داسې په لسگونو ډوله بندیزونه له هرې وسیلې سره ملګري دي، د موټر ټکس، بیمه، د انسان بیمه، د تحصیل فیس، د کار موندنې ستونزې او داسې نورې ډول ډول ستونزې یې بیان کړې، چې د یوه شرقي انسان لپاره یې زغم اسانه کار نه دی، خو دې سره سره که یوه عمومي ارزونه یې کوو او معنوي ارزښتونه له محاسبې باسو، نو د ژوند په نورو ډګرونو کې د نورو ټولنو په انډول امریکایي ټولنه یوه ډېره هوسا او سوکاله ټولنه ده او که چېرې ډېره سوکاله نه وای، نو د نړۍ له ګوټ ګوټ څخه خلک ولې امریکا ته ځي او هلته مېشته کېږي؟

زما (یون)، ارسلا جمال صیب او خاورین صیب خبرې ډېرې اوږدې شوې، خاورین صیب راته د امریکا او جمال صیب راته د

کاناډا ژوند په زېرو زور بیان کړې، بیا دوی ماته ټینګ ست
وکړې، چې دوی سره مېلمه شم، ما ویل بیا به په فرصت کې
وگورو، اوس یو ځل ددې سیمینار له جنجالونو خلاص شو.
خاورین صیب ته مې وویل: اشنا صیب سره مې په اشنا راډیو او
ټلویزیون کې د مرکې وعده کړې، بیا به انشاء الله حتماً سره
گورو. ما بنام ناوخته و، هغوی له ما څخه خدای پاماني
واخيسته او زه له نورو ملگرو؛ انگار صیب او سنجر صیب سره
ډوډۍ ته لاړم.

د سيمينار اتمه ورځ (د کانگرس کتنه)

د مارچ ۳مه نېټه د سه شنبې ورځ وه، پر دې ورځ سهار له معمول وخت سره سم په خپل ټاکلي موټر کې له هوټله د نيسا سنټر پر لوري رهي شو او له هغه ځايه بيا د کانگرس پر لوري لاړو، کانگرس ته هم ډېر واټن نه و، کله چې د کانگرس ودانۍ ته ورسېدو، نو موټري يې په يوه پارکينگ کې ودراره، هوا دومره يخه وه، چې لس دقيقې هم چا بهر ته طاقت نه شو کولای، پر پلې لارې د کانگرس ودانۍ ته لاړو، له لارې واوره توپل شوې يا ويلې شوې وه، د تالاشۍ له ماشينه تېر شو، ډېره جدي

تالاشي وشوه، كله چې د کانگرس ودانۍ ته ورننوتو، نو ډېره
بنايسته او دنگه ماني وه، امنيتي چارې يې ښې سمبال وې. په
امنيتي مسايلو کې يې هېڅ لياز وپيازنه کاوه. هلته امنيتي
قانون او نور قوانين داسې دي، چې د استاد الفت په خبره:
(خپل و خپلوان، دوست و دښمن نه لري، کمزوری او زورور نه
پېژني، احساس او عواطف نه لري، ټولو ته په يوه سترگه
گوري...) زموږ د ټولنې په شان نه دي، چې قانون د زورورو تر
پښو لاندې او د کمزورو پر سر باندې دی. كله چې د کانگرس
د هيلېزونو ته ننوتو، نو پردېوالونو يې د امريکا د نوميالو او

لویو شخصیتونو لویې تابلوګانې څرېدلې وې، د هرې یوې تابلو په لاندینۍ برخه یا لمن کې یې ورته لنډه پېژندنه لیکلې وه، دې تابلوګانو د امریکا د تاریخ د بېلابېلو برخو او سیاسي جریـاـنـو څرګندونـه کولـه، پاس د تعمیر چت ته چې مې وکتل په ښکلي ډول نقاشي په کې شوې وه، دې نقاشۍ هم د یوې هنري ښکلا او هم د تاریخي ځلا څرګندويي کوله، کله چې د ټولو تلاشي خلاصه شوه، نو بیا یې د کانګرس عمومي هال ته داخل کړو، نسبتاً لوی تالار، پر درېو برخو وېشل شوی و، یا په بله وینا درې دهلېزونه په کې وو،

تالار نسبتاً لوی و، څو کی یې هم ښې نرمې وې، مخامخ پاس په دېوالونو کې د امریکا د کانګرس د پخوانیو غړو عکسونه وو، هغه هم داسې ښکارېدل لکه په لاس چې انځور شوي وو. زموږ لارښود پروفیسور په پیل کې خبرې وکړې، چې دلته راتګ اسانه کار نه دی، تاسې نېکمرغه خلک یاست، چې دلته راغلئ او نن هریو د کانګرس مینانو پر څو کیو ناست یاست، کانګرس ډېر مصروف وي، نن د رخصتۍ ورځ ده، موږ ستاسې مهالوېش داسې برابر کړی و، چې دا ورځ رخصتي وي، که په نورو ورځو راغلي وای، نو مجبور به وو، د کانګرس کوم غړي

د امریکا په کانګرس کې د سیمینار د برخوالو ډله ییز عکس

سره مو په نورو ځانګړو اتاقونو یا ځایونو کې کتلي وای، دلته بیا راتګ ممکن نه و. پروفیسور وویل: څو شېبې وروسته د کانګرس یو پخوانی غړی راځي، تاسې ته به په خپل بحث کې د

مقننه قوي په باب معلومات درکړي، تاسې کولای شئ له هغه څخه پوښتنې وکړئ، هغه تجربه کار سپړی دی، تاسو ته به جامع ځوابونه درکړي، همدې خبرو کې وو، چې هغه پخوانی وکیل راننوت، لومړی یې موږ ته هر کلی ووايه او بیا یې پر خبرو پیل وکړ.

لومړی یې خپل ځان معرفي کړ: هون اندریو میګوری Hon Andrew Maguire د کانګرس پخوانی غړی. ده وویل: ما چې بیا په ټاکنو کې ګډون وکړ، نو دویم ځل ناکام شوم، ځکه زه چې په کوم ایالت کې وم، هلته اکثریت جمهوري غوښتونکي وو، ۱۹۸۰م کال، هغه وخت نورونالډ ریګن، جمهور رئیس شو. ده بیا د کانګرس دا تالار تشریح کړ، د تالار دواړو خواوو ته یې لاس ونيو، چې یوه خوا اپوزېشن کېږي او بله خوا د حکومت ملاتړي یا د حاکم ګوند پلویان کانګرسمینان، سټېج ته یې لاس ونيو، چې هلته د کانګرس رئیس کېږي، څنګ ته یې نورې څوکی هم ایښې وې، چې د مرستیالانو لپاره وې، شاته یې د امریکا بیرع څوړند و. په کانګرس کې بېلابېلې کمېټې وې، د هرې کمېټې غړي د خپل رئیس تر شا کېږي، هر سپړی د خبرو حق لري، خو په خبرو کې د وخت محدودیت په پام کې نیول کېږي، هر ویناوال مجبور دی پر هماغه ټاکلي وخت خپلې خبرې پای ته ورسوي، ځینې مسایل ډېر وخت غواړي، حتی ساعتونه وخت نیسي، نو ځکه ځینې موضوعګانې پر موافق او مخالف تقسمېږي، د قانون تصویب اسانه کار نه دی، کمېټو کې باید

اکثریت رایې واخلې او همدارنگه په ټول بهیر کې ورته اکثریت رایې ضروري دي. دا پروسه بیا ولسي جرگې څخه مشرانو جرگې ته ځي او د هغوی تر تصویب وروسته جمهور رئیس ته ځي. د اقلیت خبرې هم اورېدل کېږي، خو په پای کې د اقلیت خبرې د اکثریت د رایو تابع گرځي.

نو په دې ډول د قوانینو تصویب اسانه کار نه دی. د پړوخت په کې په کار دی، د بېلگې په توګه په صحي برخه کې موږ د همدې قوانینو له مخې تر اروپا شاته پاتې یو، همدا اوس (۵۰) ملیونه امریکایان د صحي بیمې مشکل لري، دلته بیمه د پره قیمتته ده. دلته د بیان پوره ازادي شته، موږ دلته په جلسه کې یو، هلته پورته تالار کې رسنۍ موږ گوري او زموږ خبرې اوري، د ساري په توګه هغه وخت، چې زه وکیل وم ما اعتراض وکړ، چې زموږ حکومت د بنديانو په شکنجه کې لاس لري، بنديانو ته د وکیل حق نه ورکوي، کله چې ما دا خبره وکړه، زه اقلیت وم، خو یو وخت بیا داسې راغی، چې جمهور رئیس هم همدا خبره وکړه. د تالار په دویم پوړ کې بره پردېوال یوه شنه پرده غوړېدلې وه، پردې پردې د وکیل نوم ښکارېده، په دې څو کې کې داسې یو سیستم نصب و، کله چې د رایې کارونې وخت شي، وکیل همدلته یوه تنۍ وهي، خپله رایه کاروي او رایه یې د پردې پرمخ ښکاري، په دې څو کې نورې ډېرې اسانتیاوې هم شته، چې د پارلماني چارو لپاره کارول کېږي. د مشرانو د ناستې سیستم څه ډول دی؟

اکثریت او اقلیت دواړه مشران او مرستیالان لري، د هغوی دنده رایه راټولونه ده، دوی د ویندویانو دنده اجرا کوي، که چېرې رایې مساوي وي، یو موقت رئیس ټاکي، د موقت رئیس لپاره هم رایه اچوي، پر دې وخت کله کله ځینې وکیلان خپله رایه او نظر بدلوي.

دا مهال یې پوښتنو ته وخت ورکړي، یو چا پوښتنه وکړه: لابینګ څه دی؟ په دې باب دې پخواني وکیل وویل: تاسې وروسته له دوو لایسټانو سره کېږئ، هغوی به تاسې ته د لابینګ په باب مفصل معلومات درکړي. خو ځینې شیان به زه دلته درته ووايم: ځینې نادولتي سازمانونه لابینګ کوي، ځینې کمپنۍ هم دا کار کوي، پر کانګرسمینانو کار کوي، د هغوی توجه ځانته را جلبوي، ځینې کمپنۍ لایسټانو ته پیسې هم ورکوي، چې هغوی ته کمپاین ورکړي، د پیسو او رشوت دا ورکړه ناقانونه ده، خو هغوی مستقیماً پیسې نه ورکوي.

اوباما د خپل کمپاین پر وخت کوښښ وکړ، له عوامو پیسې ترلاسه کړي، له کمپنیو یې پیسې وانه خيستې، اوس چې څوک کانګرس ته ځان کاندیدوي، نو ملیونو ډالرو ته یې لګښت رسېږي، خو یوازې پیسې هم ټاکوونکې نه دي. اوباما پیسې نه لرلې، خو څرنگه چې لوړې زده کړې یې لرلې، د خلکو له خوا انتخاب شو. بوش پیسې لرلې، خو پر تعلیم یې خبر نه يم، کامیاب شو. بوش د خپل واک پرمهال، خپلو پانګوالو ملګرو ته مهم کارونه وسپارل، ما چې پر ۱۹۸۲م کال ځان

کاندید کړی، نو پنځه لکه ډالر مې ولگول، ابتدایي انتخابات وو، خو زما په مقابل کې یو بل څوک و، ډېر پانگوال و، درې نیم ملیونه ډالر یې مصرف کړل، نو ځکه یې ټاکنې وگټلې، لس کاله وروسته بیا یو بل شخص په ټاکنو کې (۷۰) ملیونه ډالر ولگول. ویل کېږي، چې اوباما په خپلو انتخاباتو کې یونیم زر ملیونه ډالر ولگول.

د عراق له هڅې څخه یو تن پوښتنه وکړه: کله چې مو له کویت څخه د صدام حسین عسکر وایستل، ولې مو هغه وخت صدام حسین ژر له منځه یو نه وړ؟

ځواب: هغه وخت بوش جمهور رئیس و، فکريې وکړ داسې یو حالت به واقع شي، چې ډېر دوام به وکړي، خو اوس چې موږ په کوم موقف کې یو، کېدی شي هغه وخت په داسې دریځ کې نه وو. هغه وخت نظریه داسې وه، چې متحده ایالات باید زیات پرمختګ ونه کړي، خپل امنیت ته زیاته توجه وکړي. جمهور رئیس هغه وخت ویل: موږ چېرته نه ځو، چې ملکونه جوړ کړو، خو دا بل بوش اوس عملاً په ملکونو کې رابښکېل دی. کله چې زموږ عسکر عراق ته تلل، نوزه یې مخالف وم، هغه (۳۰۰) زره عسکر چې هلته تللي، اوس یې یو زیات شمېر پر روحي ناروغیو اخته دي.

پوښتنه: د حکومت د لوړ رتبه مامورینو لري کول په څه ډول ترسره کېږي؟

ځواب: که یو وزیر د ولسي جرگې له نه باور رایې سره مخامخ شي، نو دا پرېکړه بیا مشرانو جرگې ته ځي، هغوی بیا

وروستۍ پرېکړه کوي او تر هغې وروسته عملي کېږي. تردې وروسته د کانګرس نورو تالارونو ته لاړو، مخکې لوی دهلېزونه مخې ته راغلل، په دهلېزونو کې له هرايالت څخه د هغو د نومياليو شخصیتونو دوه دوه مجسمې ایښودل شوې وې، په حقیقت کې هرايالت حق لري، دلته د خپلو لویو نومياليو مجسمې ودروي. دا د ټولې امریکې د شخصیتونو تمثیل کوي. تر هغه وروسته یوه ځانګړې تالار ته لاړو، چې په یوه جګه ګرده ګونبزه پرې راټوله شوې وه، د ګونبزي لوړوالی یې تر پنځو سومترو هم پورته کېده، پر دېوالونو یې ډېرې لوکسې او ښکلې میناتورې او تصویرونه کښل شوي وو، اکثره یې د جورج واشنګټن د اتلولیو ښکارندويي کوله، رښتیا هم دا ودانۍ ډېره لوکسه او ښکلې وه، کوم انځورونه

چې پرې نصب وو، هغو هم د لوړ هنر او فکر څرگندونه کوله. د امریکا په شان د یو لوی هېواد لپاره د داسې ښکلو ودانیو شتوالی لازم و ملزوم برېښي، خو نه دا ودانۍ د ډېرې پخوا زمانې وه او نه هم دا انځورونه ډېر پخواني وو، خو کله چې دې دواړو ته کتل، د یو تاریخي برم څرگندونه یې کوله. هلته یو کس د جورج واشنگتن د اتلولیو په باب خبرې وکړې او ویې ویل، چې له همدې ودانۍ څخه یې جنازه پورته شوه، دا له هغه سره د امریکا د خلکو د ډېر لوړ احترام څرگندونه کوي. تردې وروسته مو بیا یو ډله بیز عکس واخیست. وروسته د کانګرس د کتابتون پر لوري لاړو.

د کانګرس له ودانۍ څخه تر کانګرس کتابتون پورې دوه

درې دقیقې پلې لاره ده، خو په همدې دوه درې دقیقو کې یخنۍ ښه وځپلو، کله چې د کانګرس کتابتون ته تر تالاشۍ

وروسته وردننه شو، نو غوږونه مو بېرته نرم شول، لومړی یو
 ځای ته چې لاړو، چې نږدې سل یونیم سل کسان په کې ځایېدل
 او د کنفرانس یا سیمینار له مجهزو وسایلو څخه برخمن و. هلته
 پر خپلو ځایونو کېناستو، د کانګرس کتابتون په ټوله دنیا کې
 د بېر ستر کتابتون دی، دا کتابتون څو پوړیز دی او څو لوی
 هالونه لري. اوس په کې یوازې (۱۲۰) ملیونه عنوانه چاپي
 کتابونه شته، په دنیا کې چې هره ورځ کوم نوی کتاب چاپ
 شي، نو دا کتابتون کوښښ کوي، چې یو ټوک یې ځان سره
 وساتي. دغه راز په سلګونو زره خطي نسخې او د کتابونو
 میکرو فلمونه په کې خوندي دي، اوس چې برېښنایي
 کتابتونونه رامنځته شوي، نو په دې کتابتون کې خویي په
 لسګونو ملیونه کتابونه خوندي کړي دي. دلته بیا یو بحث و،
 بحث اکثره د لابیڼګ پر مسایلو څرخېده، لومړی بحث پر نهو
 بجو او پنځه څلوېښت دقیقو پیل شو، درې تنه د دې بحث
 برخوال وو:

۱- هون انډریو میګوري Hon Andrew meguire د پروګرام
 چلوونکی.

۲- ډاکټر ګرېمي بنیرمین Dr. Graeme Bannerman
 ویناوال.

۳- بېاغلی بریدګورډون، Mr. Berdgordon ویناوال. دی د
 امریکا او اسرائیلو د عامه چارو د کمېټې لپاره د پالیسي او
 دولتي چارو ډایریکټر و.

بريد گوردون د اسرائيلو د
لابينگ په باب خبرې وکړې. د
اسرائيلو لابينگ (دلالي) په
نړۍ کې ډېره مشهور دی، ويل
کېږي، چې دوی د امريکا
کانگرس ته ښه لاسرسی لري.
گوردون وويل: زه کاناډا ته د

ورځېر مه يو ايالت څخه يم، چې خورا ښخ دی، ددې ځای هواله
نورو ايالتونو سره ډېر توپير لري. د امريکا سيستم هم د نورو
هېوادونو له سيستمونو څخه توپير لري، په نورو هېوادونو کې
د پارلمان سيستم د اکثريت رايو پر بنسټ ولاړ دی. په امريکا
کې مقننه، اجرائيه او قضايه قوه يوه پر بلې واک نه لري، يوه
بلې سررقيب لري. د لابينگ يا دلالي اصطلاح او يا مفهوم له
يوه هوټل څخه، چې وکیلان به په کې اوسېدل رامنځته شوه، زه
چې په کوم ايالت کې اوسېږم، هلته تر انسانانو غويان زيات
دي، نو د هغه ايالت وکیل په کانگرس کې وغوښتل د خپل
ايالت لېنيات يې وده وکړي، په نورو ځايونو کې د لېنياتو
قيمت زيات و، قيمت د کانگرس له خوا ټاکل کېږي، نو د هغه
ځای د خلکو غوښتنه وه، چې د لېنياتو قيمت بايد لوړ شي، دې
خلکو خپل دا کار د خپل وکیل له لارې په کانگرس کې مطرح
کړ، وکیلان اکثره په کانگرس کې د خپلو موکلينو نظريات او
عقايد منعکسوي، د بېلگې په توگه د ښځې (د جنين سقط)

مسئله، ځينې ددې حق مخالف دي او ځينې يې موافق، خلک کانگرس ته خپل شکايت کوي، يو وکیل وويل: زما ځينې موکلين له دې مسلې سره موافق دي او ځينې مخالف، په داسې حالت کې بيا وکیل د خپل وجدان له مخې قضاوت کوي.

ډاکټر گرېمي بنيرمن وويل: غواړم د امريکا د بهرنيو چارو د لايينگ په باب خبرې وکړم. د امريکا د بهرنيو چارو پاليسي همېشه د اجرائيه قوې له خوا عملي کېږي، که اجرائيه قوه پوه شي، چې کوم نظر د بهرنۍ پاليسۍ په ګټه دی، نو د نورو نظرونه هم اوري، کله چې اجرائيه قوه پر دې پوه شي کوم هېواد ته زموږ د وسلې ورکړه، زموږ په ګټه نه ده، نو کېدی شي ترې تېر شي، نو ځکه دلته د لايينگ گروپونو ترمنځ يو څه ستونزه راپيدا کېږي، پر امريکايانو سربېره نور گروپونه هم په کانگرس کې لايينگ کوي، هر هېواد د لايينگ لپاره خپل گروپ لري، هر هېواد کانگرس ته د خپل هېواد علايق وړاندې کوي او کونېس کوي کانگرس پرې قانع کړي.

د لايينگ گروپونه کېدی شي، د همغه هېواد غړي وي او يا نه وي، دا گروپونه هم اجرائيه قوې ته ځي او هم مقننه قوې ته، ځينې حکومتونه د خپلو سفارتونو له لارې هم لايينگ کوي او مستقيماً حکومت سره تماس نيسي، جاپان، اسرائيل او مصر په تېرو څو کلونو کې په لايينگ کې ډېر مخکې دي، دوی د حکومت د بودجې له مسولينو سره کتلي او د خپلو هېوادونو علايق يې ورته څرګند کړي دي، که تاسې غواړئ لايينگ مو

موثر شي، نو تاسې بايد همغه مسول کس پيدا کړئ او خپل
 علايق ورته وړاندې کړئ، د مسولو اشخاصو پيدا کول او له
 هغوی سره رابطه ټينګول هم اسانه کار نه دی. د پلوماتانو له
 لارې دا کار ځکه ممکن او اسانه نه دی، چې هغوی ډېر وخت نه
 لري، بل د لابينګ گروپ هغه خلک دي، چې هغوی ته پيسې
 ورکول کېږي او ستاسو علايق پرمخوږي، دې کار کې د دوی
 گټه هم خوندي ده. دوی تاسو ته ملاقاتونه برابروي او لارې
 چارې درنښي، په واشنگټن کې ممکن هر څوک داسې وعدې
 درکړي، خو دا کارونه د هر چا په وس پوره نه دي، ځکه هر څوک
 مهمو اشخاصو ته لاسرسی نه لري. د ساري په توګه زه شرکت
 لرم، مصر پر موږ پانګه لګولې، موږ د هغوی علايق پرمخوږو.
 مصر له تېرو دېرشو کلونو راهيسې د کمپ ډيويل ټرټرون
 وروسته د خپلو لوړ رتبه مامورينو په واسطه له کانګرس او
 اجرائيه قوې سره ملاقاتونه کوي، په قاهره کې د تجارت له
 اتاقونو سره تماس لري، همدا سړکال او ه څلوېښت (۴۷) تنه
 سوداګر دلته په خپل لګښت راځي، له مقننه او اجرائيه قوې
 سره ملاقاتونه کوي، خپلې رابطې ټينګوي او خپل علايق ورته
 څرګندوي، خو په دې ټولو کې بيا د پرېکړې سرچينه ډېره مهمه
 ده، لابينګ گروپ چې کوم کس پېژني، هغه په کوم مهم ځای
 کې کار کوي؟ دوی طبعاً هغه کس ته تېلفون کوي او بيا د
 ملاقات زمینه برابروي. واشنگټن له نورو سيمو او هېوادونو
 سره توپير لري، کله چې دوی بل چېرته لاړ شي، نو هلته يې قدر

و عزت کېږي، چای او قهوه ورته تیارېږي، د وخت کمی نه وي، خو کله چې دلته څوک راشي، دوی خپل ساعت ته ګوري، د وخت ډېر کمی وي. په تېرو کلونو کې د لایبېنګ ګروپونه ډېر قوي شوي دي، د هندوستان د لایبېنګ ګروپ اوس ډېر موثر دی، د امریکا پر بهرنیو چارو وزارت ډېر تاثیر لري.

امریکا ته د مهاجرینو د بېلابېلو کټګوریو او له هغوی څخه د لایبېنګ ګروپونو په باب یې وویل: له نورو هېوادونو څخه د تېرو هیئتونو یا راغلو اشخاصو یوه اشتباه دا وه، چې ځان به یې د امریکایانو په تله تله، هیله یې لرله، چې د یو امریکایي په شان چلند دې ورسره وشي، په پیل کې چې مهاجرین راغلل، نو هغوی ډېر غریب وو، خو د هغوی اولادونه چې همدلته رالوی شول، ځانونه یې ورسول، خو اوس چې کوم مهاجر راځي، له نورو سره یې توپیر دادی، چې دوی خپله ټول رسېدلي یا تحصیل کړي اشخاص دي. دوی کولای شي خپلې ځانګړې کمېټې او د لایبېنګ ګروپونه جوړ کړي، په دا ډول مهاجرو کې د هنديانو شمېر زیات دی، نو ځکه د هنديانو لایبېنګ په کې ډېر زیات او موثر دی.

د مصري هئیت یو برخوال پوښتنه وکړه: د مصر لایبېنګ له اسرائیلو سره سیالي کولای شي؟

ځواب: (C.S.P) (ممکن د لایبېنګ کوم ګروپ وي) داسې یو ګروپ دی، چې چاته پیسې نه ورکوي، دا ګروپ کونښن کوي، چې د اسرائیلو او فلسطینیانو ترمنځ د منځګړیتوب لاره

تعقيب شي، اسرائيل د لابينگ په برخه کې ډېره تجربه لري او
 موثريت يې هم زيات دی. د مصر د لابينگ تاثير هم په وروستيو
 کلونو کې زيات شوی دی.
 د اردن استازي وپوښتل: د وسلې اخيستلو لپاره څه ډول
 لابينگ په کار دی؟

ځواب: په دې برخه کې مشاورين تاسو ته سمه مشوره
 درکولای شي، د وسلې خرڅول ډېره جنجالي مسئله نه ده، خو
 کله چې مسئله سياسي شي، بيا مشکل زياتېږي.
 په دې برخه کې د تفريح لپاره وخت ورکړ شو، پنځه لس
 دقيقې تفريح مو وکړه، بيا د پروگرام دويمه برخه پيل شوه. دا
 برخه د ډاکټر ډبليو ام اولسون (Dr.WM.J.olson) په مشرۍ
 پيل شوه.

ښاغلی مارک ینګ Mr. Mark Young يې ويناوال و.
 ډاکټر اولسون وويل: دا ځای چې تاسې په کې اوس ناست

ياست دا د ((ويلسن)) په
 نامه دی. ويلسن ډېر کتابونه
 واخيستل، دومره کتابونه
 چې پوروی شو، بيا يې پر
 کانگرس وپلورل، د
 کانگرس کتابتون اوس د
 نړۍ تر ټولو لوی کتابتون
 دی، هر کتاب چې په امريکا کې چاپېږي، بايد د قانون له مخې

يو ټوک يې دلته ورکړي، په نورې نړۍ کې چې کتابونه چاپېږي هم د اکثرو يې يو يو ټوک دلته راځي. دلته يو ښه څېړنيز مرکز دی، دا يو خدماتي مرکز دی، يوازې د کانگرس غړي کولای شي، کتاب له ځان سره يوسي، نور يې له دې ځايه وړلای نه شي، خو همدلته يې مطالعه کولای شي. د نړۍ د اکثرو مجلو او اخبارونو کليکسينونه دلته شته، ميکرو فلمونه يې هم شته.

اولسون د امريکا د کانگرس د تشکيلاتو په باب وويل: په امريکا کې هر گام د اساسي قانون له مخې پورته کېږي، د ولسي جرگې غړي د نفوسو په تناسب ټاکل کېږي، د مشرانو جرگې لپاره له هر ولايت څخه دوه تنه، مجموعاً سل تنه ټاکل کېږي. په مشرانو جرگه کې د غړو شمېر ځکه د ټولو ولايتونو لپاره مساوي دی، چې لوی ولايتونه، واړه ولايتونه ترستوني تېر نه کړي، د مشرانو جرگې غړي د شپږ کلونو لپاره ټاکل کېږي. د بهرنيو چارو وزير، سفيران او ځينې نور لوړ رتبه افسران د مشرانو جرگې يا سنا له خوا ټاکل کېږي. ولسي جرگې د غړو لپاره د ولايتونو نفوس په پام کې نيول کېږي، يو وخت د (۳۰) زرو پېرسيو تن ولسي جرگې ته راته، هغه وخت د امريکا نفوس (۲) مليونه تنه وو، خو اوس د (۲۰۰) زرو کسانو پېرسيو تن ولسي جرگې ته راځي. تر ټولو زيات سيټونه کاليفورنيا ايالت لري، ځکه چې نفوس يې تر نورو ټولو ايالتونو زيات دی. قوانين بايد د دواړو جرگو له خوا په يوه ژبه او يوه بڼه وليکل شي او بيا تصويب شي. تر هغه وروسته جمهور رئيس ته ځي او

بیا توشیح کېږي. که جمهور رئیس یې رد کړي، مشرانو جرگه یې په دوه ثلثو بېرته تائید ولای شي.

د ستايف د مامورينو دنده داده، چې له ټولو موکلينو سره د وکیل د ملاقات زمینه برابره کړي، د هغو غوښتنلیکونه واخلې، دا هم حتمي او ممکنه نه ده، چې د هغوی ټولې غوښتنې دې عملي بڼه خپله کړي، خو دا د هغوی حق دی، چې غږ یې واورېدل شي، بیا دا ټول شیان خپل وکیل ته وړاندې کېږي، هغه یې له بېلابېلو لارو یا تېلفون په واسطه او یا هم له نورو لارو څخه هغو سره تماس نیسي، خلک د تېلفون له لارې هم مستقیماً له وکیل سره تماس ټینګوي. ولسي او مشرانو جرگه (۱۲) بېلابېلې کمېټې لري، چې هره یوه یې بیا په خپل منځ کې نورې کمېټې لري، چې څو سوه کمېټې ورڅخه جوړېږي، وظیفه یې داده، چې مسودې جوړې کړي، پیسې هم د مقننه قوې په لاس کې دي. دوی ددې څارنه کوي، چې اجرائیه قوې دا پیسې څنګه او چیرته ولګولي او چیرته یې مصرفوي؟

دویم ویناوال ښاغلي مایک ینگ، د ولسي او مشرانو جرګې په باب لنډې خبرې وکړې، یوازې د یوې کمېټې (استخباراتو) په باب یې معلومات ورکړل، چې څنګه او په څه ډول شورا، د وسلې د کنټرول معاملات څاري. ده وویل: د اجرائیه قوې لوړ رتبه مامورین هم له سناتورانو سره مستقیماً خبرې نه شي کولای، لومړی باید د سناتور له ادارې مامورینو سره خبرې وکړي، خپله موضوع ورته تشریح کړي او بیا د هغوی له لارې

خپله موضوع تعقيب کړي. اکثره اداري مامورين د تجربو او اداري کار له مخې مقررېږي، اداري مامورين کولای شي سناتورانو ته ووايي په دې او هغه برخه کې خپله پالیسي بدله کړي، ځکه چې اداري مامورين اکثره د موضوع پر تاريخي شاليد او حقوقي حيثيت خبروي، خو وروستی پرېکړه خپله د وکیلانو یا سناتورانو په لاس کې ده.

ټاکل شوي وه تر غرمې وروسته د جمهور رئیس دفتر او د بهرنیو چارو وزارت ته لار شو، خو هلته تګ د ځینو معاذیرو له کبله ونه شو. نو ځکه بېرته د نیسا سنټر پر لوري وخوځېدو. تېره ورځ چې د واورې له امله زموږ په پروګرام کې خنډ راغلی و، د همغه پروګرام د تعقيب لپاره بېرته نیسا سنټر ته لاړو. دا پروګرام پر یوه بجه او ۱۵ دقیقو پیل شو. په دې برخه کې دغه لاندې اشخاص شامل وو:

۱- پروفیسور ډاکټر ډبلیو ام جی اولسون Dr.W.M.J. olson
د پروګرام چلوونکی.

۲- پروفیسور ټایلر ریورټ جی ډي Mr. Tyler Rauert JD
ویناوال.

۳- پروفیسوره اغلې ان موسن Ms. Ann moisan ویناواله.
لومړی لکچر د دولت ستراتیژۍ ته د بدلون چلېنج و،
پروفیسور اولسون وویل: د دولتونو د ستراتیژۍ بدلون ته
ځکه اړتیا وي، چې په یوه موضوع کې که یو پروګرام یا عملیه

کار ورته کړي، دویم پروگرام یا بدیل مو باید ورته په پام کې وي. کله کله دویم بدیل هم د یوې بلې ستونزې د زېږېدو سبب گرځي، مجبور یو د حل پر درېیمې او څلورمې لارې غور وکړو، ده خپلې دا خبرې په یوه مثال کې واضح کړې، ده وویل د ساري په توګه د بحر غاړه کې یو موټر په اوبو کې ډوب شوی، موږ غواړو هغه راوباسو، یو کرېنګ د موټر لپاره استخدام شو، خو د ځمکې او بحر د سطحې فاصله، د موټر وزن او د کرېنګ قوت په دقیق ډول محاسبه شوي نه دي، کله چې کرېنګ موټر د اوبو کچې ته راپورته کوي، نور یې زور نه رسېږي، ددې پر ځای چې موټر پورته کړي، خپله کرېنګ د اوبو ګرېنګ ته لوېږي، بیا مجبور یو بل قوي کرېنګ راولو، چې هغه، هم کرېنګ راپورته کړي او هم مخکنی موټر، نو دلته ښکاره شوه، چې لومړی مشکل نه یوازې پر خپل ځای پاتې شو، بلکې بل مشکل یې هم وزېږاوه. له دې څخه دا نتیجه اخلو که موږ غواړو یو مشکل حل کړو، د هغه لپاره باید دقیق پلان ولرو، که دقیق پلان نه وي، نو پر ستونزې بله ستونزه زیاتېږي. ده خپله دا تجربه په څو تصویرونو کې څرګنده کړه. ورپسې یې د مخدره موادو د قاچاق مسئله تشریح کړه، ویې ویل چې قاچاقچیان له بېلابېلو لارو کار اخلي، تر هغه پورې یو میتود کاروي، چې رسوا شوی نه وي، نو په دې خاطر د مخدره موادو کنټرول یوه ستونزمنه مسئله ده. ان دا چې قاچاقچیان د خپل ژوند په بیه حاضر دي، دې کار ته دوام ورکړي، په دې برخه کې د حکومتونو، سرحدي

پوليسو او نورو کړيو گډه همکاري په کار ده. د ترانسپورت له ډول ډول وسايطو، لکه موټر، الوتکې، کښتۍ او بتلونو او نورو ټولو څخه کار اخلي، د دې ټولو دقيقه تالاشي اسانه کار نه دی. مخدره توکي او تروريزم د هېوادونو ملي امنيت او ارضي تماميت ته گواښ پېښوي، ارضي تماميت د پټه وايي، چې يو هېواد پر خپلې خاورې او سرحداتو حاکميت ولري او قانون په کې پلي کړي، د مخدره توکو مخنيوی د نړيوال سيستم له لارې ممکنې شي، نړيوال سيستم داسې دی، چې د تېرو درې سوو کلونو په بهير کې رامنځته شوی او په تېرو اتياوو کلونو کې يې وده کړې ده، خو په دې وروستيو کلونو کې د دولتونو ترڅنګ ځينې نا دولتي موسسې هم په کې شاملې شوې دي. ځينې نا دولتي موسسې هم د يوه ملک امنيت ته خطرونه پېښولای شي، دوی کې کېدی شي، بانکونه، شخصيتونه، ترهگر، سوداگر او نور ټول شامل وي. ځينې رسمي او نا رسمي موسسو د دولتونو نړيوال سرحدونه له منځه وړي دي. له دې جملې څخه يو هم د القاعدې سازمان دی، د دوی د فعاليت تشکل داسې نه دی، چې رسمي بڼه ولري، يوه کمپنۍ يو ډول کار کوي، بل شرکت بل ډول، دا گروپونه بيا د خپلو گټو په خاطر يو بل سره همکاري کوي، دوی يو بل سره د تماس مرکزونه لري، گډ کنفرانسونه جوړوي او روزنيز مرکزونه لري. جعلی پیسې هم چاپوي، جعلی مخدره مواد هم جوړوي، د ساري په توگه، يو وخت له يو هېواد څخه مخدره مواد راتلل،

دوی د هماغه هېواد په نامه جعلی مخدره مواد جوړ کړل، چې اصلي ته نږدې وو، خو اصلي نه وو، دوی د هر هېواد انفرادي قوانین تر خپلې ناوړې اغېزې لاندې راوړلي.

پر دې وخت پروفیسور اولسون، پروفیسورې مېرمن موسن ته بلنه ورکړه، چې دا بحث نور دا پرمخ یوسي. مېرمن موسن وویل: زه غواړم پر همدې نادولتي جنايتکارو گروپونو رڼا واچوم:

يو وخت يو ليکوال ويلي وو: مهمه نه ده چې تاسې همېشه د

اکثریت نظر تائید کړی، کله

کله د اقلیت نظر هم ډېر مهم

وي. ځینې واره نادولتي

گروپونه ډېر خطرناک دي،

باید نړیوال ورته یو تدبیر

ولري، دا د دولت تابع خلک

نه دي، چاته د ځواب او

مسولیت پر هېم نه مني،

دوی هر ډول عملیات کولای شي او له هرې ممکنې لارې څخه

کار اخلي. د دوی هدف څه دی؟ تغیرات غواړي؟ البته دوی په

خپل فکر تغیرات غواړي، چې هغه فکر دوی ته کامل ښکاري،

دوی د څو دلیلونو له مخې راپیدا شول:

نړۍ سره نږدې شوه، سوږ جنګ ختم شو، هېوادونه د
ټکنالوژۍ او همکارۍ له مخې سره نږدې شول، نو دا ډلې هم
راپیدا شوې، دا ډلې مختلف شکلو ته لري:

۱- یو هغه ډول ګروپونه دي، چې یو مثبت شکل لري، لکه
نادولتي موسسې او انجیوګانې.

۲- مذهبي ګروپونه دي، چې ځینې مثبت کارونه ترسره کوي.

۳- ګڼ قومیزه سازمانونه دي.

۴- د مشترکو ګټو سازمانونه دي.

۵- یو شمېر نړیوال سازمانونه، لکه د بشر حقوقو نړیوال
سازمان، شنې سولې سازمان، اکسفام موسسه او نور... دا
پورته سازمانونه معمولاً د شخړو سبب نه ګرځي.

دویم هغه ډلې یا ګروپونه دي، چې شخړې او جنجالونه راپیدا
کوي، لکه:

۱- وسله والې ډلې

۲- جنګي ډلې

۳- ملېشې

۴- جنګسالاران

۵- شخصي امنیتي کمپنۍ

۶- ترهګر ګروپونه، چې

اکثره د القاعدې لپاره کارول

کېږي او ځینې نور.

مېرمن موسن چې دا ګروپونه تشرېح کړل، نو بيا يې پروفیسور ټایلر رپورټ ته بلنه ورکړه، چې ددې ګروپونو پر قانونیت خبرې وکړي. پروفیسور ټایلر د هېوادونو ارضي تمامیت او سرحدونو ته د ورپېښو خطرونو په باب، چې د نادولتي سازمانونو له خوا پېښېږي، وویل: دولتونه ددې خطرونو پر وړاندې څه لري او څه کولای شي؟

ده د سینما د یوه کرکټر (جاکسن) یادونه وکړه، چې په فلم کې یې د تروریستانو پر ضد یو قوي رول لوبولای او د هغوی پر ضد سرسخته مبارزه کوي، دی له ډېرو ستونزو سره مخامخېږي، خو په پای کې بریالی کېږي، خو دی وایي د فلم او عمل کیسه طبعاً سره توپیر لري، کله چې دولتونه ګوري هغه بیا ددې پدیدې پر وړاندې ډول ډول عمل کوي. د تروریزم پر ضد نړیواله همکاري په کار ده، خو په عملي توګه دا همکاري اسانه نه ده. یو نړیوال قانون باید جوړ شي، چې له دې ډول خطرونو سره مقابله وکړي. د هر هېواد قوانین له بل سره توپیر کوي، نو ځکه په دې برخه کې یو نړیوال قانون ته اړتیا ده. د نړۍ دولتونه باید یو بل سره کېني او یو له بل سره همکاري وکړي، دا نړیوال قوانین د نړۍ دولتونه یو بل سره وصلوي، ددې نړیوال قانون په رڼا کې باید داخلي قوانین هم وضع شي. لکه امریکا او عمان چې د تروریزم پر ضد یو تړون لاسلیک کړی، دا داسې یو تړون دی، چې یو بل ته خپل مجرمین ورسپاري، کله چې د دولتونو ترمنځ همغږي رامنځته شي، نو څه به کېږي؟

دې سره به د بانکونو ترمنځ همکاري رامنځته کېږي، چې تروريستان ونه کړای شي، له يوه بانک څخه بل ته پيسې انتقال کړي. د ملگرو ملتونو د منشور په يوه ماده کې د ترهگرۍ ضد مواد شته، د ملگرو ملتونو د امنيت شورا (۱۳۲۷) او (۱۳۷۳) گڼه پرېکړه لیک د القاعدې او طالبانو په اړه دی، د نړۍ ټول هېوادونه بايد هغه عملي کړي، دا د نړيوال قانون يوه برخه ده. په ملگرو ملتونو کې د ترهگرۍ ضد يوه کمېټه جوړه شوې ده. (۱۵۴۰) گڼه پرېکړه لیک د عامه وژنې وسلې منع کوي. د تروريزم ضد جگړې يو مشکل هم د بشري حقوقو مسئله ده، چې بېلابېل تعبيرونه ورڅخه کېږي، ځينې ملکونه وايي چې موږ دا کار نه شو کولای، د بېلگې په توگه يو ترهگر چې په اروپا کې گير کېږي امريکا ته يې ځکه نه ورکوي، چې اروپا کې اعدام نه شته، خو امريکا کې شته، نو دوی اعدام د بشري حقوقو خلاف کار گڼي. همدارنگه ځينې قيدونه هم شته، ځينې نادرولتي گروپونو سره بايد څنگه معامله وشي؟ دوی ځان هېڅ شي ته متعهد نه گڼي او ځان په هېچا پورې نه تړي، هېڅ نړيوال قانون ته مکلف نه دي، نو ځکه بايد دولتونه توافق وکړي، چې دوی د نړيوالو قوانينو تابع کړي.

په هېواد کې د بشري حقوقو د خونديتوب لپاره د مداخلې په باب د نظر ډېر اختلاف شته، لکه په سوماليا، کوسووا، بوسنيا او نورو کې.

پر ۱۹۹۹م کال امریکا د ملگرو ملتو سازمان له اجازې پرته د کوسو او چارو کې مداخله وکړه، هلته اخلاقي او بشري وضع ډېره خرابه وه، مناسب ځواب یې غوښته، ملگرو ملتونو عاجل اقدام ونه کړ، کوفي عنان وویل: څه وخت باید یو ملک په داسې حالاتو کې د بل ملک په کورنیو چارو کې مداخله وکړي؟ ارضي تمامیت د یو ملک حق دی، نو ددې ترڅنگ دا د هغه هېواد مسولیت هم دی، چې د خپلو خلکو بشري حقونه خوندي کړي. کله چې د یو هېواد دولت کمزوری شي، نو دا مسولیتونه یې تر پوښتنې لاندې راځي، دا وخت نورو ملکونو ته د ملگرو ملتونو له خوا د خلکو د حفاظت لپاره د مداخلې حق ورکول کېږي، دا پرنسپ (د بشر ملاتړ) د ملگرو ملتونو په منشور کې شته یو د مشکل مخنیوی دی، بل مداخله او درېم له خلکو سره عملي مرسته ده. د ملگرو ملتونو د بشري حقوقو کمیسیون وویل: ددې کارونو تر ټولو واکمنه سرچینه ملگري ملتونه دي، که د ملگرو ملتونو امنیت شورا په دې چاره کې ناکامه شي، نو د ملگرو ملتونو عمومي غونډه یا اسامبله کولای شي، دا مسایل پرمخ یوسي، دا چې یو ملک د بل ملک په چارو کې مداخله وکړي که ونه کړي، دا اوس هم یوه پېچلې مسئله ده، چې تراوسه لاریواله ټولنه ورسره لاس وگرېوان ده. د غونډې یو برخوال پوښتنه وکړه: ترهګري ډلې هېڅ ډول نړیوال قانون نه مني، په ملگرو ملتونو کې ځینو هېوادونو ته د

ويتو حق هم، تر نړيوالو قوانينو پورته يو كار دی، په دې باب تاسو څه وايئ؟

ځواب: دا د دې مانا لري، چې دوی د ملگرو ملتونو د نورو غړو پر وړاندې مساوي حقوق لري، خو د نړيوالو قوانينو له مخې دوی ټول يو شان نه دي. د مخنۍ حملې حق هغه وخت سم دی، چې گاونډی هېواد د حملې تياری نيسي، دا وخت يو هېواد حق لري، چې د ځان دفاع وکړي.

يو بل برخوال پوښتنه وکړه: کله چې د مداخلې د حق خبرې کېږي، خلکو سره تشويشونه پيدا کېږي، لکه د عراق په شمال کې د کردانو موضوع، په دې باب تاسې څه وايئ؟

ځواب: زه فکر کوم، چې د دې مسودې د ليکلو پر وخت شايد د هغوی تعبير دا نه و، چې له دې مداخلې څخه دې ناوړه گټه پورته شي.

کله کله انساني موضوع د دې مداخلې او حفاظت غوښتنه کوي، لکه (کوسووا) او (رونديا) ته د امريکا تگ، چې سياسي اهداف يې نه لرل، يوازې انساني موضوع وه.

د بنگله دېش استازی: څوک چې مخدره مواد توليدوي، هغه اکثره نا دولتي او غريب خلک دي، خو گټه اخيستونکي يې اکثره پرمختللي هېوادونه دي، ولې دلته سخت قوانين نه جوړېږي، چې د دې شيانو مخه ونیول شي؟

ځواب: فدرالي حکومت په عمومي ډول قوانين جوړ کړل، خو په انفرادي ډول دلته مشکل دادی، چې دلته (۵۰) ايالتونه دي،

دا هر ایاالت خپل خپل قوانین لري، پوښتنه داده، چې قوانین باید پر هغو کسانو تطبیق شي، چې دا مواد کاروي.

گروپي کار: تر پورتنی بحث وروسته گروپي کار ته لارو، پر دوو گروپونو ووېشل شو، یو د منځني ختیځ او یو هم د جنوبي اسیا او ورځېرمه هېوادونو لپاره و، چې افغانستان هم په کې شامل و. گروپي کار د یو امریکایي پروفیسور په مشرۍ پیل شو، په گروپي کار کې د افغانستان، پاکستان، بنګله دېش، سریلانکا، نیپال او ځینو نورو هېوادونو استازي شامل وو. امریکایي پروفیسور تر ټولو لومړی، دا پوښتنه مطرح کړه چې: د امریکا حکومت باید څه وکړي، چې د افغانستان او پاکستان مناسبات ښه شي او د تروریزم پر ضد جګړه ګټوره او موثره وشي؟

د پاکستان استازی (معظم احمد خان) وویل: د جنرال مشرف پر وخت د افغانستان او پاکستان مناسبات ښه وو، مهمه خبره داده، چې سیاسي پرېکړه باید وشي، پر جګړې مشکل نه حلېږي، د مشرف پر وخت یوې خوا ملامتي پر بلې خوا او بلې به بیا پر دې بلې خوا اچوله.

صبغت الله سنجر صیب د افغانستان له هیئت څخه وویل: تروریزم سرحد نه لري، امریکا او ټولې نړیوالې ټولنې بیا بیا ویلي چې تروریزم سرحد نه لري، نو نړیوالې ټولنې ته په کار دي، ترڅو پورې چې د تروریزم ریسې له منځه یونسي،

افغانستان کې دا جگړه پای ته نه رسي، افغانستان د تروريزم قرباني شوی دی، د تروريزم ځالي افغانستان کې نه شته، ځالي يې تر افغانستان بهر دی.

د سنجر صيب د خبرو په تعقيب ما (يون) وويل: زه د سنجر صيب دا خبرې تائيدوم، چې د ترهگرۍ اصلي ځالي په افغانستان کې نه دي. افغانان د يوې بشري قوې او سون موادو په توگه په دې جگړه کې سوزي، افغانان د دې امکانات نه لري، چې د دې درنې جگړې لگښت او پوځي امکانات برابر کړي، تاسو چې کومه کارېدونکې وسله، ريموت کنترول بمونه او ځان وژونکي واسکتونه او همدارنگه د جگړې ايدېالوژيک تحركات گورئ دا ټول له بهر سره ارتباط لري، د جهاد په کلونو کې دا ډول بريدونه نه ترسره کېدل او نه افغانستان د ځان وژونکو بريدونو سابقه لري. که د جگړې بهرني امکانات ودرول شي، افغانستان کې دا جگړه ډېره ژر بندېږي. موږ له نړيوالې ټولنې هيله لرو، که غواړي افغانستان کې دا جگړه پایته ورسېږي، نو د جگړې اساسي سرچينې بايد وچې کړي.

يو بل غلط تصور، چې د پاکستان له جوړېدو څخه بيا تراوسه په پاکستان کې شته او په دپلوماتيکي ژبه کې څوک ورته ډېره اشاره نه کوي، هغه دادی، په پاکستان کې يو شمېر مذهبي او استخباراتي کړۍ شته، چې هغوی په افغانستان کې يو قوي حکومت نه غواړي، دوی تصور کوي چې له يوې خوا قوي افغانستان او له بلې خوا قوي هندوستان د دوی د نفوذ ساحه

راتنګوي او په سيمه کې د دوی پراختيا غوښتنې سياست مهاروي، دغه راز په دې حالت کې دوی نه شي کولای د منځنۍ اسيا طبيعي منابعو ته ځان ورسوي، همدارنګه پاکستان کې دا کړۍ تصور کوي، چې د قوي افغانستان په شتوالي سره په پاکستان کې د مېشتو پښتنو ملي ولولې تقويه کېږي او په دې ډول د پاکستان کمزورۍ ته لاره اوارېږي. خو موږ په دې نظر يو، چې قوي او سوکال افغانستان د سيمې د ثبات لپاره په ګټه دی. پاکستان ته هم ډېره اقتصادي ګټه رسوي، افغانستان د پاکستاني مالونو لپاره ښه مارکيت دی. د طالبانو د حکومت پرمهال، چې افغانستان کمزوری اقتصاد درلود، افغانستان ته د پاکستان صادرات پر کال (۵۰) مليونو ډالرو ته رسېدل، خو اوس دا صادرات هر کال (۱۲۵۰) مليونو ډالرو ته رسېږي. ما لا خپلې خبرې خلاصې کړې نه وې، چې د پاکستان استازي ښاغلي (معظم احمد خان) وويل: دا تصور غلط دی، چې پاکستان يو قوي افغانستان نه غواړي، پاکستان همېشه په افغانستان کې سوله غوښتي، موږ د جهاد په کلونو کې له افغانانو سره ډېره مرسته کړې ده، افغانستان زموږ مسلمان ورور هېواد دی، خو اوس چې موږ افغانستان ته ګورو، دوی هندوستان ته په جلال اباد، کندهار او نورو سيمو کې قونسلګرۍ ورکړي، دا موږ ته خطر دی، افغانستان بايد زموږ دا تشويش درک کړي، موږ له افغانستانه ګيله لرو، چې دوی ولې زموږ مخالف ته زموږ په سرحداتو کې داسې نمايندګۍ

ورکړي دي، په داسې حال کې چې هندوستان په دې سیمه کې قونسلگریو ته اصلاً هېڅ اړتیا نه لري. افغانستان زموږ مسلمان ورور هېواد دی، نو له ورور نه گيله کېږي، دوی باید زموږ اندېښنې درک کړي...

پر دې وخت ما یو ځل بیا نوبت واخیست، بحث هم لږ څه گرم غونډې شو. ما وویل: په همدغه ځای کې معلومېږي، چې پاکستان په افغانستان کې دخپل نفوذ د پراختیا هیله لري او له هند سره دښمني او زور ازموینه زموږ په هېواد کې معلوموي، افغانستان یو مستقل هېواد دی، موږ حق لرو، چې له هر هېواد سره د خپلو علاقو پر بنسټ سیاسي او اقتصادي روابط ولرو، ایا له پاکستانه موږ کله دا پوښتنه کړې ده، چې ولې دې په پېښور، کویته او یا نورو ښارونو کې، ایران او یا نورو هېوادونو ته قونسلگری ورکړي دي، همدې پاکستان ته چې مو په کندهار، ننگرهار، هرات کې د قونسلگریو اجازه ورکړې ایا له ایران او هندوستانه مو اجازه اخیستې، په خپل هېواد کې د قونسلگریو پرانیستل د هماغه هېواد مشروع حق دی، خو که چېرې له دې قونسلگریو څخه رښتیا هم گاونډیو هېوادونو ته خطروي، کولای شي د دپلوماتیکو مراجعو له لارې متقابل اقدام وشي او مسئله پر دښمنۍ نه ارزې. په افغانستان کې د پاکستان د ستراتیژۍ عمق، چې یو شمېر مذهبي او استخباراتي ډلې یې تعقیبوي او ما دمخه ورته اشاره ورکړه دا دی چې: (قوي افغانستان ضعیف پاکستان یا ضعیف

افغانستان قوې پاکستان) دا په پاکستان کې د ټولو پاکستانیانو نظر نه دی، بلکې د هغو خلکو نظر دی، چې د افغانستان لپاره خپله پالیسي جوړوي. سنجر صیب هم د قونسلگریو په برخه کې زما خبرې تائید کړې او دا یې د افغانستان خپل حق وګاڼه، ورته یې وویل چې هرات کې ستاسو قونسلګري هم ایران ته ډېره نږدې ده، نو ایا ایران که له موږه وغواړي، نو ستاسو قونسلګري به ورڅخه باسو؟

پر دې وخت امریکایي پروفیسور پوښتنه وکړه: ویل کېږي چې د افغانستان او پاکستان ترمنځ یو مشکل د ډیورنډ کرښه ده، دلته یو پاکستاني الاصله امریکایي دی، هغه همېشه د امریکا کانګرس او حکومت ته وایي چې د افغانستان او پاکستان ترمنځ لوی مشکل د ډیورنډ کرښه ده، ترڅو چې افغانستان د ډیورنډ کرښه په رسمیت ونه پېژني، په افغانستان کې سوله نه راځي، که امریکا غواړي په افغانستان کې سوله راشي، نو باید د افغانستان پر حکومت فشار راوړل شي، چې افغانستان له پاکستان سره د ډیورنډ کرښه په رسمیت وپېژني، که نه نو دا جګړه به دوام پیدا کوي.

سنجر صیب په دې باب وویل: موږ سره څه نه شته، چې پاکستان ته یې ورکړو، بل افغانستان په دې موقف کې نه دی، چې پاکستان سره په دې باب خبرې وکړي، کله چې افغانستان کې بشپړ امن راشي، بیا کېدی شي د نړیوالو قوانینو او د خلکو د برخلیک د ټاکلو په باب د ډیورنډ کرښې په ګډون، پر

ډېرو مسایلو بحث وشي، پاتې شوه د تروریزم مسئله، هغه دې مسایلو پورې اړه نه لري.

د پاکستان استازی (معظم احمد خان): موږ له افغانستان سره د ډیورنډ مسئله هېڅکله نه ده مطرح کړې او نه افغانستان موږ سره دا مسئله کله مطرح کړې ده. پاکستان دا مسئله یوه حل شوې مسئله گڼي، او سني سرحدونه د نړیوالو سرحدونو په توگه په رسمیت پېژني، که افغانستان دا مسئله غوښتلای، نو پاکستان چې له هند سره درې ځله په جگړه کې راگیر و، هغه وخت د افغانستان لپاره ښه چانسونه وو، خو افغانستان هغه وخت هېڅ عکس العمل ونه ښود، دا ددې مانا لري، چې افغانستان دا مسئله حل شوې گڼي. د پاکستان استازی زیاته کړه چې موږ د ډیورنډ کرښې په باب څه مشکل نه لرو، مانا دا چې دا کرښه د پاکستان او افغانستان ترمنځ رسمي سرحد دی. ما (یون) دا وخت یو ځل بیا نوبت واخیست؛ ما وویل: د ډیورنډ کرښې په باب باید وویل شي، چې په دې برخه کې داسې حقوقي دلایل شته، چې د حکومتونو تر کچې پورته دي. لویه جرگه چې په افغانستان کې د حکومتونو تر کچې پورته د قدرت او مشروعیت تر ټولو واکمنه سرچینه ده، د افغانستان لویې جرگې نږدې پنځه لسيزې وړاندې پرېکړه وکړه، چې د ډیورنډ کرښه د انګرېزي استعمار په زور، د افغانستان پر امیرانو تپل شوې وه او تردې وروسته یې افغانستان نه مني. تر

هغه وروسته يوه حکومت هم دا کړنځه په رسميت نه ده پېژندلې. له حقوقي پلوه هم د ډيورنډ د کرښې يو طرف يا حقوقي اړخ (برتانوي هند) اوس متوفی دی. پاکستان له افغانستان سره د ډيورنډ د کرښې يو اړخ نه دی. دا کړنځه له برتانوي هند څخه پاکستان ته په ميراث پاتې ده، له حقوقي پلوه په داسې مسایلو کې د وراثت قانون نه تطبیقېږي، ځکه چې د وراثت قانون بیا خپل و جایب او مسولیتونه لري، هغه هېڅکله پاکستان ته نه دي راجع شوي او نه دوی هغه پر ځان منلي دي. د نړیوالو قوانینو له مخې هم، هغه تړونونه، چې په زور او جبر پر یوې خوا ومنل شي، حقوقي ارزښت نه لري، د ډيورنډ کړنځه هم په زوره د هغه وخت د سترزبرځواک (انگریزي بنکېلاک) له خوا پر امیر عبدالرحمن منل شوې وه او د افغانستان نورو حقوقي مراجعو هېڅکله نه ده تائید کړې، انگرېزان چې هغه وخت ددې کرښې د تحمیل یوه خوا وه، ددې په مقابل کې د هغه وخت امیر ته یو لړ امتیازات ورکول، چې د امیر د حیات په اختتام سره دا امتیازات هم ختم شول او ددې کرښې په باب قرارداد هم ورسره خپل ارزښت له لاسه ورکړ. پاتې شوه د تروریزم مسئله، دا هېڅکله د ډيورنډ له کرښې سره رابطه نه لري او که پاکستان کې ځینې ډلې او اشخاص ترهګري له دې کرښې سره تړي، نو بیا خودا تر ټولو پاکستان ته په زیان ده، ځکه دوی خپله ددې

ثبوت ورکوي، چې دا ډلې تپلې موږ تقويه کوو او که پر افغانستان د فشار له امله د ډيورنډ کرښه په رسميت وپېژندل شي، نو بيا موږ دا خلک (ترهگر) مهارولای شو. تردې نو بيا د مداخلې غټ ثبوت چېرته دی؟ موږ دا په ټينگه ردوو، چې تروريزم له ډيورنډ کرښې سره ارتباط لري، ايا پر نيويارک چې ترهگرو بريد وکړ، هلته هم د ډيورنډ مسئله شريکه وه، يا وروستی بريد يې چې پر ممبي وکړ، هلته هم ډيورنډ کرښه وه او ياد نړۍ په نورو گڼو سيمو له هغې جملې څخه په خپله د پاکستان پر گڼو ښارونو، لاهور، پينډۍ او نورو کې هم د ډيورنډ کرښه شامله ده؟ دا هسې يوه پلمه ده، چې ځينې ډلې غواړي يو مشکل له بل مشکل سره وتړي، زموږ او د پاکستاني هئيت ترمنځ خبرې نورې هم تودې شوې، د نورو هېوادونو استازو ټولو موږ ته غوږ نيولی وو، هغوی ته هم پته ولگېده، چې دوو هېوادونو ترمنځ د نظرونو څومره توپير موجود دی. دا بحث نور هم گرمېده، خو امريکايي پروفيسور وويل: ښه به وي چې د امنيت د ښه والي په باب خپل نظرونه څرگند کړو. زموږ له هئيت څخه انگار صيب وويل: نړيوال بايد زموږ ملي پوليسو، استخباراتو او ملي پوځ سره مرسته وکړي، چې موږ ددې جوگه شو، په خپله خاوره کې ترهگر وځپو او د پاکستان امنيتي ارگانونو سره دې هم مرسته وشي، چې هغوی په خپله

برخه کې د ترهګرو ځالي له منځه یوسي، دغه راز د دواړو هېوادونو امنیتي ارګانونه باید یو بل سره مرسته او همکاري وکړي، یو بل ته خبر ورکړي، چې تردغې سیمې مې ترهګر تعقیب کړل، نور ستاسو د نفوذ ساحې ته داخل شول، باید تاسې یې تعقیب کړئ، په دې ډول کېدای شي دا ډلې ټپلې له منځه لاړې شي. وخت نور هم د پای پر ټکي ودرېد، هم د پاکستان استازي او هم موږ غوښتل په دې باب زیات بحث وکړو، خو وخت نه و، امریکایي پروفیسور په پای کې د نتیجې په توګه وویل: ددې نورو هېوادونو استازو ته به نوبت ورکړو، چې په لنډو ټکو، د افغانستان او پاکستان ترمنځ پردې شوي بحث قضاوت وکړي او د خبرو نتیجه راوباسي:

د ښکله دېش استازي (نظام احمد) وویل: د افغانستان او پاکستان ترمنځ د خبرو او نظر تفاوت زیات دی، باید اوسپله وشي، خو دا مشکل له نظامي لارې نه حلېږي، باید دپلوماتیکې لارې چارې ولټول شي، څوک چې ملېشې ساتي باید خبر ورته ورکړل شي، چې له دې لارې وګرځي، خلک باید باسواده شي، ځکه کله چې خلک باسواده شي، خپله پرېکړه خپله کولای شي، که د افغانستان په چارو کې مداخله ونه شي، ښه به وي.

د نیپال استازي (ډابرسنگ گورنگ) وویل: موږ د دواړو هېوادونو ترمنځ د نظر تفاوتونه ولیدل، دې کې د امریکا د نقش ضرورت دی، دا چې افغانان د خپلې اردو پیاوړتیا ته اړتیا لري باید په دې برخه کې ورسره مرسته وشي.

د نیپال استازي په دې ترڅ کې له هندوستانه هم شکایت وکړ، چې د نیپال په کورنیو چارو کې لاسوهنه کوي. ده وویل چې د نیپال په کورنیو شخړو کې نږدې (۱۳۰۰۰) کسان ووژل شول، خو ددې جنګي ډلو ځینې مشران په هندوستان کې ګرځي او مزې کوي. تر دې وروسته امریکایي پروفیسور وویل: تر ټاکلي وخته پنځه لس دقیقې زیات پاتې شو، موټر موږ او تاسې ته منتظر دی، ډېر بڼه او ګرم بحث و، ماته هم شاباسی راکړئ، داسې جالب بحثونه رامنځته کوم، چې تر اخره خلک بوخت ساتم، دې سره له ګروپي کاره راووتو، په موټر کې کېناستو او د هوټل پر لوري رهي شو.

يوه شپه له فرهنگي اشنايانو سره

کله چې هوټل ته ورسېدم، نو خالد هادي او سيد سلیمان اشنا دواړو راته ټلېفون وکړ. خالد هادي د بېنوا وېبسایت د امتیاز خاوند دی او په پښتو کې دا ډېره مشهوره وېبپاڼه ده، په لکونو لوستونکي لري، پښتو او پښتنو ته یې ډېر زیات خدمت کړی دی. خالد هادي صیب اوس په نیویارک کې اوسي او ما سره یې وعده کړې وه، چې لیدو ته دې درځم، سيد سلیمان اشنا اصلاً د ننگرهار اوسېدونکی دی، ښه قوي ژورنالیست او وياند دی، په طلوع او شمشاد ټلويزیونونو کې یې کار کړی او هلته چې ښه وځلېد، نو بیا په امریکا کې اشنا ټلويزیون ته راغی او دلته نو اشنا له اشنا ټلويزیون سره اشنا شو. خالد هادي صیب سره مې لږ مجلس کړی و، ده د خپلو فعالیتونو په باب معلومات راکړل، چې په خورا زړه چاودون یې تردې مهاله څه کړي، خو څه یې چې کړي اکثره یې موثر دي، ما د افغانستان فرهنگي حالت ورته بیان کړ او د افغانستان ځینې مهمې داخلي ستونزې مې ورته په گوته کړې، خو په پای کې مو دا نظریو و چې: (کار کول په کار دي)، (مخکې به څو او شاته به نه گورو). سيد سلیمان اشنا هم تر لږ ځنډه وروسته راغی، هغه نولا مخکې له ما څخه ژمنه اخیستې وه، چې د شپې به دده مېلمه کېږم، خو شپې اشنا صیب سره کېناستو، دواړه مې یو بل ته

معرفي کړل، که څه هم لیکوال د استاد رفيع په وينا د پخوانيو
تېلفونچيانو غوندې دي، که يو بل يې ليدلي هم نه وي، نو
اورېدلي يې خو يې وي، فقط چې يو بل سره يې معرفي کړې،
نور نو بيا زيات تفصيل ته اړتيا نه شته، اشنا صيب وويل: نور
ملگري دې چېرې دي؟ هغوی ته هم ووايه، چې موږ سره لاړ
شي، ډېر به خوشاله شو. ما ويل فکر کوم چېرته به تللي وي،
تېلفون مې ورته وکړ، انگار صيب او سنجر صيب يو هم روح نه
شول. لږ ورته منتظر هم شو، خو چې پته يې ونه لگېده، نو بيا زه
(يون) او خالد هادي صيب له اشنا صيب سره، د هغه د کور پر
لوري رهي شو. له هوټله تر کوره پورې نږدې نيم ساعت لاړه وه،
په لاره کې مې که څه هم اخوا د پخوا د ښار ښکلا وو او رڼاوو ته
کتل، خو اشنا صيب د سياسي بحث يوه موضوع منع کې
راگوزاره کړه، يون صيب د انتخاباتو موضوع ډېره گرمه ده، څه
فکر کوئ څه به وشي؟ څوک به يې وگتي؟ ما ويل والله نو اوس
لا هم وخت شته، چې څوک پرې سم بحث وکړي، وکتل شي چې
څه ډول کاندیدان رامنځته کېږي؟ د هغوی مرستیالان څوک
دي؟ دا هم مهم رول لري، قومي، سياسي، مذهبي، سيمه ييز او
اقتصادي بېز هم ډېر رول لري، گاونډي هېوادونه، نړيوال
ايتلاف په تېره بيا د امريکا متحده ايالتونه دا هريو خپل خپل
تاثيرات لري، نو چې يو ځل ليدلوري او تگلوري معلوم شي،
هغه وخت يې ارزونه او محاسبه اسانه ده، اشنا صيب وويل زه
هم له همدې نظر سره موافق یم، خو اوسنيو کاندیدانو ته چې

گورم، که څه هم له کرزي څخه ډېر زیات خلک ناراضه دي،
 خصوصاً پښتانه، خو بیا به هم له مجبوریته کرزي ته رایه
 ورکړي، ما ویل که ښه بدیل پیدا شي، د کرزي صیب چانس
 کمېږي او یا یې پر وړاندې یو قوي ایتلاف جوړ شي او که
 چېرې ترده بل قوي کاندید پیدا نه شي، نو بیا دده چانس په دې
 زیاتېږي، چې دی تیار په واک کې دی، که څوک هر څومره چغې
 ووهي، چې له واکه گټه نه پورته کوم، خو په خپله په واک کې
 شتوالی له واکه د گټې اخیستنې مانا تداعي کوي او دا خپل
 تاثیر لري، خو بیا هم د استاد روهي په وینا د افغانستان وضع د
 پېښېښې وړ نه ده، کېدی شي حالات بلې خواته وده وکړي،
 کېدی شي انتخابات هېڅ ونه شي، نو اوس مطلق حکم کول
 سخت کار دی، اشنا صیب وویل: دا سمه ده، خو زما هدف د
 اوسنیو حالاتو د تداوم په صورت کې و. خالد هادي صیب هم
 موږ ته ورته نظر درلود. د بحث لړۍ لا ختمه نه وه، چې د اشنا
 صیب کور ته ورسېدو، یوه دوه پوړیز کور و، چې زینې او د
 کوټې متن یې پر لرگین فرش پوښلی و، کور ته پورته شو.
 ارسلا جمال صیب او ایوب خاورین صیب هم راغلي وو. خو
 شپې سره کېناستو، چای یې راوړ، د چای پر مهال زموږ
 ورینداره (د اشنا صیب مېرمن) راغله، موږ ته یې ستړي مشي
 راکړل، زما د مېرمنې او ماشومانو پوښتنه یې وکړه، ویل یې
 کاشکې هغوی دې هم راوستي وای، بیا یې په کور وکلي او
 وطن کې د حالاتو پوښتنه وکړه، ما د خیر و خیریت ډاډ ورکړ. د

چای پر مهال بیا سیاسي بحث پیل شو. د جمال صیب او ایوب خاورین صیب نظرونه دا وو، چې په تېرو کلونو کې کار شوی، خو څومره چې کار شوی هغومره په رسنیو کې مثبت نه دی منعکس شوی، خالد هادي صیب د حکومت بې کفایتو او اداري فساد ته ګوته ونيوله، ویې ویل چې ما سره داسې مستند اسناد شته چې څوک په څومره مالي او اداري فساد کې ککړ دي.

همدې بحث کې وو، چې بله خونه کې پر مېز ډوډۍ تیاره شوه، په ډوډۍ کې یې لکه د نورو افغانانو غوندي افراط کړی و، د لګښت یې په کې خټی کښلی و. زه خود وزیر صیب محمد گل خان مومند لاره تعقیبوم، ټولو پښتنو ته وایم، چې مېلمه ته باید دومره څه پاڅه کړئ او دومره لګښت ورته وکړئ چې له هغه څخه څه پاتې نه شي، خو پښتنو لا تراوسه پورې د عصري او ښاري کلتور له ټولو شرایطو سره ځانونه نه دي عیار کړي، ډوډۍ مو په خوند وخوره، ډېر اخلاص په کې و، زموږ د وریندارې دې کور ودان وي، ډېر زحمت یې ګاللی و، تر ډوډۍ وروسته بیا طبعاً د بحثونو لړۍ پیل شوه، خو ما کونښن وکړ، چې رالنډ یې کړم، ځکه هلته خلک ډېرو خبرو ته وخت نه لري، پر خپل معین وخت له خوبه پاڅېږي، دندې ته ځي او سترې کار کوي، نو له ټولو مو د مننې تر څنګ اجازه هم واخیسته، ټول له کوره رابهر شو، جمال صیب او خاورین صیب په یوه موټر کې په خپله مخه لاړل، زه (یون) او خالد هادي صیب، اشنا صیب تر

هوټله راوړسولو، د شپې دولس بجې وې، اشنا صيب مو
رخصت كړ، زه (يون) او هادي صيب د اتاق پر لوري لاړو. نږدې
يو ساعت به سره ناست وو. په هېواد كې د فرهنگي مسايلو په
باب مو ډېرې خبرې وكړې، هادي صيب د خپلو راتلونكو
فرهنگي پلانونو په اړه خبرې وكړې، ما هم د خپلو فرهنگي
كارونو په باب معلومات وركړل. د شپې يوه بجه وه، ده راڅخه
رخصت واخيست او همدلته د يوه نږدې هوټل پر لوري، چې ده
په كې ځان ته اتاق نيولی و، لاړ او پر ما د خوب پرېستو خپل
وزرونه وغوړول.

د سیمینار نهمه ورځ

د مارچ ۴مه د چهارشنبې ورځ وه، بیا له معمول سره سم پراته نیمو بجو نیسا سنتر ته ورسېدو، پراتو بجو او پنځه دېرش دقیقو د سیمینار د نن ورځې لومړنۍ برخه پیل شوه. ددې برخې برخوال وو:

- ۱- پروفیسور، بناغلی جیمز کلاډ (Mr. James clad) د نیسا سنتر پروفیسور د پروگرام چلوونکي په توګه.
- ۲- د نړیوالو او ستراتیژیکو څېړنو د مرکز د ایریکټر ډاکټر اندریو کوچنیس (Dr. Andrew Kuchins)، ویناوال
- ۳- د ملي دفاع پوهنتون پروفیسور ډاکټر پلپ سونډرس (Dr. Phillip Sawnders)، د ویناوال په توګه.

په پیل کې پروفیسور جیمز کلاډ د نن ورځې پروګرام تشریح کړ، چې تر نن ماښامه به څه کېږي؟ بیا یې وویل د ملي امنیت د جوړښت په باب د اوباما له دفتر څخه یو مسول کس راغلی، تاسو ته به د ملي امنیت شورا د پالیسۍ په باب د چاپ شویو پانویو یوه کاپي درکړي. د نننۍ ورځې د بحث اساسي موضوع په نړۍ کې د چین او روسیې دريځونو ته ځانګړې شوې ده او له امریکا سره ددې هېوادونو روابطو ته په پیل کې وویل شول، چې د روسیې او امریکا د متحده ایالاتو متخصصین نن د نړۍ د دوو لویو قوتونو (چین او روسیې) په

باب خبرې کوي. مېرمن کلنټن خپل لومړی سفر لري ختيځ ته کړی و، دا ددې مانا ورکوي، چې امريکا چين ته ډېر ارزښت ورکوي، د بوش د واکمنۍ پر وخت په پيل کې لومړی له روسيې سره روابط ښه وو، خو وروسته خراب شول. د غونډې چلوونکي زياته کړه. چين د دنيا د اقتصاد (د پو) دۍ ده وويل: په واشنگټن کې د تفکراتو څلور سوه مخزنه دي، چې له هغې جملې څخه دادی يو يې دلته ناست دی (ناست پروفيسور ته يې اشاره وکړه)، لومړی به پر چين خبرې کوو. په پيل کې يې پروفيسور ډاکټر اندريو کوچنيس ته بلنه ورکړه. هغه وويل: زه په منځني ختيځ کې د چين پر نقش د نړۍ پر اقتصادي بحران او د چين او امريکا پر روابطو خبرې کوم، لومړی د چين داخل ته ځو! که چيني کمونيستان غواړي پر قدرت پاتې شي، نو بايد خپل اقتصاد پياوړی کړي، دا کار ددې سبب گرځي، چې داخلي ثبات وساتي، چين له اقتصادي بحران څخه هم اندېښنه لري، چين حاضر دی د اقتصادي مسايلو په باب تفاهم او مصلحت وکړي. د چين بهرنی سياست دوه ټکي لري: ۱- اقتصادي، ۲- ستراتيژيک هدفونه، دا هدفونه کله کله هماهنگ وي، خو کله کله نه وي، چين غواړي په منځني ختيځ کې خپل نفوذ پراخ کړي، دوی تېلو او ګازو دواړو ته اړتيا لري، دوی درنې وسلې جوړوي، نو ځکه دوی زياتې انرژۍ ته اړتيا لري. چين غواړي نفت او ګاز يې تضمين شي، چين د انرژۍ پر نړيوال بازار ډېر باور نه لري، فکر کوي دوی به يو

وخت له مشکل سره مخامخېږي، نو ځکه دوی په نړیواله کچه د خپل نفوذ د پراخولو فکر کوي او د نړۍ گڼو هېوادونو سره ارتباطات ټینګوي، د چین بله وېره دا ده، ممکن امریکا یو وخت ځینې هېوادونه وهڅوي، چې د چین مخه ونیسي، نو ځکه امریکایانو سره هم د بنسټو روابطو ساتل غواړي، له گاونډیانو سره یې، چې پخوا مشکل درلود لکه هندوستان سره، اوس غواړي له هغو سره هم ښه تجارتي روابط وساتي او د امریکا په شان غربي هېوادونو مخه ونیسي. دغه راز روسیې، ایران، سعودي عربستان، برازیل، استرالیا او نورو سره ښه روابط لري، غواړي په نړیواله کچه ښه روابط ولري، د جغرافیې له نظره مهمو هېوادونو، د سیمې هېوادونو او د نړۍ نورو موثرو هېوادونو، ټولو سره چین غواړي خپل روابط پیاوړي کړي. له دې روابطو څخه دوی سیاسي مقصد هم لري او هغه دا چې غواړي د بشري حقوقو په نامه پر دوی باندې فشار رانه شي. غواړي تجارت یې ازاد وي، ځینې وخت عملي دپلوماتیک کارونه ترسره کوي، لکه د تایوان مسئله. د چین جمهور رئیس سعودي عربستان ته لاړ، د خلیج هېوادونو له مشرانو سره یې ملاقاتونه وکړل، غواړي د سیمې له تجارت او امکاناتو څخه ګټه پورته کړي، غواړي چيني شرکتونه په نړیواله کچه پراخ کړي، هر چېرته چې بازار وي چین غواړي هلته لاړ شي، لوی او وړوګي تجارت، ټولو پسې ګرځي، هر ځای ته چې چيني کمپنۍ ځي، د خپل حکومت ملاتړ ورسره

دی. چین په اقتصادي او دپلوماتیکه برخه کې غواړي خپل نفوذ پیاوړی کړي، نرم نظامي قوت هم ورسره ملگری دی، غواړي لاس یې له اسیا څخه نورې نړۍ ته هم وغځېږي، په جاپان، اروپا او امریکا کې یې بازارونه دي، اوس چې په امریکا او اروپا کې کوم اقتصادي بحران راغلی، پر چین یې هم منفي تاثیر کړی، ځینې فابریکې یې هم تړل شوي، تراوسه پورې ورته دا په زیان نه ده، خو تردې وروسته یې په تاوان ده. په تېرو لسو کلونو کې، چې د چین د اقتصاد خط و سیر ته گورو، نو له شمالي کوریا او چین څخه به پرزه جات راتلل او بیا به نورې نړۍ ته تلل، ددې علت دا و، چې چین کې کاگرډ پر ارزانه دی، نو ځکه دوی هلته تولیدات کول او بهرنۍ نړۍ ته یې صادروول، خو نړیوال اقتصادي بحران پر چین هم منفي تاثیر وکړ. جاپان، کوریا او تایوان د چین د اموالو بنه پېرېدونکي وو. په منځني ختیځ، سعودي عربستان او یمن کې د چین اقتصادي نفوذ مخ په پراخېدو دی، چین زیاتو تېلو ته اړتیا لري، د چین ډېرو لویو او وړو کمپنیو د تېلو لپاره په بهر کې پانگه اچولې ده.

پر ۲۰۰۸م کال یې په بهر کې (۲۲) ملیارده ډالر پانگونه کړې، دوی د پیسو زېرمه لري، یوازې د طبیعي منابعو په ساحه کې یې (۱۰۰) ملیارده ډالر پانگه لگولې ده. نور هېوادونه د پیسو کمښت لري، خو چین یې نه لري، نو ځکه چین ته اړ دي. چین پر ۲۰۰۶م کال مخ پر ودې هېوادونو سره یو ملیارد ډالر مرسته

کړې، ځينو هېوادونو سره چې مرسته کوي، د کانونو په برخه کې خپل کارگر استخدا موي، ځينو نورو هېوادونو سره، چې غرب ورسره مرسته نه کوي، چين ورسره مرسته کوي، لکه سوډان، شمالي کوريا او نور...

نوي انکشافات دا دي، چې چين په سياسي برخه کې ډېر فعال شوی دی. کله چې د چين جمهور رئيس سعودي عربستان ته لاړ، له هغو سره يې ستراتيژيک روابط ټينګ کړل، دوی غواړي د نفوذ د يوې وسيلې په توګه له هغو څخه کار واخلي. د چين مشران زياتو هېوادونو ته سفرونه کوي، ان پوځي هڅيتونه يې منځني ختيځ ته ځي راځي. زموږ د څېړنو له مخې د چين په مشرانو کې يو لړ تغيرات راغلي دي، پخوانی جمهور رئيس يې بانفوذه هېوادونو ته، خونوی جمهور رئيس يې تجارتي مسايلو ته زيات ارزښت ورکوي. چين پخواله نړيوالو سازمانونو څخه خارج و، خو اوس له دې سازمانو سره اړيکي لري، لکه د شانګهای همکارۍ سازمان او نور... چين د امنيت شورا غړی دی، چين د هغو پنځو هېوادونو له ډلې څخه دی، چې د ويتوله حق څخه ګټه اخلي، لکه د تايوان او سوډان په هکله له پوځي پلوه يې پخوا پر منځني ختيځ وسله خرڅوله، خو اوس دا خرڅون کم شوی دی. د دې کمښت علت دا دی، چې د چين وسله ډېره پرمختللي نه ده، عمان، پاکستان او بحرين سره يې تمرينات وکړل.

چين پر تېر کال په سلو کې (۹-۱۰) اقتصادي وده کړې ده. د چين د بري راز په دې کې دی، چې په داخل کې هم قوي مارکيت لري، اوس په چين کې بېکاري زياته شوې، ثبات ته هم گواښونه شته. چين په پوځي ډگر کې هم پرمختگ کړی، خپل پوځ يې په عصري وسلو مجهز کړی، پانگونه يې د تايوان په اړه ده. د عدن په خليج کې يې خپلې بېړۍ زياتې کړي دي. که دا ټول عوامل جمع کړو، نو ويلاى شو چې:

د چين بهرنۍ پاليسي د کورنيو پاليسو پر اساس پرمخ ځي، د چين ساختمان داسې يو ماشين ته ورته دی، چې ټول ښه کار کوي، د بهرنيو چارو وزارت يې له کورنيو چارو او نورو وزارتونو سره ښه همغږي لري، ځينې شرکتونه خپلمنځي رقابتونه هم لري، لکه د تېلو شرکتونه. دا شرکتونه ډېر قوي دي، ان د چين پر بيرو کراسۍ تاثير لري، چين کې د تېلو قيمت پورته شوی، خو اوس چې د تېلو قيمت بېرته راپرېوت دا د چين لپاره ډېر ښه فرصت دی، چې د تېلو سرچينې واخلي، چين اوس د خپل هېواد کورني ثبات ته اندېښمن دی، ځينې نور هېوادونه غواړي، د چين پانگه هلته ورشي، د چين سوداگر چې چېرته ځي، هغه به د چين د قوانينو مطابق کار کوي، چين کې د کارگر مزد ډېر ارزانه دی. چين په نړۍ کې تر هر هېواد زيات نفوذ لري، دا چې امريکا د چين پروړاندې خاص غبرگون نه ښيي، علت يې دا دی، چې چين د امريکا پروړاندې يو غټ خطر نه دی. دواړه هېوادونه بېلابېل علايق لري، په ځينو ځايونو کې

اختلافات شته، لکه د انرژۍ موضوع، خود سولې او ثبات د ساتلو په برخه کې اختلاف نه شته، چین لا تراوسه پورې دا قدرت نه لري، چې اسيا تر خپل بشپړ کنټرول لاندې راولي، نو د امريکا لپاره دا اوسنۍ وضع ډېره مناسبه ده، چې چين متوجه کړي، د منطقي په ثبات کې برخه واخلي.

تر دې وروسته بل پروفیسور ډاکټر فیلیپس سونډرس ته بلنه ورکړل شوه، چې د روسیې او امریکا د روابطو په باب خپل

لکچر پیل کړي. ده د روسیې په باب ډېرې خبرې وکړې، د خپلو خبرو په ترڅ کې یې وویل: روسیه اوس یو شفاف سیاسي نظام نه لري، د روسیې اوسنی نظام یو ډېر پېچلی نظام دی. روسیه اوس داسې یو نړیوال

قوت دی، چې ورځ پر ورځ غښتلی کېږي، د جورجیا مسلې د روسیې او امریکا مناسبات څرې پرې کړل. تر (۲۰۰۱) م کال وروسته روسیې په کیوبا کې خپل استخباراتي دفتر وټړه، څه نور کارونه یې وکړل، خو په مقابل کې امریکا داسې څه ونه کړل، چې روسانو غوښتل. په تېرو درې څلورو کلونو کې د روسیې اقتصاد وده کړې، خود امریکا اقتصاد له بحران سره مخامخ شوی دی. په تېرو درېو څلورو کلونو کې د بوش ادارې خپل محبوبیت له لاسه ورکړ، هیله ده چې د اوباما اداره دا حیثیت

بېرته اعاده کړي. اوازې دي، چې که روسیه د ایران د ذروي وسلې په اړه له امریکا سره مرسته وکړي، نو امریکا به په پولینډ کې د فضايي سټېشن له جوړولو څخه ډډه وکړي، کله کله د ایران او روسیې ترمنځ پر دې موضوع هم ستونزه پيدا کېږي. د راکټي دفاع موضوع د بوش ادارې په پیل کې طرح شوې وه، د ایران د ذروي وسلې په باب د نړۍ اندېښنه زیاته شوې ده. کله چې پروفیسور خپلې خبرې دې حد ته ورسولې، نو بیا یې پوښتنو او ځوابونو ته وخت ورکړ:

په پیل کې د مصر استازي وپوښتل: امریکا د چین له مارکیټ څخه پیسې پور کړې، مېرمن کلنټن په چین کې د بشر حقوقو موضوع یاده کړه، نوې اداره به له چین سره پخواني روابطو ساتي که تغیرات به په کې راولي؟

ځواب: د امریکا ټولو جمهور رئیسانو له (ریګن) څخه نیولې بیا تر راوړوسته ټولو پورې، څرګنده کړې ده، چې له چین سره ټینګ روابط غواړو، هر څه ته یو وخت په کار دی، دې نوې ادارې ته هم وخت په کار دی، چې له چین سره خپل روابط ښه او ټینګ کړي، د کاربن ډای اکساید کمښت او د ځمکې د کرې گرمېدل هغه غټې موضوعګانې دي، چې پر نړیوالو روابطو تاثیر لري، امریکا باید د چین نفوذ ته په (نه) سترګه ونه ګوري، د هغه رول ته باید قایل شي.

د اردن استازی: ځینې خلک وايي چې چین به تر ۲۰۲۰ کال پورې د نړۍ تر ټولو غټ قوت وي، تاسې په دې باب څه وایئ؟

ځواب: که چېرې چین د خپل پرمختګ دوام بیا نوی کړي، په تېره بیا د فزیکي انرژۍ بیا نوي کول، سیاسي برخې ته هم فکر وکړي، نو د دې امکان لري، چې د تجارت په نړیوال سیستم کې ښه وده وکړي، ځکه چې چین هم پانګه لري او هم خلک، چین داسې کارتو کې لري، چې کولای شي ځان له نړیوال سیستم سره عیار کړي، سیستم یې د روسیې په شان نه دی، د روسیې مشکل دادی، چې د نړیوال سیستم مخالفت کوي، کله پر نورو انرژي قطع کوي او کله نور... خو امریکا هم کولای شي د نور ښه پرمختګ پر لوري حرکت وکړي.

بل پروفیسور د همدې ځواب په دوام وویل: هغو هېوادونو چې امپراتورۍ یې لرلې او بیا یې امپراتورۍ ړنګې شوې، هغوته ډېر مشکل وي، چې ځان له اروایي پلوه له نویو شرایطو سره عیار کړي. امریکا د روسانو له دغه حالت نه ناوړه ګټه پورته کړه. امریکا د دې ترڅنګ روسانو ته په داسې سترګه ګوري، لکه د سړې جګړې پر مهال یې چې ورته کتل، د امریکا او روسیې ترمنځ مذاکراتو هېڅوخت توازن نه درلود.

ګروپي کار: پر لسو بجو د پنځه لسو دقیقو لپاره تفریح وه، تر هغه وروسته ګروپي کار ته لاړو، په ګروپي کار کې د نورو اکثر وړځو په شان زموږ د ګروپ مشر پروفیسور مختیاري و. په ګروپي کار کې د نن ورځې پر بحثونو بیا بحث وشو، هر چا خپل خپل نظر څرګند کړ. د نظرونو غورچاڼ دا و، چې که اقتصادي حالت ښه شي، ثبات ورسره رامنځته کېږي، خو که

اقتصادي حالت يودم کښته راشي، بحران ورسره رامنځته کېږي، هر بحران بيا په خپل وار نور په لسگونو جنجالونه لري. تر ټولو پي کار وروسته د غرمې ډوډۍ ته لاړو.

د غرمې ډوډۍ ته له معمول سره سم عمومي طعام خورۍ ته تللو چې پر يوه وخت يې په سوونو کسان ځايولای شول او غذا يې ورکولای شوه.

د مارچ د ۴مې نېټې دويمه برخه: دا غونډه چې د ماسپين پر يوه بجه پيل شوه، دغه لاندې پروفيسوران يې پرمخوړونکي وو:

۱- پروفيسور ډاکټر فريبورز مختياري (Dr.Fariborz mokhtari) د غونډې چلوونکي په توگه.

۲- پروفيسور ډاکټر اې جی سنگ (Dr.I.J.Singh) ويناوال

۳- پروفيسور بناغلي راډ الکادي (Mr. Raad Alkadiri) ويناوال

په پيل کې پروفيسور مختياري د نن ورځې ددې برخې اجنډا تشرېح کړه. بيا پروفيسور سنگ د جنوبي اسيا او منځني ختيځ د اقتصادي چلېنجونو په باب خبرې وکړې. بناغلي سنگ د ملي دفاع پوهنتون کې پروفيسور دی. پروفيسور سنگ د هند اقتصادي حالت، د انرژۍ لگښت او هغه نور چلېنجونه چې دا لوی هېواد ورسره مخامخ دی، تشرېح کړل، پراقتصادي مسايلازيات راوخرخېد.

ورپسي پروفيسور الكاډيري د
انرژۍ په باب هراړخيز بحث وكړ.
د انرژۍ اهميت او امنيت يې
تشرېح كړل: ده وويل: شپږ مياشتې
مخكې مو د انرژۍ د اهميت او
امنيت په باب خبرې وكړې، په

تېرو شپږ كلونو كې د انرژۍ قيمت او كارونه په سلو كې (۴۰)
پورته شوي، هند او چين يې تقاضا ډېره پورته كړه، ايا د تېلو
او ګازو انرژي، د انرژۍ لپاره دا اړتيا پوره كوي؟ اوس د
مصرفوونكو هېوادونو ترمنځ د انرژۍ د زېرمه كولو مسئله
مطرح شوې ده. د انرژۍ كورنيو او نړيوالو كمپنيو ترمنځ
ستونزې شته تر (۲۰۲۰) م كال پورې تېلو ته تقاضا زياتېږي. پر
(۲۰۲۰) م كال به نړۍ هره ورځ (سل مليونه) بيلره تېلو ته اړتيا
ولري، خو دا په داسې حال كې ده، چې داوېيك سازمان وايي:
دوى به دا مهال تر (۸۵) مليونو بيلرو زيات تېل توليد نه كړاى
شي.

د انرژۍ د مسايلو د تشرېح ترڅنګ پوښتنو ته هم وخت
وركړل شو. يو برخوال پوښتنه وكړه:

د اوباما اقتصادي پلان به څه وخت نتيجه وركړي؟

ځواب: ځينې وايي د (۲۰۱۰) م كال په منځ او ځينې وايي په پاى
كې به يې تاثيرات څرګند شي. كله چې نفوس زياتېږي، ځوانان
زياتېږي، لكه الجزاير، پاكستان او ځينو نورو كې، دېرش كاله

وروسته به دلته ځوانان زيات وي او بايد تعليم وکړي. يوازې پر طبيعي زېرمو بايد ډډه ونه لگول شي. د حل نورې لارې چارې بايد ولټول شي، د تعليم مسئله ډېره مهمه ده.

پروفیسور راډ وویل: بادي انرژي او د لمر انرژي هم ډېرې مهمې دي، بيولوژيکي انرژي هم شته، لکه له جوارو څخه چې تېل لاسته راځي. بادي او لمريزې انرژي ته شنه انرژي وايي، که چېرې دا ډول انرژي دود او وکارول شي، نو د تېلو له توليدونکو هېوادونو سره به ډېر زيات مشکل پيدا شي.

ډاکتر سنگ: تېل يوازې د

انرژۍ وسايل نه دي، چين او هند نږدې دوه سوه فابريکې په ډېرو سکرو چلوي، خو دا کار چاپېريال او هوا ډېره ککړوي. که امريکا او نړۍ وغواړي د نړۍ هوا پاکه کړي، نو دا به امريکا ته يو بل مشکل پيدا کړي، ځکه امريکا د ټولې نړۍ په سلو کې (۲۵) انرژي لگوي.

د بحران په حالاتو کې نړيوالې مرستې هغه وخت موثرې وي، چې حکومتونه ښه وي او که حکومتونه ښه نه وي، نو مرستې هم همدا سې وررسيږي او غرقېږي.

د بنگله دېش استازي: کېدای شي د نړۍ انرژي (۵۰-۱۰۰) کاله دوام وکړي، خو کېدای شي داسې نورې لارې چارې ولټول شي،

لکه د هند په هماليه کې د برېښنا جوړول، چې د پرامکانات لري، ولې له داسې میتودونو څخه کار وانخلو چې نړۍ پرې یوه شي؟

ځواب: تاسې پر حکومتونو د پرباور لرئ، خو حکومتونو هم کله کله مشکل نه دی حل کړی، د انرژۍ د زیاتولو یوه لار داده، چې د انرژۍ قیمت زیات شي، کله چې قیمت زیات شي، د انرژۍ پر نورو ډولونو فکر کېږي، ذروي انرژي هم یوازېنۍ انرژي نه ده، یوازې فرانسه په سلو کې (۷۵) له اټومي انرژۍ څخه کار اخلي.

پروفیسور راج: ځینې ملکونه یا هېوادونه چې له اټومي انرژۍ څخه کار اخلي، کېدی شي له دې انرژۍ څخه په پوځي چارو کې ګټه واخلي.

د کویت استازی: د خلیج یو شمېر هېوادونه غواړي له ذروي انرژۍ څخه کار واخلي، دا به د تېلو پر قیمت تاثیر ونه کړي؟
ځواب: که چېرې د ذروي انرژۍ د کارونې مسابقه پیل شي، نو دا د تېلو پر قیمت تاثیر کوي، د عرضې او تقاضا خبره مطرح کېږي، د تېلو انرژۍ ته اړتیا کمېږي، تېل او ګاز یوه سیاسي انرژي هم ده، کله چې کوم ځای کې جنګ پیلېږي، نو د تېلو پر قیمت اتومات تاثیر کوي. ځینې هېوادونه پر نورو هېوادونو باندې تېل او ګاز، د سیاسي فشار د یوې وسیلې په توګه هم کاروي.

پروفیسور مختیاري: کله چې اوضاع بحراني شي، حتمي نه ده چې تولیدونکي دې گټه وکړي، کله کله بحران پردوی هم منفي تاثیر کوي، ځينې ملکونو کې چې تېل يې ملي ملکيت دی، د حکومت لپاره د زیاتو عایداتو وسیله ده.

پروفیسور سنگ: کوم حکومتونه چې د تېلو په شان د گټې منابع لري، حکومتونه يې د خلکو غوښتنو ته زیات غورځونه رږدي، څه يې چې زړه غواړي هغه کوي، کله کله دا منابع د خلکو د غوښتنو لپاره هم کاروي، کله کله د خپلو مخالفینو د ځپنې لپاره هم ترې گټه اخلي. يانې منفي اړخ هم لرلای شي.

تر دې لکچر وروسته یوې پېغلې سایمه مخوف، په نیسا

سنتړ کي د شويو
سيمینارونو په باب رڼا
واچول، ټول هغه
سيمینارونه يې له کمي پلوه
تشریح کړل، چې له تېرو
وختونو بیا تر دې وخته
پورې جوړ شوي وو. تراوسه

پورې په دې سیمینارونو کې له افغانستان (۹۳) تنو، له بحرین څخه (۱۲) تنو له مصر څخه (۷۵) تنو او عراق څخه (۱۲۰) تنو او له نورو هېوادونو څخه هم استازو گډون کړی و او د فراغت سندونه يې اخیستي دي. کوم جدول چې د سکرین پر مخ وښودل

شو، ترټولو لوړ رقم د عراق و او بيا د افغانستان و، له دې څخه داسې ښکاري، هغه هېوادونه چې اوس يې له امريکا سره روابط ښه شوي، د امريکا توجه ترټولو عراق ته زياته ده، سره له دې چې افغانستان د مساحت له پلوه تر عراقه لوی او نفوس يې هم ورڅخه زيات دی. خو عراق له اقتصادي پلوه او همدارنگه کېدی شي له جيوپولتيک پلوه امريکا ته زيات ارزښت ولري. دې لکچري يا معلوماتو پنځه لس دقيقې دوام وکړ او تر هغه وروسته د هوټل پر لوري رهي شو.

يو مابنام د جورج واشنگټن په کور کې

کله چې هوټل ته ورسېدو، نو له مخني مهالوېش سره سم مابنام په همغه موټر کې، چې موږ يې هره ورځ له هوټله نيسا سټرته او له هغه ځايه هوټل ته وړلو، راوړلو کېناستو، نيم ساعت مزل به مو کړی وي، چې هلته ورسېدو، يو عادي کورو، داسې نه ښکارېده، چې ډېر پخوانی و، له لرگيو جوړ و، خو فکر کېده چې وخت پر وخت يې لاس په کې وهلی دی. غالباً چې دا يو له هغو ځايونو او استوگنځيو څخه و، چې واشنگټن د يو معين وخت لپاره دلته پاتې شوی دی. د امريکا له امنيت شورا او ځينو نورو دولتي مقاماتو څخه هم ځينې لوړپوړي چارواکي راغلي وو. پر بېلابېلو مېزونو د برخوالو نومونه ليکل شوي وو، پر يو مېز له يو هېواد څخه يو تن ته ونډه ورکړل شوې وه، پر هر مېز او هاته کسان وو، دا يې په دې خاطر کړي وو، چې د بېلابېلو هېوادونو خلک سره کېني. هم به په گډه ډوډۍ وځوري، هم به يو بل سره خبرې وکړي او هم به يو بل سره اشنا شي، د ډوډۍ تر پيل دمخه يو پروفيسور ته بلنه ورکړل شوه، چې هغه د جورج واشنگټن د اتلوليو او مبارزو په باب خبرې وکړي.

هغه وويل: زه د واشنگټن پوهنې يو زده کوونکی یم، خو
 څرنگه چې دن ورځې د پروگرام پرمخوړونکي د ځينو سختو
 بوختياوو له امله دې غونډې ته راونه شو رسېدلای، نو د هغه
 دنده ماته راکړل شوه. هغه د واشنگټن په باره کې ډېر کره
 معلومات درلودل، خو زه چې ددې لارې يو لېوال زده کوونکی
 یم، غواړم خپل معلومات تاسې سره شريک کړم.

واشنگټن ۲۰۰ کاله مخکې

تېر شوی، ۴۳ جمهور
 رئيسان تراوسه تېر شوي
 دي، واشنگټن تر ټولو ښه
 جمهور رئيس دی. دده قبر ته
 تراوسه پورې (۷۰) مليونه
 خلک راغلي دي، زه او

ماشومان مې هر وخت هلته ځو. د ساره جنگ د (۵۰) کلونو په
 بهير کې او تر هغه وروسته موږ متوجه شو، چې موږ څوک وو،
 نو بېرته خپلو اساساتو ته وگرځېدلو، که غواړو خپل بنسټ ته
 لاړ شو، نو بايد واشنگټن ته لاړ شو. يو تاجرو، شرابي
 جوړول، کتابونه يې لوستل، ښه نڅاگر (رقاص) و، که له هغه
 څخه وپوښتي ته به څنگه زموږ په ياد کې پاتې شي؟ هغه وايي:
 ((زه بايد د يوه بزگر په توگه ياد شم))، د کرنې لپاره يې پنځه
 ځايونه وو، په لسگونو کنيزې يې درلودلې، يو لوړ قدی انسان
 و (ده په اينچ او سانتي هم ياد کړ او د اوږدوالي اندازه يې هم

وويله)، لوی لاسونه يې درلودل، کولای يې شول مټاک (چارمغز) په لاس مات کړي، د يوه پوځي شخص په توگه وپېژندل شو، د امريکا په تاريخ کې يې تر ټولو لوړه پوځي رتبه لرله، د تقاعد پر وخت يې درې ستوري درلودل، تر مرگ وروسته ورته کانگرس درې ستوري نور هم ورکړل، لوړې زده کړې يې له وروره کړې وې. پر ۱۷۵۳م کال ورڅخه د ويرجينا والي د درېو جنوب غربي سيمو د مطالعې غوښتنه وکړه، هلته يو جنگ وشو، ده هغه جنگ بايلود، وهل ډبول يې هم وخوړل، يو کال وروسته امريکا يوه بله قطعه ورو لېږله، چې له فرانسويانو سره و جنگېږي، واشنگتن وويل چې دا ښه لاره نه ده، خو ورور يې ونه منله، جگړه وشوه، په دې جگړه کې د واشنگتن آمر ووژل شو او واشنگتن ټپي شو. د بوميانو او فرانسويانو دا جنگ پر ۱۷۲۳م کال خلاص شو، دی په ډگروالۍ کې تقاعد شو، انگرېزانو دا مهال غوښتل، چې خپله مستعمره دلته پراخه کړي، له خلکو ماليه واخلي او د خلکو په کورونو کې واوسي، دې کار پر خلکو ډېر بد تاثير وکړ، لومړنی سړی، چې د دوی د عملونو پر ضد يې عريضه وکړه واشنگتن و. دی د وخت پاچا ته په خپل لرغوني لباس کې راغلی و، خو پاچا د دوی ټولې غوښتنې رد کړې، دلته په ځينو سيمو کې جگړه وشوه، خلکو ويل: موږ يو قومندان ته اړتيا لرو. واشنگتن تيار پوځي لباس درلود، د شمالي او جنوبي ويرجينا د يووالي لپاره گټور و. تر ۱۷۸۱م کال پورې و جنگېده، په دې ټوله موده کې

هېڅوخت کور ته لار نه شو، يوازې خط يې لېږه. پر ۱۷۸۱م کال دى راغى او د استقلال اعلان يې وکړ. البته فرانسويانو هم د دې کار ملاتړ وکړ. واشنگتن پوهېده چې پوځي قوت يې کمزورى دى او د نړۍ له غټ قوت (انگريزانو) سره جنگېږي، د ويرجينا انگريزي حکومت ورته تسليم شو او بايد د سولې تړون يې لاسليک کړى وای. همدلته واشنگتن خپله لويه خبره وکړه: خلکو وويل کانگرس بايد ونيول شي، واشنگتن وويل چې کانگرس مه نيسئ، ځکه دا همغه ظلم و ستم دى، چې انگريزانو کاوه. يو ليک يې له جيبه راو کښه، چې د کانگرس له خوا ورته ليکل شوى و. عسکرو وويل: موږ دومره قرباني ورکړه، نو موږ څه کاره شو چې اوس دې کانگرس پاتې شي؟ واشنگتن استعفى ورکړه او خپله توره يې کانگرس ته ورکړه، خو په کانگرس کې انگليسي پاچا باور نه کاوه، ويل يې چل کوي او که چېرې دى رښتيا وايي، نو دى د دنيا ډېر لوى شخصيت دى. واشنگتن بېرته خپلې کرنيزې ځمکې (مزرعې) ته لاړ، دا داسې يو وخت و، چې خلکو بايد ځانته يو حکومت جوړ کړى وای، داسې يو حکومت چې متعدد ايالتونه سره يو کړي، دا وخت (۱۳) ايالتونو يو سيستم درلود، (۹) ايالتونو بحري قوې درلودلې، واشنگتن پرېکړه وکړه، د ويرجينا او مريلينډ ايالت استازي يې وغوښتل او ويې ويل چې اساسي قانون کې بايد تغير راوړو، نوى اساسي قانون يې په فلاډليفا کې جوړ کړ. دلته اساسي مشکل د جمهور رئيس قدرت و، چې

نه يې غوښتل استبدادي بڼه خپله کړي. پر اساسي قانون جنجال پېښ شو، واشنگتن بېرته راغی، خو کانګرس په خپلو رایو د جمهور رئیس په توګه انتخاب کړ. دی نیویارک ته لاړ (هغه وخت د امریکا پلازمېنه وه) اته کاله له خپل کوره لرې و. ده فکر وکړ داسې یو قانون باید جوړ شي، چې د دولت مشر له قانوني لارې انتخاب شي، کله چې کانګرس ته د قانون خبره لاړه، حیران وو، چې ده ته څه لقب ورکړي، پاچا، شهزاده او که کوم بل څه، خو په پای کې فیصله وشوه، چې په ساده ډول ورته ((جمهور رئیس)) وایو.

بیا بی واشنگتن ته وړاندیز وکړ، چې خپل خوربې د څارنوال
په توگه وټاکي، خو ده دا کار ځکه ونه کړ چې ویل یې دا کار بیا
تر ما وروسته هم تکرارېږي. ده یو قوي مرکزي حکومت جوړ
کړ، خو بیا یې هم له انګلیسانو سره جنجالونه وو. فرانسویانو
دا وخت له امریکایانو سره مرسته کوله، خو واشنگتن د
انګرېزانو پر ضد له فرانسویانو سره هم اتحاد ونه کړ او ویې
ویل چې د فرانسویانو له حسادت څخه د انګرېزانو پر ضد کار
نه اخلو، ځکه دا کار زموږ د ازادۍ په زیان دی. جورج واشنگتن
بل غټ کار دا وکړ، که څه هم قانون ورته اجازه ورکړه، چې تر
دوه دورو زیات حکومت وکړي، خو ده ونه منله، ده غوښتل دا

اساس کېږدي، چې څوک تر (۸) کلونو زيات حکومت ونه کړي، ده نه غوښتل، چې د جمهور رئيس تابوت له جمهوري رياست څخه ووځي، بلکې ويل يې دا د پاچاهانو کار دی. تر (۱۷۸۲م) وروسته بېرته خپل کورته راغی او تر عادي ناروغۍ وروسته، چې تبې او ستوني درد ورسره و، د (۲۵) کلونو په عمر مړ شو. دده په باب ډېر کتابونه ليکل شوي دي. ده په خپله د خپل ژوندانه پر مهال (۴۰) زره ليکونه ليکلي دي. دده

شخصيت ډېر مغلق يا څو اړخيز و. يو جنرال ويلي چې واشنگتن په سوله او جنگ دواړو کې اول دی او اوس د خلکو په زړونو

کې هم اول دی. که څوک د واشنگتن ژوند په دقیق ډول مطالعه کړي، نو کېدی شي، د خپل هېواد په ژوندانه کې هم تغیر راوستلای شي. هر کله چې واشنگتن ته کوم لوړ موقف ورکړ شوی، نو ده ترې استعفی کړې ده، په نړۍ کې ډېر کم شخصیتونه پیدا کېږي، چې دې ډول قربانۍ ته حاضر شي. تر دې خبرو وروسته ډوډۍ تیاره شوه، ډېر ښه کبان یې پاڅه کړي وو، ډول ډول تازه جوسونه هم وو، ډوډۍ مو په ښه خوند وخوړه، یادگاري عکسونه مو سره واخیستل او بیا له هغه ځایه د هوټل پر لوري رهي شو.

د سیمینار نهمه ورځ

د مارچ پنځمه نېټه د پنجشنبې ورځ هم سیمینار له معمول وخت سره سم پیلېده، خو په سهارنۍ غونډه کې ما او سنجریب ځکه گډون نه شو کولای، چې موږ له امریکا غږ راډیو او ټلوویزیون سره د مرکې ژمنه کړې وه. موږ له سید سلیمان اشنا سره ژمنه کړې وه، چې مرکې ته به درځو، د پنجشنبې سهار (۸) بجو مو ورسره وعده ایښې وه، ځکه دا داسې وخت و، چې د افغانستان پر ټایم له شپږ شپږ نیمو بجو سره سمون خوري، موږ باید د اشنا ټلوویزیون په مستقیمه خپرونه کې برخه اخیستې وای او همدارنگه د امریکا غږ اشنا راډیو د خبرو اترو په خپرونه کې. نو د چهارشنبې ورځ مې د پروگرام له مسولو چلوونکو څخه اجازه واخیسته او د مرکې مې ورته وویل، هغوی ډېر خوشاله شول او ویې ویل چې موږ څه مرسته کولای شو؟ ما ویل مننه لس بجې بېرته راځو، (وینډي وایټ) د نیسا سنټر لیکلۍ ادرس راکړ او ویې ویل چې له اخوایې ټکسیوان ته ورکړه، همدلته دې راوړي. که څه هم سنجریب ماته وویل چې دې مرکې ته یوازې زه (یون) لار شم، خو ما ورته وویل چې وخت کم دی دوه خپرونې دي، درې برخې ته یې ته لار شه او پښتو ته به یې زه لار شم. سهار او نیمې بجې د هوټل په رسپشن کې کېناستو، هر کلیوال ته مې وویل: یوه

ټكسي راته وغواړه! هغوی ټكسي راوغوښته، ټكسي ډرېور
يو عرب الاصله امريكايي و، په نږدې پنځه لسو دقيقو کې هلته
ورسېدو، د امريكا غږ ودانۍ د امريكا كانگرس سره نږدې ده،
د امريكا په كچه يوه پخوانۍ ودانۍ ده، دوه دخولي دروازي
لري، خو يوه يې اوس بنده ده، موږ په پيل كې پر همغې بندي
دروازې برابر شو. كله چې مو وكتله بنده ده، نو ټكسيوان ته مو
وويل چې هغې بلې دروازې ته لاړ شي. په دروازه كې ښه ټينگه
تالاشي وه، تر ماشينه تېر شو، رسپشن اشناصيب ته زنگ
وواهه، هغه راغی، موږ يې ځان سره سټډيو ته بوتلو، يو ډېر
لوی هال و، چې په لسگونو سټډيوگانې په كې وې، له همدې
ودانۍ څخه د نړۍ په گڼو ژبو، راډيويي او ټلويزيوني نشرات
كېږي. پښتو او دري خپرونې هم له همدې ځايه خپرېږي. له اشنا
ټلويزيون څخه لومړۍ دري پروگرام په ژوندۍ بڼه خپرېده،
سنگر صيب يې مركې ته راوباله، (لينا روزبه) ورسره مركه
وكړه، مركزي پوښتنه يې د جوزار تر (لومړۍ) نېټې وروسته د
جمهور رئيس د كار مودې غځولو په باب وه. سنگر صيب
لومړۍ د ښځو د نړيوالې ورځې په مناسبت لومړۍ د خپل ځان
او بيا د خپل گوند (جمهوري غوښتونكو گوند) په استازۍ
مباركي وركړه او په دې باب يې څو جملې نورې هم زياتې كړې،
تر نيم زيات وخت په همدې كې تېر شو، ځكه چې د ژوندۍ
مركې لپاره هغوی په متوسط ډول درې دقيقې وخت په پام كې
نيسي، پر پاتې كم وخت يې د جمهور رئيس د كار مودې پر

اوږد پدو ټينگار وکړ. کله چې له مرکې خلاص شو، ماته يې وويل والله دا جنجالي مسئله ده، ځان مې په يو ډول تېر کړ. ما ويل څه بڼه وې گوزاره دې وکړه. کله چې دري خپرونه پای ته ورسېده، نو بيا پښتو خپرونه پيل شوه، پښتو خپرونه د افغانستان پر وخت شپږ نيمې بجې پيلېږي او په کابل کې د ملي ټلويزيون له لارې په مستقيم ډول خپرېږي. ما څخه هم د جوزا تر لومړۍ نېټې وروسته د نظام د مشروعيت په اړه پوښتنې وشوې، څلور پوښتنې وې. اشنا صيب کوربه و. ما وويل: دا اوسنی جمهور رئيس (حامد کرزی) د ولس له خوا انتخاب شوی، د اساسي قانون له مخې دا بايد بل منتخب جمهور رئيس ته واک انتقال کړي، د موقت حکومت وړاندوينه

يون د اشنا ټلويزيون په سټوډيو کې د دې ټلويزيون له کارکوونکو سره

په دې اساسي قانون کې نه شته او نه د موقت حکومت جوړېدل

ددې انتخابي حکومت تر تداوم مشروع دي. په افغانستان کې د مشروعيت خبرې اصلاً هغه ډلې ټپلې کوي، چې اصلاً په خپله نامشروع دي، دوی غواړي افغانستان يو ځل بيا له بحران سره مخامخ کړي. د افغانستان د اساسي قانون اساسي محتوا داده، چې جمهور رئيس د پنځو کلونو لپاره دی. که چېرې د جوتا تر لومړۍ نېټې پورې انتخابات ممکن وي، خو ډېره بڼه ده او که امکان ونه لري، نو تر انتخاباتو پورې د همدې نظام تداوم تر هرې بلې لارې ډېر مشروع دی. نورې پوښتنې هم وې، چې ضروري نه ده د ټولو ځوابونه دلته بيان کړم.

تر ټلويزيوني مرکې وروسته سنجر صيب د اشنا راډيو دري برخې ته د مرکې لپاره لار او زه پښتو برخې ته لارم، مطيع الله

يون او سنجر صيب د اشنا راډيو په دفتر کې

عابد راڅخه د جمهوري رياست د انتخاباتو، د جوتا تر لومړۍ نېټې وروسته د نظام مشروعيت، کانديدانو، امريکا ته زما د

سفر او نورو مسایلو په باب ګڼې پوښتنې وکړې، نږدې (۲۰-
 ۲۵) دقیقې مرکه شوه. عابد صیب له مرکې نه خوښي څرګنده
 کړه. بیا لاړو، د امریکا غږ د پښتو څانګې له څو تنو
 کارکوونکو، له هغې جملې نه زبیا خادم خور سره مو وکتل،
 ټولو د مېلمستیا لپاره ډېر ټینګ ست وکړ، ما ویل نه څو چې
 سبا یا بل سبا زموږ الوتنه ده، بیا که ژوند یاري وکړه او بل ځل
 راغلو، نو حتمي مو لیدو ته راځو.

د جهاني صیب او مومند صیب پوښتنه مو وکړه، هغوی پر
 دې ورځ رخصت وو.

بېرته د نیسا سنټر پر لوري وخوځېدو، لس پنځه لس دقیقو
 کې هلته ورسېدو، د سنټر مخې ته یې کښته کړو. نږدې لس
 بجې وې، چې بېرته د سیمینار تالار ته ورسېدو. د سیمینار د
 سهار لومړنۍ برخه له موږه تېره شوې وه. په دې برخه کې نړۍ ته
 د محیط د تودوخې له امله د راپیدا کېدونکو خطرونو په باب
 خبرې شوې وې. دا برخه د مېرمن ان موسن (Ms. Anne
 moisan) له خوا پرمخ وړل کېده او ډاکټر مارک لیوی
 Dr. Marc levy یې ویناوال و. په دې بحث کې ویل شوي وو،
 چې پر راتلونکو دېرشو کلونو کې به د ځمکې پرمخ اکثره
 کنگلونه ویلي شي او دا به د بحر د سطحې د اوچتوالي سبب
 شي، دې سره به د نړۍ بېلابېلو سیمو کې هغه په زرګونو جزیرې
 تراوبولاندې شي، چې همدا اوس په کې ښکلي ښارونه ودان
 او مجلل تفریحځایونه په کې جوړ دي، نو تودوخه د نړۍ پر

وړاندې يو سترگوانښ دی، چې بايد نړيوال يې په مشترک ډول
مخه ونيسي. کله چې موږ بېرته هال ته لاړو، نو د پروگرام
چلوونکو ټولو له موږ څخه وپوښتل چې څنگه وې مرکې مو؟
موږ وويل: ډېرې ښې وې، نو دوی ډېر خوشاله شول. د سهارنۍ
غونډې په دويمه برخه کې د جنگي ډلو په باب خبرې وشوې او
د ځان ژغورنې لپاره يې د يوې جنگي صحنې د تمثيل ضرورت

په ډاگه کړ، خو په خبرو کې يې
څرگنده کړه، چې د داسې جنگي
صحنو جوړول ډېر مشکل کار
دی او خورا زيات لگښت
غواړي، نو ځکه اوس دا ډول
صحنې د کمپيوټر په ذريعه
جوړېږي، خو سړي ته د ځان

خوندي ساتلو لپاره بېلابېلې لارې چارې په گوته کوي. تردې

وروسته ډوډۍ ته لاړو
او په عمومي طعام
خوړۍ کې موډوډۍ
وخوړه.

ماسپينين
غونډه: دا غونډه د
ماسپينين پر پاو کم

دوه بجې پيل شوه، په دې بحث کې جان ايف سيگلر John F. sigler د چيچک ناروغۍ په اړه معلومات ورکړل، چې ډېره خطرناکه ده، ده وويل: د چيچک ناروغي په درېو مياشتو کې له يو تن څخه (۷۲۰۰۰) کسانو ته لېږدېدلای شي. ده وويل: ددې ناروغۍ تاثيرات لومړی په يو هېواد پورې تړلي وي. وروسته يې بيا تاثيرات د سيمې هېوادونو په کچه خورېدې شي او تر هغه وروسته د نړۍ کچې ته پورته کېږي. دا ډېره خطرناکه ناروغي ده، نو په هر ترتيب چې وي بايد مخه يې ونیول شي. ده وويل: ددې او دې ته ورته ناروغيو د مخنيوي په باب ستاسو نظرونه مهم دي، چې ددې ليکنې برخه به شي او له هغو څخه به گټه پورته شي، نو هيله ده چې هرگروپ په گډه د خپل گروپي کار په ترڅ کې موږ ته خپل ليکلي نظرونه راکړي.

گروپي کار: تردې بحث وروسته بيا گروپي کار شروع شو، زه په لومړي گروپ کې وم، زموږ د گروپ ځينې مهم وړاندیزونه په دې ډول وو:

- کوم ملک کې چې دا ناروغي پيدا شوه، بايد ټولو گاونډيو هېوادونو ته خبر ورکړي.
- ټول هېوادونه بايد د واکسين زېرمه ولري.
- محيط بايد وقايع شي، يانې مخکې تردې چې دا ناروغي هلته خوره شي، حکومت بايد ځان پر دې ډاډه کړي چې دا ناروغي دلته نه شته.

- د ګاونډيو هېوادونو د روغتيا وزارتونو ترمنځ بايد ددې ناروغۍ پروړاندې مخکې تر مخکې د همکارۍ پروتوکول موجود وي.
- د هر هېواد په کچه بايد د روغتيا وزارتونو تر چتر لاندې کميسيونونه جوړ شي.
- د اطلاعاتو او کلتور وزارت په ګډون دې ټول اړوند

وزارتونه په دې کميسيون کې غړيتوب ولري، چې له داسې خطرناکو ناروغيو سره عاجله مقابله وکړي. همدارنګه د ځينو نورو ځانګړو کميسيونونو وړاندیز وشو. تردې وروسته د هر ګروپ نظرونه راټول او عمومي غونډې ته وړاندې شول، د هر ګروپ په استازۍ يو يو تن د خپل ګروپ نظريات واورول. بيا ګروپ مشرانو (دريو

پروفیسورانو) د خپل خپل ګروپ ستاینه وکړه. خوپه پای
کې دا ټول نظریات ګټور و ارزول شول.
مازیګر څلور بجې بېرته د هوټل پر لوري وخوځېدو.

د سيمينار وروستی ورځ

د مارچ شپږمه د جمعې ورځ د سيمينار وروستی ورځ وه، سهار له معمول سره سم نيسا سنتر ته راغلو، څرنگه چې دا د سيمينار وروستی ورځ وه او د سندونو د وېشلو ورځ، نو ځکه يې د اړوندو هېوادونو دپلوماتان هم دعوت کړي وو. په واشنگټن کې د افغانستان سفارت څخه هم د (فاضل) په نوم يو ښاغلي تشریف راوړی و. ښاغلي علي احمد جلالي هم په نننۍ غونډه کې گډون کاوه. تر دې دمخه موږ (يون، سنجر صيب او انگار صيب) دوه ځله له جلالي صيب سره د هغه د کار په دفتر کې وکتل، د هغه د کاندیدۍ په اړه مو وپوښتل، د نورو

وختونو په انډول هغه دا ځل ډېر مصمم و، چې د جمهوري ریاست ټاکنو ته به ځان نوماندوي. دا یې هم وویل چې د خلکو له خوا راباندې زیات فشار دی. خلک خصوصاً محصلین راته خپله کمپاین کوي. جلالی صیب د هغو کانديدانو له چلند څخه خوا بدی و، چې جمهوررئیس حامد کرزي ته یې په کانټیننټال هوټل کې د خپل گډه مطبوعاتې کنفرانس په ترڅ کې سپکې سپورې کړي، ده ویل سیاست چې دومره د لارې او کوڅې سطحې ته ټیټ شو، نو بیا خودا سیاست نه دی. ده وویل: زه په افغانستان کې پریو ټیم کار کوم، چې که جوړ شي او ټول د یو ټیم په توگه انتخاباتو ته لاړ شو نو دا به یو گټور کار وي. ما یو څو لنډې خبرې وکړې، ما وویل: جلالی صیب افغانستان کې اوس داسې یو حالت دی، خلک فکر کوي که امریکا د چا ترشا ولاړه وي، اقتصادي امکانات ولري او په زړورتیا سره د مخالفو ډلو د بنسټ پر غاړه واخلي او خپله هم په خلکو کې محبوبیت ولري، نو کېدی شي د بریالیتوب چانس یې زیات شي، خو هغه سیاستوال چې د استاد الفت په وینا له ((مضر احتیاطه)) کار اخلي، په اوسنۍ افغاني ټولنه کې یې د بري چانس ډېر کم دی. د مضر احتیاط کیسه مې ورته وکړه، ما ویل الفت صیب په خپل یوه نثر کې لیکلي: شمی اکا په کلي کې په ډېر احتیاط مشهور و، هر چا چې به په کلي کې څه کول، نو له ده څخه به یې مشوره اخیستله، دده د احتیاط یوه نښه دا وه، چې هېڅکله به موټر کې نه سوړېده، ځکه ویل یې کېدی شي

موټر چپه شي، د مرگ خطر په كې دى، تردې چې پلى لار شم ناوخته به ورسېږم، د مرگ له خطر ه خو به بچ شم، برق يې هم كور ته نه راوسته، ويل يې: كېدى شي برق شارټ شي او ټول كور اوړ واخلي، تر هغه خو همدا شيطان خراغ ښه دى، كه رڼا يې كمه ده، نو خطر خويي نه شته الفت صيب ليكي: ((دى له ډېره عقله پياده وو، نو ځكه يې په كور كې توره تياره وه)). ما ويل زموږ پر ځينو مشرانو هم هغه د شمي اكا كانه شوې ده. جلالى صيب يو ځل منځ راواړوه، ويل يې دا خو ښه مثال نه و دا دې په چا پورې ووايه! ما ويل دا مې ټولو هغو مشرانو ته اشاره ده، چې سياست ته يې زړه كېږي، خو له ډاره د كوم جنايتكار نوم نه شي اخيستلاى، د افغانستان اوسني شرايط داسې نه دي، چې دا ډول سياستوال دې په كې وده وكړي. سنجر صيب جلالى صيب ته وويل: تاسو د افغانستان يو عالم شخصيت يې، زموږ ملت درباندي افتخار كوي، د افغانستان اوسني شرايط ستاسو په شان اشخاصو ته اوس مساعد نه دي، زما شخصي مشوره تاسو ته دا ده، چې ځان كاندید نه كړئ، انگار صيب كه څه هم غوښتل چې جلالى صيب څه نا څه تشويق كړي، خو د ډېرو خبرو چانس پيدانه شو. جلالى صيب دروند سړى دى، د كرزي صيب پر وړاندې يې د نورو احتمالي كانديدانو سپكې سپورې په ټينگه وغندلې، بيا يې وويل، څو موده وروسته كابل ته درځم، هلته جمهوررئيس، تاسو او نورو دوستانو سره مشوره كوم او بيا خپل تصميم نيسم. ددې (وروستى) ورځې

لومړۍ برخه د سیمینار ارزونې ته بېله شوې وه. په پیل کې یې د نن ورځې ټول پروگرام تشریح کړ، د سیمینار برخوالو ته یې د تصدیق لیکونو د وېشلو سیستم واضح کړ او نن یې د الفبا په سیستم د غونډې برخوال تقسیم کړل، څرنگه چې د افغانستان نوم په الف (A) و، نو زموږ نوبت اول و. د پروگرام تر تشریح وروسته بیا مشرانو استادانو او پروفیسورانو خبرې وکړې او دا سیمینار یې یو ډېر ښه، موثر او ارزښتمن سیمینار و ارزوه، حتی وویل شول تراوسه چې کوم سیمینارونه جوړ شوي دا تر ټولو موثر سیمینار و. بیا جنرال بارنو خبرې وکړې او دا سیمینار یې د تجربو د تبادلې په برخه کې ډېر موثر وگڼه، ورپسې جنرال ډیکمیرس، نړۍ ته د ورپېښو چلېنجونو په باب خبرې وکړې، بیا یې پوښتنو ته وخت ورکړ.

یو تن پوښتنه وکړه، چې د امریکا اردو ته اوس ورپېښ چلېنجونه کوم دي؟

په ځواب کې یې وویل شول: یو چلېنج افراطیت دی، د ډله ییزې وژنې وسلې دي، بودجه هم یو چلېنج دی، که د امریکا مشري غواړي، امریکا په نوره نړۍ کې پاتې شي. نو باید خپله بودجه لوړه وساتي، موږ د خپلو تجهیزاتو نوي کولو ته اړتیا لرو.

سنجر صیب پوښتنه وکړه: په افغانستان کې باید څه شوي وای، چې ونه شول او څه باید نه وای شوي چې وشول؟

ځواب: موږ چې کله افغانستان ته لاړو، نو دا پلان مونه و، چې هلته دې بيارغونه وکړو، دوی دلته يوازې دا فکر کاوه، چې القاعده له منځه وړو او طالبان له منځه وړو، خو کله چې کابل د طالبانو له لاسه ووت، نو جمهوررئيس بوش سره فکر پيدا شو، چې اوس به څه کوو؟ نو بيا د بيارغونې خبره مطرح شوه او دا بيا يوه اوږده پروسه ده، دا يوازې د امريکا مشکل نه دی، دا يو نړيوال مشکل دی، اوس نو که غواړي يو ناکام مملکت پر ځای پرېږدي، نو بېرته افراطيون راځي. په افغانستان کې پرمختګ هم شوی، زموږ ځينې کارونه هلته ښه وو، د افغانستان امنيتي ځواکونه روزل شوي، په انتخاباتو کې مو ځان لرې نيولی و. په عراق کې همداسې و، د ايران له خوا د اکثرو کانديدانو ملاتړ کېده، د نوري المالکي انتخاب هم د امريکا اول انتخاب نه و، خو اوس بريالی دی. موږ نیمګړتياوې هم لرلې، يو تعداد کارونو زموږ د هدفونو ښه تمثيل وکړ. موږ که خپل کارونه سره پرتله کړو، نو کولای شو ووايو چې تر دې مو ښه کارونه هم کولای شول.

د عراق استازی: د عراق د انتخاباتو او چلېنجونو په باب خپل نظر څرګند کړه:

ځواب: په افغانستان او عراق کې هېڅوخت داسې نه وو شوي، چې خلک دې خپل مشر په خپله وټاکي، پر عراق باندې د وسلې د پېرېدلو هېڅ بندیز نه شته، څوک د تېلو قيمت هم نه انحصاروي، دلته داسې څوک نه شته، چې دلته دې د پردې تر

شانت وې او د تېلو قيمت دې كنترولوي. اوس چې د تېلو قيمت ټيټ دی دا قيمت بېرته پورته کېږي، خبره اصلاً د عرضې او تقاضا ترمنځ رابطه ده.

دنيپال استازی: د جنوبي اسيا په باب د امريکا د عمومي پاليسۍ هدفونه څه دي؟

ځواب: زموږ هيله ده، چې او باما افغانستان وڅېړي، افغانستان او پاکستان بايد په ګډه مطالعه کړي، ان ټوله سيمه وڅېړي، دا د نړۍ امنيت لپاره يوه حساسه منطقه ده، دوی چې هره پاليسي انتخابوي، موږ بايد ښې لارې ته بوځي، خو اوس کومه مشخصه پاليسي نه شته، د مربوطه هېوادونو د بهرنيو چارو او دفاع وزيران اوس کولای شي د امريکا پر پاليسۍ تاثير وکړي. د امريکا بهرنۍ پاليسي ډېره ژر نه جوړېږي، ډېر وخت غواړي، د جمهور رئيس فکر اوس پر افغانستان متمرکز دی، نه يوازې پر نظامي مسايلو فکر کوي، بلکې پر ټولنيزو مسايلو هم فکر کوي، افغانستان ته نوی سفير لېږل کېږي، دلته قوي سفيران په کار دي. په پای کې بښنه غواړم چې ستاسو پوښتنو ته مې مشخص ځوابونه در نه کړای شول.

کله چې د غونډې دا برخه پای ته ورسېده، نو بیا د سیمینار برخوالو ته تصدیق لیکونه او نښانونه ورکړل شول. په دې پروگرام کې جنرال بارنو او نورو دولتي چارواکو برخه اخیستې وه.

د ستاینلیکونو او تصدیق لیکونو په دې برخه کې د افغانستان نوبت لومړی و، لومړی سنجر صیب او ورپسې زما او بیا د انگار صیب نوبت و. کله چې دا پروگرام خلاص شو، ټولویو بل ته مبارکي ورکړه، خو دقیقې نور هم دلته پر خبرو تېرې شوې، ورپسې د نیسا سنتر له خوا هغې غړمنۍ ته دعوت شو، چې همدلته نږدې په یوه بل ځای کې جوړه شوې وه. دلته د جلالی صیب په ګډون د نیسا سنتر ټول استادان، د سیمینار برخوال او همدارنګه د بهرنیو هېوادونو د پلوماتانو ګډون کړی

و. د افغانستان له سفارت څخه ښاغلي (فاضل) تشریف راوړی و، سنجر صیب ترې گیله وکړه، چې د ټولو هېوادونو سفارتونو د خپلو هېوادونو د استازو پوښتنه وکړه، خو تاسې هېڅ زموږ تپوس ونه کړ. ښاغلي فاضل بیا ددې په مقابل کې سخت غبرگون وښود او خپلې نورې په لسگونو گیلې پرې سربارې کړې، په واشنگټن کې یې د افغانستان په سفارت کې خپله دنده پر افغانستان یو احسان وباله، ځکه چې دده په وینا ده ته په امریکا کې تردې ډېر ښه کارونه پیدا کېږي، د سنجر صیب او ښاغلي فاضل خبرې نورې هم گرمې شوې، خو ما سنجر صیب له لاسه تینګ کړ، ما ویل دی په گیلو نه اړزي، له ښاغلي فاضل څخه مې دې ځای ته د راتګ له امله مننه وکړه. د سیمینار له ځینو برخو الو سره مو څو یادګاري عکسونه واخیستل.

وروسته د موټر پر لوري روان شو. د نيسا سنټر ټولو خدماتي
 مامورينو سره مو خداى پاماني وکړه، هريوله ډېرې مينې شو

خو ځله خداى پاماني
 وکړه. خويوه دوه
 مامورينې چې په
 تېرو شو ورځو کې يې
 د سيمينار د برخوالو

ډېر عزت کړى و، ان
 تر موټره موږ سره
 راغلې، تر هغه چې
 موټر حرکت نه و
 کړى، دوى ولاړې
 وې؛ د يوې رواني

حالت ته چې مې
 وکتل، نو شونډې يې
 مړى مړى شوې،
 سترگو کې يې
 اوښکې وځلېدې،
 موټر حرکت وکړ، او

دې همداسې لاس خوځوه، په اخره کې يې د خپلې لاس گوتې
ميچ کړې او نور موږ ترې پناه شو. پنځه لس شل دقيقو کې هوټل
ته راوړسېدو.

يو بل ما بنام له منشي صيب سره

کله چې له نيسا سنتره پر همدې وروستۍ ورځ هوټل ته راغلو او اتاق ته ورسېدم، نو ښه ډېر ستړی وم، دمه مې لانه وه راسته شوی، چې د انگار صيب ټلېفون راغی، ويل يې منشي صيب درته منتظر دی، لاندې راځه! کله چې لاندې کښته شوم، سنجر صيب هم راغلی و. منشي صيب عبدالقيوم له خپل ځوان او کاري زوی (بري) سره راغلي و، ترستړي مښي سم لاسي يې وويل: راځئ چې څو! ما ويل چېرته څو؟ ده وويل: نن د بري مېلماڼه ياستئ، هلته څو، ما ويل مېلمستيا خو هغه ورځ تېره شوه بيا نو څه؟ منشي صيب وويل: دا د بري مېلمستيا ده او ده ويل دوی به حتماً زما مېلماڼه کېږي...

سرف ډوله موټر ته، چې (کندهار) په نامه نمبر پلېټ پرې لگېدلی و، ورپورته شو. هلته د نمبر پلېټ يو نوم ستا په خوښه ټاکل کېدی شي او ترڅنگ يې خپله مسلسلله شماره هم وي. موږ وويل: موږ خو سبا څو، کورته مو سودا مودا هم نه ده کړې، منشي صيب، بري ته وويل: دوی ښې لويې مغازې ته بوځه، بري ته مې وويل: غواړو درمل واخلو، هغه وويل: داسې ځای ته به دې بوځم، چې ټول شيان په همغه يوه مغازه کې پوره شي، خو درمل دلته په دوه ډوله دي: يو ډول هغه دي، چې د معالج ډاکټر له نسخې پرته يې نه ورکوي او بل هغه ډول دارو درمل دي چې

جانبی عوارض نه لري او په دې مغازو کې خرڅېږي، تر شل دقیقې مزله وروسته مغازې ته ورسېدو، تر مغازې بهر هوا ډېره یخه وه، خو مغازه کې هوا دومره نورماله وه، چا خیال نه کاوه، چې اوړی دی که ژمی. لومړی د درملو څانګې ته لاړو، ډول ډول درملونه په کې وو، بري په کابل کې څو کاله طب پوهنځی هم لوستی و، خو بیا د مهاجرت له امله ترې پاتې شوی، بیا یې نو په امریکا کې د کمپیوټر ساینس پوهنځی ولوست، اوس نو بری هم پوره انجنیر دی، خو پیاو کم ډاکټر هم دی. بري ته مې خپلې غوښتنې وویلې، د لوړ فشار، د ټیټ فشار، اشتها، د وینې د زیاتولو، د سترګو او نورو ناروغیو لپاره مې ورته وویل، هغه یو لاس ګاډی راوړ، ټولې دواګانې مې په لاسي بکسه کې واچولې، سنجر صیب او انگار صیب هم دواګانې واخیستې، خو ډېر درمل ما واخیستل، د مغازې په نورو برخو کې مو د ماشومانو ځینې داسې شیان لکه ډول ډول قلمونه او همدارنګه د لوبو ځینې شیان واخیستل، کله چې د پیسو شمېرنې ځای ته راغلو، نو زموږ درمل یې چې ولیدل، د حساب مسوله ماموره حیرانه پاتې شوه، چې دا څه کوئ دومره درمل؟ ما ویل زموږ ټولنه ناروغه او رنځوره ده دا د ځان او د هغو لپاره وروړو، نو بڼځه په خدا شوه، ما ورته وویل موږ ټول افغانان یو، سبا څو، نو ځکه مو دا دومره درمل واخیستل، زما د ټولې سودا بېل څه کم پنځه سوه ډالره شول. کله چې له مغازې رابهر شو، نو ما بڼام خپلې تیاري خورې کړې وې. له دې ځایه مو د

منشي صيب د کور پر لوري حرکت وکړ، په لاره کې داسې واوره وږېدله، چې منشي صيب وويل: په دې څو کلونو کې ما داسې واوره نه ده ليدلې، پر سر کې مو په لسگونو څه په سلگونو داسې گاډي وليدل چې يا يې ټکر کړی و، يا له سر کې نښويدي وو او يا هم ويجاړ شوي وو. بري ته مې وويل چې ډېر زيات ټکرونه نه دي؟ هغه وويل: دا خلک له واورې سره چندان بلد نه دي، بل د دوی موټر اکثره بيمه دي، دوی يې کيسه کې نه دي، ځينې ډېر پورانو کېدې شي الکول هم کارولي وي، نو ځکه دا دومره ټکرونه رامنځته شوي، دلته چې موټر يو ځل ټکر شي، بيا يې څوک نه کاروي. په ترميم يې هم ډېرې پيسې راځي، ټکر شوي موټر بيا اکثره ليلام ته ځي او بيا نورو هېوادونو ته وړل کېږي.

منشي صيب به هرې څو دقيقې وروسته بري ته ويل چې ډېر احتياط كوه، منشي صيب څرگنده كړه، چې بری موټر ډېر تېز چلوي، خو اوس يې د واوړې او زموږ لپاره څه ناڅه احتياط كاوه. په لاره كې د ترافيک پوليسو په لسگونو موټر تر سترگو كېدل، چې د لارې د بندښت مخه ونيسي، د موټرو دومره

ضايعات ما تراوسه نه ووليدلي. بري وويل: كله چې واوړې وشي دوی اکثره دولتي ادارې رخصتوي، په تېره بيا مکتبونه، په همدې خاطر يې رخصتوي، چې زياتې ترافيکي پېښې پېښېږي. تر يو نيم ساعت مزله وروسته به د بري صيب کور ته رسېدلي يو. دا کور د منشي صيب له کوره د يو يونيم کيلو متر په واټن لرې دی. د بري صيب کور ښه لوکس کور و، وړو اولادونو يې ډېره ښه پښتو ويلې، هلته غټ مشکل همدا دی،

چې اولادونه يې له خپلې ژبې او خپل کلتوره لرې کېږي، خود
 بري صيب اولادونه داسې نه وو، لکه په بهر کې چې وي. خپله
 بری داسې يو ځوان و، چې د خپلې لنډې ږيرې په شمول يې گڼ
 افغاني خصوصيتونه ساتلي وو، د منشي صيب عبدالقيوم
 کورنۍ که څه هم امريکا کې اوسي، خو خصوصيات يې اوس
 هم همغه د کندهاريو اعيارانو په شان دي. منشي صيب هم، په
 خپلې دې ځوانمردۍ دوه ځله د زندان تر تورو دېوالو
 ورر سېدلې، خو دواړه ځله دده د فکر او جرئت سرچاته نه دی
 ټيټ شوی. د طالبانو د وخت د زندان کيسې يې چې راته وکړې،
 نو دده او مرگ ترمنځ د يوې ثانيې تفاوت هم نه و. دی د کندهار
 په هغه زندان کې بندي و، چې حاجي عبدالظاهر قدیر او تورن
 اسماعيل خان هم ورسره بندي وو. ده په زندان کې د حاجي ظاهر
 د زغم، مقاومت او اوسېلې ډېره ستاينه وکړه او د اسماعيل خان
 په باب يې وويل چې د ډار او وېرې روحیه په کې ډېره پياوړې
 وه. منشي عبدالقيوم د خپل ځان ستاينه نه کوله، خو
 انگار صيب چې يې نږدې انډيوال دی، دده ډېرې کيسې ماته
 کړې وې، حاجي ظاهر قدیر نه چې مې دده په باب پوښتنه وکړه
 هغه راته وويل: ((منشي عبدالقيوم د پولادو غوندي کلک
 انسان دی.)) له امريکا څخه منشي صيب ډېر کونښن وکړ، چې
 حاجي ظاهر قدیر سره تېلفوني خبرې وکړي، ځکه د زندان،
 تحصيل، عسکری او سفر ملگري ډېر خواږه وي، خو تېلفون
 روځ نه شو. بري صيب ډېره لوکسه ډوډۍ تياره کړې وه، د هېڅ

شي کمی نه احساسېده، ما نو دومره ډوډۍ وخوړه، چې نور د خوځېدو نه وم، ډول ډول تازه مېوه په کې وه. ما د امريکا د مېوه جاتو په باب وپوښتل: بري صيب وويل: دوی دومره تازه مېوې لري چې نورې نرۍ ته يې صادروي، دوی خپل زراعت دومره عصري کړی، چې کال دولس مياشتې تازه مېوې لري.

تر چای وروسته مو بېرته د هوټل پر لوري حرکت وکړ، که څه هم منشي صيب وويل چې سهار وخته موز په خپله رسوم، اوس واوره هم شوې، لاره کې به ستونزې هم وي، خو موږ وويل: که د لارې ستونزې دې پلمه کولای، نو ولې دې له اخوا راوستو؟ د دوی له ټينگار سره سره راووتو، بری جلوته کېناست، سنجر صيب مخې ته او موږ درې واړه شاته، واوره ودرېدلې وه، پر سرک لاد وخته مالگه پاشل شوې وه، سرک څه ناڅه صفا شوی و، خوبيا مو هم په لسگونو موټر وليدل، چې اخوا د پخوا ښويي دي وو، اشارې يې بلېدلې، بری تر پخواني حالت لږ تېز راغی، خو هره شېبه خطر و. څه باندې يو ساعت کې يې هوټل ته راوړسولو، بيا موږ دوی ته ټينگ شو او د واورې پلمه مو ورته وکړه، هغوی وويل چې زموږ پلمه مو ونه منله، نو ستاسې هم نه منو، د خدای پامانۍ پر مهال بري صيب په درېو جلا کڅوړو کې هريوه ته څه شيان ډالۍ کړي وو، ويل يې دا زما له خوا تاسو ته يوه يوه ناخيزه تحفه ده. د شپې ۱۲ بجې وې، چې له دوی څخه مو خدای پاماني واخيسته او موږ هريو د خپل خپل اتاق پر لوري لاړو.

د مارچ ۷مه نېټه د شنبې ورځ (په امریکا کې زموږ وروستی ورځ)

د مارچ ۷مه نېټه د شنبې ورځ وه، سهار له معمول سره سم د هوټل لاندیني پورته د چای لپاره کښته شو، دا نو په دې هوټل کې زموږ وروستی سېاناری و، د نورو هېوادونو استازي هم راغلل، هغوی سره مو د خدای پامانۍ یادگاري عکسونه واخیستل. سنجر صیب او انگار صیب سره مو مشوره وکړه،

هغوی وویل: پرواز خو مازیګر ناوخته دی، تر هغه پورې به لاړ شو، دا نږدې پلورنځیو ته که څه شی مو خوښ شول، وابه یې خلو، ما ویل، زه هم باید یو بیک واخلم، زما کالي او سودا په

دې بيک کې نه ځايېږي، پنتاگون لوی پلورنځي ته لاړو، ښه په
 کې وگرځېدو، ما په کې يو لوی بيک په (۷۴) ډالر ه راوښو،
 دلته سودا تر ځينو نورو پلورنځيو ارزانه وه، بېرته هوټل ته
 راغلو، سنجر صيب ته مې وويل: ته بل بيک مه اخله، کېدې
 شي زما شيان ټول په همدې بيک کې ځای شي، زما بيک به ته
 واخلي، ستا شيان به په کې ځای شي، بيا به يې بېرته کابل کې
 راکړې. کله چې هوټل ته راغلو، نو بيا خپل اتاق ته لاړم، لومړی
 مې په دې نوي بيک کې خپل ټول شيان ځای پر ځای کړل، ښه تر
 څو کوډک شو. بل بيک وزگار شو، سنجر صيب ته مې زنگ
 وواهه، بيک مې وروړ، هغه خوشاله شو، د هغه شيان هم ځای
 پر ځای شول، بېرته اتاق ته راغلم، يوه سترگه خوب مې وکړ. څه
 کم دوه بجې وې، چې له خوبه راوښم شوم، انگار صيب زنگ
 وواهه، ويل يې لاندې راکښته شه، چې يو دوه انډيوالان ليدو
 ته راغلي دي. کله چې لاندې کښته کېدل، نو يو ځل بيا مې پر
 پنتاگون سترگې ولگېدې، کله چې لاندې پورته کښته شوم،
 دوه ځوانان ولاړ وو، سترې مشي مو وکړل، هملته امريکا کې
 يې زده کړې کړې وې، د هغه ځای په خوی بوی ښه بلد وو، نو
 موږ ته يې وويل: لږ به مو وگرځوو، بېرته به مو همدلته راوړو.
 انگار صيب او سنجر صيب ته مو وويل: وخت کم دی،
 ځوانانو وويل: څو بجې مو پرواز دی؟ موږ ويل شپږ بجې يې
 هوايي ډگر ته غوښتي يو. هغوی وويل وخت ډېر دی. يو ځوان د
 کندهار و، چې د انگار صيب د دوستانو له جملې څخه و او دا

بل بیا د مزار شریف و، دواړه سره ملگري وو. دوی په موږ د
 واشنگتن ښار بېلابېلې برخې وکتلې، د سیند غاړې ته یې
 بوتلو، د سیند غاړې د یوه ښکلي تفریحځای په یو هوټل کې
 مو ایسکریم وخور، سره له دې چې هوا یخه وه، خو دا

داسې یو ډول ایسکریم و، چې بد نه لگېده، بیا یې د
 افغانستان سفارت ته بوتلو، د افغانستان سفارت د واشنگتن
 په هغه دیپلوماتیکه ساحه کې دی، چې د نړۍ د اکثر وېوادونو
 سفارتونه هملته دي، دا سفارت د افغانستان خپل ملکیت دی،
 چې پر اوسنۍ ودانۍ سربېره نوره ښه شنه ساحه

هم لري، د ودانۍ داخل ته موږ لاړه شو، خوله بهر څخه يوه درې پوړيزه ودانۍ ښکارېده، د نورو هېوادونو د سفارتونو ودانۍ او ساحې مې هم له نظره تېرې کړې، د دوامره ځمکې قيمت د واشنگټن په داسې

ساحه کې تر لسگونو مليونو ډالرو اوږې. پر سفارت څوړند د افغانستان تر ملي بيرغ لاندې مو عکسونه واخيستل، بيا هلته خبرمه يو نړيوال اسلامي مرکز ته لاړو، چې هم يولوی مسجد په کې ودان و او هم يو ستر علمي مرکز په کې جوړ و. د ټولو اسلامي هېوادونو بيرغونه يې مخې ته رپېدل، د خپل

هېواد پر ملي بيرغ چې مې سترگې ولگېدې، نوزړه مې وغوړېد، تر مرکزې چې رابهر شو، نو يو ځوان مې مخې ته ودرېد خيرات يې غوښته، مسلمان و، ځان يې د مصر معرفي کړ، يو څو ډالره مې ورته ورکړل، ما ويل ځوان، مسلمان يې کار وکړه، خيرات مه ټولوه، په اشاره مې پوه کړ. له هغه ځايه بېرته د هوټل پر لوري راغلو، پنځه بجې او پنځه لس دقيقې بېرته هوټل ته راغلو.

له واشنگټنه د دوې پر لوري

کله چې پر پنځه بجې او پنځه لس دقیقې خپل اتاق ته لاړم، نو خپل بیک مې منظم کړ، د سفر کاغذونه، ټکټ او پاسپورټ مې ټول چک کړل، لس پنځه لس دقیقو کې بېرته راکښته شوم، تر راکښته کېدو دمخه مې یو ځل بیا پر پنتاگون سترگې ولگېدې. رسپشن ته مې د خپل اتاق کارت ورکړ، هغوی ماته بل کاغذ راکړ، چې څه حساب یې پر ما نه شته، انگار صیب او سنجر صیب هم راکښته شول، هغوی هم خپل حسابونه پاک کړل، کاغذونه یې واخیستل، ما ویل پاسپورټ، ټکټ او نور ضروري شيان مو په جیبونو کې کېږدئ، شپږ بجې یو ډرپور راغی، زموږ نومونه ورسره وو، درې تنه موږ او دوه تنه د سیمینار نور برخوال په موټر کې کېناستو، شپږ بجې مو له هوټله حرکت وکړ، شپږ نیمې بجې هوايي ډگر ته ورسېدو. دخولي دروازي ته مو ځان برابر کړ، ما او انگار صیب سره یو یو او سنجر صیب سره دوه بیکونه وو، غوښتل مو چې ټول لاسگاډي کې بار کړو، لاسگاډي منظم یو بل سره وصل ولاړ وو، چې لاس مو کړ، بند وو، بیا موزور کړ، ونه شو. هلته یوې ټلېفوني غرفې ته ورته یوې غرفې ته مې پام شو، خلکو په کې د پخواني سکه انداز ټلېفون په شان پیسې اچولې او بیا به لاسگاډی راخلاصېده، دا وخت نو ما سره اوسپنیزې ماتې

روپۍ نه وې، انگار صيب وويل: صبر زما جيب له ماتو پيسو
ډک دی، يوه يوه يې ورواچوله، چې ترنگ شو، لاسگاډی
خلاص شو، ډېر زيات خوشاله شو، خوند يې وکړ. خلور واړه
بيکونه مو په کې کېښودل، د ټکټ اخيستلو مېزونو ته لاړو.
ټکټ په کمپيوټرايز ډول په ماشين اخيستل کېده، يوه مسوله
ماموره هلته ولاړه وه، ما پاسپورټونه او ټکټونه ورکړل، هغه
راسره ودرېده، پاسپورټ دې لاس کې ونيو، ماته يې وويل: ته
يې ليکه، لکه د کمپيوټر د کيبورډ په شان توري په کې وو. نوم،
د پلار نوم، د پاسپورټ نمبر، هېواد او د ټکټ نمبر او ځينې
نور شيان دې بايد په کې ورکړي وای، کوم څه چې به غلط وو،
بيا دې بايد له سره ليکلي وای. يو پاسپورټ مې د هغې په
مرسته ثبت کړ، نور ما ورته وويل: څه زه يې خپله کولای شم،
دوه نور ما خپله ثبت کړل، کله چې درېواړه خلاص شول، هغې
ته مې وويل: نور څه وکړم، هغې يو کمانډ ورکړ، څه غلطې په
کې شوې وه، زموږ بوډينگ کارتونه يې راگوزار نه کړل، ښځې
ښښه وغوښته، يو سوړ اسوبلی يې وکښه، بيا يې وويل: لږ
صبر وکړئ. يو بل مامور ته يې زموږ درېواړو پاسپورټونه
ورکړل، هغه هم وويل: لږ صبر وکړئ، بيا به مو کار وکړم. هغه يو
څو دقيقې پر يوه بل مېز مصروف شو، بېرته راغی، زموږ
پاسپورټونه يې واخيستل، درې خلور دقيقو کې يې بوډينگ
کارتونه راکړل، بکسونه يې وتلل، ويل يې دا غټ دي، ځان سره
يې مه وړئ، يوازې انگار صيب خپل وړوکی بېک راواخيست،

ما او سنجر صيب خپل بيكونه د چك ماشين ته يوړل، تر هغه مو تېر كړل، هغوى وويل: تاسې نور خلاص ياست، دوى كې به يې واخلي! كله چې بېرته راوگرځېدو، نو هغې مامورې نه مو مننه وكړه، چې موږ سره يې مرسته كړې وه، هغه ډېره زياته خوشاله شوه.

بيا په بوډينگ كارت كې د لارښوونې له مخې، په ټاكلي ترمينل كې له تالاشۍ تېر شو، تر هغه پورې چې خپل وروستي ځاى ته رسېدلو، نو پنځه لس شل دقيقې راباندې تېرې شوې وې. د ترمينل وروستۍ برخې ته، چې هلته مسافرين كېني او بيا الوتكې ته له ځانگړو لارو پورته كېږي، ورسېدو، دا ځاى نو پر لسگونو برخو وېشل شوى و، چې پر يوه وخت په كې په زرگونو كسان ځايېږي، له ۱-۲۴ پورې نمبرونه پرې لگېدلي وو، خپله داسې و لكه يو لوى سړيتى بازار، تراوسه چې ما كوم هوايي ډگرونه ليدلي وو، دا راته په كې له گڼې گونې ډك او ډېر لوى ښكاره شو، ژوند په كې په ډېره چټكۍ روان و. موږ هم ښه سترې وو، درېواړه لارو له يوه كافي شاپ څخه مو چاى واخيست، پر څوكيو كېناستو، كله چې مو چاى وڅښه، نو تر ډېره حده يې زموږ ستړيا رفع كړه. دا نو د شپې اته بجې دي، لس بجې زموږ الوتنه ده، تر هغې پورې نو په دې ترمينل كې ښه كېسته پورته وگرځېدو، د خرڅلاو لپاره ډېر او رنگارنگ شيان په كې ايښي وو، خو قيمتونه يې طبعاً لوړ وو. نهه نيمې بجې به وې، چې د بوډينگ كارت چكول پيل شول، ټول خلك په نوبت

ودرېدل، په ډېر منظم ډول په لسو دقيقو کې د ټولو بوډينگ
 کارتونه چک شول، الوتکې ته پورته شو. لس بجې الوتکه
 الوتنې ته چمتو شوه. ما خپل قلم او کاغذونه راواخيستل، د
 خوکی مخنی برخه کې مې تيار کېښودل، ما ويل څه هم به
 خوب کوم او هم به څه ليکم، دا پنځه لس ساعته مزل به پر
 همدې ډول تېر کړم. خو پانې به مې وليکلې، بيا به ستړی شوم،
 خوب به راباندې راغی، بيا به دا عمليه تکرار شوه، دوه ځله
 ډوډی هم په حقيقت کې يو ډول تفريح وه او هم خوراک و، په
 بېلابېلو ساعتونو کې مې نږدې شل مخه يادښتونه بشپړ کړل،
 ټول واټن نږدې (۷۵۵۰) ميله و، چې په پنځه لس ساعتونو کې
 ووهل شو، د دوبي پر سيمه ييز وخت د ماښام اووه بجې او
 پنځه لس دقيقې وې، چې د دوبي نړيوال هوايي ډگر کې کښته
 شو.

له دوبي نه د کابل پر لوري

کله چې د دوبي هوايي ډگر کې کښته شو، نو لومړی
اندېښنه چې موږ سره وه، هغه د خپلو بيکونو په اړه وه، ځکه زه
يو ځل بل هم ښه ډېر په تکليف شوی وم، کله چې له جرمني څخه
راتلم، نو بېک يې هلته راڅخه واخيست، ويل يې دوبي کې يې
واخله، دوبي کې يې بيا دومره په تکليف کړم، چې زړه مې و
بېخي يې ورپرېږدم. دا ځل مې هم اندېښنه وه، چې همغه کانه
ونه شي، څه چې زما په زړه کې گرځېدل، همغسې وشول. کله
چې د هوايي ډگر ترمينل ته ننوتو، نو د بيکونو پوښتنه مو
وکړه، هغوی ويل د (مرحبا) څانگې ته لاړشئ، د مرحبا همدې
نږدې څانگې ته لاړو، هلته چې لاړو، هغوی ويل، پلانکي نمبر
ترمينل ته لاړشئ، هلته چې لاړو، هغوی ويل له ترمينل نه
ووځئ، هغه ځای ته لاړشئ چې بيکونه په کې راوځي، هلته
بايد يو ځل له هوايي ډگره وتلي وای، دا بل مشکل و، بيا بېرته
د مرحبا مرکزي غرفې ته لاړو، هغوی بيا بل ځای ته ولېږلو.
دومره يې سترې کړو، چې نور مو نو له پلي مزله زړه شين شو،
دا هر ځل چې له يوه ځايه بل ته تللو، نو يو دوه ځايه تلاشي
کېدلو، تلاشي هم ښه سترې کړي وو. انگار صيب خو مولا وار
دمخه رخصت کړ. موږ ويل: څه ته هغه نړيوال ترمينل کې کېښه،
زموږ کار چې هر وخت خلاص شو، موږ درځو. خو واره يې نور

هم اخوا د پخوا ولېرلو، په پای کې داسې شول، چې دا د لارې پولیس او دا نور مامورین ټول موږ سره بلد شول، بیا مجبور شو د مرحبا دفتر ته لاړو، هلته چې لاړو، ماموره پر څوکی ناسته وه، ډېره بنایسته هم نه وه، خو ځان یې ډېر مغرور نیولی و، هغې ته مې وویل: څو ځله لاړو، راغلو خو هېڅ کار مو نتیجه ورنه کړه، هغې رانه پاسپورټونه واخیستل، کمپیوټر کې یې گوټې ووېلې، ویل یې: څو بیکه دي؟ موږ وویل: درې، ویل یې لاړ شئ (۷۵۰) درهمه راوړئ. څنگ ته بانک کې مې ډالر په درهمو بدل کړل، رامې وړل، راته یې ویل هلته کپنه چې نوبت مو ورسېږي، نیم ساعت مو انتظار وکړ، د اروپایانو او نورو بهرنیانو کارونه یې خلاصول، خو موږ ته یې هېڅ نه کتل، سنجر صیب ته مې وویل: زما خو دې بنځې ته دومره خلق په تنگ شو، چې په دې سړي ورته خوله ولگوم، هغه ویل او سپله کوه، چې اوس بل جنجال پیدا نه کړې، ورپسې ورپورته شوم، په بڼه تونده لهجه مې ورته وویل: ته څنگه د نورو کار خلاصوي او زموږ نه خلاصوي؟ دا هم ډېره په غوسه شوه: نه گوري چې مصروفه یم، بیا یې زموږ ټکټونه او پاسپورټونه واخیستل، بېرته یې را کړل ویل یې ستاسو کار موږ پورې مربوط نه دی، ځی لاړ شئ، دا ځل مې نو دومره قهر ورته راغی، چې په موږ دې پیسې هم بدلې کړې او اوس وايي چې زما مربوط نه دی، دا وخت مې کابل کې خپل یو ملگري ته، چې له کام ایر شرکت سره ډېر بلد دی، زنگ وواهه، هغه په دوبي کې د کام ایر شرکت

مسول مامور ته زنگ وواهه، بېرته يې ماته احوال راکړ،
 وار خطا کېږه مه، هغه سړی درته نیم ساعت کې زنگ وهي، که
 نه وي بیک دې پرېږده، ته ترې راځه بیا يې زه چاره کوم. پر دې
 وخت مې سنجر صیب ته وویل: راځه یو ځل بیا هغه ځای ته لاړ
 شو، چې ما په خپل یو پخواني سفر کې ورڅخه خپل بیک
 اخیستی و. بیا لاړو، نور نو د خوځېدو نه وو، هلته چې لاړو
 هغوی بېرته د همدغې مرحبا ادرس راکړ، بیا راغلو دا ځل نو
 چې دې بنځې ولیدو، نو پرته له دې چې یو بل سره خبرې وکړو،
 خبره انفلاق ته نږدې وه، یوې بلې بنځې ته یې په لاس اشاره
 وکړه، هغې موږ ته وویل راځئ راپسې. هغه مخکې موږ
 ورپسې، د مرحبا یوې بلې غرفې ته یې بوتلو، دا همغه غرفه
 وه، چې کله موږ ترمینل ته داخل شو، نو لومړی ځل مو همدې
 غرفې ته مراجعه کړې وه، خو هغه وخت ددې غرفې مامورینو
 موږ ته د مرحبا ددې بل دفتر ادرس راکړ، هلته چې ورسېدو،
 بنځې یا پېغلې خپل کمپیوټر چالان کړ، زموږ پاسپورټونه او
 ټکټونه یې وکتل، کمپیوټر کې یې ورسول، پیسې یې
 واخیستې، په پنځه دقیقو کې یې زموږ کار خلاص کړ، د پنځه
 دقیقو کار په خاطر موږ نږدې دوه نیم ساعته وگرځېدلو. بیا
 نړیوال ترمینل ته لاړو، انگار صیب موږ ته منتظر و، کله چې یې
 موږ ولیدو، نو خوشاله شو، ویل یې زه مو له انتظاره مړ کړم،
 بیا یو کافي شاپ ته لاړو، ښه ډېرشین چای مو وڅښه، سټریا
 مو ووته! بیا په دې ترمینل کې وگرځېدو، لږه سودا مودا مو

وکړه، خو کمه، ما دوی ته وویل: دې ترمینل کې شیان قیمته دي، هغه بل اسیایي ترمینل کې، چې افغانستان ته هم له هماغه ځایه الوتنې کېږي، هلته شیان تر دې ارزانه دي، هلته چې لاړو بیا به کور ته نور شیان هم واخلو. ډوډۍ مو هم همدلته وخوړه، د شپې تر درې بجو همدلته په ترمینل کې ښه وگرځېدلو، درې بجې د کام ایر شرکت غرږې ته ورغلو، هغوی بوډینګ کارت راکړ. دا مهال مې دوه افغانانې، چې له کاناډا څخه راغلې وې، هم ولیدلې، ډېرې وار خطا معلومېدلې، پوښتنه مې وکړه، چې ولې وار خطا یاست؟ هغوی وویل: بیکونه مو پاتې دي، ما ویل هلی دغلته لاندې د مرحبا همدې لومړۍ غرږې ته ورشئ، بلې ته لاړنه شئ، هر څومره یې چې درته وویل، ویې نه منئ، ټول کار له همدوی سره دی، دوی هم فکر کوم، څو ځله په تکلیف شوې وې، دوی ژر لاړې، لس پنځه لس دقیقې وروسته بېرته راغلې، ډېرې خوشاله وې، دعاگانې یې راته وکړې، ویل یې موږ خو دومره په تکلیف شو، اخر په څومره اسانه یې زموږ کارونه خلاص کړل. همدا وخت مو د غزني والي ښاغلی ډاکتر محمد عثمان عثمانی، چې همدا مهال له اروپا څخه له یو رسمي سفره راستون شوی و، هم ولید، گپ شپ مو ورسره ولگاوه، نوره نو ستړیا ووته، فکر مو وکړ، چې په کابل کې ناست یو. سهار څلور بجې له نړیوال ترمینل څخه اسیایي ترمینل ته ولېږدول شو. شپږ بجې الوتنه وه، موږ باید څه کم دوه ساعته انتظار کاللی وای، دوه ساعته همدلته په پلورنځي کې

اخوا د پخوا اگر خېدو، ماشومانو ته مې ښه ډېره سودا وکړه،
 نږدې اوه سوه درهمه شول، دوه لويې پلاستيکي کڅوړې مې
 ډکې کړې، شپږ بجې الوتکې ته د الوتنې په نيت پورته شو.
 ټاکل شوې وه الوتکه ټيک پر شپږو بجو الوتنه وکړي، خو دا
 مهال په دوبي کې داسې يو باد او توپان وو، چې لس مترو کې
 سړی نه معلومېده، په دوبي کې چې په هره دقيقه کې الوتنه
 کېږي، نو که د خو دقيقو لپاره څه مشکل پيدا شو، نو په
 لسگونو الوتکې له الوتنې او ناستې پاتې کېږي او دا بيا پر
 نورمال مهالوېش دومره تاثير کوي، چې په څو ساعتونو کې
 بېرته خپل عادي حالت ته نه راځي، نيم ساعت ټول په الوتکه
 کې غلي ناست وو. خو شپې وروسته د الوتکې کپتان اعلان
 وکړ، چې د هوا د خرابۍ له امله زموږ الوتنه معطل ده، هر کله
 چې هوا ښه شوه او د هوايي ډگر لارښوونکو موږ ته هدايت
 راکړ، بيا به الوتنه کوو. دا مهال مې خپل قلم او کاغذونه
 راواخيستل، د خپلو ځينو پخوانيو يادښتونو پر بشپړاوي مې
 پيل وکړ. نږدې نيم ساعت به مې پر ليکنه تېر کړی وي، لږ ستړی
 شوم. دا وخت ما سره په څوکۍ کې څوک ناست نه وو، دوو تنو
 څوکۍ تشې وې، کله چې مې قلم او کاغذ بېرته کېښودل، نو د
 شاته سيټ څخه دوو تنو راسره ستړي مشي وکړل، يو ذهين
 صيب و، د کلید گروپ د مشر (شهیر ذهين صيب ورور) او يو
 تن بل ژورناليست ملگری ورسره و، چې له ده سره يو ځای کار
 کوي. دواړو ستړي مشي راسره وکړل، ويل يې ډېر خوشاله شو،

چې ومې ليدلئ، مخکې مو ځکه درته مزاحمت ونه کړ، چې مصروف وئ، هغوی ماته خپل سفر تشریح کړ او ما هغوی ته د خپل سفر په باب معلومات ورکړل. الوتکه څه نوره هم وځنډېدله، څه کم نهه بجې به وې، چې پر الوتو شوه، موږ خپل مجلس وغځاوه، ذهین صیب راته وویل: مرکې مو اورم، زموږ د زړه غوټې پرې او اړېږي، داسې د نښې منع ولې، چې مخالف لوري سره هېڅ دلیل پاتې نه شي، نو ځکه خو هغوی زیاتره وخت احساساتي کېږي او هم شدید غبرگون ښيي، ما ورته وویل: پر خدای قسم یادوم چې که موږ ملامت یو، زما فکري او قلمي مبارزه د افغانستان او ددې ولس د ملي منافعو د ښمنانو پر وړاندې ده، دوی په زړه کې دې وطن ته پاک نه دي، نو ځکه خويي خدای پاک ددې مظلوم ولس په خاطر شرموي هم. دوی نه اسلامي ارزښتونو او نه ملي ویاړونو ته ژمن دي، دوی یوازې خپلې ځاني او تنظیمي گټې پېژني، نو ځکه خو په جدي ډول د دې خلکو مقابله په کار ده. ذهین صیب ماته وویل: دوی ډېر دي، ته یوازې یې، رفیع صیب او خوتنه نور هم ښه تکړه دي، خو بیا هم ډېرو خلکو ته اړتیا ده، چې ددې افغان ضد ډلو تپلو مقابله وکړي، ډېر احتیاط کوه، چې خدای مه کړه، څه زیان درته متوجه نه کړي. ما ویل مرگ او ژوند د خدای (ج) په لاس کې دی، غیر له هغه هم د ژوند ورځې په شمار دي، دا ژوند په دومره بې غیرتۍ نه ارزي، چې یو څوک دې د همدې وطن په خوږو رالوی شوی وي او تر ټولو زیات امتیازات یې هم

اخیستی وي او بیا دې هم د هېواد هویت او ملي گټو مخالفت
 کوي او موږ به ورته لاس تر زڼې ناست یو.
 د امریکایانو په زور د طالبانو نظام تر سقوط وروسته، چې دا
 خو پردیپالې ډلې پر افغانستان واکمني شوې، نوله دوی څخه
 بېخي ځان ورک شوی، د دوی پروړاندې انتقاد کول، دوی ته
 شین کفر ښکاري، ځان نه یې سپینې پرېستې جوړې کړي، ملي
 شتمني یې له یو مخې لوب کړه، میدیا یې هم په اختیار کې ده.
 د دغسې ملي خاینینو پروړاندې مبارزه ماته یو ډېر سپېڅلی
 کار او تقدس ښکاري، پردې هم پوهېږم، چې د دوی پروړاندې
 ودرېدل له خپل ژوند سره لوبې کول دي، خو یو څوک باید وي،
 چې د دوی د وهم دېو مات کړي، یو ځل چې د دوی وهم مات
 شو، بیا ته غلی کېنه، نور خلک ورپسې راپاڅېږي، د تېرو
 کلونو په لومړیو کې تاسو ته ښه پته ده، چې د دوی پروړاندې
 چا سون هم نه شو کولای، خو موږ او ځینو نورو ملتپالو
 افغانانو، چې خو پرله پسې مرکې وکړې، د دوی د وهم دېو
 مات شو، اوس د خدای فضل دی، په لسگونو ځوانان یې
 یوازې په رسنیو کې مقابله ته وتلي دي.
 ذهین صیب، لکه څنګه چې یې له نوم څخه څرګنده ده، د پاڅه
 او دقیق ذهن څښتن دی، اوچت ملي شعور لري او پر همدې
 بنسټ یې د ولسونو په تل کې کار شروع کړی. په جنوبي
 ولایتونو کې یې د خلکو د پیوستون لپاره شوراګانې جوړې
 کړي او په تعلیمي ډګر کې یې ډېر خدمتونه ترسره کړي دي.

زموږ مرکه دومره گرمه وه، چې تر کابل په مزله پوه نه شو، پر
 ډېرو مسایلو مو بحث وکړ، ذهین صیب د ملتپالو افغانانو پر
 پیوستون، همکاري او همغږۍ ټینګار وکړ او په دې برخه کې
 یې ژمنه وکړه، چې زه د خپلو امکاناتو په حدودو کې هر ډول
 قرباني، همکاري او مرستې ته تیار یم. یوولس نیمې بجې کابل
 هوایي ډګر کې کښته شو، په هوایي ډګر کې د دې ډګر قومندان
 جنرال صیب اصف جبار خېل سره مو چای وڅښه، نور ملګري
 مې هم راغلي وو، ټولو د زړه له اخلاصه غېږه راکړه، په خوند له
 هوایي ډګره راووتلو، په لاره کې چې مې د افغانستان ګرد جن
 حالت، د واشنگټن له ماڼیو سره پرتله کړ، نو د پېړیو پېړیو
 توپیراته په کې څرګند شو، خو کله چې مې د خپل ولس
 خلاصه غېږ او ورین تندۍ، مینه، محبت او نور ارزښتونه د هغه
 ځای د خلکو له چلند او ټولنیزو ارزښتونو سره پرتله کړل، نو
 بیا مې دلته معکوس حالت ولید، هلته راته نوره هم پته
 ولګېده، چې لوی خدای (ج) ټولې مزایاوې او ښکلاوې یو چا
 ته نه دي ورکړي، د ځمکې د ټول مخلوق ترمنځ انډول د هغود
 خالق په لاس کې دی، هغوی ته یې یو څه ورکړي او موږ ته یې
 بل څه، کور ته چې لاړم، نو خپل اولادونه مې غېږې ته راغلل او
 ټول مې پر اوږو سپاره شول، نو یو ځل بیا یې د مینې په داسې
 دریاب کې ډوب کړم، چې هم مې دا ټولې پرتلنې له یاده ووتې
 او هم د سفر ټوله ستړیا.

د محمد اسماعيل يون لنډه پېژندنه

محمد اسماعيل
يون د حاجي
محمد خان زوى
پر ۱۳۴۲ ل كال، د
لغمان ولايت د
الينگار ولسوالۍ
د نياز يو په يوې
روښنفكرې
كورنۍ كې
زېږېدلى دى.

لومړنۍ زده كړې يې د الينگار ولسوالۍ د سلينگار په لومړني
ښوونځي كې سرته رسولي دي، تر هغه وروسته كابل ته راغى او
په خوشال خان لېسه كې شامل شو. پر ۱۳۶۲ ل كال له نوموړې لېسې
خخه په دويم نومره بريالى او پر ۱۳۶۷ ل كال د كابل پوهنتون د ژبو
او ادبياتو پوهنځي د پښتو څانگې محصل شو. پر ۱۳۷۰ ل كال له
نوموړې څانگې خخه اول نومره بريالى او پر همدې كال بېرته
د پښتو څانگې د كدر غړى شو. پر ۱۳۸۵ ل كال په نوموړې څانگه
كې د ماسترۍ دوره پيل شوه، يون په ډېر ښه او بريالي ډول دا دوره
پايته ورسوله.

محمد اسماعيل يون له ۱۳۷۰ل کال څخه بيا ترننه پورې د کابل پوهنتون د ژبو او ادبياتو پوهنځي تدريسې غړی او د(پوهندوی) علمي پورې ته رسېدلی دی، پر استادۍ سربېره، استاد يون د ((کابل پوهنتون))، ((هيلي)) او ((شمشاد)) مجلو د چلوونکي دنده هم په ښه ډول ترسره کړې ده. په پېښور کې د چاپېدونکې ((معارف)) مجلې کتونکی غړی هم و. همدارنگه د يو شمېر نورو چاپي خپرونو هم کار هم پاتې شوی دی.

استاد يون پر ۱۳۸۱ل کال، په جلال اباد کې بېړنۍ لويې جرگې ته د ختيزو ولايتونو د انتخاباتو د دفتر مشر شو، ددې جرگې لپاره تر ټاکنو وروسته د جرگې غړی، بيا د جرگې د غړو له خوا د بېړنۍ لويې جرگې د لومړي منشي په توگه انتخاب شو. استاد يون په دې جرگه کې تر خپل وروستي وسته خپل ملي او تاريخي مسوليت ادا کړ او د هېواد د ښمنه عناصرو د توطيو مخه يې ونيوله.

تر دې جرگې وروسته، کله چې د افغانستان د اساسي قانون د تدوين بهير پيل شو، نو استاد يون بيا ددې بهير لپاره د ختيزو ولايتونو د دارالانشاد دفتر مشر وټاکل شو. په ختيزو ولايتونو کې د اساسي قانون د لويې جرگې لپاره انتخابات هم د همدې دفتر له خوا ترسره شول. استاد يون د اساسي قانون د تصويب په لويه جرگه کې د نوموړې جرگې د دارالانشاد غړي په توگه خپل فعال رول ادا کړ. ټاکل شوې وه، استاد يون په ختيزو ولايتونو کې د افغانستان د جمهوري رياست لپاره د عمومي ټاکنو د دفتر مسول شي، خو په

کابل کې د لویو جنگسالارانو او ځینو تنظیمي مشرانو له خوا پر حکومت او ملګرو ملتونو د زیات فشار له امله له کاره ګوښه شو. ملګرو ملتونو (UNAMA) استاد یون ته وړاندیز وکړ، چې په کابل کې به تردې لوړه دنده دروسپارو، خو استاد یون ونه منله او خپلې استادی ته یې دوام ورکړ.

درې کاله وروسته یې د ځینو ملګرو په زیات ټینګار او غوښتنه، د جمهوري ریاست د ملي امنیت شورا په دفتر کې د فرهنګي چارو د ریاست دنده ومنله او په کابل پوهنتون کې پر استادی سربېره لا تر اوسه دا دنده پرمخ وړي. استاد یون پر ۱۳۸۵ ل کال د افغانستان او پاکستان د امن ګډې جرګې لپاره د افغانستان له خوا د منشي په توګه غوره شو او دا دنده یې هم په ښه ډول ترسره کړه.

استاد یون د خپلواک لیکوال په توګه په تېرو شلو کلونو کې ګڼ شمېر فرهنګي او ټولنیز خدمتونه ترسره کړي، په ګڼو چاپي، راډیويي او ټلويزیوني مرکو کې یې د واقعیتونو او حقایقو د څرګند بیان له امله د خلکو په زړونو کې ځای نیولی دی. که څه هم ډېر خلک د یون لیکنې، مرکې او نظریات خوښوي، خو یو شمېر داسې خلک هم شته، چې د یون سرسختي مخالفین دي. د هغه ملي او ګټورو نظریاتو ته هم غلط رنګ او تعبیر ورکوي، دا ډول اشخاص، چې اکثره یې زورواکي او د سیاسي ډلو ټپلو غړي او مشران دي، د استاد یون نظریات خپلو شخصي او تنظیمي ګټو ته خطر بولي، نو ځکه یې په ټینګه مخالفت کوي. زه ددې شاهد یم،

هر کله چې يون کومه ليکنه او مرکه کړې، نو دده پر وړاندې يې مثبت او منفي غبرگونونه دواړه راپارولي دي، منفي غبرگونونه اکثره وخت د هغو اشخاصو او ډلو له خوا وي، چې په تېر کړکېچن سياسي بهير کې يې ډېرې نامشروع گټې ترلاسه کړي او ځانونه يې مطرح کړي دي.

مثبت غبرگونونه اکثره د ولس دمشرانو، روښنفکرانو او نورو مخورو له خوا وي، خواستاد يون په دغسې سختو اغزنو او تنگو شرايطو کې بيا هم خپل فرهنگي، سياسي او ټولنيز کار ته دوام ورکوي.

دا اوښی فرهنگي کار، چې تاسوي يې اوس په مسلسل ډول گوري، دا د تېرو شلو کلونو کارونه دي، چې له تېريو نيم کال راهيسې پرې په منظم ډول کار شوی، او ډل شوي او دادی ستاسو مخې ته ايښودل کېږي، په داسې يو دولتي دفتر کې چې بوختياوې په کې ډېرې وي، د منظم او ستر فرهنگي کار سرته رسول اسانه کار نه دی. استاد يون پر خپلو فرهنگي کارونو سربېره د گڼو فرهنگي ټولنو د غړي، همکار او موسس غړي په توگه هم خپل فرهنگي رول ادا کړی، په پېښور کې يې د دوو المان مېشتو فرهنگي ټولنو (دافغانستان دکلتوري ودې ټولنې) او (د پښتني فرهنگ د ودې پراختيا ټولنې) د همکار په توگه د بېلابېلو ليکوالو په لسگونو اثار، ايډيټ او چاپ کړي دي. دغه راز يې په سلگونو کورنيو مشاعرو، ادبي غونډو او سيمينارونو کې ونډه اخيستې ده، خپله

يې هم په لسگونو مشاعرې، سيمينارونه او علمي ورکشاپونه جوړ کړي دي

سربېره پردې، په يوزيات شمېر، ملي او نړيوالو کنفرانسونو کې يې په ښه ډول د خپل هېواد استازي کړي ده. دلته به يې د اثارو يادونه وکړو:

اثر

الف- پنځونې

کتاب نوم	خرنگوالی	چاپکال
• متکور	لومړۍ شعري ټولگه	دويم ۱۳۸۷
• په اورونو کې سندرې	دويمه شعري ټولگه	دويم ۱۳۸۷

ب- راټولونې

• هيلې	گډه شعري ټولگه	دويم ۱۳۸۷
• نيمگړي ارمانونه	د حيران شعري ټولگه	دويم ۱۳۸۷
• د لوونو فصل	گډه شعري ټولگه	دويم ۱۳۸۷
• د نازو انا ياد	د سيمينار د ليکنو ټولگه	دويم ۱۳۸۷
• د استاد الفت نثري کليات	د استاد الفت نثرونه	درييم ۱۳۸۷
• سيندونه هم مري	د اسحق ننگيال شعري منتخبات	دويم ۱۳۸۷

ج- ژباړنې

• د ټولنپوهنې له نظره: په افغانستان کې د واک جوړښتونه	
• د پوهنوال روستار تره کي اثر	دويم ۱۳۸۷
• د افغانستان فرهنگي ميراثونو ته يوه کتنه	
• د نينسي دوپرې اثر	دويم ۱۳۸۷

- په افغانستان کې د جگړې جنايتکارانو محاکمه
د پوهنوال روستار تره کی اثر دويم ۱۳۸۷

د - يونليکني

- د اماراتو سفر د اماراتو يونليک دويم ۱۳۸۷
- که يون دی يون دی د اروپا يونليک لومړی ۱۳۸۷
- د پنتاگون ترخندو د امريکا يونليک لومړی ۱۳۸۷

هـ- خپرنې او شننې

- د محمد گل خان مومند اند و ژوند ته يوه لنډه کتنه دويم ۱۳۸۷
- استاد زيار د پښتني فرهنگ يو ځلاند ستوری دويم ۱۳۸۷
- د کابل پوهنتون د ادبياتو پوهنځي پښتو کتابښود دويم ۱۳۸۷
- د افغانستان فرهنگ ته اوښتي زيانونه دويم ۱۳۸۷
- د پښتو شعر هندسي جوړښت شپږم ۱۳۸۷
- له افغانستانه د مسلکي کادرونو د فرار عوامل دويم ۱۳۸۷
- ساينسي پرمختياوې دويم ۱۳۸۷
- بېړنۍ لويه جرگه ولسواکي او زورواکي دويم ۱۳۸۷
- انديال خوشال لومړی ۱۳۸۷
- هيله د خپلو سريزو په لمن کې لومړی ۱۳۸۷
- کلتوري يون لومړی ۱۳۸۷
- فرهنگي فقر لومړی ۱۳۸۷
- مرکه او مرکې لومړی ۱۳۸۷
- خوشال په خپل ايډيال لومړی ۱۳۸۷
- د کتابونو په وړېمو کې لومړی ۱۳۸۷
- افغانستان په سياسي کړلېچ کې لومړی ۱۳۸۷
- پښتو ليکنی سمون لومړی ۱۳۸۷

لومړی ۱۳۸۷

• اوسنۍ رسنۍ

لومړی ۱۳۸۷

• که نړیوال ماته وخوري؟

خدای (ج) دې استاد یون ته ډېر عمر ورکړي او جرئت دې ورته هم

تاند لري، الله (ج) دې دی له هر ډول بدو بلاوو وژغوري، په

فرهنگي کارو زیار کې ورته دنور زغم او اوسېلې هیله لرم

په درناوي

وفا الرحمن وفا

کابل-افغانستان